

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**YAHUDİ LOBİSİNİN ABD İÇİNDEKİ KONUMU
VE ORTADOĞU POLİTİKASINDAKİ ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Zenife UMEROVA

Ankara 2006

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**YAHUDİ LOBİSİNİN ABD İÇİNDEKİ KONUMU
VE ORTADOĞU POLİTİKASINDAKİ ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Zenife UMEROVA

**Tez Danışmanı
Doç.Dr.Çağrı ERHAN**

Ankara 2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YAHUDİ LOBİSİNİN ABD İÇİNDEKİ KONUMU
VE ORTADOĞU POLİTİKASINDAKİ ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç.Dr.Çağrı ERHAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi:.....

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar

Giriş 1

Birinci Bölüm

ABD’de Siyasal Yapı ve Lobicilik

I. ABD’nin Siyasal Sistemi	3
A. Yasama Kurumu Olarak Kongre	8
1. Temsilciler Meclisi	10
2. Senato	12
3. Kongre’nin Komiteler Sistemi	15
4. Yasama Sürecinin İşleyişi	20
5. Kongre’nin Dış Politikadaki Yetkileri	23
a) Kongre’nin Savaş İlan Etme Yetkisi	24
b) Senato’nun Anlaşma Onaylama Yetkisi	26
c) Senato’nun Atamaları Onaylama Yetkisi	28
d) Kongre’nin Mali Yetkisi	29
B. ABD’de Yürütme	30
1. Başkan	30
2. Yürütmeye Destek Olan Organlar	31
3. Başkan’ın Dış Politika Yetkileri	33

4. Dış Politika Karar Alma Merkezi	38
a) Başkan.....	38
b) Ulusal Güvenlik Konseyi	39
c)Dışişleri Bakanlığı	40
d)Savunma Bakanlığı.....	42
e)İstihbarat Servisi (CIA)	43
II. ABD’de Lobicilik	45
A. Lobicilik ve ABD’de Lobiciliğin Tarihçesi.....	45
B. ABD’de Lobi Faaliyetlerine Genel Bakış.....	50
1. ABD’de Lobiciliğin Tarihi.....	50
2. Günümüzde ABD’de Lobi Faaliyetleri	54
C. ABD’de Lobiciliğin Karar Alma Organları Üzerindeki Etkisi.....	58
1. Lobicilikte Esaslar	58
2. Lobiciliğin Dış Politika Üzerindeki Etkisi	66

İkinci Bölüm

ABD’de Yahudi Toplumu ve Lobisi

I. ABD’de Yahudi Toplumunun Oluşumu.....	70
A. Amerika’da Yahudi Tarihi	70
B. Yahudi Nüfusu	86
C. Amerikan Yahudilerin Dini Mezhepleri.....	88
1. Reformcu Sinagoglar	88
2. Muhafazakarlar	89

3. Ortodokslar	89
4. Yeniden İnşacılık	90
D. Yahudilerin Amerikan Toplumundaki Yeri.....	91
1. Amerikan Yahudileri ve Politika	91
2. Finans Sektörü.....	99
3. Eğitim ve Akademiya	109
II. Amerika’da Yahudi Lobisinin Oluşumu, Yapısı ve Faaliyeti	115
A. Siyonizm Hareketinin Tarihçesi.....	115
B. ABD’de Yahudi Lobisinin Oluşumu ve İsrail Devletinin’nin Kuruluşu.....	122
C. ABD’de Yahudi Lobisini Oluşturan Örgütler ve Lobi Faaliyetleri.....	142

Üçüncü Bölüm

Arap – İsrail Çatışması, ABD ve Yahudi Lobisi

I. ABD’nin Ortadoğu’daki Çıkarları ve İsrail ile İttifakı.....	160
A. ABD’nin Ortadoğu’daki Çıkarları	160
B. ABD – İsrail İttifakı	169
II. ABD – İsrail İlişkileri, Filistin Sorunu ve ABD’de Yahudi Faktörü.....	176
A. Eisenhower Dönemi: İsrail’e silah ambargosu	176
B. John Kennedy: Lobi İçin Washington Kapıları Açılıyor.....	182
C. Lyndon Johnson – İsrail’in Beyaz Saray’daki En İyi Dostu.....	183
D. Nixon: Yom-Kippur Savaşı	189
E. Jimmy Carter:Başkanlık pahasına barış.....	194
F. Reagan : Üçüncü Aşamaya Ulaşıldı	199

G. Bush Dönemi: Yalnız Bir Adam	209
H. Clinton Dönemi: Ortadoğu'da barış rüzgârları.....	212
İ. II. Bush – Oğul Babaya Benzemedi	222
Sonuç.....	232
Kaynaklar	239
Özet.....	253
Abstarct	255

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACDA	: Silah Kontrolü ve Silahsızlanma Ajansı
ADL	: Anti-Propaganda Ligi
AEİ	: Amerikan Girişimci Enstitüsü
AIPAC	: Amerikan İsrail Halkla İlişkiler Komitesi
AJC	: Amerikan Yahudi Komitesi
AZEC	: Amerikan Siyonist Acil Komitesi
B.	: Baskı
BM	: Birleşmiş Milletler
CIA	: Merkezî İstihbarat Teşkilatı
CIPAC	: Hıristiyanların İsrail Halk Eylem Kampanyası
CSP	: Güvenlik Politikası Merkezi
çev.	: Çeviren
ESF	: Ekonomik Yardım Fonları
FARA	: Yabancı Ajansların Kayıt Kanunu
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
FMS	: Yabancı Askerî Satışları
JDC	: Amerikan Yahudi Ek Dağıtım Komitesi
JINSD	: Ulusal Güvenlik Konuları için Yahudi Enstitüsü
MEPFA	: Ortadoğu Barışını Kolaylaştırma Hareketi
NSC	: Ulusal Güvenlik Konseyi
NZO	: Yeni Siyonist Örgütü

PAC	: Politik Eylem Komitesi
PNAC	: Yeni Amerikan Yüzyılı İçin Proje
PR	: Halkla İlişkiler
TM	: Temsilciler Meclisi
USIA	: Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı
ZOA	: Amerika'nın Siyonist Örgütü

GİRİŞ

Bugün dünyada tek süper güç olarak karşımıza çıkan ABD'nin dış politikasında verilen kararlar ve uygulamaların uluslararası sahnedeki önemi tartışmasıdır. Buna bağlı olarak ABD dış politikasındaki kararlar, uygulamalar veya yaptırımlar ülkenin siyasal sistemine ve toplumsal yapısına dayandırılmaktadır. Böylece dış dünyaya ABD dış politikası olarak yansıyan olguyu yorumlamak için ülke-devlet yapısı, dış politika bürokrasisi, dış politika karar verme sürecinde rol oynayan ve nihai kararı etkileyen baskı grupları, lobileri, iç ve dış faktörleri araştırmak gerekir.

Bu tezin konusu olan ABD'nin Ortadoğu Politikası ve İsrail ile ilişkilerini etkileyen ABD'deki Yahudi toplumu, lobisi, siyasi ve iktisadi, hatta sosyal etkisinin araştırılması çalışmamın asıl amacıdır. Yahudi asıllı Amerikan vatandaşlarının ülke çapında sahip oldukları güçlü ve etkili-yetkili sosyal konumları özellikle XX. yüzyılın ikinci yarısında göze çarpmaya başlamıştır.

Yahudiler tarih boyunca vatan ve devletten mahrum kaldıklarından dünyanın dört tarafında çeşitli ülkelerde farklı toplumlarda önemli yerlere gelmiş, etkili rollere sahiplerdi.¹ Fakat hangi ülke, millet, devlet, toplum içinde olursa olsunlar Yahudiler genellikle çeşitli aşağılamalara, zulümlere, zaman zaman da acımasız şiddete maruz kalmaktaydılar (“Anti-semitizm” kavramının tarihi uzundur). “Anti-semitizm” kavramı insanoğlu tarihinde belki en eski kavramlardan biridir. Antik ve Eski Dünyada var olan bu halk Avrupalılar

¹ Bkz. Johnson Paul, **Yahudi Tarihi**, Pozitif Yayınları, İstanbul,2001.

tarafından keşfedilmiş “Yeni Dünya”ya maruz oldukları davranışlardan kaçarak büyük geniş dalgalar ile göç etmeye başlamıştır. Amerika’nın Avrupa’dan farklı olan tarihi temeli ve toplumsal yapısı bu “aşağılanmış” halka yeni ufuklar açmıştır. Yahudi kökenli Amerikalılar iyi bir gelişme gösterip hızlı bir şekilde toplum ve devlet içinde etkili konumlara ulaşmışlardır. ABD’nin kuruluşundan iki yüzyıl sonra Yahudi kökenli Amerikan vatandaşların sayısı 6 milyonun üzerine çıkmıştır ki, bu Amerikan nüfusunun yüzde 2’sini oluşturmaktadır.² Buna bağlı olmadan burada çizilmesi gereken olgu, Amerikalı Yahudilerin ülke çapında sayısından daha çok etkisinin önemli olmasıdır. Örneğin, Amerika’nın en büyük etnik grupları arasında Afrikalı-Amerikalı ve Hispanik-Amerikalılar gösterilirler. Bu grupların Yahudi lobisine nazaran ABD dış politikasını daha az etkileme imkanları olduğu göze çarpmaktadır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde Yahudi lobisinin de faaliyet gösterdiği ABD siyasal sistemi, ikinci bölümde Yahudi toplumunun ABD içindeki konumu ve etkisi ve üçüncü bölümde de Arap-İsrail çatışmasında ABD’nin rolü, süreci etkileyişi ve Yahudi kökenli Amerikalıların ABD’nin Ortadoğu politikasının oluşturulma sürecindeki yeri ve önemi araştırılacaktır.

² Arı Tayyar, **Amerika’da Siyasal Yapı, Lobiler ve Dış Politika**, ALFA, 3. Baskı, İstanbul, 1997,s.240.

BİRİNCİ BÖLÜM

ABD'DE SİYASAL YAPI VE LOBİCİLİK

I. ABD'NİN SİYASAL SİSTEMİ

Amerikan siyasal yapısı “federalizm”, “güçler ayrımı” ve “kontrol ve denge” kavramları üzerine kurulmuştur. ABD'nin devlet yapısı “federalizm” ilkesi üzerine kuruludur. Bilindiği gibi ABD 50 eyaletten meydana gelmektedir. Amerika devletinin kurulma sürecinin başlangıcında 13 eyalet varken iki yüzyıllık süre içinde genç koloniler çeşitli politikalar sayesinde genişlemiş, şimdiki haline gelmiştir. Başta bağımsız devletlerin birliği olarak düşünülen unsur zamanla federal yapıya dayalı bir devlet sistemine dönüşmüştür. Fakat başta ortaya konulan özgürlüklerin bazıları hâlâ Anayasa itibarı ile eyaletlere tanınmaktadır.³ ABD anayasası ile eyaletlere tanınan idare hakları şunlardır:

- Eyaletteki devlet kurumlarının çalışmasının sağlanması;
- Seçimlerin düzenlenmesi;
- Sözleşme, vasiyetname ve yerli politikalar hakkında yasama süreci;
- Okulların işleminin sağlanması ve yerli eğitim kurumlarının denetlenmesi;
- Eyalet içindeki ticari faaliyetlerin kontrolü;
- Anayasal düzeltmelerin (eklemelerin) onaylanması;

³ A.Voykov , *Fermirovaniye gosstroya SŞA*, Kursovayn rabota, MGU, Moskova, 1999,s.4

- Merkezi hükümete tabi olmayan ve yerli, eyalet hükümetlerine yasaklanmayan haklar.

Bununla birlikte eyalet hükümetleri bağımsız devletin bir takım unsurlarından mahrumdurlar. Örneğin başka devletlerle birlik anlaşmaları yapmak, ithalat-ihracat vergiler almak, Kongre onayı olmadan kendisine ait ordu ve donanma kurmak gibi haklar merkezi-federal hükümete aittir, ve eyalet hükümetleri yukarıda saydığımız faaliyetlerde bulunamaz.

Merkezi yönetiminin egemenlik alanı şu unsurlardan oluşur:

- Para bastırılması;
- Dış ticaret ve eyaletler arası ticaretin düzenlenmesi;
- Yabancı devletlerle ilişkilerin yürütülmesi;
- Posta teşkilatlarının organize edilmesi;
- Bütün eyaletlerin genel idaresi ve yeni toprakların katılması kararı;
- Keşif hakların korunması;
- Askeri birliklerin hazırlıklı halinin sağlanması;
- Uzunluk, genişlik, ağırlık vb. standartlarının belirlenmesi;
- Hükümet haklarını koruyan yasaların doğru yürütülmesinin ve çalışmasının kontrol edilmesi.⁴

Merkezi hükümetin karışamayacağı hususlar ise vatandaşların kendi isteği ile ihraç edilen malların vergilendirilmesi ve eyaletlerden herhangi birine ticarete öncelik tanınmasıdır.

Bir de federal hükümetin ve yerel eyalet idarenin birlikte, paralel olarak sahip oldukları idari fonksiyonlar mevcuttur. Bunlar:

⁴ **İbid.**,s. 9

- Vergilendirme;
- Borç verme;
- Bankalara çalışma izni verilmesi;
- Mahkemelerin çalışmaları;
- Yolların inşaatı;
- Tarımsal, sanai ve bilimsel faaliyet;
- Sağlık sistemi, güvenlik ve cenaze işlemleri;
- Ortak problemlerin çözülmesi için mülke sahip olma;
- Borçların geri ödenmesidir.⁵

Amerikan siyasal sisteminin dayandığı ikinci kavram “güçler ayrımı”dır. “Güçler ayrımı” kavramı iktidar paylaşımı prensibine dayalıdır. Bu prensibe göre iktidar yasama, yürütme ve yargı olarak ayrılmaktadır. ABD siyasal sisteminde yasamayı Temsilciler Meclisi ve Senatodan oluşan kongre, yürütmeyi ABD Başkanı ve hükümet ve yargıyı Federal Anayasa Mahkemesi temsil etmektedir. Böylece kongre yasaları çıkarmak, Başkan ile hükümet bu yasaları hayata geçirmek ve Federal Anayasa Mahkemesi yasama ve yürütme çalışmalarının kanunlara göre işlemlerini denetlemek ile görevlendirilmiştir.⁶ Çalışmamın konusu gereği ile araştıracağımız siyasal öğeler Yasama ve Yürütme organları olacak çünkü dış politika karar verme sürecinde en önemli roller bu siyasi organlara aittir.

Üçüncü kavram “kontrol ve denge” ilk başta kongre sisteminde kendini göstermektedir. Kongre yapısı iki organ, Temsilciler Meclisi (TM) ve Senato’dan

⁵ **İbid.**, s.14.

⁶ ABD Anayasası siyasal sisteminin organların işleyişi açıkça belirtmektedir, bunun için bkz. Wifred E. Binkley and Malcolm C. Moos, **A Grammar of American Politics The National Government**, Alfred Knoff, NY,1949, s.747-760.

meydana gelmektedir. Bu iki parlamento birbirinden ayrı olarak çalışıp, ayrı oturumlar yapmaktadır. Fakat yasama süreci ve her çalışmada birbirine bağlıdırlar, ki bunun yasama sürecine doğru bir şekilde yansıdığına inanılmaktadır.⁷

“Kontrol ve denge” kavramı yasama-yürütme ilişkilerinde de ortaya konulmaktadır. Siyasal sisteminin işleyişi anayasal düzenlenmesi yasama-yürütme organlarına farklı görev ve hak verip, birbirinin çalışmalarına etkileme yolu tanımış birbirine bağlamıştır.

Son olarak yargı unsurunun temsil eden Federal Anayasa Mahkemesi kontrol ve denge kavramına doğrudan bağlı olan bir siyasal ögedir. İlerideki sayfalarda ABD siyasal sisteminin yapısı daha ayrıntılı bir şekilde incelenip bu kavramları daha kapsamlı bir biçimde ortaya konulacaktır.

Dış politikada karar verme sürecinde doğrudan yer alan siyasal organların yanı sıra karar verme sürecine doğrudan ve dolaylı etkileyen faktörler içinde toplumsal örgütler, gruplar ve hareketler yer almaktadır. Baskı grupları olarak adlandırılan bu gruplar Amerika’da lobiler şeklinde anılmaktadırlar.

Demokratik yapıya sahip olan her devlette olduğu gibi, ABD’de de politik karar verme sürecinde siyasal sistemden dışarıda olan ama süreci etkileyen başka faktörler arasında medya ve kamuoyu sayılmaktadır.⁸

Karar alma sürecindeki medyanın rolü ve öneminin artması tartışılmazdır. Örneğin 1962 Küba krizinde Başkan Kennedy’nin Savunma Bakanı Robert Macnamara “İki hafta süren o kriz sırasında hiç televizyon açmadım” demişti.

⁷ **İbid.**s.747

⁸ Glenn P. Hastedt, **American Foreign Policy Past, Present Future**, 4th Edition, Prentice Hall,4th.ed., New Jersey, 2000, s.127-145.

Ama 1990 Basra Körfezi krizi esnasında *CNN* hükümet görevlileri tarafından yapılan açıklamalarla canlı yayın sürdürmüştür. Örneğin o zamanki CIA Başkanı olan William Webster Milli Güvenlik Danışmanı olan Brent Scowcroft'a Irak'a füzelerin düştüğünü izlemesi için *CNN*'i açmasını önermiştir⁹, 1962'de Amerikalıların sadece yüzde 29'u televizyonu dış haberler genel kaynağı olarak göstermiş ve 1980'de bu rakam yüzde 51'e yükselmiştir. 1962'de dış haberler akşam yayınında yaklaşık 15 dakika sürmekte ve dış olayların meydana gelmesinden 1 gün sonra ekrana taşınmaktaydı. 1980'lerden itibaren *CNN* başta olmak üzere haber kanalları kesintisiz 24 saatlik yayın yapmaktadırlar.¹⁰

Medyanın önemi sadece bilgilendirmekle sınırlı değildir. Medya, halkın baş haber kaynağı olmakla birlikte halkın ya da daha doğru tabiriyle kamuoyunun bakış açısını etkileyen ve onu yönlendiren bir unsurdur. Amerikan siyasal sistemi kamuoyu eleştirmelerine açık olan demokratik bir sistemdir. Her ne kadar ABD dış politikası Amerika dışında yoğun eleştiri yağmuruna tutulsa da, ülke yönetimini ilgilendiren yerel bakış açısidir. Çünkü kamuoyu doğrudan seçmenleri, seçimleri ve dış politika karar alma sürecinde yer alanların geleceklerini etkilemektedir. Bu yüzden her kademedeki Amerikan politikacıların verdikleri kararın kamuoyunda ve medyada nasıl tepkilere yol açabileceğini hesaplamaları gerekir. Bununla birlikte, medya sayesinde yürütülen politikaya kamuoyu desteği sağlama teşebbüsleri de mevcuttur. "Çöl Fırtınası" başladığında televizyon kanallarının çoğu savaş-karşıtı hikayeleri görmezden gelmişlerdir. Amerikan medyası, 8 Ağustos 1990 -3 Ocak 1991 arasındaki 2.855

⁹ *İbid*, s.128.

¹⁰ *The Washington Post*, March 28, 1986, s.13.

dakika savaş haberleri içinde sadece 29 dakika savaş karşıtı hareketi haberlerine aktarmıştır. Kuveyt'i özgürlüğe kavuşturmak amacıyla gerçekleştirilen operasyon başlar başlamaz Amerikan televizyonları kamuoyunu milliyetçilik ve militarizm merkezli hikayeler ile yönlendirmiştir. Savaş karşıtı protestocular görüntüleri kilisede dua eden insanların görüntüleri ile paralel olarak yayınlanmıştır.¹¹

Bununla birlikte medya kamuoyunu siyasetçilerin aleyhine yönlendirebilmesiyle birlikte ters etki de yaratabilmektedir. Bunun örnekleri siyasi krizlere yol açan ünlü *Watergate*, *İran-Contra* skandallarındır.

Böylece medyanın ve kamuoyunun siyaset oyununda dolaylı veya ek bir biçimde rol oynadığını kabul edilirse, siyasi karar mekanizmasının işleyişi önceden yapısal temellere yasama-yürütme bürokrasisine ve onları etkileyen baskı gruplarına bağlı olduğunu söylenebilir.

A. YASAMA KURUMU OLARAK KONGRE

ABD Anayasası'nın 1. maddesinin 1. bölümünde yasama yetkisi Kongre'ye verilmiştir.¹² Kongre, Senato ve Temsilciler Meclisi olmak üzere iki meclisli bir yapıdan ibarettir. Temsilciler Meclisi'nin 435 ve Senato'nun 100 olmak üzere Kongre'nin toplam üye sayısı 535'e çıkmaktadır. Birisi eyalet hükümetlerini diğeri halkı temsil eden iki ayrı grubun kongreye önerilen yasaları birlikte kabul etmek zorunda olmasının Kongre'nin yasaları acele ve dikkatsizce geçirmesini önleyeceği düşünülmüştür.

¹¹ Hastedt , **op.cit**, s.132.

¹² Bunun için bkz., Binkley ve Moos,**op.cit.**, s.747-760.

Kongre’de meclis üyeleri ikişer yıllık devrelerde seçildiğinden Kongre’nin ömrü iki yıl olarak kabul edilir. 20. anayasa değişikliğiyle, Kongre tarafından başka bir tarih belirlenmediği sürece her yıl Ocak ayının üçüncü günü çalışmalarına başlar. Kongre üyeleri genelde yıl sonuna doğru olmak üzere tatile girme kararı alınmadığı takdirde, toplantılarına devam eder. Başkan, gerekli gördüğü takdirde, Kongre’yi özel oturuma çağırabilir. Oturumlar başkent Washington’da, Kongre binasında yapılır.¹³

Kongre’nin her iki meclisinin de her konuda yasa önerme yetkisi vardır. Büyük eyaletler bu durumda devlet hazinesi üzerinde küçük eyaletlerden daha etkili görülebilir. Oysa uygulama safhasında her meclis diğer meclis tarafından kabul edilmiş olan yasaya oy verebilir. Senato, Temsilciler Meclisi’nin bir gelir vergisi yasa tasarısını veya herhangi bir tasarımı kabul etmeyebilir veya tasarının niteliğini değiştiren yenilikler ekleyebilir. Böyle bir durumda tasarı yasa olmadan önce her iki tarafça da kabul edilebilir bir uzlaşmaya varılması için her iki meclisin üyelerinden oluşan bir uzlaştırma komitesi oluşturulur.¹⁴

Kongrenin hemen her üyesi kongredeki komitelerden birisinin üyeliğini yapar. Aynı anda bir üye bir kaç komitede ve alt komitede görev alabilir.

Senato ve Temsilciler Meclisi’nin ayrı ayrı çoğunluk ve azınlık liderleri vardır. ABD’nin siyasal yapısı iki partili sistemle işlemektedir. Eyalet seviyesinde bu iki partinin (Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti) dışında başka partiler bulunsa da bunlar ulusal düzeyde kabul görmemektedir. Bunun nedeni olarak, İngilizce konuşan ulusların (ki İngiltere’de iki partili sistemi ile ünlüdür) daha az

¹³ **İbid**, s.759.

¹⁴ Nisa Bayramoğlu, **Amerika Birleşik Devletleri’nde Lobi Faaliyetleri**, Dış Politika Enstitüsü, Ankara, 1985, s.18.

ideolojik davranması, dini ve milliyetçilik duygularının Amerikan ulusunda çok büyük farklılıklara yol açmaması, iki partili sistemin sömürgeci İngiltere'den miras kalması, iki partili sistemin Amerikan ikincil seçmenleri ve dar bölge çoğunluk sistemi gibi uygulamalardan kaynaklandığı gibi gerekçeler gösterilmektedir.¹⁵

Böylece seçimleri kazanan parti “çoğunluk grubu” (*Majority*) ve kaybeden parti doğal olarak “azınlık grubu”nu (*Minority*) temsil etmektedirler. Partiler genelde isimleriyle anılmak yerine “azınlık” ya da “çoğunluk” grubu olarak belirtilmektedirler. Ayrıca, görevleri resmî olmayan, oylamalarda üyelerin hazır bulunmasına çalışan Çoğunluk ve Azınlık Denetçileri (*Majority and Minority Whips*) diye bir grup mevcuttur.¹⁶

1. Temsilciler Meclisi

Üyelerin iki yılda bir seçildiği Temsilciler Meclisi, 50 eyalette yapılan seçimler sonucunda 435 milletvekilinden oluşmaktadır. 1960 seçimleriyle oluşan 87. Kongre'de (1961-62 dönemi için) Temsilciler Meclisi üyelerinin sayısı 437'ye çıkarılmışsa da, bu uygulamadan, parlamentonun önü alınamayacak biçimde genişlemesine yol açacağı endişesiyle, 1962'deki seçimlerde vazgeçilmiştir.¹⁷

TM üyeliği için 25 yaşını doldurmak, en az 7 yıl ABD vatandaşı olmak ve seçildiği eyalette ikamet etmiş olmak şartı vardır.¹⁸ Eyaletlerin çıkaracakları Temsilciler Meclisi üye sayısı nüfuslarıyla orantılı olmak durumundadır. Nüfus

¹⁵ Arı, **op.cit.**, s.22.

¹⁶ Bayramoğlu, **op.cit.**, s.18.

¹⁷ Arı, **op.cit.**, s.37.

¹⁸ Binkley ve Moss, **op.cit.**, s.747.

artışı ile orantılı olmak üzere ve Anayasa'nın kabul edildiği sırada 65 olan Temsilciler Meclisi üye sayısı zamanla artmıştır. Ancak temsilci başına düşecek seçmen sayısında kaçınılmaz olarak sapmaların olabileceği Anayasa Mahkemesi'nin 1929 TM Seçim Yasası yorumunda da vurgulanmıştır. Bununla beraber Anayasa'da, nüfusu ne olursa olsun her eyaletten en az bir temsilcinin seçilmesi öngörülmüştür. Böylece birçok eyalet nüfusuyla orantılı olarak tek temsilciyle temsil edilirken (*Alaska, Delaware, Kuzey Dakota, Güney Dakota, Vermont ve Montana*), bir çok eyalet, 20'den fazla temsilciye sahiptir. Örneğin, nüfusu en yoğun eyalet olarak gösterilen *California*, 43 milletvekiliyle Temsilciler Meclisi'nde temsil edilir.¹⁹

Temsilciler Meclisi'nde bunların dışında Porto Rico Uluslar Topluluğu'nu temsilen dört yıllığına seçilen bir Yerleşik Komiser(*Resident*) ve *Washington D.C., American Samoa'sı, Virgin Adaları ve Guam Adası*'ni temsilen iki yıllığına seçilen birer delege bulunuyor. Bunların oy kullanma hakları bulunmamakla beraber diğer pek çok konuda diğer Meclis üyeleri ile aynı yasama yetkilerine sahiplerdir.²⁰

Temsilciler Meclisi'nde partiler tarafından gösterilen adaylardan bir oylama ile Temsilciler Meclisi Başkanı (*Speaker*) seçilmektedir. Her parti kendi adayına oy verdiği için doğal olarak çoğunluk grubu oluşturan parti lideri Meclis Başkanı olmaktadır. Temsilciler Meclisi'ne başkanlık yapan *Speaker*, Meclis'te söz alacak kişileri belirleme ve Meclis'e sunulan tasarıların Meclis Genel Kurulu'nda ne zaman görüşüleceğine karar verme gibi önemli yetkileri

¹⁹ ARI, **op.cit.**, s.38.

²⁰ **ibid.**

bulunmaktadır. Dolayısıyla isterse *Speaker* kendi desteklediği bir tasarinın süratle komitelerde görüşülerek genel kurulun gündemine alınmasını sağlayabileceği gibi, sunulan bir tasarinın düşmesine de yol açabilir (*Killing the Bill*). Meclis'te çoğunluğa sahip olan parti ayrıca bir de çoğunluk lideri seçmektedir. Partinin stratejik yöneticisi durumunda olan bu kişi Başkan(*Speaker*) ile birlikte komite üyeleriyle, muhalefet partisinin üyeleriyle ve komite başkanlarıyla meclis gündemindeki konuları müzakere etmektedir.²¹ Seçimi kaybeden partinin lideri azınlık lideri olarak görev yapmaktadır.

2. Senato

Üyelik seçimlerinin 2 yılda bir yapıldığı Senato'da üyeler 6 yıl için göreve seçilirler. Her eyaletten 2 üyenin seçildiği Senato'da her iki yılda bir toplam mevcudun üçte biri için seçim yapılmaktadır. Böylece senatörlerin üçte ikisi daima ulusal düzeyde yasama deneyimlerine sahip kişilerden oluşmaktadır. Bunların dışında anayasal bir kural olmamakla beraber senato üyeleri arasında Anglo Saxon Protestanlar ile ordu kökenli olanların önemli bir çoğunluğu oluşturduğu ayrıca dikkati çekmektedir.²² Aynı eyaletten seçilmiş olan iki senatörün görevi ayna anda sona ermemektedir. Anayasa'da 1913'te yürürlüğe giren 17. değişiklik maddesine kadar senato üyeleri eyalet meclisleri tarafından seçilmekteydi. Ancak söz konusu değişiklikle beraber Senato üyeleri doğrudan yapılan seçimlerle belirlenmeye başlamıştır. Bu değişiklik maddesine göre, ölüm veya başka türlü bir sebeple senato üyeliğın düşmesi durumunda ya ara seçim

²¹ John H. Ferguson and Dean E. McHenry, **The American Federal Government**, New York, McGraw Hill, 1971, s.328.

²² AFI ,**op.cit.**, s.39.

yapılmakta ya da eyalet meclisi tarafından uygun görülen kişi geçici bir göreve atanmaktadır.²³

Senatoya üyelik için en az 30 yaşında olma, en az 9 yıllık Amerikan vatandaşlığı ve temsil ettikleri eyalette ikamet etmeleri gibi şartlar aranmaktadır. Her eyalet iki senato üyesi tarafından temsil edilmektedir. Senato üyeliğinde eyaletin büyüklüğü veya küçüklüğü önemli değildir. Örneğin 3136 kilometre karelik alanıyla en küçük eyalet olan *Rhode Island*, 1.524.640 kilometre karelik alanıyla en büyük eyalet olan *Alaska* ile Senato'da aynı temsil gücüne sahiptir.²⁴ Nüfusu 2005 yılında 509.294 kişi olan *Wyoming* ile 36.132.147 nüfuslu *California* eşit temsile sahiptir.²⁵ Bu şekilde Senato'da her eyaletin büyüklüğü ne olursa olsun eşit biçimde temsil edilmesi sağlanmış olmaktadır ki, bu aynı zamanda Anayasa'nın değiştirilmesi yasak olan tek maddesidir.²⁶ 1958'de *Alaska* ve *Hawaii*'nin de eyalet statüsü kazanmasıyla ve eyalet sayısının 50'ye varmasıyla, Senato her eyaletin eşit sayıda iki senatör tarafından temsil edildiği toplam 100 üyeye ulaşmıştır.

Senato'daki liderlik sistemi, Temsilciler Meclisi'ne benzemekle beraber bir takım farklılıklara sahiptir. Amerikan Anayasası'na göre, Başkan Yardımcısı (*Vice-President*) aynı zamanda Senato'nun da başkanı sayılmaktadır.²⁷ Normal şartlarda oy kullanmayan Senato başkanının asıl işleri Senato'da yapılan oylamalarda beraberlik durumu söz konusu olduğunda, oyunu kullanarak bu kilitlenmenin aşılmasını sağlarken ortaya çıkmaktadır. Ancak bu da çok sık

²³ Ferguson ve McHenry, **op.cit.**, s.322-323.

²⁴ Binkley ve Moss, **op.cit.**, s.758.

²⁵ < <http://quickfacts.census.gov/qfd/states/56000.html>>(11.12.2005)

²⁶ Binkley ve Moss, **op.cit.**, s.758.

²⁷ **İbid.**, s.748.

ortaya çıkan bir durum olmadığından, genel anlamda Temsilciler Meclisi'ndeki *Speaker* gibi bir durumu söz konusu olmamaktadır. Senato'ya asıl başkanlık eden kişi Senato tarafından geleneksel olarak çoğunluk partisinin adayı Senato geçici başkanlığına (*President Pro Tempore of Senate*) seçilmektedir. Senato geçici başkanının yasama süreci üzerinde *Speaker* kadar olmasa da yine de etkili olduğu söylenebilir.

Yapısal olarak Senato ve Temsilciler Meclisi arasında bir takım farklılıklar gözlenmektedir. İlk önce Temsilciler Meclisi 435, Senato 100 üyeden oluşmaktadır. Daha önce belirlendiği gibi bu farklılık orantısal olarak Amerikan halkının ve eyalet sayısının eşit ve adil bir şekilde yasama sürecinde temsil edilmesine bağlıdır. Bununla beraber, Temsilciler Meclisi üyelerinin Senato'ya göre daha çok prosedür sınırlamaların tabi tutulduklarını görmektedir. Bunun yanında Senato üyelerinin Temsilciler Meclisi üyelerine göre görevinin yerine getirilmesinde daha yetkin konuma sahip oldukları dikkat çekmektedir. İlk olarak senatörler daha geniş kesitini temsil etmekte ve görev süresinin daha uzun olmasından daha tecrübeli konuma gelmektedirler. Bunun yanı sıra her 2 yıl seçim heyecanını yaşamadıklarından senatörler karar verdiklerinde dış baskılara daha az bir şekilde mahrum kalmaktadırlar. Burada bir nokta daha eklenmelidir. Senato üyeleri, gerek kendi kişisel danışmanları gerekse komite uzmanları (*staff*) ile bilgi alışverişinde bulunma konusunda daha fazla yararlanma şansına sahiplerdir. Bu nedenle "*staff*" adı verilen bu kişilerin Senato üyeleri üzerinde ve dolayısıyla karar alma sürecinde, Temsilciler Meclisi'ndeki danışmanlardan çok daha fazla etkiye sahip oldukları gözlenmektedir.

Bir takım farklılıklara rağmen, Senato ve Temsilciler Meclisi üyeleri arasında önemli benzerlikler bulunmaktadır. Parlamantonun her iki kanadındaki Kongre üyeleri hem yasa yapma, hem de temsil konusunda eşit yetkiye ve sorumluluğa sahiptirler. Bu anlamda birinin diğerine göre belirgin bir üstünlüğünden söz etmek zordur. Ayrıca her iki meclis üyeleri oldukça zor bir yük altındalar, her ikisinde de birbirinden bağımsız ve benzer yetki ve konuma sahip olan komiteler bulunmaktadır.

Son olarak her iki mecliste de parti disiplininin sıkı olmaması benzerlik olarak gözükmemektedir. Dolayısıyla her iki meclisin de yetki ve sorumluluk konusunda diğerinden bir üstünlüğü söz konusu değildir.²⁸

3. Kongre'nin Komiteler Sistemi

Yukarıda belirttiğimiz gibi diğer parlamenter rejimlerden farklı olarak Kongre'nin her iki kanadı bazı istisnalar olmakla beraber yasama konusunda eşit yetkilere sahip bulunmaktadırlar. Daha doğrusu, alt meclis üst meclis ilişkisi söz konusu olmayıp Kongre'nin her iki kanadı yan yana değerlendirilmek durumundadır. Sadece gelir doğuran ve ödeneklerle ilgili yasa teklifleri önce Temsilciler Meclisi'ne sunulmaktadır. Buna karşılık antlaşmaların ve üst düzey bürokratların onay işlemleri Senato tarafından yapılmaktadır. Bunların dışındaki yetkileri ise birlikte kullanmaktadırlar.

Kongre'de (her iki mecliste) üyeler arasında hem iş bölümü hem de işbirliği mevcuttur. Aynı zamanda Kongre üyesi olan komite üyeleri yasama sürecinde çok önemli bir statüye ve işleve sahiptirler. Bunların yanında, Kongre

²⁸ Walter Y. Oleszek, **Congressional Procedures and the Policy Process**, 2 ed. , Congressional Quaterly Inc., Washington D.C., 1984, s.24.

üyeleri arasından seçilen alt komite üyeleri de bir yasa veya karar taslağı ilgili komiteye gönderilmeden önce üzerinde çalışma yapan kişiler olarak oldukça önemli bir konumda bulunuyorlar. Yani Kongre'nin yasama ve denetim faaliyetleri komiteler aracılığıyla yürütülmektedir. Tüm yasa ve karar tasarıları onay, gözden geçirme veya değişiklik isteğıyle bu üst (daimi) komitelerden birine gönderilir.

Senato ve Temsilciler Meclisi'nin alt birimleri olarak kurulan komiteler²⁹, Daimi Komiteler (*Standing Committee*), Geçici Komiteler (*Select Committee*), Birleşik Komiteler (*Joint Committee*) ve Konferans Komiteleri (*Conference Committee*) olarak işlevlerini yürütmektedir.³⁰

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi, komiteler arasında faaliyet gösteren Daimi Komiteler en önemli olanıdır. Daimi Komitelerin üyeleri partilerin gösterdikleri adayların meclislerde onaylanmasıyla gerçekleşir. Bu komitelerde uzmanlar, lobiciler, dışarıdan davet edilen konuşmacılar dinlenebilir. Sayıları değişebilmekteyse de Temsilciler Meclisi'nde 19, Senato'da ise 16 daimi komite veya üst komite (*full committee*) bulunmaktadır.³¹ Bu komiteler Senato ve Temsilciler Meclisi genel kurullarında görüşülecek tasarılarının öncelik almasında yadsınamayacak yetkiye sahiptirler. Bu anlamda yasama sürecini yönlendirmektedirler.³² Yabancı ülkeler adına lobi faaliyeti yürütenler için en çok önem taşıyan Dış İlişkiler Komitesi (*Foreign Relations Committee*) ile Silahlı

²⁹ Komitelerle ilgili geniş bilgi için bkz. James M. Lindsay, **Congress and the Politics of U.S. Foreign Policy**, London, 1986, s.53-67

³⁰ Bayramoğlu, **op.cit.**, s.19.

³¹ Arı , **op.cit.**, s.43.

³² Thomas P. Murphy, **Pressures Upon Congress: Legislation by Lobby** ,Barron's Educational Series Inc.,New York, 1973, s.1.

Kuvvetler Komitesi (*Armed Services Committee*)'dir.³³ Uluslararası İlişkiler Komitelerinin alt komiteleri de mevcuttur.

Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Daimi Komitesi'nin alt komiteleri şunlardır:

1. Afrika,
2. Asya ve Pasifik,
3. Uluslararası Ekonomik Politika ve Ticaret,
4. Batı Yarıküresi,
5. Uluslararası Operasyonlar ve İnsan Hakları.

Senato Dış İlişkiler Komitesi'nin alt komiteleri ise şunlardır:

1. Afrika,
2. Doğu Asya ve Pasifik,
3. Avrupa,
4. Yakın Doğu ve Güney Asya,
5. Batı Yarıküresi,
6. Uluslararası Operasyonlar,
7. Uluslararası Ekonomik Politika, İhracat ve Ticareti Geliştirme.

Kongre'de bulunan geçici komiteler, belirli bir süre ve belli bir amaç için kurulur. Bir diğer komite ise üyelerinin doğrudan Temsilciler Meclisi ve Senato'dan seçildiği Birleşik Komitelerdir. Bu komitelerin başkanlıkları en kıdemli parlamenterler arasında dönüşümlü olarak yapılır. Kongre'de faaliyet gösteren bir diğer önemli komite ise "Konferans Komitesi"dir. Bu komite, belli bir konuda anlaşma sağlamak amacıyla Temsilciler Meclisi ve Senato'nun farklı

³³ Uluslararası İlişkiler Komitesi için bkz.: [http://www.house.gov./ international relations](http://www.house.gov./international%20relations).

görüşlerinin incelendiği ilgili komite üyelerinden oluşturulmuş gruptur. Burada hazırlanan rapor ayrı ayrı Senato'ya ve Temsilciler Meclisi'ne gönderilir. Oylanırsa, imza için ABD Başkanına gider. Eğer meclislerden herhangi birisi tarafından reddedilirse yeni baştan ele alınır.³⁴

Amerikan sisteminde alt hükümetler (*subgovernment*) olarak adlandırılan komiteler, başkanlık sisteminin istikrarlı işleyişinde önemli rol oynamaktadır. Öncelikle, komiteler sayesinde yasama sürecine ilişkin gerçekleştirilen iş bölümü dolayısıyla federal hükümetinin üstesinden gelemediği pek çok konu üzerinde çalışılmaktadır.

Bununla beraber, komiteler sisteminin yasama sürecinin yavaş işleyişine yol açtığı düşünülmektedir. Bir tasarı altı yedi tane daimi komiteyi ilgilendiriyor olabilir ve alt komitelerde bu sayı bazen altmışı yetmiş bulabilmektedir. Örneğin, bir ticaret yasa tasarısı Dışişleri, Tahsisatlar, Bankacılık, Finans, Kentsel Gelişme, Enerji ve Ticaret, Eğitim ve Tarım daimi komitelerini ilgilendirdiğinden tasarı hepsine gönderilmekte ve bunların alt komiteleri devreye girdiğinde yaklaşık seksene yakın komitede görüşmeler sürdürülebilmektedir. Doğal olarak, bu kadar çok sayıda komitenin bir yasa tasarısı üzerinde çalışmalarını tamamlanmaları uzun zaman alabilmekte, bir uzlaşma sağlanmadıysa hiç bir sonuca da varılmayabilmektedir.³⁵

Amerikan tipi yasama yapısının temelinde yatan komiteler sisteminin geniş personel desteğine sahip olması, komite üyelerinin ile bürokrasi arasında yakın ilişkileri bulunmaları sonucunda komitelerin yasama sürecinde belli ölçüde

³⁴ Bayramoğlu, *op.cit.*, s.19-20.

³⁵ Cecil V.Crabb Jr. and Pat M. Holt, **Invitation to Struggle: Congress, the President, and Foreign Policy**, 4th ed. , Congressional Quarterly Inc., Washington D.C., 1992, s.41.

özerkliğe sahip olması, ve buna bağlı olarak tasarı üzerinde geniş yetkileri bulunması, yasama sürecinde istikrara yönelik olumlu etkisini ortaya koymaktadır. Alt hükümetler (*subgovernments*) her ne kadar zaman zaman başkana zorluklar çıkarmaktalarsa da bürokrasi ile yasama organı arasında bir köprü işlevi görmeleri açısından önemlidirler ve böyle bir durum başka sistemlerde görülmez.

Özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinde sivil bürokrasi, başkan ve askerî bürokrasi neredeyse bir ittifak ilişkisi içinde olup, parlamenter yapıyı tehdit edebilmektedirler. Amerika'da ise yürütme bürokrasisi özellikle komitelerde görevli yasama üyeleriyle sıkı bir ilişki içinde olarak kendi programlarıyla ilgili konuların istedikleri biçimde geçmesini (yetki verme ve fon tahsisi) sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu ve diğer nedenlerden dolayı, zaman zaman bürokrasi ve Kongre başkanının bazı politikalarına karşı ittifak halinde hareket ettikleri görülmektedir.³⁶

Bununla birlikte, komitelere seçilme (özellikle önemli komitelere) kongre üyeleri için yeniden seçilme şanslarının yükseltilmesi anlamına gelmektedir. Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı komite başkanları ve üyeleri hem yasama sürecinde hem de yürütme bürokrasisi üzerinde önemli etkiye sahiptirler. Yürütme bürokrasisi ile olumlu bir ilişki kurmak komite üyeleri için çok önemlidir. Çünkü alınan kararların uygulanması aşamasında olsun, kendi seçim bölgelerine bazı hizmetlerin götürülmesi açısından olsun Kongre üyesi, hükümet bürokrasisi ile olumlu ilişki içinde olmak zorundadır. Komite üyeleri, örgütlü

³⁶ Michael L. Mezey., **Congress Within the U.S. Presidential System** , Congressional Quarterly Inc. Washington D.C.,1991, s.24.

çıkar gruplarının ve lobilerin de temel ilgi odaklarıdır. Burada özellikle iki faktör önemli rol oynamaktadır. Bunlar, Kongre üyelerinin yeniden seçilebilmek için ihtiyaçları olan oy ve paradır. Bu açılardan çok önemli olan bu çevrelerle ilişki içinde olmak, Kongre üyesinin yeniden seçilmesini de kolaylaştırmaktadır. Sonuçta, komite, yürütme bürokrasisi ve çıkar grubu üçgeni arasında yoğun bir ilişki trafiği yaşanmaktadır.³⁷

4. Yasama Sürecinin İşleyişi

Amerika'da yasaların kaynağı başka devlet sistemlerinden farklı olarak çok çeşitlilik göstermektedir. Başta Kongre üyeleri seçimlerdeki vaatleri veya sonra meydana gelen gelişmeler çerçevesinde uygun gördükleri konularda yasa teklifinde bulunabilirler. Bunların dışında sade vatandaşlar, örgütler ve baskı grupları Kongre'ye dilekçe ile başvurarak belli konularda yasa çıkarılmasını talep edebilirler. Bu tür talepler incelendikten sonra Kongre'de yasa teklifi haline dönüştürülür. Ayrıca yürütme bürokrasisi bakanlıklar, bağımsız kurumlar ya da doğrudan başkan bazı konularda yasanın çıkarılması isteğinde bulunabilir. Fakat yasa tasarısının Kongre'ye sunması hakkı sadece Kongre üyelerine aittir. Böylece ABD'de herhangi bir kanun tasarısı için öncelikle Temsilciler Meclisi'nde bir milletvekili tarafından tasarının takdimi hazırlanır ve Temsilciler Meclisi'nde ilgili komiteye ya da alt komiteye gönderilir. Komitede ya da alt komitede görüşüldükten sonra Temsilciler Meclisi Başkanına sunulur ve başkanın kararıyla gündeme alınır. Tasarı, Temsilciler Meclisi'nde ikinci defa okunur ve üçüncü de oylanır. Tasarı eğer Temsilciler Meclisi'ndeki oylamadan çıkarsa Senato'ya gönderilir. Senato, gelen tasarımı ilgili komiteye havale eder, bu komitede tasarı

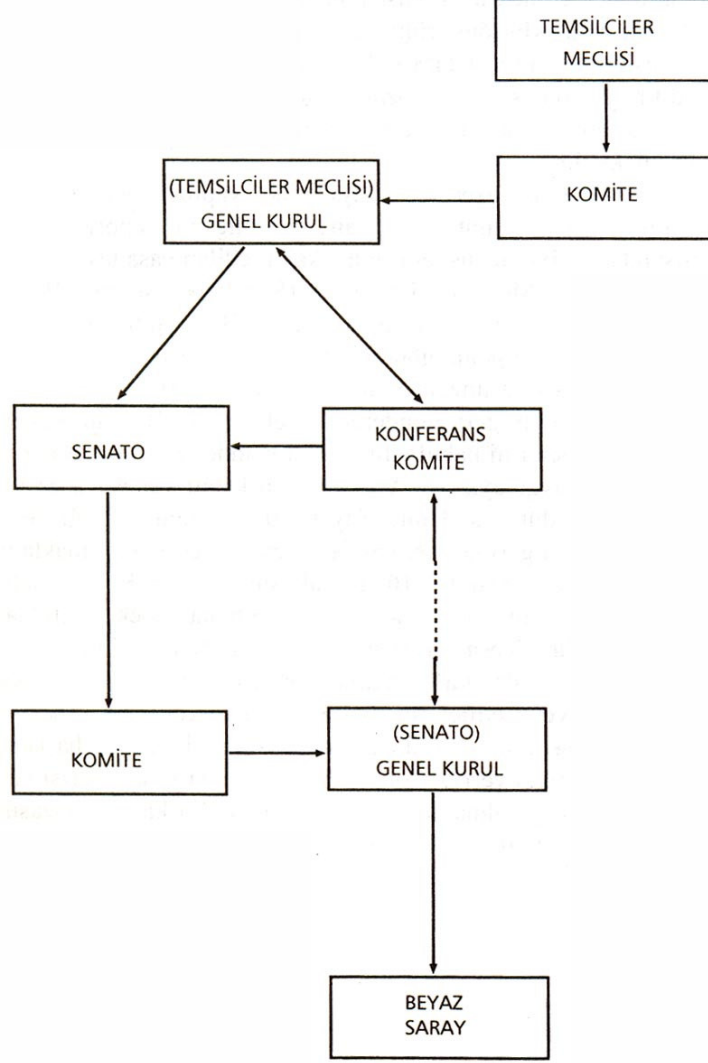
³⁷ **İbid.**, s.25.

görüşüldükten sonra Senato'ya iade edilir. Senato'da tasarı, olduğu gibi ya da bir değişlikle reddedilmiş olarak Temsilciler Meclisi'ne gider. Burada, eğer varsa söz konusu değişlik kabul ya da reddedilir. Red olması halinde Konferans Komitesi'ne gider. Belirli bir konuda anlaşma sağlamak amacıyla iki meclisin farklı görüşlerinin incelendiği (ilgili komite üyelerinden oluşan grup olan) Konferans Komitesi, konuyu değerlendiren bir rapor hazırlayarak ayrı ayrı Temsilciler Meclisi ve Senato'ya gönderir. Eğer tasarı Konferans Komitesi'nden olumlu çıkmışsa önce Temsilciler Meclisi Başkanı sonra da Senato Başkanı imzalar ve onaylanması için Başkana gönderir. Başkan kendisine onaylanması için gönderilen tasarıyı ilgili bakanlığa verir, bakanlıktan tasarı için olumlu yanıt gelirse, Başkan tarafından imzalanır ve yasa tasarısı kanunlaşmış olur. Eğer veto kararı çıkarsa ilgili bölüme yani ya Temsilciler Meclisi'ndeki ya da Senato'daki komiteye gider. Tasarı, bu komitede incelenip olumlu bulunarak Temsilciler Meclisi Genel Kurulu'na geldiğinde üçte iki çoğunluğu sağlayamazsa düşmüş olur.³⁸

ABD Kongresi'ndeki yasama süreci Şema 1'de açıkça görölmektedir:

³⁸ Bayramoğlu,**op.cit.** , s.20.

Şema 1: Yasama Süreci

Kaynak: Ferguson ve McHenry, *op.cit.*, s.344.

Kongre’de görüşülen metinler dört gruba ayrılmaktadır. Bunlar “*Simple Resolution*”, “*Concurrent Resolution*”, “*Joint Resolution*” ve “*Bill*” isimlerini almaktadır. Bunlardan ilk ikisi yasa, zorunluluk özelliğine sahip olmayan genel görüş ve kanaat bildiren karar metinleri, son ikisi ise yasa veya yasa niteliğinde olan metinlerdir. Buna bağlı olarak, “*Simple Resolution*” için Kongre’nin

herhangi kanadından birinin oylaması ve onaylanması yeterli, “*Concurrent Resolution*” için hem Temsilciler Meclisi hem de Senato’dan geçmesi gerekmektedir. Yasa niteliğinde olan “*Joint Resolution*” ve “*Bill*” Kongre’nin iki meclisinden geçip Başkanın imzasını gerektirmektedir.³⁹

5. Kongre’nin Dış Politikadaki Yetkileri

Amerikan Anayasasının dış politika yürütmenin sorumluluklarını net olarak yasamaya mı yürütmeye mi yüklediği pek anlaşılmamaktadır. Fakat ABD tarihi boyunca dış politika kararlarının hep Başkan ve çevresi tarafından verildiği görülmektedir. Bunun belki en önemli nedeni yasama sisteminin yavaş işlemesi ve dış politika gibi hızlı cevap ya da karar verilmesini gerektiren bir dalda karar verme sisteminin hızlı ve operatif işleyişinin çok önemli olmasıdır.

Bununla beraber devlet kurucuları yine de Kongre’ye dış politika alanında önemli yetkiler vermişlerdir. I. maddede Kongre’ye tanınan onaltı yetkiden altı tanesi dış politika konularıyla ilgilidir. Ayrıca başkanın yetkilerinin bazılarının Kongre ile birlikte kullanılması öngörülmüştür.⁴⁰ Bunlardan ikisi antlaşmaların onaylanması ve atamaların uygun görülmesine ilişkin yetkililerdir. Diğerleri ise, her iki meclisin birlikte kullandıkları fon tahsisi ve savaş ilanı yetkileridir. Bunların dışında 1970’lerin ortalarında Kongre’de kabul edilen yasalar ile, Kongre’nin dış politika konusundaki yetkileri artırılmaya ve bu konuda yürütme ile yasama arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır.

³⁹ Hastedt ,**op.cit.**, s.198.

⁴⁰ Bkz. Binkley ve Moss.**op.cit.**, s.747-760.

a) Kongre'nin Savaş İlan Etme Yetkisi

Kongre'nin savaş ilan etme yetkisi Anayasa'nın I. maddesinin 3. bölümünde açıkça belirtilmektedir. Aynı maddede ayrıca Kongre'nin asker sayılarının azaltılıp artırılması, deniz ve hava gücü oluşturması konularında da yetkili olduğuna yer verilmektedir. Ancak uygulamaya bakıldığında bu yetkinin büyük ölçüde formaliteden ibaret kaldığı dikkati çekmektedir. Savaş ilanı yapılarak başlatılan savaşların, tarihe bakıldığında da gerçekten sık başvurulmuş bir uygulama olmadığı görülüyor. Bu Amerika için de geçerlidir. Anayasa Mahkemesi'nin bu konudaki kararı da eğer durum gerektiriyorsa başkanın savaş ilanını beklemek zorunda olmadığı doğrultusundadır.⁴¹

Böylece 125 savaştan sadece 5'i Kongre tarafından ilan edilmiştir.⁴² Theodore Roosevelt donanmayı Pasifik'e gönderirken, Truman Japonya'ya atom bombası atarken, Kennedy Küba krizi yaşanırken hiçbiri bunu Kongre'ye danışmamıştır.

ABD Anayasası'ndaki bu çelişkili yetki dikkat çekmektedir. Dış politika yapma sürecinde, yönetim ve kongre ilişkilerini inceleyen John Lenman da bu çelişkinin varlığının altını çizmektedir.

“Savaş ve anlaşma yapma yetkisi yönetimin iki kolu arasındaki sona ermez kavganın kaynağıdır. Hiçbir anayasal çözüm bu kavgayı sona erdirmez, çünkü her gücün münakaşa götürmez haklı yanları vardır. Anayasanın II. maddesi kanunları adaletli olarak uygulamalı diyerek başkanın yönetim gücünü garanti altına alıyor ve I. madde gerekli kanunlar kongre tarafından yapılır diyerek Kongre'nin gücünü garanti altına alıyor.”⁴³

⁴¹ Arı , **op.cit**, s.70.

⁴² Crabb ve Holt , **op.cit**, s.50.

⁴³ John Lehman, **The Executive Congress and Foreign Policy**, Draeger Publishers, New York, 1976, s.43.

Anayasanın yönetim ile yasama arasında bu güç savaşına izin vermesi dış ilişkilerde karar verme yetkisinin dağıtılması gibi bir çelişkiyi de beraberinde getirmektedir. Bu çelişki, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan, hızlı ve esnek olmayı gerektiren Soğuk Savaş döneminde, Kongre'nin dış politikada başkanla uyumlu çalışması ile aşılmıştı. Soğuk savaş döneminin yaygın kabul gören, Amerika'nın aktif olarak uluslararası siyasette yer alması politikası, güçlü başkanlık konusunda yasama ve yürütme güçleri arasında oydaşmanın oluşmasını sağladı. 1948'de kabul edilen Vandenberg Tasarısı ile Kongre, daha sonra NATO adını alacak organizasyonun oluşumuna ve Amerika'nın küresel politikalarına yeşil ışık yakmış oldu. Kongre ileriki yıllarda da -1955 (Formosa Boğazı), 1957 (Ortadoğu), 1962 (Küba), 1962 (Berlin) krizleri örneğinde olduğu gibi- başkana olan desteğini sürdürdü.⁴⁴

Fakat 2 olay -Vietnam'da bitmek bilmeyen savaş ve Watergate skandalı- Kongre'nin sabrını taşırdı. Nixon yönetimine karşı Kongre'nin aldığı en önemli karar "Savaş Yetkisi Kararı 1973" ("*The War Powers Resolution of 1973*")'tır. "Savaş Yetkisi Kararı 1973" Kanunu herhangi bir ülke ile savaşa girmeyi yasama organının onayına sunmuştur. Bu durumda başkanın 60 gün içinde Kongre'nin onayını alması gerektiği belirtilerek Kongre'nin gerek gördüğü zaman bu olaya müdahale etmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir. Bu kanun ile Kongre onaylamadığı bir savaş halinde kuvvet sevkiyatını engelleyebilir, kuvvet sayısında sınırlama getirebilir ve en önemlisi bu savaş için ayrılan tahsisatları

⁴⁴ John Spanier and Joseph Noguee, **Congress, the Presidency and American Foreign Policy**, Pergamon Press, New York, 1982,s.28

onaylamayabilir. Bunlar, Kongre'nin Tahsisat ve Silahlı Kuvvetler Komisyonu'nun alabileceği kararlardır.⁴⁵

Başkan Nixon söz konusu "Savaş Yetkisi Kararı"nı veto ettiyse de Kongre'nin her iki kanadı tarafından da bir çoğunluk ile (Temsilciler Meclisi'nde 135'e 284 oyla, Senato'da ise 18'e 75 oyla) veto geri çevrildi.

Öte yandan, Anayasa Mahkemesi 1983'de kararın bazı hükümlerini (yasama vetosu ile ilgili hükmünü) yasamanın bu konuda yetkili olmadığını düşünerek iptal etti. Yasanın Kongre'de geçirdiği aşamaları Lais Fisher kitabında şöyle anlatmaktadır:

"1974 War Powers Act veto engelini aştı ise de belirsizlikler, kalitesi ve gücü hakkında şüpheler kalkmadı. Kararın Kongre'deki desteği, parti politikaları ve kendine içeriğinden çok verilen değer üzerine oturmaktadır. Kongre'nin bu tasarıyı oylayan 15 üyesini düşününüz. Kongre'de aleyhine oy verdikleri bu tasarıya tekrar görüşüldüğünde olumlu oy verdiler. Eğer bu tasarıya yetersiz olduğu veya geçersiz olduğu için karşı çıktılar ise neden kanunlaştırdılar. Bu kararın bozulması Nixon'un veto etme gerekçesine haklılık yaratacağı kaygısı ile oldu. Kanun hakkındaki ciddi kuşkulara karşın yasama organının bazı üyeleri Kongre'nin hareketsiz kalmasını Nixon'un anayasal hedeflerine teslimiyet olarak gördüler. Bazı üyeler ise Nixon'u görevden almak için bir hamle olarak kullandılar."⁴⁶

Genel olarak Başkanlar tarafından pek dikkate alınmadığı görünse de, sonuçta "Savaş Yetki Kararı" Kongre'nin dış politika konularındaki yetkilerine sahip çıkması anlamında önemli bir gelişmeydi.

b) Senato'nun Anlaşma Onaylama Yetkisi

ABD Anayasası'nda yabancı devletlerle anlaşma yapma yetkisi Başkan'a verilmekle birlikte bunun Kongre'nin "tavsiyesi ve rızasıyla yapılması" ve

⁴⁵ Serdar Yılmaz, **Amerika Birleşik Devletleri'nde Lobcilik ve Lobiler**, yayımlanmamış YLTezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul, 1993, s.39.

⁴⁶ Louis Fisher, **The Constitution Between Friends**, St. Martin Press, New York, 1978, s.234.

yürürlüğe girmesi için Senato'nun üçte iki çoğunluğu tarafından onaylanması gerektiği öngörülmüştür.⁴⁷

Böyle bir maddenin kaynağı Kurucu Babaların dış politika yetkilerinin tamamen yürütmeye teslim olunmasındanın istememesinde yatmaktadır. Bu yetkinin sadece Senato'ya yüklenmesinin nedeni ise, Senato'nun doğrudan seçilmesinde (1913'e kadar) ve Senato'da eyaletlerin hepsinin eşit bir şekilde temsil edilmesinde yatmaktadır. Çıkar gruplarının ve kamuoyunun baskılarına Temsilciler Meclisi'nden daha dayanıklı olan bu yasama organı, başlangıçta dışişlerinde başkana yardımcı bir organ olarak düşünülmüştür. Fakat Senato'nun bu konumu değiştiyse de, Senato'nun anlaşmaları onaylama yetkisi Kongre'ye yürütmenin elinde bulunan dışişlerini etkileme imkanı tanımaktadır.

Bir anlaşmanın yürürlüğe girmesi uzunca bir süreci izlemektedir. Senato başkan tarafından kendisine sunulan anlaşmayı onaylayabileceği gibi onaylamayabilir, ya da üzerinde bazı değişiklikler yaparak onaylayabilir. Genelde Senato sunulan antlaşmaları onaylama eğilimindedir. Örneğin, 1789'dan 1982'ye kadar Senato'ya 1400 antlaşma sunulmuş ve bunlardan sadece 19 tanesi onaylanmamıştır.⁴⁸

Bununla birlikte Senato'dan ya da Kongre'den geçmemiş birkaç ünlü antlaşma mevcuttur. Örneğin, Versailles Antlaşması Senato tarafından onaylanmadı. Woodrow Wilson tarafından önerilen 14 noktanın açıklandığı Paris Barış Konferansı'nda imzalanmış ve Milliyetler Cemiyeti'nin kurulmasını öngören ünlü Versailles Antlaşması Amerikan Senatosun'dan geçmedi ve

⁴⁷ Crabb ve Holt , *op.cit*, s.42.

⁴⁸ *İbid.*, s.43.

yürürlüğe girmedir. Bunun nedeni ilk olarak senatörlerin alıştıkları Amerikan dış politikasının genel yalnızlık çizgisini izlemek istemelerinde yatmaktadır. Ayrıca, Paris görüşmelerinde ABD'li temsilcilerin arasında tek bir Kongre temsilcisi yoktu.

Diğer ünlü örneği, SALT II görüşmeleri ve antlaşması teşkil etmektedir. Senato antlaşmayı Jackson-Vanik Düzeltmesi ile kabul etmekteydi. Jackson-Vanik Düzeltmesi Sovyetler Birliği vatandaşları olan Yahudilere yurtdışına serbestçe göç etme hakkı tanıma şartı koşuyordu. Bu düzeltme SSCB'nin antlaşmayı reddetmesine yol açtı.⁴⁹

Böylece Kongre'nin antlaşma onaylama yetkisi Kongre'ye dış politikanın yürütme sürecinde yer alma ve etkileme imkanı tanımaktadır.

c) Senato'nun Atamaları Onaylama Yetkisi

Üst düzey bürokratların atanması Anayasa'ya göre Başkana ait bir yetki olmakla beraber bunların göreve başlamaları için Senato'nun yapılan atamaları onaylaması gerekir. Ancak, Amerikan tarihine bakıldığında Senato'nun Başkanın teklif ettiği adayları genelde kabul ettiği görülmektedir. Bu çerçevede, Senato başkanının kendi güvendiği ve inandığı bir ekiple çalışmasının daha uygun olduğu düşüncesiyle atama işlemlerinde zorluk çıkarmamaktadır.

Elbette bazı istisnalar mevcuttur. Örneğin, Reagan CIA başkanlığına getirmek istediği Robert M. Gates'in atamasına *Irangate* olayına bulaştığı iddiasından dolayı Senato'nun karşı çıktı, ve başkan yapmak istediği atamadan vazgeçmek zorunda kaldı.⁵⁰

⁴⁹ Kongre ve Antlaşmalar için bkz. Spanier ve Noguee ,**op.cit.,passim**.

⁵⁰ Crabbs ve Holt, **op.cit**, s.45.

d) Kongre'nin Mali Yetkisi

ABD Anayasası devletin mali yetkilerinin tümünün Kongre'ye ait olduğunu belirtmektedir. Devletin gelirlerini etkileyen, vergi ve tarifelerin konması, kaldırılması ve miktarlarında değişiklik yapılması ve kredi tahsisatları, bütçenin onaylanması ve harcamaların tahsisatı Kongre'nin kabulünü gerektirmektedir. Ayrıca, para basma ve değerini belirleme, vergi toplama, ithalat üzerindeki tarifelerin miktarını belirleme, iç borçlanma veya dış borç verme gibi faaliyetler sadece ulusal ekonomiyi etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda dış politikada da önemli sonuçlar doğurmaktadır. Kaldı ki, günümüzde dış politika faaliyetlerinin bir çoğu haliyle ekonomiyi de etkilemektedir. Hatta insan hakları ya da etnik sorunların ticari imtiyaz, borç azaltma ya da artırma gibi olgulardan etkilenmesi söz konusudur.

Dolayısıyla, bütün federal harcamaların Kongre'nin onayını gerektirmesi yürütmeyi yasamanın kararlarına bağlı kılmaktadır. Dışarıda bulunan Amerikan ordularının maliyeti, ABD müttefiklerine yapılan mali yardım (İsrail, Mısır, Türkiye vb.), ve yürütmenin planladığı her harcama için Kongre'den yasa çıkartılmalıdır.⁵¹

Uygulanması düşünülen ve belli bir harcamayı gerektiren federal programların Kongre tarafından onaylanması iki aşamalı bir süreçten geçmektedir. Eğer bu bir dış yardım bütçesi ise, ilk aşamada programın Senato Dış İlişkiler Komitesi'nde ve Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi'nde incelendikten sonra hazırlanacak bir "yetki yasasının" her iki meclis tarafından da kabul edilmesi gerekmektedir. İkinci aşama ise, dış yardım

⁵¹ **İbid.**,s.46

programının yürütülebilmesi için gerekli “tahsisatın” yapılması aşamasıdır. Bu aşamada program Senato ve Temsilciler Meclisi’nin Tahsisatlar Komitesi tarafından incelenmekte ve programın finansmanı için yeterli paranın olup olmadığına bakılarak karar verilmektedir.⁵²

B. ABD’DE YÜRÜTME

1. Başkan

Amerikan sisteminin temelini Başkanlık makamı oluşturmaktadır ve bu durum sisteme adını vererek, ABD sistemi “Başkanlık Rejimi” olarak adlandırılmıştır. Başkanlık olgusu, 1787 tarihli ilk anayasayı yapanların güçlü bir yürütme organıyla ulusal birliği oluşturmanın daha kolay olacağına olan inançları sonucu ortaya çıkmıştır. Başkanlık rejiminde Başkan hem devlet başkanı, hem de hükümetin başı durumundadır.

Başkan seçilebilmek için ABD doğumlu, 35 yaşın üstünde ve asgari ondört yıldır Amerikan vatandaşı olmak gerekmektedir. Başkanlık seçimleri için dört yılda bir Kasım ayının 2.günü oy kullanılır ve 20 Ocak’ta seçilmiş Başkan göreve başlar. Beyaz Saray’dan görevini yürüten Başkana yürütme görevinde yardımcı sekiz büro çalışmaktadır.⁵³

Başkanın yasama, idari, milli savunma ve dış işlerle ilgili çok sayıda yetkisi bulunmaktadır. Bu yetkiler şöyle sıralanabilir:

⁵² ARI, **op.cit**, s.75.

⁵³ **Presidential Elections 1789-1992**, Congressional Quarterly Inc., Washington D.C., 1995,s.3.

- Başkanın yasamayla ilgili konularda doğrudan yetkisi yoktur. Başkan ancak partisine mensup bir meclis üyesi kanalıyla Kongre'ye yasa tasarılarını aktarabilmektedir. Kongrece kabul edilen yasa tasarıları Başkan tarafından veto edilebilir, böylece tasarıların yasallaşması önlenir. Bütçenin hazırlanması da Başkanın görevidir ve kendisine bağlı büroların yardımıyla bütçe taslağını oluşturur. Kongre'den yasa olarak geçebilmesi için inisiyatifini kullanabilmektedir.
- Başkan yasaların yürütücüsüdür. Hiyerarşik bir yapı içinde atamaları gerçekleştirir ancak bazı atamaları gerçekleştirirken Senato'nun onayını almak zorundadır.⁵⁴
- Milli savunma konusunda Başkan, Başkomutan (Commander-in-Chief) konumundadır. Tüm askeri harekâtların yürütülmesinde, yeni silahların üretilmesinde ve kullanımında karar verici durumundadır.
- Dış işleriyle ilgili konular da Başkan'ın idaresine bağlıdır. Elçilerin atanması, antlaşmaların imzalanması Senato'nun da onayıyla Başkan tarafından gerçekleştirilir. Kriz, savaş veya olağanüstü durumlarda yasalarla sağlanan ayrıcalıklı yetkiler Başkan tarafından kullanılabilir.

2. Yürütmeye Destek Olan Organlar

Başkanın çok sayıda görevi vardır, bu yetki ve sorumlulukların gerçekleştirilebilmesi için Başkan güçlü bir örgüte ihtiyaç duymaktadır. Örgüt; kabine, yürütme bürosu, bağımsız yürütme ajanları, bağımsız düzenleyici

⁵⁴ Nazif Akçalı, **Çağdaş Siyasi Rejimler**, Bilgehan Basımevi, 1989, İzmir, s.95-96.

ajanlıklar ve hükümet korporasyonlarından oluşmaktadır. Başkanın aldığı kararların isabetliliği ve etkinliği bu örgütlerin yardımıyla sağlanabilmektedir.⁵⁵

Kabine, Başkana önerilerde bulunma görevini üstlenmiş “sürekli danışman” konumunda bulunan 12 (sayı değişebilmektedir) bakanlıklardan (*departments*) oluşmaktadır. Bakanlar yalnızca Başkan’a karşı sorumluluk taşırlar. Başkan tarafından seçilen bakanlar ancak onun tarafından görevden alınabilirler. Üyelerin tayinleri de Başkan’ın yetkisi dahilindedir. Kabine, siyaset yapan değil, önerilerinde Başkan’ın isteklerine uygun hareket eden bir organdır.

Yürütme Bürosunun kuruluş nedeni Başkan’ın aldığı kararların isabetliliğini, etkinliği sağlamak ve idari mekanizmayı yönlendirmektir. Başkana doğrudan bağlı çalışan yürütme bürosuna “Başkanlık Bürosu” adı da verilmektedir.

Yürütme organının bünyesinde, ikinci derecede idari birimler olarak adlandırılan Bağımsız Yürütme Ajanları, Bağımsız Düzenleyici Ajanlar ve Hükümet Korporasyonları bulunmaktadır. İlk iki kurum ulusal ekonominin çeşitli alanlarda düzenleyici olarak, Hükümet Korporasyonları bazı kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesi ve yürütülmesi amacıyla kurulmuş bir kurum olarak çalışmaktadırlar. Her üçünün üyelerinin atanmaları Başkan’a, bütçeleri ve fesihleri Kongre’ye bağlıdır.⁵⁶

Başkan Yardımcısı: Başkan ile aynı zamanda ve aynı koşullarda seçilen Başkan Yardımcısı yürütme organında silik bir role sahiptir. Temelde iki parti olmasına rağmen, seçimlerle ilgili olduğunda homojen bir parti değil, çok sayıda

⁵⁵ Esat Çam , **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul, 1987, s.217.

⁵⁶ Esat Çam,**Devlet Sistemleri**, İstanbul Üniversitesi Yay.,İstanbul,1976,s.56.

eğilimin varlığı gözlemlenebilmektedir. Bu durumda, partiler başkanlığa aday gösterirken Başkan'ın eğilim olarak sağda ise yardımcısının solda, Başkan Kuzey Bölgesini temsil ediyorsa, yardımcısının Güney Bölgesini temsil eder şekilde seçilmesine özen gösterirler. Böylece seçmenlerin oylarının çoğu kazanılabilmektedir. Başkan Yardımcısı, Başkan'ın istifa etmesi, görevini sürdürmeyecek bir hale gelmesi, ölmesi durumlarında, yasalar çerçevesinde Başkanlık görevini üstlenebilmektedir.⁵⁷

3. Başkan'ın Dış Politika Yetkileri

Başkan'ın dış politika yetkileri konusu anayasada belirlenmiştir. Anayasa başkana uluslararası anlaşmaları yapma, elçileri atama, bakanların ve üst bürokratlarını seçme ve değiştirme hakkını vermiştir. Bu yetkilerle başkanın Amerikan dış politikasında belirleyici olduğunu söylemek kolaydır. Ancak bütün bunların yanında yukarıda belirttiğim birkaç yetki ve hak anayasal olarak Kongre'ye verildiğinden yasamanın da dış politikada verilen kararlara karışma hakkı bulunmaktadır. Anayasa uluslararası ilişkilerde dış ticareti düzenleme, hazine den alınacak paralara onay verme, savunma ve dış politikada harcamalarını onaylama, kanun dışı yapılan işlemleri soruşturma ve cezalandırma gibi önemli yetkileri Kongre'ye ait olduğunu açıkça belirtmektedir. Fakat yürütme ve yasama arasında anayasal olarak paylaşılan iki önemli yetki-savaş ilan etme ve uluslararası anlaşmaları yapma ve onaylama yetkileri- Kongre ve Başkanlar arasında süregelen “yasal savaşlara” neden olmuştur.⁵⁸

⁵⁷ Çam, *Siyasetop.cit.*, s.519.

⁵⁸ Bunun için bkz. Crabb ve Holt,*op.cit.*,s.12-15.

Kongre ve yönetim arasındaki bu ilişkinin karmaşıklığı birçok araştırmacının dikkatini çekmiştir:

“Amerikan sisteminin anlaşılması zordur. O kendi içinde anlamaya ve özetlemeye daha az hazırdır. Yazılı bir anayasası vardır ve her zaman anayasadan yönetime verilmiş prim ve taksimatlar vardır. Bazı anayasal koşullar yönetimin önüne kısıtlamalar koymaktadır. Bundan başka, sistem federal bir sistemdir ve bazı koşullar federal yönetim ve eyaletler üzerine kısıtlamalar koymuştur. Bununla beraber daha başka koşullar federal yönetim içindeki bir çok kurumlar üzerine kısıtlamalar koymuştur. Başkan ve Kongre'nin ayrı ayrı seçimi öngörülmüş ve bu ayırım sadece gücü dağıtmamış, bu iki gücün arasındaki kavgayı yüzeyde kurumsallaştırmıştır.”⁵⁹

Savaş ilan etme yetkisinin Senato'ya ait olmakla beraber Başkan'ın Başkomutan konumunda bulunması genel olarak Başkanların bu yetkiyi tek başına kullanmalarına yol açmıştır.

Uluslararası antlaşmalara gelince, anayasal olarak uluslararası antlaşma yapma hakkı Başkan'a, antlaşmaları yürürlüğe girmesi için onaylama hakkı Kongre'ye aittir. Bununla birlikte Anayasa Başkan'a diğer ülkelerin devlet başkanlarıyla Senato'nun onayını gerektirmeyen yürütme antlaşmaları (executive agreement) yapma hakkı tanımaktadır.⁶⁰ Yürütme antlaşmalarının sayısının son dönemlerde artmış olması Kongre'yi rahatsız etmekteyse de Anayasa Mahkemesi'nin kararı bunun Anayasaya uygun olduğu yönündedir. Bununla beraber, yabancı ülkelerle yapılan yürütme antlaşmalarının gerek Kongre'nin yetkisinde olan dış ticaretle ilgili yasalara aykırı olmaması, gerekse Anayasa tarafında verilen hakları ortadan kaldırıcı nitelikte olmaması gerekir.⁶¹

⁵⁹ Ernest S. Griffith , **The American System of Government**, 6 ed., Methuen, New York, 1989, s.2.

⁶⁰ Hastedt , **op.cit**, s.164-167.

⁶¹ Louis Fisher , **The Politics of Shared Power Congress and the Executive**, 3rd ed., Congressional Quarterly Inc., Washington D.C. 1993, s.152.

Başkan, bir antlaşma Senato'da onaylanmadığı veya Senato tarafından onaylanmasında problem yaşayacağını düşündüğü durumlarda yürütme antlaşması yoluna başvurmaktadır. Bunlar teoride antlaşma sayılması da, antlaşmaların taşıdığı ağırlığa ve etkiye bir ölçüde sahiptirler.⁶² Yürütme antlaşmalarının çoğu Kongre'nin gündemine getirilmese de bazıları her iki meclisin basit çoğunluğu tarafından kabul edilmesi yeterli olan bir yasayla yürürlüğe sokulmaktadır.⁶³

II. Dünya Savaşı sonrası dönemlerde ABD'nin uluslararası sahnedeki rolünün artmasıyla yürütme antlaşmalarının sayısında da artış görülmüştür. 1946-1977 arasındaki dönemde 451 olağan antlaşmanın yanında, Başkanlar tarafından 7200 yürütme antlaşması imzalanmıştır.⁶⁴ Bundan sonra da ilerleyen dönemlerde yürütme anlaşması örnekleri meydana gelmiştir. Örneğin, Başkan Bush ve Gorbachev arasında Doğu Avrupa'daki hükümetlerin geleceği ve Almanya'nın birleşmesi, silahsızlanma vb. pek çok konularda yüksek sayıda antlaşma imzalanmıştır.⁶⁵ Bunların dışında yürütme anlaşmaları savaşları sona erdirmek veya diğer ülkelerde askeri üsler kurmak amacıyla da yapılmaktadır. Bununla beraber, yürütme anlaşmalarının bazıları böyle önemli konularda yapılırken çoğu gıda yardımı veya gümrük düzenlemeleri gibi fazla tartışmaya yol açmayacak konularda yapılmaktadır.⁶⁶

⁶² Ronald J. Levine and Richard W. Mansbach, **Structure and Process in International Politics**, New York, Karper & Row. Publishers, 1973, s.121.

⁶³ Edwards III. George C. and Stephan J. Wayne, **Presidential Leadership, Politics and Policy Making**, 2nd ed. New York, N.Y. St. Martin's Press, 1990, s.407.

⁶⁴ Hastedt, **op.cit**, s.165.

⁶⁵ Crabb ve Holt, **op.cit**, s.15.

⁶⁶ Edwards ve Wayne, **op.cit**, s.408.

Senato Dış İlişkiler Komitesi'nde 1969-1970 yılları arasında yapılan oturumlarda, Johnson'un diğer ülkelerle Vietnam Savaşı'nı desteklemeleri karşılığında kendilerine Amerikan fonu sağlanacağını taahhüt eden bir yığın "gizli" yürütme anlaşmalarının imzalandığı ortaya çıkınca,⁶⁷ yürütme anlaşmaları yine Kongre'nin dikkatini çekmiştir. Kongre 1972'de kabul bir yasa ile anlaşmaların dışında ABD'nin taraf olduğu tüm uluslararası anlaşmaların altmış gün içinde Kongre'nin gündemine getirilmesi koşulunu getirmiştir. Ancak başkan, açıklanması ulusal çıkarlara zarar vereceği düşünülen anlaşma metnini sadece Senato ve Temsilciler Meclisi Dış İşleri Komitelerine göndermekle yetinebilmektedir. Yasayı pek kabullenemeyen Nixon ve Ford döneminde yapılan yürütme anlaşmaları Kongre'ye ya hiç gönderilmemiş ya da 60 günlük süre geçtikten sonra gönderilmiştir. Bunun üzerine yapılan araştırma sonucunda, altmış günlük şartın uygulanmamasının Dışişleri Bakanlığı'ndan kaynaklandığına karar verildi ve 1977'de çıkarılan yeni bir yasa ile diğer kurumların anlaşmanın imzalanmasından itibaren yirmi gün içinde Dışişleri Bakanlığı'na ilgili belgeleri sunma şartı getirildi.⁶⁸ Gerek bu, gerekse başka düzenlemeler ("Savaş Kararı Yetkisi 1973" gibi) başkanın dış politikadaki yetkilerini kısıtlamasa da, Kongre'nin kendisinin dış politika sürecinden dışlanmasını engelleme girişimi olarak değerlendirilebilir.

Buna rağmen, başkanlık sistemi savunucuları, bu sistemle uluslararası olayların hızlı gelişen doğasına süratle yanıt vermenin daha kolay olduğunu savunurlar. Başkanlık sisteminin savunucuları, başkanın kararları tek başına

⁶⁷ Fisher, **op.cit.**, s.152.

⁶⁸ **İbid.**, s.153.

verdiği bir sistem olmadığını, bu sistemin bir takım çalışmayı gerektirdiğini ve başkanın politikalarının oluşturulmasında danışmanlardan oluşan geniş bir kadronun çalıştığını savunmuşlardır. ABD'nin uluslararası politikada yüklendiği rol genişledikçe, yönetimin bilgilendirme ihtiyacı da artmıştır. Bunun en somut örneği, 1976 yılında *General Service Administration* tarafından yapılan açıklamada 11 kabine üyesinden başka 59 değişik komisyon ve 1267 danışman kadrosunun başkana bağlı çalıştığının belirtilmesidir. Bunların içinde 40 komisyonun doğrudan dış ilişkilerle ilgili konularda çalışması da uluslararası ilişkilerde istihbaratın önemini vurgulamaktadır.⁶⁹

Başkanlık sistemini, iç içe geçmiş çemberlerden oluşmuş bir yapı olarak düşünersek (bkz.Tablo 2), ortada başkanın ve danışmanlarının yer aldığını görürüz. Bu çemberde başkana yakın çalışan atananlar ise, dışişleri ve savunma sekreterleri ile diğer yüksek düzey bürokratlarıdır: Ulusal Güvenlik Konseyi (NSC), Dışişleri Bakanlığı (*Department of State*), Savunma Bakanlığı (*Pentagon*), İstihbarat Birimi (*CIA*). Amerika Birleşik Devletleri'ni ilgilendiren en önemli kararlar bu çalışma grubu tarafından alınır.

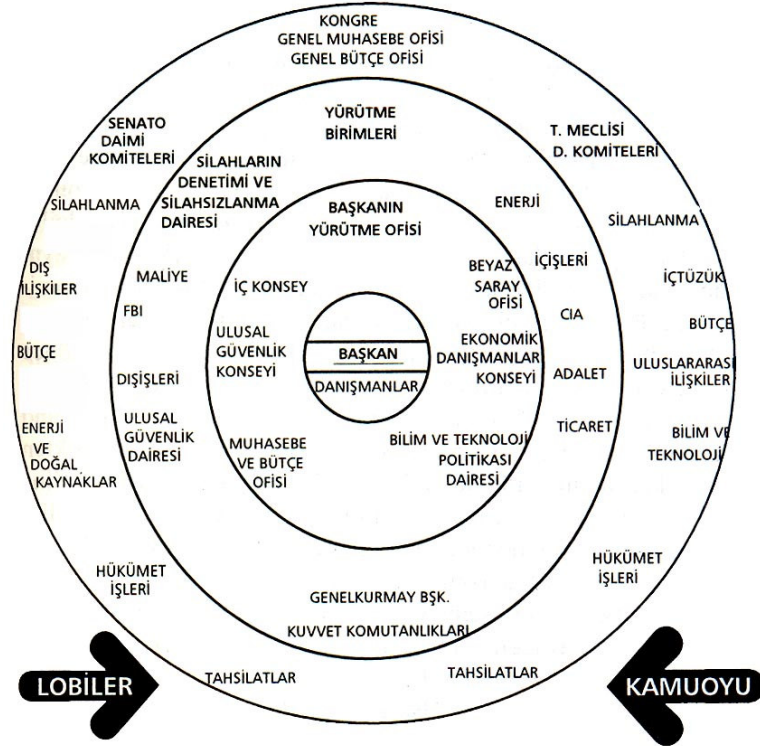
İkinci çember ise yönetimin bölüm ve bürolarından oluşur. Bu bölümde yer alan bürokratlar, politikaların yönetim değişimine bakılmaksızın devamından sorumludurlar.

En dışarıdaki çemberde ise Kongre'nin de içinde olduğu kamuoyu vardır. Kamuoyunu oluşturan baskı grupları, çeşitli örgütler ve basın burada yer alır.

⁶⁹ Yılmaz, **op.cit.**, s.24.

Washington'da bir yığın aktörün devreye girmesi dolayısıyla karar çoğu zaman karmaşıktır ve bürokratik rekabet, iktidar ve çıkar çatışmaları yüzünden uygulama aşamasına geçmesi çok zaman alır.

Şema 2: Amerika'da Karar Alma Süreci Çemberi

Kaynak: Arı,op.cit., s.163'ten,Amos A. Jordan,William Jr. Taylor and Lawrence J.Korb,American National Security,4th.ed.,John Hopkins University Press,Baltimore,1993, s.214.

4. Dış Politika Karar Alma Merkezi.

a) Başkan

Devletin, icranın başında bulunan ve orduların da komutanı olan ABD Başkanı dış siyasetin belirlenmesinde merkezi bir role sahiptir. Önemli eğilimleri belirler, önemli kararları alır, yabancı devlet başkanları ve yöneticilerle görüşür,

yürütülen müzakerelerde son sözü söyler. Bakanlar, komutanlar, istihbarat servis şefleri, 1947’den beri dış istihbarattan sorumlu *CIA* (Central Intelligence Agency) ya da 1908’den beri iç istihbarattan sorumlu *FBI* (Federal Bureau of Investigation) doğrudan doğruya ona hesap verirler. Başkanla birlikte aynı listeden seçilen başkan yardımcısı, başkanın çok yakın çalışma arkadaşıdır ve dış siyasette önemli bir rol oynar. Genel olarak; çok seyahat eder, dışarıdaki sorumlularla görüşür ve başkana danışmanlık yapar.⁷⁰

b) Ulusal Güvenlik Konseyi (National Security Council NSC)

1997’de Truman tarafından imzalanan “Ulusal Güvenlik Yasası” ile kurulmuştur. NSC Amerikan dış siyasetinin belli başlı sorumlularını bir arada bulundurur: başkan, başkan yardımcısı, dışişleri bakanı, savunma bakanı, genel kurmay başkanı, istihbarat servisleri başkanı ve ulusal güvenlik danışmanı. Daha sonra kurulmuş olan bu birimde çok ünlü isimler çalışmıştır: Henry Kissinger (1969-1975), Brent Scowcroft (Ford, daha sonra baba Bush dönemi), Zbigniew Brzezinski (Carter dönemi), Colin Powell (Reagan dönemi sonu), Anthony Lake (Clinton dönemi), Condoleezza Rice (oğul Bush dönemi) gibi.⁷¹

Ulusal Güvenlik Konseyi toplantıları şeklen daha uzun aralıklara yayılsa da Konsey pratikte ulusal güvenlik danışmanı tarafından yönetilen güçlü bir birim olmuştur. Konsey, plan, strateji, niyet ve beklentiler konusunda başkana tavsiyelerde bulunmaktadır. Kısaca NSC, ülkenin kaynakları nerede kullanılırsa ABD’nin ulusal güvenliğinin ve çıkarlarının en üst düzeyde korunabileceğine dair

⁷⁰ Fisher, *op.cit.*, s.152-165

⁷¹ Maxime Lefebvre, *Amerikan Dış Politikası*, İletişim, 1.B., İstanbul, 2005, s.79

konularda başkana önerilerde bulunmaktadır. NSC, ayrıca iç politika, dış politika ve güvenlik politikası arasındaki koordinasyonu da sağlamaktadır.⁷²

c) Dışişleri Bakanlığı (Department of State)

Dışişleri Bakanlığı, başkanlık direktifleri doğrultusunda yaklaşık 190 ülkeyle ilişkiler yürütmekte, Amerika Birleşik Devletleri'ni 50'nin üstünde başlıca uluslararası örgütte ve 800'ün üstünde uluslararası konferansta temsil etmektedir.⁷³ Diplomatik birimlerle sürekli temas halinde olan bakanlık dış siyaset dosyalarını takip eder, inceler ve yönlendirir.

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 160'tan fazla ülkede elçilik ve konsoloslugu bulunmaktadır. XIX.yüzyılın ilk yarısında başkan Martin Van Buren tarafından hayata geçirilen "aralık sistemi" (*spoil system*) atamalara siyaset bulaştırmıştır. Avrupa ülkelerinde görüldüğü gibi tarafsızlık ve yetenek gerektiren kamu görevleri bu tavırdan zarar görmüştür. Bu sistem ile konsolosların bir kısmı Dışişleri'nden meslekten diplomatlardan atanır, öbür kısmı ise iktidarda bulunan yönetim tarafından atanır ve "siyasal elçi" olarak belirlenir. Örneğin, Carter zamanında elçilerin %75'i meslekten diplomattı. Bu rakam 1955'te %40 ve 1968'de %68 civarındaydı, ama Reagan zamanında yine düşmüş ve %60'a varmıştır. Clinton'un atadığı elçilerin %30'u "siyasal elçiler"di.⁷⁴ "Siyasal elçiler" in genel olarak en önemli yerlere atandıkları görülmektedir. Yeni ekipler

⁷² John Dumbrell, **The Making of U.S. Foreign Policy** , Manchester University Press, Manchester, 1990,s.54-55.

⁷³ Hastedt, **op.cit.**, s.216.

⁷⁴ **İbid.**,s.217.

dosyalardaki öncelikleri belirlemek zorundadırlar. Yeni başkan çoğu zaman ancak bir ya da iki yıl içinde belirgin ve tutarlı bir yol izleyebilme durumuna gelebilir.

Dışışleri'nin toplam 15.000 çalışanı ve 8 milyar dolarlık bütçesi (2004) vardır.⁷⁵ Ama etkisi, ulusal ilişkilerdeki öteki bakanlık departmanlarının (Hazine; Savunma; Adalet; Ticaret, Enerji; 11 Eylül saldırılarından sonra kurulan İç Güvenlik Bakanlığı, CIA) rollerinin artması yüzünden azalmaktadır. Bütün bu bakanlıkların genellikle büyükelçiliklerde kendi temsilcileri vardır. Örneğin, 1994'te ABD büyükelçiliklerinde çalışan personelin sadece %38'i Dışışleri Bakanlığı, %36'sı Savunma Bakanlığı, %5'i Adalet, %3'ü Ulaştırma ve %18'i Ticaret, Maliye ve Tarım Bakanlıkları için çalışmaktaydı.⁷⁶

Dışışleri işlevsel yönelimlerine göre örgütlenmiştir. Yönetim, ekonomi, global sorunlar, silahsızlanma gibi bürolara, yönetim ayrıca coğrafik bürolara ayrılmıştır. "Siyaset Planlama Ekibi" ("*Policy planning staff*") stratejik denetleme ve dış siyaset anlayışları geliştirme işlevi üstlenmiştir. Bir beyin takımıyla çalışır ve dış iletişime de katılır.

Dışışlerine 1998'de daha önce bağımsız olan iki ajans katılmıştır: 1953'te kurulan ve diplomasi ve kültür eğitimiyle ve de enformasyon işleriyle (*Voice of America* radyosunun denetlenmesi) yükümlü *USIA (United States Information Agency)*, 1963'te kurulan silahsızlanmadan ve silahların sınırlandırılmasının yanı sıra ve anlaşmaların uygulanmasından sorumlu *ACDA (Arms Control and Disarmament Agency)* 1961'den bu yana gelişen ülkelere yardımla yükümlü bir

⁷⁵ Lefebvre, **op.cit.**, s.80.

⁷⁶ Hastedt, **op.cit.**, s.216.

ajans olan *USAID* bağımsız kalmıştır ve 7 milyar doları aşan bir yıllık bütçesi vardır.⁷⁷

Dışişleri bakanı çok önemli bir rol üstlenir. Zorunlu olarak başkanın en güvendiği adamıdır ama ulusal güvenlik danışmanıya da sürekli rekabet içindedir. Burada Kissinger'in ünlü örneği gösterilebilir. Ulusal güvenlik danışmanı olan Kissinger'in faaliyetleri sonucunda rakibi olan Dışişleri Bakanı istifa etmek ve Kissinger'a koltuğunu bırakmak zorunda kaldı. Dışişleri Bakanı genellikle başkanın izleyeceği dış politikayı dayatır; daha ender olarak da bakanlıkla başkan arasında arabuluculuk yapar.

d) Savunma Bakanlığı (Department of Defence)

1949'da kurulan Savunma Bakanlığı (*DoD*) aynı zamanda "*Pentagon*" adıyla da bilinir, çünkü Washington'da beşgen şeklinde bir binada çalışır. Teorik olarak *Pentagon*'un diplomatik bir etkinliği yoktur. Bununla birlikte ABD'nin dış politikasında sorunların güçsel çözümlerine başvurması *Pentagon*'u dış siyasetin önemi gitgide artan bir aktörü konumuna getirmiştir. En son 1986'da çıkarılan bir yasa ile hem bakanın rolü güçlendirilmiş hem de Bakanlığın askerî konulardaki etkinliği artırılmıştır. Dolayısıyla artık dış politika sürecinde en etkili organın *Pentagon* olduğunu söylemek de mümkündür.⁷⁸ Daha önce belirttiğimiz rakamlara bakarak ABD'nin dış temsilciliklerde *Pentagon* için çalışan personelin sayısının Dışişleri Bakanlığı için çalışan personelin sayısına yaklaştığını görüyoruz (%36-%38).⁷⁹

⁷⁷ Lefebvre, *op.cit.*, s.80.

⁷⁸ *İbid.*, s.81.

⁷⁹ Hastedt, *op.cit.*, s.216.

Pentagon dış ülkelerdeki askerî üsleri denetler. Tehditlere karşı ülkenin savunma aygıtıdır. Askerî operasyonları yönetir ve bu operasyonlara eşlik eder (yeniden yapılandırma ya da insani yardım). Pentagon'da 2 milyon kişi (üçte ikisi asker) çalışır; burası silahlanma sektörüyle birlikte “askerî-endüstriyel bir komplekstir” (Amerikan gayrisafi milli hasılasının yüzde 6'sı).⁸⁰ Pentagon şüphesiz ABD için “en pahalı” bakanlık olarak gözükmektedir. Genel olarak yıllık bütçesi yaklaşık 300 milyar dolar olan Pentagon'un bütçesi Irak ve Afganistan operasyonlarından dolayı son yıllarda 400 milyar doları aşmış durumdadır(2003-2005).⁸¹

e) İstihbarat Servisi (CIA - Central Intelligence Agency)

CIA sivil bürokratların önderliğinde geniş bir Merkezi İstihbarat Teşkilatı olarak 1947 tarihli “Ulusal Güvenlik Yasası” ile kuruldu. Aslında Amerikan devlet siteminde CIA tek istihbarat servisi değildir. Hem Dışişleri, hem de Savunma Bakanlığı bünyelerinde istihbarat birimleri bulundurlar. Fakat CIA tamamen ayrı ve bağımsız bir birim olarak faaliyet göstermektedir ve raporlarını doğrudan başkana sunar.

CIA Başkanı tüm istihbarat faaliyetlerini koordine etmektedir ve bu bakımdan Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) başkanına aynı zamanda Merkezi İstihbarat Başkanı (Director of Central Intelligence-DCI veya Director of CIA) da denmektedir. CIA Başkanı başkan tarafından atanmakta ve Senato'nun onayıyla göreve başlamaktadır. CIA başkanı tüm istihbarat konularında başkana

⁸⁰ Lefebvre,**op.cit.**,s.81

⁸¹ “National Defence Budget Estimates For FY 2005”,Office of the Under Secretary of Defence, (Comptroller),March2004,<http://www.dod.mil/comptroller/defbudget/fy2005/fy2005_greenbook.pdf>,(24.11.2005)

danışmanlık yapmakta ve tavsiyelerde bulunmaktadır. Başkan tarafından bu göreve atanacak kişilerde aranan en önemli özellik uzman olmalarının yanında güvenilir olup olmamalarıdır.⁸²

Öte yandan, istihbarat topluluğunun faaliyetleri başkan bir tarafa bırakılırsa esas olarak Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından koordine edilmektedir. Ulusal dış istihbaratın amaçları ve öncelikleri NSC tarafından belirlenmekte ve gerekli direktifler ilgili birimlere verilmektedir.

CIA zaman içinde bütçe ve personel bakımından Dışişleri Bakanlığı'ndan daha büyük bir birim haline gelmiştir. 1980'lere gelindiğinde CIA'da istihdam edilen personel Dışişleri bakanlığı'nın onbir katı, bütçesi ise aynı Bakanlığın ondört katına ulaşmıştı.⁸³

İstihbarat çalışmaları sonunda elde edilen bilgileri kullanan asıl birim ne Dışişleri ne de CIA'dır. Bu birim esasında Savunma Bakanlığı'dır. Pentagon'un Ulusal Keşif Dairesi (National Reconnaissance Office)'nin yılda istihbarat uygulamalarına harcadığı miktar 2 milyar ile 4 milyar dolar arasında değişmektedir. Savunma Bakanlığı'na bağlı Savunma İstihbarat Dairesi (Defence Intelligence Agency-DIA) ise bu konuya yılda bir milyar doların üzerinde para harcamaktadır. Kısacası, Amerika Birleşik Devletleri'nde istihbarat faaliyetlerine yılda 18 milyar ile 25 milyar dolar dolayında bir para ayrıldığı tahmin edilmektedir.⁸⁴

⁸² Hastedt, *op.cit.*, s.232-233

⁸³ James A. Nathan and James K. Oliver, **Foreign Policy Making and the American Policy Making**, Little, Brown and Company, Boston Toronto, 1987, s.25

⁸⁴ **İbid.**, s.25

II. ABD'DE LOBİCİLİK

A. LOBİCİLİK VE ABD'DE LOBİCİLİĞİN TARİHÇESİ

İnsanlar tarihin ilk çağlarından beri etkileşim içindedirler. Bu çerçevede başkalarını etkileyerek sonuçta kendi istediği gibi davranmaya sevkedecek davranışlarda bulunmak insan psikolojisinin bir gereğidir. Nitekim J.A.C. Brown “Bşkalarının kanaatini değiştirme girişimlerinin tarihi, yazılı tarihten daha yaşıdır ve konuşmanın gelişmesiyle birlikte başladığı kabul edilir” sözleriyle bu tezi savunmaktadır.⁸⁵ Lobiciliğe de bu açıdan yaklaşıldığında, nihai amaç karşıdakinin kendi istekleri doğrultusunda yönlendirilmesidir.

Lobi kelimesi köken itibariyle Latince olup, Türkçe’de koridor anlamına gelmektedir. Lobi kelimesini “çok zaman bazı yolsuz çıkarlar sağlamak amacıyla bir araya gelerek, parlamento koridorlarında nüfuzlu çevrelerde, basında, çıkarıcı bir siyaseti geçerli kılmaya çalışan kimselerin oluşturduğu topluluk” şeklinde tanımlamak da mümkündür.⁸⁶ ABD’ndeki konumunu da dikkate alarak lobi, belirli çıkarlar doğrultusunda bir araya gelmiş topluluk olarak tanımlanabilir. Lobıcılık ise, bu çıkar grupları tarafından yapılan ve hükümet kararlarını etkilemeyi amaçlayan faaliyetlerdir. Wolpe lobıcılığı “oyların elde edilmesidir” şeklinde tanımlamıştır.⁸⁷

⁸⁵ J.A.C. Brown, **Siyasal Propaganda**, çev. Yusuf Yazar, İstanbul Ağaç Yayıncılık Ltd. Şti., 1992, s.9.

⁸⁶ Bayramoğlu, **op.cit.**, s.9.

⁸⁷ Bruce C. Wolpe, **Lobbying Congress**, Washington, Congressional Quarterly Inc., 1990, s.9-15.

Bu konuda verilebilecek bir başka tanım, “Yönetim organlarını etkilemeye çalışan kişilerin ya da özel çıkar gruplarının bu amaca yönelik girişimleri” olarak sunulabilir.⁸⁸

ABD siyasal yapısı içerisinde lobileri, bir baskı grubu olarak ele almak mümkündür. Baskı grupları perde arkasında faaliyette bulunmak suretiyle o ülkenin hükümetini kendi hedeflerine varmayı kolaylaştıracak şekilde tesir altına almaya çalışırlar.⁸⁹ Duverger lobicilikle baskı grubu arasında bağ kurarken, “Baskı gruplarının bir alt başlığı olarak lobiciliği ele alırsak bunlar partiler gibi iktidarı ele geçirmek amacını gütmeyiz. Onları kendi çıkarları doğrultusunda etkilemeye çalışırlar.” diyor.⁹⁰

Baskı gruplarının çalışma alanları siyasi partilerinkine nazaran daha kapsamlı ve karmaşıktır. Çünkü baskı gruplarının çalışma alanı siyasi partilerinki gibi sadece politik nitelikli değildir. Bu konuyla ilgili olarak Duverger yine şu açıklamayı yapıyor:

“Bir baskı grubu yalnız politik alanda hareket ve etkinlik göstermekle, resmi makamlara müdahalelerde bulunmakla uğraşıyorsa “tamdır”. Sözelimi öğretim özgürlüğünü savunma parlamento birliği böyledir; parlamento üyeleri, bakanlar ve yüksek memurlar nezdinde yapılacak girişimlerde uzman örgütler olan Washington’un ünlü “lobby”leri böyledir. Şayet politik baskı, hareket ve etkinliğinin yalnız bir bölümünü oluşturuyorsa, başka varlık nedenleri ve başka hareket ve etkinlik araçları varsa, böyle bir grup “kısmi”dir. Örneğin, ara sıra hükümet nezdinde müdahalelerde bulunan, fakat daha geniş amaçlar güden bir işçi sendikası böyledir.”⁹¹

Bu tanıma göre, Washington lobilerini tam baskı grubu olarak adlandırmak mümkündür. Bir baskı grubu olarak lobiler ABD’de yasama ve

⁸⁸Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1989, s.439.

⁸⁹Metin Eriş, **Amerikan Rus Emperyalizmi**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1978, s.79.

⁹⁰Maurice Duverger, **Politikaya Giriş**, çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul, Varlık Yayınları, 1984, s.69.

⁹¹**İbid**, s.112-115.

yürütme organlarını belirli amaçlar doğrultusunda etkileyerek bu yönde kararların alınmasını sağlayan kuruluş ve kişilerdir. ABD’de faaliyet gösteren bu lobiler tıpkı bir reklam ajansı gibi bu konuda uzmanlaşmışlardır.

Baskı gruplarının oluşumu ve dayandığı yapılar çeşitlilik arz etmektedir. Bu gruplar çok geniş bir tabana yayılabileceği gibi, belirli bir kesime de dayanabilirler. Bu kümeleşme çeşitli meslekler, örgütler, bölgeler çerçevesinde oluşabileceği gibi etnik veya dinsel temellere de dayanabilir. Bu tezde incelenen ABD siyasal sistemine özgü etnik/dinsel temele dayalı lobicilik faaliyetleridir.

ABD toplumunun tarihi oluşum sürecini incelersek lobi faaliyetlerinin neden bu kadar geliştiğini ve adeta ABD siyasal sisteminin ayrılmaz bir parçası oluşturduğunu anlayabiliriz. Amerika kıtasına gelen ilk göçmenlere baktığımızda bunların daha çok Avrupa ülkelerinden geldiklerini görürüz.

Şener bu konuda,

“ABD halkını oluşturan kesimin çoğunluğu İngiltere’den gelmişti ama İsveç, Norveç, Fransa, Hollanda, Prusya ve diğer bir çok ülkeden gelenler de vardı. Dini inançları çok çeşitliydi ve genellikle inançlarına bağlıydılar. Aralarında Anglikanlar, Katolikler-Protestanlar, Kalvinistler, Lutherantlar, Quarkerler, Yahudiler ve Agnostikler vardı... Ülkenin belkemiğini, zanaatkar, çiftçi, tüccar, makinist, denizci, gemi yapımcısı, dokumacısı, marangoz gibi orta sınıf oluşturuyordu.”⁹²

şeklinde görüşlerini dile getirmiştir.

Bunların çoğu zengin olmak hayaliyle servet ve mal peşine düşmüş maceraperestlerdi. Amerika’ya 500 yıl önce gelen bu kişiler çoğunlukla kendi ülkelerinde karışıklığa sebebiyet veren, düzeni bozan, istenmeyen bireyler olan ve

⁹² Sami Şener, **Sömürgeciliğin Bir Diğer İsmi: İşte Amerika**, İstanbul, 1992, s.26’dan Richard C. Schroeder, **Amerikan Hükümetinin Ana Hatları**, Ankara, Amerikan Basın ve Kültür Merkezi Yayınları, s.7.

Avrupa'da ikinci sınıfı oluşturan kadın ve erkekleri kapsıyordu.⁹³ Amerika kıtasına yapılan bu göçler kıtanın nüfusunu artırmıştır. Bu göçlerin değişik ülkelerden gelmiş olması, farklı kökenli insanlardan oluşan bir yapı oluşturmuştur. Bunun yanı sıra kıtaya göçen nüfusun çoğunluğu erkeklerin oluşturması da yerli halkla kaynaşmayı ve melez bir nüfusu ortaya çıkarmıştır.⁹⁴

Yeni kıtaya yapılan göçlerde Avrupa'nın ileri devletleri, özellikle de denizcilikte gelişmiş ülkeler başı çekmekteydiler. Bu devletlerden İspanya ve Portekiz daha çok Güney Amerika'ya göç verirken, İngiltere'den göç edenler Kuzey Amerika'yı tercih etmişlerdir. Bu devletlerin yanı sıra Avrupa'nın hemen her devletinden Amerika kıtasına göç olayı yaşanmıştır. Bugünkü ABD'nin çekirdeğini oluşturan nüfusun çoğunluğu İngiltere'den olmakla birlikte, İsveç, Norveç, Fransa, Hollanda, Prusya ve diğer ülkelerden insanlar da vardı. Bu göçlerde önceleri Avrupa'nın kuzey ve batısından göç edenlerin oranı yüksekken, son dönemlerde doğu ve güneyden gelenlerin sayısı artmıştır. Bugünkü Amerika'nın etnik yapısı bu göçlerle bağlantılıdır. Bu göçlerden dolayıdır ki, ABD toplumu birbirinden farklı inanç ve kültür geleneklerine sahip etnik gruplardan oluşmaktadır. Lobcilik faaliyetlerinin ABD'de bu derece yoğun olmasının ülkenin etnik yapısıyla yakından bağlantısı vardır. Özellikle bu kıtaya sonradan göç eden ülkelerin güçlü lobileri vardır. Yahudi ve Rum halkının bu ülkeye ikinci göç dalgasıyla beraber gelmeleri bu toplumların Amerika potası içerisinde erimesini engellemiştir. Bu toplumlar kendi benliklerini muhafaza ederek ABD'de çok güçlü olan Yahudi ve Rum lobilerinin oluşmasına katkıda

⁹³ Esin Kuntay, **1492'den Günümüze Amerika'nın Çoğulcu etnik Yapısına Genel Bir Bakış**, 500 Yılında Amerika, der. Recep Ertürk ve Hayati Tüfekçioğlu, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1993,s.75

⁹⁴ **İbid.**,s.76.

bulunmuşlardır. Sönmezoğlu'nun yapmış olduğu açıklama bu kanıyı doğrular niteliktedir:

“Lobicilik faaliyetlerinin ülke dış politikasını etkilediği tek önemli örnek Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bu durumun çeşitli nedenleri vardır. Her şeyden önce ABD'nin bir göçmenler ülkesi olmasının bu açıdan önemi büyüktür. Ülkeye ilk başlarda gelen Batı Avrupalı göçmenlerin önemli bir bölümü Amerikalılık potasında erimişlerdir. Buna karşılık Güney ve Doğu Avrupa'dan ve de çoğunlukla daha sonra gelenler, genellikle bir çok açıdan aynı potada erimekle beraber etnik kimliklerini korumakta daha belirgin bir eğilim göstermişlerdir.”⁹⁵

Amerika kıtasına sonradan göç eden toplumlar etnik baskı grupları kurarak ana ülkelerine destek sağlama faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bugün Amerika toplumunda bu kıtaya ilk göç edenlerden biri olan İngilizlerin etnik grup oluşturarak lobicilik faaliyetlerinde bulunması düşünülemez. Ancak bu kıtaya sonradan göçen Rum, Yahudi, İrlanda, Latino ve Afro-Amerikalılar gibi toplumlarının Amerikalılık potasında erimeyerek çok güçlü lobiler oluşturdukları kabul edilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde lobicilik faaliyetlerini etnik gruplarla özdeşleştirmek bu tezin araştırma konusu açısından doğru bir yaklaşım olsa da genel çerçevede eksik kalacaktır. Günümüzde ABD'nin çoğulcu yapısı içerisinde lobicilik faaliyetlerini yürüten gruplar çeşitli temellere dayanırlar. Bunlar etnik ve dini gruplar gibi çeşitli mesleki teşkilatlar ile diğer örgütlenmelerdir. ABD'nin dış politika sürecini etkilemede dini liderlerin ve grupların da çok önemli fonksiyonları vardır.⁹⁶ Bunlar da tıpkı etnik temellere dayanan lobicilik faaliyetleri gibi kendi çıkarları doğrultusunda yasama ve yürütme sürecini

⁹⁵ Sönmezoğlu, *op.cit.*, s.440.

⁹⁶ Allen D. Hertzke, **Representing God in Washington: The Role of Religious Lobbies in the American Policy**, Knoxville, The University of Tennessee Press, 1988, s.47.

etkilemeye çalışırlar.⁹⁷ Burada, ABD’de lobiciliği incelerken bir sınıflandırma yapmamakla beraber esas anlamda ele alınan lobiciliğin daha çok etnik temellere dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır. ABD’de etnik ve dini grupların yaptığı ve daha çok siyasi, politik amaçlı lobicilik faaliyetlerinin yanı sıra ekonomik lobiciliğin de çok önemli yeri vardır. Çeşitli mesleki kuruluşların, örgütlenmelerin ve özellikle silah tüccarlarının yapmaya çalıştığı lobicilik ekonomik amaçlıdır. Bu aktörler karar alma organları üzerinde etki ederek kendi ekonomik kazançlarını artırabilecek kararların alınmasına çalışırlar. 1976’da belki de ABD’nin en güçlü ekonomik lobisi olan Amerika Petrol Enstitüsü bütçesinin %13’ünü halka yönelik, onları etkilemek için yapılan faaliyetlere harcamıştır.⁹⁸

B. ABD’DE LOBİ FAALİYETLERİNE GENEL BAKIŞ

1. ABD’de Lobiciliğin Tarihi

Kongre ve yürütme üzerinde yürütülen lobicilik faaliyetleri ABD devlet sisteminin bir parçasıdır. Lobiciliğe dair ilk faaliyetlere baktığımızda XIX. yüzyılda demiryolu işçileri ve kereste şirketlerinin batıya açılmak için lobi faaliyetlerinde bulduklarını görüyoruz.⁹⁹ Çıkar grupları, kontrolü ele geçirmek için düzenlemelere hız vermişlerdir. Kongre ise güçlü kalabilmek için 30 yıllık federal lobilerin durumunda değişikliğe çalışmıştır. Bu çalışmalar lobilerin kayıt altına alınması ve faaliyetleri hakkında kapsamlı bilgiyi öngörüyordu.

⁹⁷ Amerika Birleşik Devletleri’nde dini gruplar ve bu grupların faaliyetleri için bkz. **İbid, passim**.

⁹⁸ Yılmaz, **op.cit.**, s.51’den, **The Economist**, May 20, 1978, s.52.

⁹⁹ **İbid.**, s.51’den, **The Economist**, January 1, 1975, s.14.

ABD’de lobi yapanlar için önceleri lobi ajanı ifadesi kullanılırken, XIX. yüzyılda lobici denmeye başlanmıştır. Lobicilik faaliyetleri bu yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamış ve bu çerçevede rüşvet alıp vermeler, çıkar çatışmaları, anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır.¹⁰⁰ Lobicilik faaliyetleri ile ilgili olarak ilk yasa 1946 yılında çıkarıldı. Bu yasa çıkana kadar ABD’de lobi faaliyetleri kontrolsüz olarak devam etmiştir. 1946 yılında çıkarılan Lobicilik Faaliyetlerini Düzenleyen Yasa (*Federal Regulation of Lobbying Act-FRLA*) bütün lobcilerin hem Temsilciler Meclisi’nde hem de Senato’da kaydedilmelerini ve lobicilik faaliyetlerinde yaptıkları harcamaların her üç ayda bir kaydedilmesini öngörüyordu.¹⁰¹ Bu yasa çıkar gruplarının Kongre’ye karşı olan faaliyetlerini kapsıyordu. Kayıt altına alma sayesinde lobcilerle Kongre’nin ilişkileri ortaya konmuş ve kamuoyu bilgilendirilmiş olacaktı. Bu yasanın lobciler üzerinde fazla kısıtlayıcı etkileri olmadığını söylemek hatalı olmayacaktır. Senator Abraham Ribicof 1946 yasının zorlayıcı olmadığını ifade ederek kanunun hem belirsiz, anlaşılmaz hem de bir lobiciyi tanımlamak için yeterli olmadığını vurguluyordu.¹⁰² Bu yasanın çıkarılmasından sonra lobicilikle ilgili olarak reformların devam ettiğini, buna paralel olarak Washington’daki grupların faaliyetlerinin de arttığını görmek mümkündür.

O günleri anlatan bir tarihçi, “Washington, sahipleri lobcilerle yakından ilişkileri olan birçok kumarhane ile doldu. Milletvekilleri ya da senatörler borca girince lobciler işe karışıyorlar, istedikleri yönde oy sağlıyorlardı. Aynı şekilde,

¹⁰⁰ Bayramoğlu, **op.cit.**, s.10’dan Karl Schriftgiesser, **The Lobbyist**, K. Sc.Pb. New York, 1951.

¹⁰¹ Tansu Yıldırım, **Amerika Birleşik Devletlerinde Lobicilik ve Silah Ambargosu Üzerinde Yunan Lobisinin Etkileri**, yayınlanmamış YL Tezi, İ.Ü. İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, 1994, s.34’ten, **The Economist**, May 10, 1975, s.75.

¹⁰² **İbid.**, s.34.

gerçekte eğlence yerleri olan lüks oteller de lobcilerle çalışıyorlardı. O günlerin ünlü lobciler kralı Sam Ward, milletvekilleri ve senatörler için düzenlediği göz kamaştırıcı partilerle ün yapmıştı.” şeklinde konuşmaktadır.¹⁰³

Yüksek Mahkeme (*The Supreme Court*) 1954 yılında aldığı bir kararla lobiciliği Kongre üyeleriyle doğrudan haberleşme, ilişki kurma veya federal yasamanın etkilenmesi olarak tanımlamıştır.¹⁰⁴

Lobicilik faaliyetleriyle ilgili olarak yapılmak istenen reformların gerisinde itici güç olarak vatandaş haklarının korunması için çalışan kamu çıkarı grubunu (*Common Cause*) görmekteyiz.¹⁰⁵ 1975 yılı içerisinde Temsilciler Meclisi üyelerinden Thomas Railsback ve Senatör Robert Stafford tarafından desteklenen benzer yasalarla Mr. Gardner’ın da yardımıyla lobiciye yeni bir tanım getirildi. Buna göre, bir yılda 500 dolardan fazla para harcayan veya bunu lobcilerle ödeyen veya Kongre üyeleri veya yürütmeye ayda sekiz defadan fazla ilişkiye giren lobici olarak tanımlandı.¹⁰⁶ 1975 yılında Yabancı Ajanların Tescil Yasası (*Foreign Agents Registration Act-FARA*) çıktı. Bu yasaya göre yabancı ülkeler adına faaliyet gösteren ve geçimlerini bu şekilde sağlayan lobcilerin ABD Adalet Bakanlığı’na kayıtlı olmaları, dolayısıyla harcamalarını açıklama zorunluluğu getirilmiş oluyordu. Temel amaç, lobi faaliyetlerinin kontrolünden çok, lobcilerin kimliklerini açıklamalarını sağlamaktı.¹⁰⁷

¹⁰³ Bayramoğlu,*op.cit.*, s.10’dan Norman J. Ornstein ve Shirley Elder, **Interest Groups, Lobbying and Policy Making**, Congressional Quarterly, Washington, D.C., 1978,s.73

¹⁰⁴ **The Economist**, loc cit.

¹⁰⁵ Common Cause kamu çıkarları için çalışan bir gruptur. 1975’li yıllarda Mr. John Gardner tarafından yönetilmiştir. Lobicilik faaliyetlerinin açıklığa kavuşturulması ve kamuoyunun bu konuda bilgilendirilmesi için lobi reformlarının yapılmasını savunmuştur. Bkz: Andrew S. Mc. Farland, **Common Cause: Lobbying in the Public Interest**, The University of Chicago, Chatham House Publishers, New Jersey, 1984, s.110-137.

¹⁰⁶ Yıldırım,*op.cit.*,s.35’ten,**The Economist**, May 10,1977, s.76.

¹⁰⁷ Bayramoğlu,*op.cit.*, s.11.

1976 Eylölünde *Common Cause* tarafından desteklenen Lobi Faaliyetlerini Açıklama Yasası (*Lobbying Disclosure Act of 1976*) Temsilciler Meclisi'nde büyük çoğunlukla kabul edildi. Kanun, Senato'daki engellemeler, diğer bir ifadeyle lobi faaliyetleri yüzünden engellendi. Ancak bu yasa tasarısı daha sonra Senato'nun lobilerin kayıtlanması konusunda kendi yorumuna göre bir madde eklenerek kabul edildi. Bu maddeye göre eğer lobici bir yıl içerisinde Kongre üyeleriyle onikiden az ilişki kurarsa kayıtlanma zorunluluğu olmayacaktı. Burada ilişkinin anlamı açık değildi. Çünkü bu ilişki bir telefon görüşmesi olabileceği gibi, Kongre üyeleriyle bir toplantıya katılmak da olabilirdi. Kanun lobcilik faaliyetlerinde 1250 dolardan fazla harcayan ve çalıştırdığı personelinin zamanının %20'sinden fazlasını lobcilikte harcayan organizasyonların lobici olarak kayıtlanmalarını öngörüyordu. Bu kayıtlar lobicinin yapmış olduğu faaliyetleri ve Kongre üyelerine verdiği hediyeleri de kapsıyordu.¹⁰⁸ Bu yasa ile lobicilerin kayıtlanması bu grupların faaliyetlerini açığa vurmaya yarayacağı gibi Kongre üyeleri üzerinde çeşitli yollarla baskı yapılmasını da engellemeyi amaçlamaktadır. Bu yasa lobicilerin yanı sıra bazı Kongre üyeleri tarafından da iyi karşılanmadı. Lobciler faaliyetlerinin açığa çıkmasını istemedikleri gibi muhaliflerinin de kendilerinden daha fazla bilgi isteyeceklerini düşündüler. Nitekim muhalifler her geçen gün lobicilerin faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi istemeye başladılar. Bu yasaya itiraz eden Kongre üyeleri faaliyetlerinin açığa vurulmasından ve baskı gruplarıyla ilişkilerinin açığa çıkmasından endişe duymaktaydılar.

¹⁰⁸Ferda Fındık, **Lobicilik, ABD ve AB Uygulamaları**, yayımlanmamış YL Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, İletişim Anabilim dalı, Halkla İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul, 2002, s.27'den, **The Economist**, January 1, 1977, s.14.

1978 yılı Nisan ayının sonlarında Temsilciler Meclisi'nden geçen lobi faaliyetlerinin açıklanmasına dair yeni yasa bu işle uğraşan bütün gruplar için çok sert maddeler içeriyordu. Yasa temel olarak lobi örgütlerine yeni yükümlülükler getiriyordu. Eğer herhangi bir örgüt lobi faaliyetleri için 2500 dolardan fazla para harcarsa ve personelini bir konu üzerinde iki haftadan fazla çalıştırırsa kayıtlanması gerekiyordu. Bu madde, hangi lobici tarafından hangi mesele üzerinde ne kadar para harcandı demektir. Yasa lobi gruplarına 3000 dolar üzerinde yaptıkları katkıları açıklama zorunluluğu getiriyordu. Başka bir değişiklik, lobilerden halk tabanında yaptıkları çalışmaların açıklanmasını istiyordu. Ayrıca bu gruplardan Kongre üyeleriyle telefon konuşmaları ve mektuplarla yapılan, aslında kendi düşünceleri gibi gözükken ama organize bir lobi grubu tarafından yürütülen çalışmaların açıklanmasını istiyordu. Yasa tasarısının kabul edilmesinden sonra hem lobiler hem de Kongre üyeleri arasında huzursuzluk başgösterdi. Özellikle Kongre üyeleri bundan sonra her harcamalarının gözetleneceğini ve gözlerin üzerinde olduğunu düşünmeye başladılar.¹⁰⁹

2. Günümüzde ABD'de Lobi Faaliyetleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde lobilerin hareket ve etkinliği hükümet, yüksek memurlar, Kongre üyeleri nezdindeki girişimlerle doğrudan doğruya iktidarın üzerinde işler. Lobiler kendi aralarında tamamiyle uzmanlık isteyen teknik örgütlerdir. Bu tanım çerçevesinde Washington lobilerini kendi alanlarında uzmanlaşmış, teknik ve tam baskı grupları olarak niteleyebiliriz.

¹⁰⁹ Yılmaz, *op.cit.*, s.36'dan, *The Economist*, May 20, 1978, s.51.

Lobi faaliyetleri ABD siyasal sisteminde adeta yönetim içinde yönetim gibidir. ABD’de politika oluşturmada lobi kuruluşları çok etkilidir. ABD’de lobi faaliyetleri denilince akla Washington lobiciliği gelmektedir. Çünkü Washington başkent olarak siyasal yönden ABD’nin kalbidir.¹¹⁰ Ancak lobicilik yalnızca Washington’da yapılmaz, büyük miktarlarda harcama yapılmasını kapsayan bu faaliyet bütün eyaletlerin başkentlerinde yapılır. Örneğin en sıkı kanunların olduğu California’da resmi görevliler lobicilerden alınan hediyelerin yıllık mali tutarının 10 milyon doların üzerinde olduğunu belirtiyorlar.¹¹¹

ABD politikasında çok çeşitli ve zengin içerikli lobi faaliyetleri yürütülür. Bunların bir kısmı bireysel, bir kısmı da grup faaliyetleri şeklindedir. Bugün ABD’de çoğu profesyonel lobiciler Kongre’nin çalışmalarını ve kendi meslektaşlarının karakterlerini bilen yürütmenin veya Kongre’nin eski üyeleridir. Beyaz Saray çevresi tüm zamanını lobiciliğe harcayan bir çok kişiyi istihdam etmektedir.¹¹²

ABD’de lobiciliğin tam zamanlı bir iş olduğunu savunanlar da vardır. En büyük çıkar grubu örgütleri özellikle bu iş için insanlar çalıştırırlar. Çoğu büyük şirketler Kongre ile irtibatı sağlamak için Washington’da bir büro kurarlar. Masraflar çoktur ve bol bol ikramlar yapılır. Buna rağmen yönetim bölümleri, şehirler ve dahası yabancı ülkeler Kongre’de lobicilik yaparlar.¹¹³ Lobiciler gerek yaptıkları parasal harcamalar gerekse diğer alanlarda verdikleri uğraşların amaçlarına ulaşma açısından anlamlı olup olmadıklarını değerlendirirler. Eğer

¹¹⁰ Bayramoğlu, s.7.

¹¹¹ Yılmaz, **op.cit.**, s.37.

¹¹² **İbid.**, s.38.

¹¹³ **İbid.**, s.38.

tartışmalar harcanacak olan paraların ve emeklerin etkin olmayacağı sonucunu veriyorsa bu alanda fazla zaman kaybedilmez.

Washington’da lobicilik faaliyetlerinin önemli bir bölümünü yabancıların bu alandaki çalışmaları oluşturmaktadır. Bu ülkedeki yabancı ülke temsilcileri, yabancı gruplar, firmalar, örgütler kendileri lobicilik faaliyetleri yaptıkları gibi, Amerikalı lobici ve lobi firmalarının da desteklerini sağlayarak çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışırlar. ABD’de son yıllarda etkilerini giderek artıran etnik baskı grupları vatanlarına destek sağlama faaliyetleri içerisindeyler. Bu grupların dış politika üzerindeki lobicilik faaliyetleri bir hayli artmıştır. Etnik lobicilik yalnız yıkıcı değil, aynı zamanda en zorlu ve saldırgan lobiciliktir.¹¹⁴

Etnik lobicilikle ilgili olarak Sönmezoğlu görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

“Ülkede etnik gruplara dayalı lobiciliği teşvik eden faktörlerden birisi de siyaset adamlarıdır. Oy potansiyellerini artırmak isteyen parti örgütleri ve politikacılar için etnik gruplar, kendileri ile ilişki kurularak kazanılabilecek blok oylardır. Bu nedenle de taraflar söz konusu grupların desteğini alabilmek için onlara seçildiklerinde gerek iç gerekse dış politika açısından eğilimlerine uygun bir tutum izleme vaadinde bulunmaktadırlar. Bu süreç söz konusu grupların etnik bilinçlerinin korunmasına yardımcı olmaktadır. Bu türden bir ilişkiler ağı, söz konusu etnik grupların anavatan olarak gördükleri ülkelerin yönetimlerinin veya bu yönetimlere muhalif olanların, bu gruplar aracılığıyla ABD dış politikasını kendi amaçları doğrultusunda yönlendirme çabalarına imkan tanımaktadır.”¹¹⁵

ABD sisteminde lobiciliğin kuralları vardır. ABD’de lobicilik alenidir. Ama diğer ülkelerde yapılan lobicilik faaliyetleri gayri meşru olup; gizli lobicilik vardır. Lobicilik faaliyetlerinin Kongre’de tüzükleri, kanunları; lobcilerin ise yerleri vardır. Diğer ülkelerde yapılan lobicilik faaliyetleri daha çok otel lobiciliğidir. ABD’de Kongre’de yapılan lobicilik faaliyetlerinin açık olmasına

¹¹⁴ Bayramoğlu,**op.cit.**, s.7.

¹¹⁵ Sönmezoğlu,**op.cit.**, s.440.

rağmen yürütme organlarında hükümet görevlileri üzerinde yapılan lobicilik gizli olarak yürütülmeye çalışılır.

ABD’de lobicilik faaliyetlerini etnik lobicilik ve onun dışındaki lobicilik faaliyetleri olarak sınıflandırırsak, etnik lobilerin faaliyetlerini izlemek, özellikle ekonomik lobi faaliyetlerini izlemeye nazaran daha zordur. Faaliyetlerini daha çok yürütme ve yasama organları üzerinde yoğunlaştıran etnik lobilerin faaliyetleri diğerlerine göre daha gizlidir. Etnik lobiler vatanlarının çıkarlarını savunduklarından ve bu çıkarları ABD çıkarlarına üstün tuttuklarından dolayı daha ateşli ve duygusaldırlar. Etnik toplumlar seçimlerde oy sahibi olmaları nedeniyle bu kozu daima göz önünde bulundururlar. Bugün için ABD’de en etkili etnik lobiler arasında Yahudi, HispanikAmerikalılar, Afro-Amerikalılar, Ermeni ve Rum gibi lobiler sayılmaktadır. 1975 yılında ABD Kongresi’nin Türkiye’ye uyguladığı silah ambargosunun arkasında Yunan lobisinin etkileri çeşitli tartışmalara rağmen, pek çoklarının kabul ettiği bir gerçektir.¹¹⁶

Bu gün için ABD’de lobicilik alanında faaliyet gösteren kuruluşların sayısını, çalıştırdıkları personeli, faaliyet gösterdikleri alanları ve bu alanda çalışan kişileri kesin olarak saptamak oldukça güçtür. Son yıllarda çıkarılan yasalarla ve bu alanda yapılan reformlarla lobicilik faaliyetlerini düzenleyip bir çerçeve çizilmek istenmiştir. Ama yapılan bu gayretlere rağmen bu alandaki faaliyetleri kantitatif olarak kağıda dökmek gerçekten güçtür. Güncel olmasına rağmen bu alanda yapılan bir çalışma şu bilgileri ortaya koymaktadır:

“1980’lerin başında, ABD’de Kongre’ye karşı 1000 civarında lobicilik firması kamuoyuna karşı 1700 civarında halkla ilişkiler firması bulunmuş, bu firmalarda 80.000’in üzerinde eleman çalışmıştır. Washington’da 6500 temsilci lobicilik faaliyetleri yürütmüştür. 1977’de

¹¹⁶Yıldırım,**op.cit.**,s.51-56.

bu temsilcilerin sayısı 4000 civarında olup lobicilik faaliyetlerinde yılda ortalama dört milyar dolar harcanmıştır. 4000 ticari kuruluş temsilcisi, 500 özel konularda temsilci, 1500 lobici yabancılar için faaliyet göstermiştir. 1000 Washington’lu avukat, temsilci durumunda aktif lobici olmuştur. Her bir Kongre üyesine 30 lobici düşmüştür.”¹¹⁷

C. ABD’DE LOBİCİLİĞİN KARAR ALMA ORGANLARI

ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

1. Lobicilikte Esaslar

Lobicinin başarılı olabilmesinde kendine has özelliklerinin yanı sıra, kullandığı tekniklerin de etkileri vardır. Ancak lobicilik faaliyetlerinde kullanılan teknikleri belli başlıklar altında sıralamak oldukça güçtür. Çünkü lobici hedefine ulaşmak için her çeşit yola başvurmaktadır. Bu konuda Watanabe görüşlerini açıklarken bir noktaya değinmektedir: “Etnik gruplar tarafından uygulanan taktikler, stratejiler çok geniştir ve bunların direkt olarak belirlenmesi çok güçtür. Dış politikada söz sahibi olan hükümet yetkilileri etnik grupların öncelikli hedefi durumundadır.”¹¹⁸ Lobicinin açık seçik olması, neyi savunduğunun belli olması, şüpheye yer bırakmaması gerekmektedir. Lobici konusunda kesinlikle doğru, yoruma yer vermeyecek kadar açık bilgi sahibidir, güvenilir kişidir ve Washington oyununun nasıl oynandığını, oyuncularını ad ve soyadlarıyla bilir.¹¹⁹ Savunulan konunun doğruluğu veya yanlışlığı çok önemli değildir. Asıl amaç karşısındakini etkilemek, onu kendi düşünceleri doğrultusunda yönlendirebilmektir. Diğer propaganda faaliyetlerinde olduğu gibi lobicilikte de

¹¹⁷ Bayramoğlu, *op.cit.*, s.12’den **Washington Represent**, Columbia Books Publication, Washington D.C., 1981.

¹¹⁸ Paul Y. Watanabe, **Ethnic Groups, Congress, and American Foreign Policy: the Politics of the Turkish Arms Embargo**, Greenwood Press, Westport, CT, 1984, s.48.

¹¹⁹ Bayramoğlu, *op.cit.*, s.9.

temel mekanizma, mevcut olan ya da olmayan herhangi açık bir delil ya da mantıki bir zemin sunmaksızın diğer kişileri belli bir inancı kabullenmeleri için çalışmaktır.¹²⁰ Lobciler uzman teknisyenlerdir, en zor ve karmaşık konuları açık seçik, anlaşılabilir biçimde sergilemede yeteneklidirler.¹²¹ Bir lobcilik ziyaretinde konuyu, meseleyi tanımlamak lobciliğin esaslarını oluşturmaktadır.¹²² Lobici belli bir konuyu aktarırken kalıplaşmış imajları kullanmalı, herkesin kabul edebileceği bir kalıpta konusunu savunmalıdır. Bu amaçla lobciler Kongre üyelerine, komitelere kısa, anlaşılabilir belgeler, notlar, analizler hazırlarlar. Onların kolay kolay elde edemeyeceği istatistiki bilgiler toplarlar. Kendi fikirlerini, tasarılarını onlara benimsetebilmek için konuya aydınlık getirirler. Lobici Kongre üyelerinden, komitelerden ve diğer hedef kitlelerden avantajlı durumdadır. Çünkü konusu hakkında karşıındakinden daha bilgilidir.

Lobici kabul ettirmek istediği veya savunduğu düşüncelerinde yığınlarla uğraşmak yerine hedefine ulaşmayı kolaylaştıracak olanları seçmelidir. Seçilen bu ifadeleri karşı tarafın kabul etmesini kolaylaştırmak için tekrar tekrar anlatmalıdır. Zamanla sık sık tekrarlanan hususlar tamamen gerçek dışı olsalar da karşı tarafça kabul edilebilir. Lobici tezinde yalnız kendi istediği yönü karşı tarafa göstermelidir. Muhatabı ile tartışmaya girmekten ziyade onu kendi istediği yöne doğru sürüklemek daha etkili olacaktır. Bayramoğlu lobicinin sahip olması gereken özellikleri sıralarken kendi bakış açısına göre bir lobici imajı oluşturuyor.

¹²⁰ Brown,**op.cit.**, s.31.

¹²¹ Bayramoğlu,**op.cit.**, s.9.

¹²² Wolpe,**op.cit.**, s.17.

“Lobiciler halkla ilişkiler uzmanıdır; kamuoyunu etkilemek için basın bültenleri, gazetelere mektuplar, konuşmalar, radyo programları, ilanlar, ... hazırlarlar. Lobiciler Kongre üyeleri ve senatörlerin yanı sıra, onların yardımcıları ve komite görevlileriyle çalışırlar. Özellikle karşı oy kullanan Kongre üyelerine aydınlatıcı, ikna edici nitelikte mektuplar yollarlar.

Lobici yetiştiren bir okul yoktur. Lobici uyanıktır, ayrıntılı çalışır, konusunun araştırmasını yapar. Amacına götüren teknik araç ve bileşimleri seçer. Politika bir diğer ortak paydadır, bir Washington lobicisi politikada resmen görev almasa da, politika tutkunu gibidir.

Washington lobicilerinin eğitim ve mesleklerinde benzerlik vardır. Çoğunluğu hukuk öğrenimi yapmıştır. Çoğu bir zaman devlet yönetiminin çeşitli bölümlerinde görev almış kişilerdir, eski Kongre üyeleridir. Komitelerde görev almışlardır veya Beyaz Saray ve Hükümet dairelerinde tecrübe kazanmışlardır.”¹²³

Wolpe lobicilik faaliyetlerini ele alırken bu oyunun belirli kuralları olduğunu belirterek lobicinin başarısızlığını bu temel kuralları ihlal etmesine bağlıyor. Lobici her zaman doğruyu söylemeli ve kullandığı dil ile, sözlerle ve ifadelerle doğruyu söylediğini teyit etmelidir. Lobicilikte kullanılan dil çok önemlidir. Lobicinin Kongre üyeleri, komiteciler nezdinde çalıştığı alanda güven kazanabilmesi, dürüst bir kişi olarak görülebilmesi önemlidir. Lobicinin o alanda çok geniş bilgiye sahip olması gerekir. Yalnızca gerçek bilgilerin sunulması önemli değildir. Politik durumların anlaşılması için tam bir açıklamanın yapılarak, anlaşılmayan nokta bulundurulmaması da önemlidir. Hedefe ulaşabilmek için lobicinin elde mevcut imkan ve kaynakları çok iyi analiz etmesi ve bu çerçevede bir strateji izlemesi gereklidir. Lobicilik faaliyetinde nasıl dinleneceğini bilmek, duyduklarını tam olarak anlamak konunun anlaşılması açısından önemlidir. Kongre salonlarında, koridorlarda yapılan tartışmalarda konuşulanları dinlemek üyelerin mesajlarını anlamak ve bunlara karşı kulis faaliyetlerini yürütmek lobiciliğin başarısında esastır. Bu konuşmalarda,

¹²³ Bayramoğlu, *op.cit.*, s.9-10.

tartışmalarda “ben de size katılıyorum”, “bu fikir benim için de önemli” gibi yuvarlak ifadeler kullanarak üyeleri kendi safına çekmek başarıya katkıda bulunacaktır.¹²⁴

İlk etapla lobiciler ile üyeler veya karşısındaki bireyler ile aralarında bir güven kurulmalı ve muhafaza edilmelidir. Amerika Birleşik Devletleri’nde bütün lobiciler üyelerle kişisel bir temas kurarak onlarla yakınlaşmak ve önemli meseleler hakkında onlarla konuşmak için çalışırlar. Oylamaya katılacak olan Kongre üyelerinin ilk temas ettikleri kişiler kendi kurmaylarıdır. Zaten bir üyenin bütün meselelerde derin bilgilere sahip olması da beklenemez. Üyenin neler oldu, niçin oldu ve ne yapmalı sorularına cevap vermek için ilk başvuracağı kişi danışmanıdır. Dolayısıyla sizin bir lobici olarak danışmanlarla da ilişkilerinizi iyi kurmanız gerekecektir. Kongre üyesi herhangi bir konuda danışmanından bilgi istediğinde bu danışman da ister istemez daha fazla bilgi için sizinle irtibat kuracaktır. Bu danışmanlarla ilişkiler gözardı edilmemeli, Kongre üyesinden az olmayacak seviyede ilişkiler kurulmalıdır.¹²⁵

Politikacılar beklenmeyen ve özellikle aksi yöndeki haberlerden hoşlanmazlar. Onun için lobici konuyla ilgili ve onların istediği şekilde bilgi aktarımında bulunmalıdırlar. Politikacılar bu bilgilerin kaynağını ve güvenilirliğini de öğrenmek isteyecektir. Ülkede mevcut kamuoyu odaklarının duygu ve düşüncelerini, tepkilerini de bilmek isterler. Kamuoyunun göstereceği reaksiyon Kongre üyelerinin vereceği karar üzerinde etkili olacaktır.

¹²⁴ Wolpe, **op.cit.**, s.18-19

¹²⁵ Sinan Coşar, “**Baskı Grupları ve Etkileme Yöntemeleri**”, yayınlanmamış YL Tezi, İ.Ü. SBE , İstanbul, 1996, s.54.

Lobicinin sahip olması gereken özellikler, uyması gereken kurallar ve esaslar ile kullandığı teknikler ve yöntemler birbirleriyle yakından bağlantılı olup göreceli bir durum arz etmektedir. Lobciliğin esasları derken bir lobcinin Kongre üyeleriyle, yetkili kişi ve kuruluşlarla temaslarında amacına ulaşabilmek için dikkat edeceği hususlar kastedilmektedir. Meselenin tanımlanması, ne istendiğinin açık seçik ortaya konulması gereklidir. Lobici oyuncularını, grupları ve heyetleri tanımalıdır. Etkili bir lobciler için kişisel temasın yapılabilmesinde politikacıların kim olduğu, nelerin onları motive ettiği, nelerden etkilendikleri bilinmelidir.¹²⁶ Aynı şekilde komitelerin faaliyetlerinin içine girilmesi, onlarla ilişkilerde hayati önem arz eder. ABD siyasal sisteminde Kongre nezdinde oluşturulan komitelerin çok önemli rolleri vardır. Devlet politikasının gerekçelerini bilerek lobcinin faaliyetlerini bu doğrultuda yürütmesi ve argümanlarına dayanaklar araması gerekmektedir. Lobci kendi fikirlerini savunmaya ve onlara dayanaklar bulmaya hazır olmalıdır. Kongre üyelerini etkileyerek onlara kendi çıkarları doğrultusunda karar aldırabilmenin en etkili yollarından biri lobcinin danışman rolüne soyunmasıdır. Bu sayede lobci her istediği fikri üyelere aktarma fırsatını kolayca yakalamış olur. Lobcinin süreci anlaması, sistemin nasıl işlediğini özümsemesi ona önemli bir avantaj kazandıracaktır. Uyanık olmak, gözünü ve kulağını dört açmak çevrede nelerin olup bittiğini anlamak açısından kıymete değerlidir. Son olarak lobcinin karşısındakini etkilemek açısından nezaket kurallarına dikkat etmesi gereklidir.¹²⁷

¹²⁶ Müjde Ker," **Dünya'da ve Türkiye'de Baskı Grupları,Lobicilik ve Halkla İlişkiler Açısından Önemi**",yayınlanmamış YL Tezi,Ege Üniversitesi ,SBE , İzmir,1995,s.63.

¹²⁷ Bkz. Wolpe,**op.cit., passim.**

Watanabe etnik grupların özellikle dış politika alanında kendi çıkarlarını yansıtabilmesi için (1) politik sürecin doğası (2) üyeler arasındaki rolün ve gücün dağılımı (3) vazifenin tanımlanması (4) taktiklerin belirlenmesi (5) kaynakların-eldeki imkanların-belirlenmesi esaslarını gözönünde bulundurmaları gerektiğini belirtmiştir.¹²⁸

Washington lobiciliği bugün çok gelişmiştir ve lobiciliğin merkezi durumundadır. Bu alanda binlerce insan çalışmakta ve milyonlarca dolar harcanmaktadır. Lobi faaliyetlerinde kullanılan yöntemler onun başarısına katkıda bulunmaktadır. Aslında bu yöntemlerin sayısını artırmak mümkün olabilir ama biz şu başlıklar altında toplamayı uygun bulduk.

- **Görüşme Yoluyla Lobicilik(Doğrudan Lobicilik):** Doğrudan üyelerle, yardımcılarıyla görüşmek onlarla kişisel, yüz yüze ilişki kurmaktır. En etkili yöntemlerden birisidir. Bu şekilde bir ülke adına lobi yapanlar konu hakkında üyelere aydınlatıcı bilgi verirler. Kongre üyeleri, senatörler, yardımcıları, hükümet görevlileri ile yemek yemek, partilere katılmak, golf oynamak, ziyaretler, kulüplere gitmek lobicilik faaliyetleri için etkili araçlardır. Washington'da ABD yürütme organı ya da Kongre salonlarında, koridorlarda üyelerle, senatörlerle, hükümet görevlileriyle yapılan ayaküstü görüşmeleri bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Buna koridor lobiciliği de demek mümkündür.

- **Kitle İletişim Araçlarını Kullanmak(Dolaylı Lobicilik):** Ülke çapında yaygın olan gazete, dergi, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarını kullanmak ve bu sayede hem Kongre üyelerine seslenmek, hem de geniş yığınlar

¹²⁸ Watanabe, **op.cit.**,s.47.

üzerinde etki etmek mümkündür. Bu araçlar sayesinde hem kitlelerin hem de hedef kişilerin konuya ilgisi çekilir. Radyo ve televizyonda yapılacak tartışmalar, açikoturumlarla gazete ve dergilerde yayınlanacak olan köşe yazıları, makaleler lobicilikte çok etkili olacaktır. Bu mesajların yalın, açık ve anlaşılır olması gereklidir. Buradaki temel amaç kamuoyunu ve Kongre üyelerini etkilemektir. ABD kitle iletişim araçları kamuoyu oluşturmada en etkili araçlardandır.

- **Komitelerde Rol Almak:** Temsilciler Meclisi ve Senato bünyesinde oluşturulan geçici veya daimi komitelerde rol almak, buralarda konuşmalar yapmak lobiciye büyük imkanlar sağlar. Komiteler ABD karar alma sürecinde çok önemli fonksiyonu olan kuruluşlardır. Komitelerde rol almak, onları etkileyerek kendi çıkarları doğrultusunda karar aldirmek lobicinin en önemli hedefidir.

- **Halka Dayalı Lobicilik:** Özellikle son yıllarda artan bu tür lobicilik önceleri pek dikkat çekmemişti. Parti disiplini ve Kongre güçlü iken Kongre'ye yapılacak olan direk eylemler, üyenin dayandığı bölge halkı vasıtasıyla hislerine, duygularına yönelişten daha etkiliydi. Günümüzde parlamento disiplininin zayıflamasıyla beraber Kongre üyeleri dışarıdan ve özellikle dayandıkları ana gruplardan gelen etkilere karşı daha duyarlıdırlar. Lobicilerin halkı etkilemeleri ve onları kendi düşünceleri doğrultusunda kanalize ederek, halkın yöneticiler, Kongre üyeleri üzerinde etkide bulunmalarını sağlamak başarılı sonuçlar vermektedir.¹²⁹

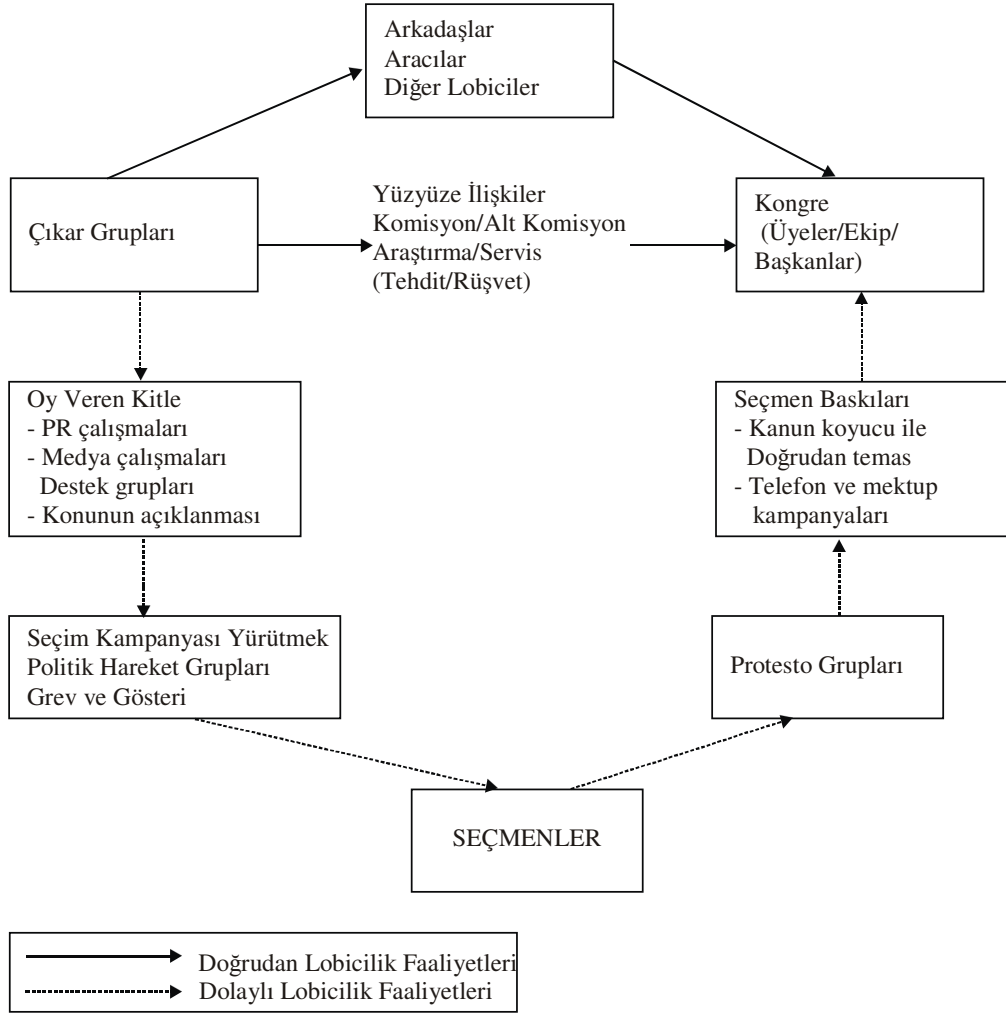
- **Diğer Yollarla Lobicilik:** Yukarıdaki metodların dışında lobicilik faaliyetlerini yürütmek için çeşitli yollar kullanmak mümkündür. Bunların

¹²⁹ Ker,op.cit.,s.66-71

arasında ülke düzeyinde çeşitli örgütler kurarak faaliyet göstermek, Kongre üyelerine, gazete ve dergilere mektuplar yazmak, çeşitli halkla ilişkiler şirketlerini kullanmak, yürüyüşler yapmak, toplantılar düzenlemek, gösteriler yapmak, paneller vermek sayılabilir.

ABD’de doğrudan ve dolaylı lobicilik faaliyetleri örneği Şema 3’te görülmektedir.

Şema 3. ABD’de Lobicilik Faaliyetleri

Kaynak:H.R. Mahood, “Interest Group Politics in America”, New Jersey, 1990, s.63.

2. Lobiciliğin Dış Politika Üzerindeki Etkisi

Bir ülkede baskı gruplarının gücünü ifade ederken bu grupların etkinliği büyük önem taşımaktadır. Devletin karar alma organları üzerinde etkili olan baskı gruplarından bahsederken ve bunu özellikle dış politika konuları çerçevesinde ele alırken, bu grupların ülkenin dış politikasını hangi oranda etkilediği önem kazanmaktadır. Bir ülkenin dış politikası üzerinde rol oynayan baskı grupları özellikle ABD örneği incelenirken ön plana çıkacaktır. Çünkü bu ülkede baskı grubu olarak nitelendirilebilecek olan lobiler siyasi iktidarın faaliyetlerini kontrol etme veya alınacak kararlara etki etme konusunda kendilerini gösterirler.

Geçmiş dönemlerde uluslararası politika denilince belirli devletlerin uluslararası platformdaki davranışları anlaşılırdı.¹³⁰ Bu yaklaşım klasik görüştür. Bugün uluslararası politikanın aktörleri denilince sırf devlet akla gelmez. Son 20-30 yıldır devletin uluslararası politikada tek aktör olma durumu ortadan kalkmıştır. Uluslararası politikanın aktörlerinden birisi de ulusal nitelikli ama devlet otoritesini temsil etmeyen şahıslar, bireyler ve gruplardır. Gruplardan birisi de bir devlet içinde meşru olarak addedilen lobilerdir. ABD'deki lobicilik faaliyetlerini uluslararası politikanın aktörleri kategorilendirilmesinde bu başlık altında toplamamızın hatalı olmayacağı kanaatindeyiz. ABD'de bu grupların doğal olarak da lobiciliğin dış politika üzerindeki etkisi çoktur. ABD dış politikası değişimleri ve dolayısıyla ABD Kongresi'ndeki lobi faaliyetleri tüm dünyayı ilgilendirebileceğinden lobicilik faaliyetlerinin dış politika üzerindeki etkileri dikkate değerdir.

¹³⁰ Mehmet Gönübol, **Uluslararası Politika**, Siyasal kitabevi, Ankara, 2000, s.5-9

ABD siyasal sisteminin, bu bağlamda da dış politika kararlarının alınmasında rol oynayan faktörlerin açıklanmasında fayda vardır. ABD gibi başkanlık sistemini uygulayan ülkelerde yürütme gücü tamamen başkanda odaklanmıştır. ABD’de yürütme dış politika konularında üstün olup, yasamanın denetlenmesine rağmen ağırlığını korur. Başkan dışişleri bakanını da atama yetkisindedir. Başkan dış politika konularında belirli bir eyleme girişeceği zaman Kongre’de mevcut iki parti lideri ile yapacağı görüşmelerde tarafların desteğini almaya gayret eder. Başkan iki tarafın desteğini almaya çalışırken taraflar da kendi görüş ve isteklerini karara dahil etmeye çalışırlar. ABD’de dış politikada Başkan’dan sonra Dışişleri Bakanı gelir. Senato Temsilciler Meclisi’ne oranla dış politika konularında daha ağır basmaktadır. Senato’nun Dış İlişkiler Komitesi’nin dış politika konularında en az Dışişleri Bakanı kadar ağırlığı vardır. Amerika sisteminde, dış politika konusunda yasama-yürütme ilişkisi hakkında şu söylenebilir: ABD’de, Başkan dışişlerinde, içişlerinden daha geniş yetkilere sahiptir. Bununla birlikte, özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, Kongre görüşme, soruşturma ve ödenek yetkilerini daha fazla kullanarak, dış politika konularına daha geniş zaman ayırmaya başlamıştır.¹³¹

Lobiciler dış politika konularında etkin olmak, kendi çıkarları doğrultusunda karar aldırabilmek için ABD yasama ve yürütme organları üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırarak, karar alma sürecini etkilemeye çalışırlar. Sönmezoğlu lobicilerin girişimlerini daha çok yasama organı üyeleri üzerinde yoğunlaştırdıklarını bilmektedir.

¹³¹ **İbid.**, s.292.

“Bu girişimler yasama organı üyelerini doğrudan iknaya çalışmak, onlara kendi tezleri doğrultusunda bilgi ve doküman sağlamak, yasama organı ile ilgili seçimlerde onlara destek sözü vermek türünden yöntemler ile sürdürülür. ...Lobicilik girişimleri iç politika konularına ilişkin olduğu gibi dış politika konuları ile de ilgili olabilir.”¹³²

Amerika Birleşik Devletleri’nde yasama süreci karışıktır. Toplumun bu sürece ve Kongre’ye olan ilgisi fazladır. Bu yüzden Kongre topluma açıktır. Belki de bu açıklık Meclis’in ve Senato’nun kontrol dışı olduğu ve belirli bir kesimin çıkarlarına hizmet ettiği anlayışından kaynaklanmaktadır. Kongre’nin açıklığı ile ilgili olarak Wolpe “artık en küçük yasama ayrıntıları dahi basının sayesinde halkın gözünden kaçmıyor. Uzman medya servisleri, bu haberleri, çoğu Kongre üyesinden dahi önce elde edebiliyorlar.”¹³³ şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Lobicilik faaliyetlerinin dış politika üzerinde etkisinin olduğu şüphesiz doğrudur. Lobiciliğin dış politika üzerinde neden etkili olduğunu veya bu etkinin derecesini tayin eden faktörlerin neler olduğuna dair düşünceler önemlidir. Wolpe’a göre: ABD’de Kongre’yi lobiler tarafından etkilenmek için çok hassas yapan faktör, sürecin tamamen açık olmasıdır.¹³⁴ Bize göre ABD dış politikasında lobiciliğin bu derece etkin olmasının nedeni siyasal sisteminin yapısından kaynaklanmaktadır. Karar alma süreçlerinin dışarıdan gelebilecek etkilere açık olması lobilerin etkinliğini artırmaktadır. İlerleyen teknoloji de lobicilik faaliyetlerine olumlu yönde yansımaktadır.

Lobiciler dış politika üzerinde etkili olmak için öncelikle politik süreci çok iyi analiz etmek durumundadırlar. Oyunun kurallarını, lobiciliğin temellerini ve dış politikayı istedikleri yöne çevirecek zorlamaları bilmelidirler. Bu anlamda bir

¹³² Sönmezoğlu, **op.cit.**,s.439-440.

¹³³ Wolpe,**op.cit.** s.4.

¹³⁴ **İbid.**, s.5.

lobicinin temel görevi çıkarları doğrultusundaki dış politika kararının alınabilmesi için üyenin desteğini elde edebilmektir.

Dış politikada etnik gruplar işin içine girdiği zaman artık süreci geleneksel yapı içinde açıklamak güçleşir.¹³⁵ Bugüne kadar ABD pek çok dış politika kararında etnik grupların, lobilerin etkisinde kalmıştır. Bunun en önemli örneklerinden birisi de ABD'nin Türkiye'ye karşı uyguladığı silah ambargosudur.

Amerika toplumunun temel yapısı, devletin izlediği dış politika üzerinde büyük etkilere sahiptir. Toplumun tarihi ve etnik yapısının yanı sıra ABD'nin bugün savunduğu ve uyguladığı sistem de onun dış politikasını etkilemektedir. Bilindiği üzere ABD siyasal sistem olarak demokrasinin, iktisadi sistem olarak da kapitalizmin bayraktarlığını yapmaktadır. Bugün ABD dünya devletleri arasında insan haklarının savunuculuğunu en başta yürütmektedir ve ferdi hürriyetçilik anlayışı çerçevesinde özgürlüğü savunmaktadır. ABD'nin sahip olduğu toplumsal yapı ve siyasi sistem ve bu unsurların bir alt elemanı olarak etnik gruplar, toplumun dış politikaya bakış açısını belirler. Etnik grupların ve lobilerin dış politika alanında kendilerine çizdikleri yol ve bu alandaki fonksiyonlarını (1) yasamayı etkileme (2) dayandıkları tabanla karşılıklı çıkarları gözetme (3) istihbarat ve bilgi toplama (4) ulusal çıkarların tanımı (5) ulusal ve uluslararası grupların desteğini almak olarak ifade etmek mümkündür.¹³⁶

¹³⁵ Watanabe, *op.cit.*, s.3.

¹³⁶ *İbid.*, s.49-58.

İKİNCİ BÖLÜM

ABD'DE YAHUDİ TOPLUMU VE LOBİSİ

I. ABD'DE YAHUDİ TOPLUMUNUN OLUŞUMU

A. AMERİKA'DA YAHUDİ TARİHİ

1492'de İspanya'dan sürülmelerinin ardından, bazı Yahudiler Kutsal Engizisyon'dan kaçıp XVI. yüzyıl boyunca Calvinist Hollanda Cumhuriyeti'ne mülteci olarak sığındılar. Bir yüzyıl sonra onların torunları, Yeni Dünya'da ilk olarak Yahudi toplumsal hayatını mümkün kılan, Brezilya'daki Hollanda sömürgesi Recife'ye yerleştiler. 1654'te bu sömürge Portekiz eline geçince Yahudiler oradan kaçmak zorunda kaldılar. Mülteciler Hollanda Karayiplerine dağılıp orada yeni Yahudi yerleşimlerini kurdular.¹³⁷

1654'de Fransız korsan gemisi “St. Catherine” Brezilya'daki Recife'den Hollanda kolonisi olan New Amsterdam'a (New York) 23 Yahudi sığınmacı getirdi. Avrupa'daki Amsterdam'da olduğu gibi Hollanda koloni yasalarının hakimiyetinde olan bölgelerde de Yahudilerin durumu belirsizdi. Yeni Amsterdam Valisi Peter Stuy Vesant “Mammon'un ayaklarına tapan”¹³⁸, “nefret uyandıran dinin mensupları olan bu sahtekar ırk” olarak tanımladıklarının

¹³⁷ Jonathan D. Sarna ve Jonathan Golden, “The American Jewish Experience Through the Nineteenth Century: Immigration and Acculturation”, Brandeis University, National Humanities Center, < <http://www.nhc.rtp.nc.us:8080/tserve/nineteen/nkeyinfo/judaism.htm>.> ,(16.12.2005)

¹³⁸ “Mammon”, İbranice'de “para” anlamına gelmektedir;Eski Ahit'te “namussuz para”, cimrilik,açgözlülük,para düşkünlüğü anlamında kullanılmaktadır.

yerleşmesine şiddetle itiraz etti. Yahudilerin kalmalarına müsaade edildi, ancak herhangi hak tanınmadığı gibi, bir sinagog inşa etmelerine de izin verilmedi. 1644'te şehir İngilizlerin eline geçerek New York adını alınca, Yahudiler sadece İngiliz uyuğunun sağladığı yararlardan değil, Yeni Dünya'daki kolonilerin yararlandıkları haklardan da faydalandılar.¹³⁹ Böylece Kuzey Amerika'da Yahudi toplumsal varlığı başlamış oldu.

Amerikan sömürge tarihinde Yahudiler sömürge nüfusunun yüzde birini bile oluşturmamaktaydılar. Buna rağmen onlarca nesil boyunca devam edecek Yahudi toplumsal hayatının modelinin temellerini attılar.

Yahudilerin çoğu, finans ve ticaret imkânlarının geniş yelpazede sunulduğu ve çeşitli ırklara, milletlere ve dinlere mensup insanların oturduğu New York ve New Port gibi büyük liman şehirlerinde yerleşiyorlardı. Örneğin XVIII. yüzyılın başında Yahudiler deniz aşırı ticaret sektörüne odaklanmışlardı. 1701'de New York'ta ahalinin %1'ini oluşturmalarına rağmen, denizaşırı ticaretin %12'sini ellerinde tutuyorlardı. 1776'dan itibaren, Yahudiler kendilerini yerleşik, güvenli ve kabul edilmiş hissettiklerinden, denize sırt çevirecek, kıtanın içine ilerleyerek geliştirmeye giriştiler. Tabanca, rom, şarap, demir, malzeme, cam, kürk ve kumanya satmaya başladılar.¹⁴⁰

Erken Amerikan Yahudi liderleri ve örgütleri Sefaradi'ydi, yani kökleri İberik Yarımadası'nın Yahudi toplumlarına uzanmaktaydı. Sefaradi Yahudiler XIX. yüzyılın başlarında Yahudi hayatında kültürel hegemonyasını kurdular. Bununla beraber Almanya ve Doğu Avrupa kökenli Aşkenazi Yahudiler de vardı.

¹³⁹ Johnson , **op.cit.** , s.346.

¹⁴⁰ **İbid.**, s.349.

Yahudi toplumsal örgütlenmesi dini merkezleri olan sinagoglar etrafında başlamıştır.. Bütün yerli Yahudilerin toplumsal ve dinsel ihtiyaçların karşılama yetkisine sahip sinagoglar Savannah, Charleston, Philadelphia ve Newport'ta bulunmaktaydı.¹⁴¹

Amerikan Devrimi (Bağımsızlık Savaşı) sadece Amerikan Yahudi tarihinin değil, genel olarak modern Yahudi tarihinin bir dönüm noktasıdır. Daha önce çoğunluğu oluşturan hiçbir millet kendisini genel olarak özgürlük ve demokrasi ve özel olarak da dini özgürlük prensiplerine bu kadar net bir şekilde bağlamamıştır. Yahudiler ve diğer azınlık mensupları zulüm korkusu olmadan çoğunluğun dini görüşlerinden farklı görüşlere sahip olabiliyorlardı. Yahudiler hâlâ devlet seviyesinde haklarını savunmak zorunda kalıyorlardı ve önyargının çeşitli biçimleriyle yüzleşmeye devam ediyorlardı. Buna rağmen, Bağımsızlık Savaşı'ndan sonra Yahudilerin birçoğu zenginliğe kavuştu ve Yahudi olmayan komşularıyla özgürce ilişki kurabildi. Hıristiyanlarla yan yana Bağımsızlık için savaştıktan sonra Yahudiler kendilerini sömürge zamanlarından çok daha rahat hissediyorlardı. Haklarını açıkça iddia edebiliyor ve gerekirse kendilerini kuvvetli ve güvenli bir şekilde savunabiliyorlardı.¹⁴²

XIX. yüzyılda Amerikalı Yahudiler Amerika'daki çeşitli dinlerin yayılmasına rağmen geleneksel dinlerini-Museviliği takip ettiler. Fakat komşuları ile aralarında dini açıdan bir etkileşme de mevcuttu. Charleston'da genç Yahudiler dinlerine duyulan "ilgisizlik ve ihmal" karşısında yerli Yahudilerin üzerinde de çalışmaya girişen Hıristiyan misyonerliği sayesinde "*Unitarianism*"

¹⁴¹Leon A. Jick,*The Americanization of the Synagogue,1820-1870*,Hanover, N.H.:Brandeis University Pres,1976,s.9-12.

¹⁴²Jacob Rader Marcus,*The American Jew,1585-1990: A History*,Carlson Publishing Inc.,Brooklin N.Y.,1995,s.73-78.

fikirlerinden etkilendiler. Bununla birlikte, saflığına ve cinine bağlı olarak Museviliğin gerçek prensiplerinin tanıtılması için İsraililerin Reform Topluluğu'nu kurdular.¹⁴³ Bu, belirlenmiş, sadık duacılara ve sürekli törenlere sahip olan Amerika'nın ilk reform cemaatiydi. Geleneksel cemaatlerde sürekli İngilizce törenler düzenleyerek ve ibadetleri daha süslü hale getirerek bazı çalışmalarını "Protestantinize" sürecini geçirdiler.

Aynı zamanda, Philadelphia Geleneksel Yahudi dini lideri, Isaak Leeser liderliğindeki toplumsal önderleri, Yahudilerin Musevilikten dönme baskılarının karşısında, Museviliğin direnişini güçlendirmek amacıyla Protestanların pazar okulları, hastaneleri, dini basın, yardım dernekleri vs. gibi iyi niyet ve eğitim alanlarındaki bazı tekniklerini örnek almış ve uygulamaya başlamışlardır. Bütün bunlarla birlikte Leeser İncil'in İngilizce-İbranice çevirisini yapmış, Yahudi basın toplumunun temellerini atmış ve sayfalarında Amerikan Yahudi cemaatinin çeşitli seslerini birleştirmeyi amaçlayan "Batı Yarıküresi ve Amerikan Yahudi Avukatı" adlı sürekli yayının editörlüğünü yapmıştır.¹⁴⁴

1720'lerde Aşkenazi Yahudilerin sayısı Sefaradi Yahudilerinin sayısını geçmiştir. İlk Alman Yahudi göçmenleri kendi kurumlarını açmak yerine Sefaradi sinagoglarına gidiyorlardı. XIX. yüzyılın ilk yarısında Orta Avrupa'da fakirlik, baskı ve siyasi hayal kırıklığının yayılmasıyla Amerika'ya göç eden Alman ve Polonyalı Yahudilerin sayıları fırladı. Buna bağlı olarak Almanca konuşan Yahudi kurumları katlandı. Yahudiler ortabatı, güney ve batı sınırlarındaki

¹⁴³ Jick, *op.cit.*, s.38.

¹⁴⁴ *İbid.*, s.41-44.

cemaatlerinin imkanlarını araştırarak, genel olarak doğu kıyısı boyunca yerleşmeyi tercih ediyorlardı.

1820'lerin sonlarına doğru Amerika'da sadece 4000 Yahudi yaşıyordu ve esas on yedi eyaletten sadece yedisi onları siyasi açıdan tanıyordu. Toplumun bu kadar yavaş ilerlemesinin önündeki yasal engeller azdı. Kuzey Carolina'da Protestan olmayanların devlet hizmetinden yararlanamayacakları bildirilmişti. 1809'da Jacob Henry adında bir Yahudi, ün kazanmış bir konuşmasında Eyaletin Avam Kamarasında oturmasını kimsenin engelleyemeyeceğini beyan etmişti. Avam Kamarası onun tarafını tuttu. Maryland'da Hristiyan olmayanların devlet memuru olmaları veya hukukla uğraşmaları yasaklanmıştı. 1797'den itibaren başka bir Yahudi, Solomon Etting, bu engeli kaldırmak için azimle uğraştı. Sonunda başardı ve 1826'da Baltimore kent konseyine seçildi.¹⁴⁵

Buna rağmen, Avrupa'daki yaşananlara nazaran Amerika'da Yahudiler kendini daha güvenli hissedebiliyorlardı. Yahudilerin, Amerika'daki güvenliklerinin en belirgin işareti, oradaki cemaatlerini kendilerine katılmaya teşvik etmeleridir. 1826'da Etting Kent Konseyine seçildiğinde Amerika'da sadece 6.000 Yahudi vardı, 1840'ta Yahudi nüfusu 15.000'e çıktı. İç savaş arifesinde Yahudilerin sayısı 150.000'e ulaşmıştı. Almanya, Polonya, Bohemya, Macaristan'dan gelenlerin hepsi fakir ve çok çalışkan insanlardı. Birçoğu seyyar satıcı olarak başladılar, sonra da kendi işlerini kurdular. New York eyaletinde, Albany, Syracuse, Buffalo ve Rochester'e yerleştiler: Chicago, Detroit, Cleveland ve Milwaukee'ye de gidenler çok oldu. St. Louis, Minneapolis, Louisville ve New Orleans da Yahudi merkezine dönüştü. 1840'larda altına hücum döneminde

¹⁴⁵ Johnson, **op.cit.**, s.434-435.

yaklaşık 10.000 Yahudi de California'ya gitti. İç savaş sırasında New York'un Yahudi nüfusu 40.000 idi, Philadelphia ikinci sıradaydı.¹⁴⁶

Yeni gelenlerin dini olan Alman Reformcu Musevilik ideolojisi Amerikan Protestan uygulamalarıyla karışınca Reformcu Museviliğin yeni Amerikan versiyonu ortaya çıktı. Amerikan Reformcu Musevilik lideri Cincinnatili Rabbi Isaac Mayer Wise Yahudileri Reformcu Musevilik etrafında toplamayı amaçlayan Minhag-America'yı (Amerikan dini tören gelenekleri) geliştirmeye çalıştı. Cincinnati'de Amerikan İbrani Cemaatleri Birliği (1873) ve İbrani Birlik Koleji (1873)'nin kurulması Wise'in fikirlerinin yayılmasının göstergesidir. Hahamların cemaati birleştirmeye çalışmalarına rağmen, "Alman dönemi" olarak adlandırılan bu zaman diliminin mirası aslında bir Yahudi din çeşididir. İç savaş arifesinde her Amerikan Yahudi Cemaati en az 2 sinagoga, büyük cemaatler ise 4 ya da daha fazla sinagoga sahipti.¹⁴⁷

İç savaş Yahudileri bütün Amerikalılar gibi ikiye böldü. 7.000 Yahudi Kuzey'e hizmet ediyordu. 3000'i de Güney'e.¹⁴⁸ 17 Aralık 1862'de General Ulysees Grant'ın tebliğinde "Yahudiler sınıf olarak bölgesel hazine tarafından düzenlenen ticaret yasalarını, keza Devlet kurallarını ihlal ettiklerinden, bölgeden ihraç edilmişlerdir" deniyordu. Hemen gösterilen tepki üzerine 6 Ocak 1863'te emir geri alındı.¹⁴⁹

Büyük Göç (*aliyah*) döneminde (XIX. yy. ikinci yarısı – XX. yy. başı) Amerikalı Yahudi toplumunun kaderi, bir bütünün içinde yavaş yavaş karışmak

¹⁴⁶ Marcus,**op.cit.**,s.104.

¹⁴⁷ Jick,**op.cit.** ,s.123.

¹⁴⁸ Arthur Hertzberg,**The Jew in America:Four Centuries of Uneasy Encounter**,New York,Columbia University Pres,1989,s.133.

¹⁴⁹ **İbid.**,s.135.

ve kaybolmak gibi görünüyordu. 1881'deki felaketin sebep olduğu panik, bu ihtimali geri dönülmez bir şekilde bertaraf etti. 1881'de Rusya Çarı II. Alexander'a karşı yapılmış suikastta Yahudilerin önemli rol oynadığı ortaya çıkınca, anti-semitizm Rusya'da devlet politikası haline dönüştü. Rusya İmparatorluğu sınırları içinde 5.000.000'u aşan Yahudi nüfusuna karşı yürütülen politika hem fiziksel saldırıları (pogrom) hem de toplumsal sınırlamaları (üniversite kontenjan sınırlamaları vs.) içeriyordu.

Devletin Yahudilere karşı uygulanan baskı politikası Yahudileri çeşitli siyasi akımlara itmiş (liberalizm, sosyalizm, siyonizm), ve büyük Yahudi göç dalgalarına yol açmıştır.¹⁵⁰ Bu sayı 1881-92'de, yılda 19.000 Yahudi Amerika'ya geliyordu. 1892-1903'te ortalama 37.000'e fırladı; 1903-14 arasında ortalama 76.000'di; 1924'e gelince büyük çoğunluğu Doğu Avrupa ve Rusya'dan olan 2 milyon Yahudi Amerika'ya göç etti.¹⁵¹ 1900'dan önce Amerikalı Yahudiler Amerika'nın gelen nüfusunun %1'ini bile oluşturamazken, 1930'da %3,5 oranına ulaştılar.¹⁵²(Bkz. Tablo 1)

¹⁵⁰Modern History the Story: 1700-1914, <<http://www.myjewishlearning.com/history.community>> (16.12.2005)

¹⁵¹<<http://en.wikipedia.org/wiki/history>> .(15.12.2005)

¹⁵²Jonathan D. Sarna. and Jonathan Golden, "The American Jewish Experience in the Twentieth Century: Antisemitism and Assimilation", Brandeis University, National Humanities Center,<<http://www.nhc.rtp.nc.us:8080/tserve/twenty/tkeyinfo/jewishexp.htm>>,(16.12.2005)

Tablo 1.ABD’de Yahudi Nüfusu.

ABD’de Yahudi Nüfusu 1654-1996	
1654	25
1700	200-300
1776	1,000-2,500
1790	1,243-3,000
1800	2,000-2,500
1820	2,650-5,000
1826	6,000
1830	4,000-6,000
1840	15,000
1848	50,000
1850	50,000-150,000
1860	150,000-200,000
1870	200,000
1880	230,000-280,000
1890	400,000-475,000
1900	937-800-1,058,135
1910	1,508,000-2,349,754
1920	3,300,000-3,604,580
1927	4,228,029
1937	4,641,000-4,975,000
1940	4,770,000-4,975,000
1950	4,500,000-5,000,000
1960	5,367,000-5,531,500
1970	5,370,000-6,000,000
1980	5,500,000-5,920,890
1992	5,828,000
1996	5,900,000

Kaynak: Marcus Jacob Rader ,**op.cit.**s.67; and **American Jewish Yearbook**. Philadelphia: American Jewish Committee, 1997,s.13

Bu iki milyon sığınmacı Yahudi’nin, onları karşılayan bir çeyrek milyon soylu, reformcu, Amerikan zihniyetli ve yerleşmiş Yahudilerle ortak noktaları çok azdı. Çoğu Aşkenazi dilini (Yidiş) konuşuyorlardı. Ortodoks veya mistik Yudaizm yanlısı, ürkmüş, batıl inanç sahibi ve acınacak derecede fakirdiler. Amerikalı Yahudiler başlangıçta yeni gelen bu büyük kalabalıktan endişe

duymaya başladılar. Haklı olarak, Yahudi aleyhtarını bir tepkiden çekiniyorlardı. Bütün endişelerini bir kenara bırakarak, doğudan gelen bu kalabalığı karşılamak ve aralarına almak için ellerinden geleni yaptılar.¹⁵³

Yeni gruplar New York'a doluşunca, modern Alman tipi sinagoglar Manhattan'a taşındı. Burası aynı zamanda "iğne ile yapılan ticaret" in merkeziydi. Göçmenler, haftada yetmiş saat çalışarak hazır elbise kesip dikiyorlardı. Küçük bir odada on iki kişi sığmaya çalışıyordu. 1888'de, New York'taki 241 konfeksiyoncudan 234'ü Yahudi'ydi. 1913'te New York'un en gelişmiş sanayiyim sanaiidi. Aşağı yukarı hepsinin Yahudilere ait olan 16.552 fabrikada 312.245 kişi çalışıyordu.¹⁵⁴

Yirmi yıl sonra, New York'ta Yahudiler küçük dükkanlardan alışveriş merkezlerine taşındılar. 1900'lerde New York dünyanın en geniş Aşkenazi basınına sahipti. Başlıca dört isim altında günde 600.000 gazete satılıyordu: *Warheit* (radikal ve milliyetçi), *Jewish Morning Journal* (Ortodoks ve muhafazakar), *Tageblat* (Ortodoks ve siyonist), *Forward* (sosyalist). Çok kısa bir zamanda Yahudiler İngilizce yayın yapan basına da hakim oldular. Arthur Hays Sulzberger ve Arthur Ochs *New York Times*'i, Dorothy Schiff ve J. David Stern *New York Post*'u yönetiyorlardı ve bir süre sonra büyük yayınevleri de devreye girdi.¹⁵⁵ Bu arada Manhattan'ın ve Brooklyn'in 600.000 sakini vardı. 1920'deki 1.640.000 Yahudi nüfusuyla, New York dünyanın en büyük Yahudi ve Aşkenazi kentiydi. Amerikalı Yahudilerin çoğunluğunu artık Aşkenazi kökenli Yahudiler

¹⁵³Howard M. Sachar, **A History of the Jews in America**, Alfred Knopf, New York, 1992, s.s.127.

¹⁵⁴Lance J. Susman, "New York Jewish History" , Department of History, Binghamton University, NY, <<http://www.archives.nysed.gov/a/researchroom/jewish.essay.html>> (15.12.2005)

¹⁵⁵ **İbid.**

oluşturuyordu. Aşkenazi çoğunluğu Amerikalı Yahudi cemaatinin genel çizgisini geçmişten Sefaradi ve Alman izlerini taşısa da büyük ölçüde etkiledi.¹⁵⁶

I. Dünya Savaşı Amerikalı Yahudilere yeni ABD’de statü kazandırmıştır. Amerika kendisi uluslararası ilişkilerinde daha önemli yere gelirken, Yahudi cemaati de bunu izledi.

1914’de, savaşın başında Amerikan Yahudi Cemaati Avrupa’daki savaşın kurbanlarına yardım toplamak için kaynaklarını harekete geçirdi. Daha önce hiç görülmemiş bir seviyede birleşen Amerikan Yahudi toplumunun çeşitli kesimleri Amerikan Yahudi Yardım Komitesi’ni kurmak için bir araya geldiler. Savaş sırasında Amerikalı Yahudiler yardım olarak 63 milyon dolar topladılar ve Avrupalı Yahudilerin işlerine daha önce olmadıkları derecede dahil oldular. Paris Barış Konferansı’nda Yahudi çıkarlarını temsilen yer aldılar. Aynı zamanda, Amerikalı Yahudiler Siyonizm akımında çok daha aktif rol oynamaya başladılar ve bu onların dünya Yahudiliğinin geleceğinde daha önemli bir konuma gelmelere yol açmıştır.¹⁵⁷

İstikrar ve yeni neslin yükselişi ile toplumda birleşmeye yol açılmıştır. I. Dünya Savaşı’ndan önce bile, erken Orta Avrupa Yahudi göçmenlerinin ve daha sonra gelmiş Doğu Avrupa Yahudi göçmenlerinin torunları yakınlaşmaya başladılar. Savaştan sonra ülke içinde ve dışında anti-semitizmin yayılışı, 1930’ların krizlerinin ekonomik ve sosyal yankıları bu süreci hızlandırdı. Anti-semitizm savaş arası yıllarda Amerika’da yükselişe geçti ve farklı yollarla yüksek seviyeli şahsiyetler ve örgütler tarafından ifade edildi. Özel okullarda, kamplarda,

¹⁵⁶ **İbid.**

¹⁵⁷ Sarna and Golden,**op.cit.**

kolejlerde, otellerde Yahudiler için özel şartlar konuluyordu. Bazı ünlü Amerikalılar, otomobil sanayicisi Henry Ford ve radyoda vaaz veren rahip Peder Charles Coughlin, Yahudilere karşı toplumsal “saldırıları”da bulundular.

Sanayici Henry Ford’un örneği çok ünlüdür. Şirketi Yahudiler tarafından komplo gibi görünen bir olayla elinden alınmaya çalışılan Ford, Yahudileri dünyayı ele geçirmeyi istemekle suçladı. Bunun için ünlü eserini “Beynelmilel Yahudi”yi yazdı ve eserinde “Siyon’un Büyük Protokolleri”nden (*The Protocols of the Elders of Zion*) sık sık alıntı yaptı.¹⁵⁸

Antisemit harekette kendisine sık sık atıf yapılan protokollerin kökeni, 1890 yılında Paris’teki ajanlardan birinden Rus çarı II.Nikola’ya Yahudilerin oluşturduğu tehdidi anlatabilecek bir belge uydurması için istekte bulunmasına dayanmakta. Belgeyi düzenleyen kişi, bu amaçla 1864’te Maurice Joly’nin yazdığı ve III. Napoleon’un bütün dünyaya hakim olma hırısından söz eden bir bildiriye kullandı. Orjinal metinde Yahudilerden hiç bahsedilmemesine rağmen, düzmece belgede, Yahudi liderlerinin, çağdaş demokrasiden yararlanarak hedeflerine yaklaştıkları söyleniyordu. Asıl amaca ulaşamadığı halde, Rusya’daki devrimden sonra Protokoller yine gündeme geldi. Bütün dünyaya yayılan bu belge, anti-semitizmin en büyük kozu haline geldi. Ford’a kaynak olduğu gibi, birçok Yahudi karşıtı eserlerinin baş kaynağıdır ve halen Arap ülkelerinde yayınlanmakta ve tarih ders kitaplarında örnek olarak alınmaktadır.¹⁵⁹

1930’larda Alman propagandası ve büyük depresyonun etkileri anti-semitizmin Amerika’da baş göstermesi, Amerikan Yahudi toplumunun

¹⁵⁸ Bkz: Henry Ford , **Beynelmilel Yahudi**, çev. Hacasan Yüncü, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2005

¹⁵⁹ J.J. Goldberg , “Jewish Power Inside the American Jewish Establishment”, 1996, <<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/style/longterm/boks/chap1/jewishpower.htm>>, (15.12.2005)

birleşmesinin ve örgütlenmesinin sürecini hızlandırmıştır. Museviliğin üç ana akımı- Ortodoks, Muhafazakar ve Reformcu bu dönemde tamamiyle örgütlenmiş ve gruplaşmışlardır ki, bu gelenek ve değişim konuları çerçevesindeki dini törenler, inanç ve gelenekleri üzerine uzun sürecek tartışmalara yol açmıştır.

Amerikan Yahudi toplumunun birleşmesinin anti-semitizmin yanında iki ana nedeni var. Birincisi Holokost, ikincisi Siyonizm'dir.

Holokost, II. Dünya Savaşı sırasında Yahudilere karşı işlenen soykırıma verilen isimdir. Bilindiği gibi Hitler Almanya'sı tarafından gerçekleştirilmiş bu soykırımda yaklaşık 4 milyon Yahudi öldürülmüştür. Dünyanın en büyük Yahudi diasporasının büyük bir kısmı Avrupa'da yok edilmiştir. Hayatta kalan birkaç yüz bin kişi sığınmacı olarak müttefik ülkelere, Amerika ve Filistin'e göç etti. Soykırım, sadece Amerika'nın değil, bütün Dünya Yahudilerinin birleşmesini ve Siyonizm'in amacına ulaşmasını büyük ölçüde etkilemiştir.

Siyasi Siyonizm kavramı ve tarihçesi ilerideki sayfalarda ayrıca ele alınacaktır. Fakat burada kısaca Siyonizm kavramına açıklık getirilmesinin yararı vardır. Siyonizm Yahudilerin Filistin'e dönmelerini ve burada Yahudi devletinin kurulmasını amaçlayan siyasi bir hedeftir.¹⁶⁰

Filistin'in Yahudiler için özel önemi vardır. Burasını anayurtları olarak görürler. "Roma Sürgünü"nden sonra dünyanın dört bir tarafına dağıldıkları için, buranın özlemiyle yaşıyorlardı. Tanrı'nın kendilerine "vaat edilmiş toprak" olarak verdiğini iddia ettikleri Filistin'e dönüp burada devletlerini yeniden kurmanın hayaliyle yaşıyorlardı.¹⁶¹

¹⁶⁰ Alan Boyer, **Siyonizmin Kökenleri**, çev. Volkan Aylar, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992, s.7.

¹⁶¹ Mim Kemal Öke, **Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)**, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1982, s.32-33.

Siyasi tarihte bu hayale İncil'deki Filistin'in "Siyon" (Zion) isminden esinlenerek "Siyonizm" adını verilmiştir. Siyonizm, ilkin mesihçi bir karakter taşımaktaydı. Buna göre, Tanrı tarafından gönderilecek olan "İlahi kurtarıcı" veya "Mesih", Dünya'ya yayılmış Yahudileri toplayarak Filistin'e getirecek, burada "Yahudi Devleti"ni yeniden kuracaktı. Yahudiler arasında "Mesihçi Siyonizm Geleneği" XIX. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Tarihe "Milliyetçilik Yüzyılı" adıyla geçen bu asırda Yahudiler, Osmanlı ve Avusturya-Macaristan imparatorlukları dahilinde yaşayan diğer halkların Mesih beklemeden bağımsızlıklarına kavuşup, devletlerini kurduklarını görünce, Siyasal Siyonizm'e geçmişlerdir.¹⁶²

Burada doğal olarak, siyasal Siyonizm'in doğmasında Aydınlanma felsefesi, Fransız Devrimi'nin idealleri ve Avrupa'da XIX. yüzyılda geçmiş devrimci hareketleri ve siyasal süreçlerinin büyük etkileri olduğunu kaydetmek gerekir, çünkü Siyasal Siyonizm'in kurucuları Avrupa burjuvazisinin aydın Yahudi kesiminden gelmektedirler.

Böylece Siyasal Siyonizm'den yola çıkarak, Filistin'de devlet kurmak için Mesih beklenmeyecek, fiilen çalışılarak devlet kurulacaktı. Bu yolda Theodor Herzl tarafından teşkilatlandırılan Siyasal Siyonizm, 1896 tarihinden itibaren Osmanlı Devleti'nden Filistin'de toprak talebinde bulunmaya başladı. Osmanlı Devleti bunu reddedince, Siyonistler yaklaşan Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin muhtemelen dağılacağını görüp, o zaman dünyada en büyük etkiye sahip Büyük Britanya ile irtibata geçtiler. Siyonistlerin desteğiyle I. Dünya Savaşı

¹⁶² Siyoniz için Bkz:Boyer,**op.cit,passim.**,Öke,**op.cit.,passim.**,Walter Laquer,A **History of Zionism**,Holt,Rinehart and Winston,New York,1972.

sonunda İngiliz işgaline uğrayan Filistin’de 1920’de “İngiliz Manda İdaresi” kuruldu. Bu idarenin himayesinde Filistin’e göç eden ve burada kuvvetlenen Yahudiler, II. Dünya Savaşı sonunda Siyonizm’in hedefini gerçekleştirdiler.¹⁶³

Siyonizm, Soykırım ve bunu izleyen İsrail Devleti’nin kuruluşu Amerikan Yahudi toplumunun birleşmesini, örgütlenmesini ve siyasi gücünün harekete geçirilmesini sağlamıştır. Savaş sonrasında Amerikan Yahudi toplumu Avrupa’nın Yahudi merkezlerinin yok edilmesiyle 4.5 milyonluk nüfusuyla dünyanın en büyük, en zengin ve siyasi açıdan en önemli Yahudi cemaati haline gelmiştir. “Yahudi Lobisi”nin kurulmasıyla İsrail’in varlığı Amerika’daki Yahudi siyasi etkisine bağlandı. Musevilik (Protestanlık ve Katoliklikten sonra) Amerika’nın üçüncü büyük diniydi. Yahudiler sadece toplumsal yapıya kabul edilmekle kalmıyorlardı, Amerika’nın çekirdeğinin şekillenmesinde de önemli katkılarda bulunuyorlardı. Eskisi gibi, zaman zaman Avrupa ülkelerinde ellerinde tuttıkları finansal denetim ayrıcalığına sahip değillerdi, zira Amerika’nın ekonomisi o kadar büyüktü ki, ne kadar güçlü olursa olsun hiçbir grubun tek başına o finans sektörünü yönetmesine imkân yoktu. Buna rağmen, bankacılıkta, borsa simsarlığında, emlak alım satımında, perakendecilik, dağıtım ve eğlence sektöründe güç, Yahudilerin ellerindeydi. Daha önemlisi, Amerika’nın sağladığı imkânlardan yararlanan ailelerin çocuklarının aldıkları eğitimin neticesinde sahip oldukları mesleklerinde başarılı oluyorlardı. Her ne kadar da bazı üniversitelerde Yahudilerin kabulüne kota usulü bir kısıtlama uygulanıyor idi ise de, Yahudilerin yüksek öğrenimini genel kural olarak engelleyebilecek hiçbir sınırlama yoktu.¹⁶⁴

¹⁶³Ersin Nihat, **Ortadoğu Savaşlarının Perde Arkası**, Gündem Yayınları, İstanbul, 2003, s.75.

¹⁶⁴Sachar, **op.cit.**s.142-159

Ekonomik gelişme ve zenginleşme, toplumsal hoşgörü, Yahudi kökenlilerin yüksek eğitimdeki başarıları ve ulaştıkları mevkileri, Yahudilerin çoğunun başarılı olma hırsları XX. yüzyılın ikinci yarısında Amerikalı Yahudilerin Amerikan toplumunda etkili ve saygın yerlere gelmelerine yol açmıştır.

Savaş sonrası dönemde, Amerika'daki Yahudi toplumunun yaşamını etkileyen 5 önemli faktör oldu:

1. Amerikalı Yahudilerin ABD'nin İsrail'e her tür destek, yardım sağlanması için aktif siyasi hareketlere ve siyasi liberalizme destek vermeleri,
2. Anti-semitizmin çöküşü,
3. Amerikalı Yahudilerin şehir merkezlerinden şehir dışına topluca taşınmaları,
4. Yahudilerin Amerika'nın güneyli eyaletlere büyük iç göçü (çoğu Los Angeles ve Miami'ye),
5. Amerikan Yahudi toplumu ve geleceği hakkında genel iyimserlik.¹⁶⁵

1967 Haziran'da meydana gelen Altı Gün Savaşı 1960'ların Yahudileri için bir dönüm noktası oldu. "İkinci Holokost" korkusu ve İsrail ordularının parlak zaferleri Amerikalı Yahudilerin arasında milliyetçilik duygularının yayılmasını sağladı. Başka Amerikan vatandaşları gibi artık Yahudilerin de "anavatanı" vardı ve o tehlikedeydi. Bu savaş milyonlarca Amerikan Yahudisini "Siyonist"lere dönüştürdü. ABD'nin İsrail'e verdiği ekonomik yardım 45 milyon

¹⁶⁵Sarna and Golden, "American Jewish Experience in Twentieth Century...", <<http://www.nhc.rtp.nc.us:8080/tserve/twenty/tkeyinfo/jewishexp.htm.>>(16.12.200)

dolardan (1967), sonraki sene 78 milyon dolara fırladı. Birçok Amerikalı Yahudi İsrail'e taşındı. Birçoğu için 1967 savaşı "köklere dönüş"e neden olmuştur.¹⁶⁶

İsrail davası dışında bu dönemde,her ikisi de Amerika'nın "vatandaş hakları" çatışmasından kaynaklanan iki hareket Amerikan Yahudi toplumunu da etkilemekteydi. Bunlardan birincisi, Sovyet Yahudilerini kurtarma çabalarıdır. Amerikan Yahudi aktivistler (daha doğru söylemek gerekirse "lobi") İsrail davası ve Holokost hatıraları uğruna "*let my people go*" (insanlarıma gitme izni ver) kampanyasını başarılı bir şekilde yürüttüler. 1970-1980'lerde yüzbinlerce Sovyet Yahudisi İsrail ve ABD'ye taşındı.¹⁶⁷

İkincisi, Yahudi feminizmidir. Bu hareket cinsiyet eşitliği ve din dahil, Yahudi hayatının her safhasına kadınların katılmalarının sağlanmasına yöneliktir. 1972'de kadınlar haham olarak hizmet vermeye başladılar. Ayrıca, kadınlara temel Yahudi dinsel eğitimi alma hakkı verildi.

Son dönem, Amerikan Yahudi toplumu için "karmaşık" bir dönemdir. Demografik olarak toplum duraklamıştır. 1960'lardan sonra Amerika'daki Yahudi sayısı artmadı, aksine 1920'lerdeki duruma göre şimdi daha az nüfusa sahiptirler. Karışık evliliklerin oranı 1990'larda %53-54 gibi oranlara ulaştı.¹⁶⁸ Geçmişteki önemli konular- anti-semitizm veya Siyonizm- eski etkisini yitirmiştir. Amerikan Yahudi toplumunun İsrail'i kayıtsız şartsız desteğine karşı, İsrail'in izlediği politikasından dolayı muhalefet oluşmaya başladı.¹⁶⁹

¹⁶⁶Melvin Urofsky,**We Are One!American Jewry and İsrail**, Anchor Pres.,New York,1978,s.39.

¹⁶⁷Bn. için bkz: "The Passion of the Jews", **Journal of Palestine Studies**, Vol.4, No.5 (Summer, 1975) s.160-167.

¹⁶⁸ Brenner Lenni, "The Demographics of American Jews, "My People are American, My Time is Today", October 24, 2003, <<http://www.counter-punch.org/brenner>>,(19.12.2005)

¹⁶⁹ Nathan Butman,"Reform leader calls on U.S. to pressure Israel, Jews to pressure U.S." **Ha'aretz**, 24/11/2003, <<http://www.freerepublic.com/tours/f-news>>,(19.12.2005)

Buna rağmen XXI. yüzyıl başlarında Amerikalı Yahudiler Amerikan toplumsal yaşamında aktif bir rol oynamaya, Amerikan toplumunun Ortadoğu vizyonunu etkilemeye ve ABD'nin Ortadoğu politikasının oluşturulmasında etkili yere sahip olmaya devam etmektedirler.

B. ABD'DE YAHUDİ NÜFUSU

2005 yılında yapılan nüfus sayımına göre ABD'de 5.280 milyon Yahudi olduğu görülmekte ve Yahudiler ABD nüfusunun %2.2'sini oluşturmaktadırlar. Amerika'daki Yahudiler çoğunlukla büyük şehirlerin içine ve etrafına, önce Kuzey-Doğu ve Orta-Batı, sonra Güney ve Batı'ya yerleşmişlerdir. Yahudi nüfusunun en yüksek olduğu metropoller:

- New York City (1.750.000),
- Miami (535.000),
- Los Angeles (490.000),
- Philadelphia (254.000),
- Chicago (248.000),
- San Francisco (210.000),
- Boston (208.000) ve
- Washington D.C. (165.000)'dir.¹⁷⁰

Miami'nin Yahudi cemaati başka cemaatlere göre daha yüksek nüfus artışı göstermektedir. Bu, emeklilerin kuzey büyük şehirlerinden güneye taşınmaları ve Latin Amerika'dan (Arjantin, Küba ve Brezilya) Yahudi göçleri yoluyla olmaktadır. Cleveland, Baltimore ve St. Lois gibi başka büyük şehirlerde de,

¹⁷⁰Amerikan Yahudiler için Bknz:<<http://en.wikipedia.org/wiki/Jewish-American>>

önemli sayılarda Yahudi yerleşimler mevcuttur. Florida ve California dışındaki “Sunbelt” güneşli eyaletlerinde de genel nüfus artışıyla birlikte Yahudilerin sayısı da artmaktadır. Bunun örnekleri Houston, Dallas, Phoenix, Charlotte, Kuzey Carolina ve özellikle Atlanta ve Las Vegas’tır. Birçok şehirde Yahudi ailelerinin çoğunun şehir merkezinden kenar mahallelere taşındıkları görülmektedir. 2001’de yapılan “Ulusal Yahudi Nüfus Araştırması”na (*National Jewish Population Survey*) göre 4.3 milyon Amerikan Yahudisi, Yahudi cemaati ile dini ya da kültürel olsun, güçlü bağlarının olduğunu itiraf etmektedir.¹⁷¹2004’te “Ulusal Yahudi Demokrat Komitesi” yaptığı anket sonuçlarına göre ise,Yahudilerin %60’ı hiçbir Yahudi örgüte üye olmadıklarını söylemektedirler.¹⁷²

Amerika’nın keşfinden 1800’lere kadar Amerika’daki Yahudilerin çoğu İspanya ve Portekiz kökenli Sefaradi Yahudilerdi. 1800’lerden sonra Amerikalı Yahudilerin çoğunluğunu Aşkenazi (Doğu Avrupa) Yahudileri oluşturuyordu. Aşkenazi Yahudileri Kuzey, Orta, Doğu Avrupa’dan geliyorlardı. Yahudiler arasında 110 yıllarında gelişen “Yidiş” dili Ortaçağ Almancası ve İbranice karışımından meydana gelmiştir. Cemaatler arasındaki ticari ilişkileri ve sürekli göçler ile “Yidiş” dili Kuzey ve Orta Avrupa Yahudileri için ortak dil haline geldi. 1881-1924 yılları arasında Amerika’ya göç etmiş 2.5 milyon Yahudilerin hepsi Aşkenazi’ydi. Yemek, sözlük, dil ve Amerika’da Yahudi olarak tanımlanan kültür aslında Aşkenazi kültürüdür.¹⁷³

¹⁷¹ <<http://en.wikipedia.org/wiki/Jewish-American>>(15.12.2005)

¹⁷² <<http://www.thejewishweek.com/news/newscontent.php3?artid=9772>>(21.12.2005)

¹⁷³ David Johnson, Branches of Judaism Jewish Traditions from Ashkenazic to Zionist. <<http://www.factmonster.com/spot/judaism>>,(19.12.2005)

C. AMERİKAN YAHUDİLERİNİN DİNİ MEZHEPLERİ

Dinsel cemaatine bağlı olan Yahudinin %80'i, kendisini Musevilik ile bağdaştırmaktadır. Bunların %46'sı kendini belli sinagoglara bağlamaktadır. ABD'de Museviliğin 4 ana akımı mevcuttur- Reformcu, Muhafazakar, Ortodokslar ve Yeniden inşacılar'dır.¹⁷⁴

1. Reformcu Sinagoglar

1800'lerin başında Galiçyalı(Batı Ukrayna) Yahudi bilgin Nachman Krahmhal Aydınlanma felsefesinden esinlenerek, Yahudilerin hayatını, Avrupa kültürü ideallerine göre düzenleme fikrini ortaya attı.

1830'larda Alman haham Abraham Geiger geleneksel inançları arka plana alıp, ahlak kuralları ve tektanrılık ilkelerini merkezileştirip Musevilik'i modernleştirmeyi önerdi. Böyle fikirler Reformcu Musevilik'in temelini oluşturdu.¹⁷⁵

Reformcu akım, Tora'nın Tanrı tarafından bir kerede verilmediğini, yüzyıllar boyu geliştiğini savunmaktadır. Reformcular her bireyin neye inandığına kendisinin karar vermekte özgür olması, Musevilik'in gelişmeye devam etmesi gerektiğini söylemektedirler. Ayrıca, dinsel törenlerde İbranice yerine İngilizce gibi dillerin kullanılmasını önemtedirler. Amerikan Yahudilerin %38'i Reformcu sinagoga mensuplardır. ABD ve Kanada'da Reformcu sinagogların sayısı 900'e ulaşmakta ve Reformcu Musevilik Kuzey

¹⁷⁴Kerry M. Olitzky, **The American Synagogue: A historical Dictionary and Sourcebook**, Greenwood Pres, Westport, Connecticut, 1996, s. 3

¹⁷⁵Reformcu Musevilik için bkz. Michael A. Meyer, **Response to Modernity: A History of the Reform Movement in Judaism**, Wayne State University Press, Detroit, 1995.

Amerika'daki Yahudilerin en çok mensup oldukları dinsel akımı oluşturmaktadır.¹⁷⁶

2. Muhafazakarlar (Conservatives)

Muhafazakar akım Ortodoks ve Reformcular aralarındaki tartışmalarından ortaya çıktı. 1880'lerde, Amerikan Yahudi İlahiyat Semineri'nde (*Jewish Theological Seminary of America*) doğmuştur. Dr. Solomon Schechter 1913'te Muhafazakar Museviliğin Birleşik Sinagogu'n (*United Synagogue of Conservative Judaism*) resmî örgütlenmesine önderlik etti. Muhafazakarlar antik Yahudi yazılımlarının Tanrı tarafından gönderildiğine fakat insani bir faktörün de ortada olduğuna inanmaktadırlar. Ayrıca Yahudi şeriatı yerine getirilmeli, uygun şekle sokulmalıdır. Muhafazakarın gelenekleri çok karışıktır. Muhafazakar sinagogların bazıları Reformcuları izlemekte, bazıları Ortodokslara daha yakın durmaktadırlar. Kuzey Amerika'da 800 muhafazakar sinagogu bulunmaktadır. Amerikan Yahudilerin %33'ü ise kendisini muhafazakar akımına bağlamaktadır.¹⁷⁷

3. Ortodokslar (Orthodox)

Ortodoks Yahudiler, Yahudi şeriatını İncil'in ilk beş kitaptan oluşan Tevrat'ta (*Torah*) ve Yahudi kanunlarının geniş derlemesi olan Talmud'ta yazıldığı gibi izlemektedirler. Onlar Tevrat'ın Tanrı tarafından Musa'ya Sina

¹⁷⁶**ibid.**,s.5

¹⁷⁷Olitzky,**op.cit.**, s.64.

Dağı'nda verildiğine ve o zamandan beri Tevrat'ın dokunulmamış ve değiştirilmemiş olduğuna ve böyle kalması gerektiğine inanıyorlar. Bu onları bazen “Modern Ortodoks” adı verilen Hasidizm'den ayırır.¹⁷⁸ Amerikan Yahudilerinin yaklaşık %22'si Ortodoks sinagoga mensuplardır.¹⁷⁹

4. Yeniden İnşacılık (Reconstruction)

Yeniden İnşacılık hareketi Muhafazakar Musevilik'ten kök almaktadır. Bu akıma mensup olanlar Musevilik'in gelişen bir dini medeniyet olduğuna inanırlar. Yahudi mirasının önemini kabul etmekle birlikte, geleneklerin değişmez olduğuna inanmıyorlar. Geçmişin doğruluğunu muhafaza ederek, Musevilik'in çağdaş geleneklere ayak uydurması için “yeniden inşa”ya, düzenlemeye ihtiyacı olduğunu söylerler. Amerikan Yahudilerin sadece %2'si Yeniden İnşacılık hareketine dahil olduklarını ifade etmektedirler.¹⁸⁰

¹⁷⁸Marc Lee Raphael,**The Reform,Conservative,Orthodox,and Reconstructionist Traditions in Historical Resrective**,Harpers&r-Row,San Francisco,1984, s.56.

¹⁷⁹< <http://www.wikipedia.org/wiki/Jewish-American>>, (15.12.2005)

¹⁸⁰**American Jewish Desk Reference**, American Jewish Historical Society, Produced by the Philip Lief Group, Inc., Random House Inc., New York, 1999, s.79-81.

D. YAHUDİLERİN AMERİKAN TOPLUMUNDAKİ YERİ

1. Amerikan Yahudileri ve Politika

Amerikan siyasi hayatında, Yahudilerin önemli yerlere geldikleri ve önemli etkilere sahip oldukları görülmektedir. Ülke nüfusunun çok küçük bir kısmını (%2) oluşturdukları halde Yahudilerin ABD siyaset organlarında temsili, nüfuslarını katlarca aşmaktadır. Örneğin, 2002 yılında ABD senatörlerinden 10'u Yahudi'diydi ki bu Yahudilerin toplam ABD nüfusuna oranın 5 katını oluşturur. Temsilciler Meclisi'nde 27 Yahudi milletvekili görev yapmaktaydı, bu da oranlarının 3 katı demektir. Sayıca çok Yahudi yerel ve federal düzeydeki çeşitli resmî organlarda ve siyasi örgütlerde görev yapmaktadır.¹⁸¹ ABD Anayasasından din kısıtlamaların çıkarılmasında etkili rol oynadığından beri Yahudi Amerikalılar insan hakları, sosyal güvenlik, ekonomi ve hukuk alanlarında devletin her düzeyinde yer aldılar. Ayrıca Yahudiler çok sayıda dünya ve milli meselelerini analiz eden ve eleştiren entellektüeller arasında da yer aldılar.

XVIII. yüzyıldaki küçük 2.500 üyeli Yahudi Amerikan Topluluğu aktif bir şekilde, özellikle mali açıdan Bağımsızlık Savaşı'nı destekledi. XIX. yüzyılın başlangıcında çoğu Sefaradi olan Yahudi topluluğunun nüfusu 15.000'e ulaştı ve politik arenada varlığını hissettirmeye başladı. Yahudi siyasi aktivistler seçim hakkı ve siyasi organlarda yer alma hakkı çerçevesindeki dini kısıtlamalara karşı yürütülmüş kampanyalarda önemli rol oynadılar. Tamamlanmış bir vatandaşlık için bütün dini hakları sırayla Connecticut (1818), Massachusetts (1821) ve Maryland'de (8 yıl süren hareket sonucunda 1826) sağlandı. Rhode Island, New

¹⁸¹ American Jews, <<http://www.jbuff.com/c052302.htm>>,(15.12.2005)

Hampshire ve Kuzey Carolina’da yüzyılın sonuna kadar hakların tamamı sağlanamadı.¹⁸²

Erken Amerikan toplumu Yahudilerinin çoğu orta sınıf iş adamları, tam vatandaşlık haklarından yararlanabilmek, devletin karar veren organlarında eşit ve özgür şekilde yer almak, hayat düzeni kurmak ve dinini baskı ve engel olmadan izlemek gibi hedefleri olan perakendeci ve tüccarlardı. Yahudiler, önderleri ve temellerinden daha muhafazakarlardı. Ancak ilk Yahudi önde gelen siyasetçiler merkezi Charleston’da bulunan Demokrat Parti’nin bünyesinden ortaya çıktılar.¹⁸³

1848-1861 yılları arasında yaklaşık 100.000 Alman Yahudisi Amerika’ya göç etti. Bu göç, Amerikan Yahudilerin Avrupa liberalizmine dönüşlerinin ve köleliği savunan Demokrat Parti’yi desteklemekten vazgeçmelerinin nedeni olmuştur. New York, Chicago ve Philadelphia’da Yahudiler yeni örgütlenmiş Cumhuriyetçi Parti’yi destekleyen hareketlerde yer aldılar. Bununla birlikte küçük Güney Yahudi Cemaati’nin çoğu köleliği desteklemiş, Kuzey ve Ortabatı eyaletlerinde oturan Yahudilerin çoğu ise köleliğe karşı çıkarak ve Abraham Lincoln’un insani vizyonunun önemli aktörleri haline gelmişlerdir.¹⁸⁴

Yüzyılın son döneminde, Alman Yahudileri ABD’deki Yahudi tarihi için siyasete “bulaştırma”nın temellerini atan örgütlenme ağının kurulmasını başlattılar. O dönemde *B’nai B’rith* bu örgütlerin arasında en önemli ve en etkili olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca Alman Yahudileri ilk *Landsmanshaftn*’ı (Yahudi Kardeşlik Teşkilatı) geliştirdiler. 1880’lerde, Amerika’da ilk önemli sosyalist

¹⁸² Hertzberg, *op.cit.*, s.17-29.

¹⁸³ *Ibid.*

¹⁸⁴ *Ibid.*, s.27-28.

parti, Sosyalist Emek Partisi Sefaradi Yahudi olan Daniel De Leon tarafından yönetiliyordu. Daniel De Leon Birleşik İbrani Esnaflar'ın örgütlenmesine yardım etti. 1906'da Alman Yahudileri, bütün dünyadaki Yahudilerin, davasını destekleyen Amerikan Yahudi Komitesi'ni (*AJC-American Jewish Committee*) kurdular.¹⁸⁵

1880-1920 yılları arasında Doğu Avrupa'dan gelen büyük Yahudi göç dalgası Yahudi siyasi katılımını artırmıştır. Amerika'ya daha önce göç etmiş Yahudilere karşılık yeni göçmenler fakir ya da işçi sınıfından gelenlerdi ve kendi Yahudi kimliklerini siyasi katılım alanında kullanmaya eğilimliydi. Devrimci hareketlerle kaynayan Avrupa'dan geldiler ve Amerikan demokrasinin sağladığı imkanlardan yararlanmaya istekliydi. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde ünlenen isimler arasında Sosyalist Parti liderleri Morris Hillquit, Victor Berger ve Meyer London ve anarşistler Emma Goldman ve Alexander Berkman vardı¹⁸⁶. New York Aşağı Doğu Yakası'ndaki (*Lower East Side*) gibi Yahudi yerleşimler radikal entellektüel düşünürler, emekçi ve reform hareketlerinin merkezlerine dönüştü. 1900'de sosyalist Yahudiler etkili bir kardeşlik ve eğitim teşkilatı olan İşçi Dairesi'ni (*Workman's Circle*) kurdular. Abraham Cahan tarafından yayınlanan *The Jewish Daily Forward* en etkili ve en çok okunan Yidiş Sosyalist gazetesi olmuştur. Önemli siyasi partiler de büyüyen Yahudi göçmen nüfusunun oyları için yarışmaya başladılar. Yüzyılın başında Yahudi Toplumu Demokrat, Cumhuriyetçi ve sosyalizm hareketleri arasında bölünüyordu. *The Forward* en

¹⁸⁵Lucy Dawidowics, **On Equal Terms: Jews in America, 1881- 1981**, Holt, Rinehart & Winston, 1982,s.21.

¹⁸⁶**ibid.**,s.28.

çok bilinen Yidiş gazetesi idi ise de, muhafazakar *Tageblatt* genişçe bir okuyucu kitlesine sahipti.¹⁸⁷

Örgütlenmiş emekçi hareketi siyasi güç olarak Yahudi terzi esnafı arasında doğmuştur. Birlik hareketindeki göçmen örgütsel önderleri, Sidney Hillman ve David Dubinsky, 1920'lerde güçlerini kazanmaya başladılar. Uluslararası Kadın Giysi İşçiler Birliği'nin (*International Ladies Garment Workers Union*) kurucularından Clara Lemlich, Fannia Cohn, Pauline Newman ve Bessie Abramowitz gibi kadınlar Amerika'nın Birleşmiş Giysi İşçileri'nin (*Amalgamated Clothing Workers of America*) kuruluşunda önemli rol oynadılar. Rose Sdineiderman orta sınıf kadının emek hakkını savunma aracı olarak Kadınlar Sendika Birliği'ni (*Women's Trade Union League*) kurdu. Yahudi işçi hareketi amaçları arasında, çalışan insanların şartlarının geliştirilmesi, yerel ve federal düzeyinde yapısal değişiklikleri hayata geçirme organizasyonları kapsayan hem siyasi hem ekonomik düzenlemeleri mevcuttu.¹⁸⁸

I. Dünya Savaşı ve Çarlık Rusyası'nın kriziyle birlikte Amerika'daki Yahudiler siyasi enerjilerini dışa doğru çevirdiler. Yahudileri, pogromlardan kurtarma çabaları yeniden önem kazandı. Yahudi göçmenleri sosyalist ve başka radikallerle birlikte kendilerini savaşın iki tarafında buldular. Yahudilerin bazıları ise Başkan Wilson'un evrenselcilik düşüncesini desteklediler.

Bununla birlikte Yahudi siyasi aktiviteleri XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yeniden ağırlık kazanmış ve 1930'ların depresyon yıllarında en yüksek noktaya ulaşmıştı. Amerikan Yahudileri, Yahudi siyasi liderliğine geniş imkânları tanımış

¹⁸⁷*ibid.*,s.23.

¹⁸⁸Marcus,*op.cit.*,s.134.

Franklin Roosevelt ve New Deal programını desteklediler. O dönem aktif olarak düzenlenen işçi grevlerinin organizasyonlarında Hillman ve Dubinsky gibi Yahudi liderlerinin yer aldıkları görülmüştü.¹⁸⁹

Komünist Partisi, 1930'ların ortasında Amerikan liberallerle koalisyon yaparak, program konuları ve özellikle ırk eşitliliği güçlü bir şekilde desteklenmesi sayesinde birçok Yahudiyi yanına çekmeyi başarmıştı. Yahudilerin bazıları- Benjamin Gitlow gibi- parti içinde önemli liderlik konumundaydılar.¹⁹⁰

1930'lardaki Yahudilerin siyasileşmesi süreci entellektüel yazarlarını, akademik kadroları kapsıyordu. "New York Entellektüelleri" (*New York Intellectuals*) Max Schactman, Phillip Ralw, Sidney Woole ve "The Partisan Review" adlı edebiyat dergisini çıkaran Lionel Trilling gibi çoğu Yahudi göçmenlerinden oluşan gruba tasvir etmek için kullanılan terim haline gelmiştir. Bu yazar ve düşünürler Marksizm'e olan inançlarını paylaşıp, bürokratik, tiranik ve radikal olarak gördükleri Stalinizm ve Komünist Partisi'ne karşı tavır aldılar. "New York Entellektüelleri" ile özdeşleşmiş kişilerin bir çoğu yurtdışı edilmiş Sovyet devrim liderlerinden, Yahudi olan Leon Troçki'yi destekliyorlardı. Özellikle Schactman Troçkist Sosyalist İşçi Partisi gelişmesinde önemli rol oynamıştır. İlginçtir ki, bu anti-Stalinistlerin birçoğu II. Dünya Savaşı'ndan sonra dramatik şekilde sağa kayıp Soğuk Savaş anti-komünizminin ve Amerikan askeri müdahaleciliğin destekçileri oldular. Irwing Howe gibi bazıları bu değişimi reddedip komünizme alternatif olarak demokratik solu desteklemeyi seçtiler.¹⁹¹

¹⁸⁹Stephen D. Isaacs, **Jews and American Politics**, Doubleday, Garden City, N.Y., 1974, s.47.

¹⁹⁰**Ibid.**, s.50.

¹⁹¹Carol S. Kessner, "The Other" **New York Jewish Intellectuals**, New York University Press, New York, 1994, s.24-29.

1930'ların sonunda Yahudi Amerikalıların çoğu Almanya'daki Nazi hareketinin yükselişine odaklandı. Yahudi örgütleri, özellikle Amerikan Yahudi Birleşik Dağıtım Komitesi (*American Jewish Joint Distribution Committee*) Avrupa'da zulüm gören Yahudiler için yardım toplamak ve destek vermekte odaklandılar. Ayrıca Yahudi örgütleri Amerikan hükümetinin bu sığınmacıların kaderinde daha etkili bir rol oynama çağrısını defalarca yaptılar. Amerikalı Yahudiler ABD'nin savaşa katılımına kadar yalnızcılık geleneğine ve anti-semitizme karşı dayanmak zorunda kaldılar. Bununla birlikte, ülkeye göç etmiş Holokost madurlarının bazıları özellikle psikoloji, sosyoloji ve nükleer bilimde, önemli siyasi oyunculara dönüştüler. Bu bilim göçmenlerinin birçoğu, daha çok ünlü Albert Einstein gibi, daha sonra nükleer enerjinin uluslararası kontrolünün destekçileri olmuştu.¹⁹²

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Siyonizm ve İsrail'in kuruluşu Yahudi politikalarının odak noktası olmuştu. Amerikan Yahudi Komitesi (*American Jewish Committee*) ve Amerikan Yahudi Kongresi (*American Jewish Congress*) gibi milli Yahudi örgütleri yeni kurulmuş Yahudi devletine yardım ve en önemlisi ABD'nin siyasi desteğini sağlamak için çaba sarfettiler. Siyonizm'in amacı olan İsrail'e göçün(aliyah) Amerikalı Yahudiler tarafından büyük sayıda gerçekleştirilmemesinin nedeni Amerikan Yahudilerinin çoğunun asimile olmaları ve Yahudi örgütlerinin bazılarının anti-siyonist olmasıdır.¹⁹³

Soğuk Savaş döneminde Yahudiler anti-komünist kampanyanın her iki tarafında da bulunuyorlardı. Bunun ünlü örneği, Sovyetler Birliği'ne ABD'nin

¹⁹²Bunun için bkz.: David Wyman, **The Abandonment of the Jews: America and the Holocaust, 1941-1945**, Pantheon Books, New York, 1985.

¹⁹³Gülçin Doğanşoy Perringerard, "**History of Immigrant's State: The Formation of Israel**", unpublished MT, , The Graduate School of Social Science, METU, Ankara, November 2002, s.75.

nükleer sırlarını veren Yahudi çifti-Julius ve Ethel Rosenberg'tir. İkisinin de idam cezasına karar veren liberal Yahudi hakim, Irving Haufman'dı. Yahudi aktörler ve senaryo yazarları Hollywood kara listesine alındı. Bazıları solcu görüşleri yüzünden üniversitelerdeki işlerinden ayrılmak zorunda kaldı. Manhattan Projesi müdürü- J. Robert Oppenheimer, 1950'lerde dokunulmazlık güvencesi almak zorunda kalmıştı. Bununla birlikte, senatör Joseph McCarthy'nin danışmanları, Roy Cohn ve David Sevine ikisi de Yahudi'ydi.¹⁹⁴

XX. yüzyılın başlarında Afrikalı Amerikalıların yürüttükleri hak eşitlik kampanyasında başlıca Yahudi örgütleri önemli rol oynamışlardır. 1960'larda insan hakları davası tekrar ateşlenince, Yahudiler buna aktivistler ve destekçiler olarak katıldılar. Yahudi insan hakları aktivistleri Andrew Goodman ve Michael Schwerner, siyah organizatör James Chaney'le Mississippi'de yeni olayları kameraya kaydetmeye çaba gösterirken öldürülmüşlerdi.¹⁹⁵

Baş göstermiş öğrenci-temelli Yeni Sol (*New Left*) ve savaş karşıtı hareketlerde Yahudilerin dikkate değer katılımı vardı. İki ünlü aktivist, Abbie Hoffman ve Jerry Rubin, Yippies olarak bilinen Gençlik Uluslararası Partisi'ni (*Youth International Party*) kurdular. 1960'ların orta ve sonlarında genç Yahudilerin çoğu Demokratik Toplum İçin Öğrenciler (*Students for a Democratic Society, SDS*) örgütünün üyeleriydiler. Yahudi radikal avukat William Kuntler savaş karşıtı protestocuları ve farklı nüfus gruplarını mahkemelerde savunmakla ünlenmişti.

¹⁹⁴Isaacs, **op.cit.**, s.43-51.

¹⁹⁵**ibid.**, s.57.

Gloria Steinem, Betty Friedan ve feminist platformda seçilmiş ilk Temsilciler Meclisi üyesi Bella Abzug gibi kadınlarda feminizmin ikinci dalgasında aktif bir rol oynamışlardı. Shulamith Firestone ve Ellen Willis ABD'deki cinsiyet ayrımcılığını eleştiren daha radikal örgütlerde Yahudileri temsil ediyorlardı.¹⁹⁶

1970-80'lerde Yahudi örgütsel siyasi enerji Sovyet Yahudileri kurtarma kampanyası ve bu göçmen nüfusunu destekleyen örgütlerin geliştirilmesine yönelmişti. Ayrıca genel nüfustan ayrı olarak genellikle liberal oy veren Yahudi toplumu da bu dönemde daha muhafazakar olmaya başlamıştı. Sovyet Birliği'nin içinde muhaliflere artan baskı Amerikan Yahudilerin çoğunun Yumuşama sürecine karşı sert bir pozisyon almasına neden olmuştu. Aynı zamanda, ABD'nin Ortadoğu politikasındaki İsrail'in rolü birçok Amerikan Yahudisinin sağa kayan ABD siyasetine destek vermesini etkilemişti. İnsan hakları hareketinin gerileyişi, Filistin konusundaki Afrikalı Amerikalılarla görüş farklılığı ve Yahudilerin Amerikan siyasal sisteminin rahat orta sınıf üyeleri olarak gelişmeleri gibi nedenler, Yahudi siyasi katmanının sağa kaymasına yol açmıştı. Commentary dergisi ile seslenen Irving Kristol, Normon Podhoretz ve Midge Decter gibi entellektüeller ve Milton Friedman ve Alan Greenspan gibi ekonomistler Yahudi yeni muhafazakarlığın (*neo-conservatism*) çağdaş sesleri oldular.¹⁹⁷

Buna rağmen, Noam Chomsky gibi Yahudi düşünürlerin, aktivistlerin ve liderlerinin bir çoğu liberal ve radikal eleştirme geleneğini devam ettirmektedirler. Amerikan Yahudileri hâlâ çoğunlukla Demokrat Parti'nin

¹⁹⁶ **Ibid.**,s.61.

¹⁹⁷“Are American Jews Becoming Republican? Insights Into Jewish Political Behavior”, Steven Windmueller, Jerusalem Center for Public Affairs, No.509, 20 Kislev 5764, 15 December 2003, <http://www.jpca.org/jl/vp509.htm>.(19.12.2005)

destekçileridir. 2003 anket sonuçlarına göre Amerikan Yahudilerinin %73'ünün kendilerini liberal ve %23'ünün muhafazakar olarak tanımladıkları görülmektedir.¹⁹⁸

XXI. yüzyılın başında ABD'deki siyasi hareketlerde Yahudiler önemlerini sürdürmektedir. Bunun nedeni seçimlere "efsanevi" Yahudi katılımıdır. Hâlâ Yahudiler, genel nüfusunda görülen katılım sayısına göre oranla daha büyük sayıda seçimlere katılmaktadırlar. Örneğin, 2000 başkanlık seçimlerinde Los Angeles'ta Yahudi kökenli seçmenler kendilerini sayıca aşan Latin kökenli Amerikan vatandaşlardan daha büyük ölçüde seçime katıldılar.¹⁹⁹

Bunun yanısıra, özgürlük kampanyalarında, uluslararası diplomaside, akademide, işçi hareketinin örgütlenmesinde ve siyonizm hareketinde Yahudiler, çeşitli dini ve milli örgütlerin liderleri olarak, devlet ve siyaset konularında yer almaktadırlar. Yaşadıkları ülkede devlet politikasının karar alma süreçlerine dahil olma isteğini sürdürmektedirler.²⁰⁰

2. Finans Sektörü

Diaspora'nın bütün tarihi boyunca, Avrupa ülkelerinde ve onların sömürgelerinde Yahudiler ticaret ve maliye sektörlerinde çalışıyorlardı. Feodal haklarına dayanan tarım temelli dünyada Yahudiler yapabildikleri zaman zanaatkar ve tüccar ve gerektiği zaman faizci oluyorlardı. Hıristiyan ve İslam

¹⁹⁸“The Future of Jewish Liberalism” Rabii Randall Falk-March 28, 2004, Vanderbilt University, Nashville, Tennessee, <<http://www.vanderbilt.edu/jewishstudies/waas%20Talk.htm>>, (19.12.2005).

¹⁹⁹“The Jewish Stake in America's Changing Demography”, Stephen Steinlight, October 2001, <http://www.cis.org/articles/2001.>, (16.12.2005).

²⁰⁰Amerikan Yahudileri ve Politika bölümü için kaynak olarak “American Jewish Desk Reference” **op.cit.**, 4. Bölüm “Law, Government and Politics” s.133-175, kullanılmıştır.

dünyalarında Yahudilerin çoğunlukla bu mesleklerle uğraşmaları, onların kazanç düşkünü, aç gözlü, hırslı ve hayatta sadece maddiyata önem veren halk olarak algılanmalarına yol açmıştı.

Amerika'ya göç ederken, Yahudiler beraberinde iş hayatı yeteneklerini ve onlarla ilgili imajları da taşımışlardı. Sömürgecilik zamanlarında Yahudiler iş adamları oldukları için bazen iyi karşılanırlardı. Sömürgecilerin önyargısız yaklaşımları Yahudilerin iş yeteneklerini tamamiyle ortaya koyabilmelerine yol açmıştı. *New York Board of Stockholders* ya da daha sonra *New York Stock Exchange* olarak bilinen New York Borsası'nın kurulmasında birkaç başarılı Sefaradi Yahudisi ticaret ve maliye sektöründe aktif rol oynamışlardır. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın önde gelen bono komisyoncusu olarak bilinen Haim Solomon, ilk Kongre üyeleri ve önemli kişilerin çoğuna borç vermiş ve Avrupa piyasalarında Amerika'nın kredisini oluşturmuş, senetleri satmıştır.²⁰¹

ABD'ye 1860'larda ulaşmaya başlamış Alman Yahudileri biraz farklı yönelmelere sahiplerdi. Onların çoğu kısıtlı maddi kaynaklarla küçük işletmelere başladılar, fakat yine de, yeteneğe, tecrübeye ve uzun iş mirasına sahiplerdi.

“*Merchant Princes*”te (Tüccar Prensleri) Leon Harris şöyle yazmaktadır:

“Kayzer ve Çar *Harvard School of Business* ya da *Pennsylvania Wharton School*'dan daha çok tüccar yapmışlardır. İnsanlar özel olarak Prusya ordusunda görev yapmak ya da Kazakların kurbanı olmak yerine Yeni İngiltere'nin en soğuk köşelerinde ya da Louisiana'nın en sıcak nemli bölgesinde hatta Arizona'da Kızılderililer tarafından başının derisini yüzmeyi bile göze alarak seyyar satıcılık yapmayı seçtiler.”²⁰²

²⁰¹Bkz.:Judith Ramsey Ehrlich and Barry J. Rekfeled, **The New Crowd:The Changing Of the Jewish Guard on Wall Street**,Little Brown&Company,Boston,1984.

²⁰²Leon Haris, **Merchant Princrs:An Intimate History of Jewish Families Who Built Great Department Stores**,Harpers&Row,New York,1979,s.17 .

Bu Amerikan Yahudilerinin geleneksel başarı hikayeleri seyyar satıcılıktan büyük işletmelere dönüşmeleridir. Küçük şehirlerde, ticaretten başka Yahudilerin genellikle posta, telgraf ve kitap satıcılığıyla uğraştıkları görülmüştür.

Bazıları bir mağazanın ötesine gidip, ülkenin en büyük mağaza zincirlerine sahip oldular. William Filene seyyar satıcılıktan başlayıp Boston'da *Filene's Department Stores* (Filene'in Alışveriş Merkezleri) sahibi oldu. Onun oğlu Edward, bütün dünyada Filene temelini ünlü yapmış otomatik indirim sistemini kurdu. ABD'ye kredi birliğini sundu ve onun yasal onaylanması için çaba gösterdi. Boston Ticaret Odası'nı (*Chamber of Commerce*) kurdu. Başka seyyar satıcı Lazarus Straus, *Macy* adında bir adamın mağazasının bir kısmını kiraladı. 13 yıl sonra işletmeyi satın aldı ve *Macy's Department Stores* (Macy'in Alışveriş Merkezleri) New York'taki efsanevi Macy's ve Gimbel's alışveriş merkezleri zincirinin kurulmasına yol açtı.²⁰³

Yahudi perakendecilerin ful listesi çok uzundur, fakat en önemlileri arasında Philadelphia'da Kaufmannları, Atlanta'da Richleri, Memphis'te Goldsmithleri, Texas'ta Marcusları, Arizona'da Goldwaterleri, Oregon'da Meier ve Frankları ve California'da Magninleri saymak gerekir. Onların arasında en ünlü olan şüphesiz Levi Strauss örneğidir. San Francisco'da 1850'de altın madencileri için ilk kot pantolonları satmaya başladığı zaman 20 yaşındaydı ve

²⁰³ Bkz: Ralph M. Hower, *A History of Macy's of New York, 1858-1919*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1969.

böylece dünyaca ünlü ve Amerikan hayalinin bir parçası olan *Levi's* markasını kurdu.²⁰⁴

Başarılı Alman Yahudi işadamları sadece perakendecilikte değillerdi. Mayer Lehman büyük pamuk üretici şirketini ve bankayı kurdu. Meyer Guggenheim madencilik sermayedarıydı. Adolph Lewisohn bakır madeni sahibiydi. Henry Morgenthau maliyeci ve diplomattı. XIX. yüzyılın ortasında yatırım bankacılığı büyük güçtü ve eski Alman Yahudisi tüccarların bir çoğu kendi işlerini başlatıyorlardı. Bu yeni girişimlere katılmış aileler arasında Seligmanlar, Lehman kardeşler, Abraham Kuhn ve Solomon Loeb, Philip Heidelberg ve Marcus Goldman bulunuyorlardı. Kuhn ve Loeb bankacılık sektörüne girmeden önce Indianapolis ve Cincinnati'de marketler zincirine sahiplerdi. 1867'de New York'ta özel banka ofisi açtılar ve sonraki 20 yıl içinde büyüme gösterip şirketi New York'ta ikinci prestijli banka haline getirdiler. Marcus Goldman seyyar satıcılığı 1869'da bırakıp mali kağıtlar satıcılığına başladı ve damadı Samuel Sadis ile ortaklığını 1882'de kurdu. 1900'lerde şirket perakende mağazalarının sigortacılık işlemlerine odaklandı ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra bu alanda lider konumuna geldi.²⁰⁵

Bu grubun en önemli temsilcilerinden Jacob Schiff, XIX. yüzyılın sonunda en etkili milli finansman kaynağı olmuştu. Pasifik Demiryolları Birliği'nin yeniden yapılandırılmasında önemli rol oynamış ve 1905'te Rus-Japon savaşı sırasında Japon hükümetine 200 milyon dolar kredi sağlamıştı. Yüksek finans dairelerindeki başarılı Alman Yahudilerinden ikinci neslin temsilcisi Bernard

²⁰⁴American Jewish Reference Desk.,**op.cit** ,s.214.

²⁰⁵Harris,**op.cit**.,s.22-23.

Baruch demiryolları ve başka sanayi dallarına yatırım yapıp çok kısa zamanda milyoner olmuştu. I. Dünya Savaşı sırasında Başkan Woodrow Wilson Baruch'u Savaş Sanayi Daire Başkanlığı'na atadı.²⁰⁶

Alman Yahudiler bazı Amerikan şehirlerinde imalat işletmeleri geliştirdiler. Genellikle çalışan personelinin büyük çoğunluğunu, özellikle giysi imalatında, Doğu Avrupa'dan göçmen Yahudiler oluşturuyorlardı. Doğu Avrupalı Yahudi işçilerinin fakirliği ve getirdikleri liberal düşünceleri zaman zaman iki grup arasında gerginliğe yol açıyordu.

XX. yüzyıl Yahudi kökenli Amerikalılar tarafından kurulan ve geliştirilen büyük girişimlere tanık olmuştur. Artık perakendeciliğe ve maliye sektörüne bağlı olmayan, farklı temelli işletmeler Yahudilerin gösterdiği hayal gücü ve esneklik ile kurulmuştur. Newhouse ailesinin sahibi olduğu ve yönettiği iletişim imparatorluğu 1922'de genç Samuel I. Newhouse'ın (gerçek adı Solomon Neuhaus) New Jersey'deki *Bayonne Times* gazetesinde iş bulmasıyla başlamıştı. Kısa sürede, Newhouse ortaklaşa çalıştı. 1932'de, şirketin kontrolünü ele geçirdi, zamanla en büyük özel yayınlar zincirine dönüşmüş gazeteler zincirini yönetmeye başladı. 1950'lerin sonunda Newhouse *Vanity Fair*, *Vogue*, *Architectural Digest*, *GQ*, *Glamour* gibi ünlü yayınlarını barındıran *Conde Nast* yayın imparatorluğunu kurdu. 1990'larda Newhouse ailesi 29 gazete, 15 dergi, *Alfred Knopf* ve *Random House* yayın evleri (1998'de sattılar) ve birkaç kablolu TV kanalının sahibiydi.²⁰⁷

²⁰⁶ **ibid.**, s.24.

²⁰⁷ American Jewish Reference Desk, **op.cit** , s.215.

Pritzker aile işi Chicago'da 1902'de Nicholas Pritzker tarafından başlatıldı. İlk Pritzker Chicago'ya Kiev'den gelmiş, akşam okulunu bitirip hukuk bürosunu açmıştı. Oğlu, Abraham ve torunları Jay ile Abram mesleğini devam ettirdiler. Pritzker and Pritzker imalat ve otel zincirlerini kapsayan, sürekli büyüyen şirkete dönüştü. 1957'de Jay Pritzker beş yıldızlı Hyatt oteller zincirini kurdu ve Robert Pritzker *Royal Caribbean Cruise Ships* (Karayip seyahat gemileri) şirketini elde etti. Ailenin sahip olduğu şirketler arasında hava yolları, süreli yayımlar, *ticket master* ve *coast-to-coast* sigortacılık ve kredi şirketleri vardır.²⁰⁸

Lauder aile işi, Queens'taki babasının mağazasında kozmetik ürünleri satmaya başlamış Estée Lauder'in yetenekleri sayesinde gelişmişti. Kocasıyla birlikte, dünyaca ünlü kozmetik devi *Estée Lauder Inc.*'ı (anonim şirketi) kurdu. 1950'lerden itibaren şirket gelişmeye başlarken, 1960'larda aile büyük hayır işlerine imza atmış oldu. Başka bir Yahudi kökenli kozmetik şirketi *Helena Rubenstein* 14 ülkede uluslararası holdingler ile multi-milyon dolarlık dünya markası olarak bilinmektedir²⁰⁹.

Tisch ailesinin şansını etkilemiş sermaye Al Tisch'in giysi işinden ve iki New Jersey yaz kamplarından kaynaklanıyordu. 1946'da Al'ın oğlu Laurence babasının ve aile dostunun parasını zincirinde ilk olacak oteli satın almak için harcamıştı. Bundan sonra, Tisch ailesi *CNA* mali sigorta şirketi ve (1955'te *Westinghouse*'e satacakları) *CBS* televizyon şirketini (kanalını) elde ettiler.

²⁰⁸ <http://en.wikipedia.org/wiki/User_talk:SheynhertzUnbayg/List_of_Jews_in_business>, (21.12.2005)

²⁰⁹ **İbid.**

Annenberg basın imparatorluğu kurucusu Moses Annenberg rüşvet vermekten ve vergi kaçakçılığından yargılandı. Oğlu Walter tarafından medya devine dönüştürülmüş *Triangle Publications* onun şirketiydi. 1988'de *Seventeen* ve *TV Guide* gibi ünlü dergileri bünyesinde barındıran *Triangle Publications* sermayedar Rupert Murdoch'a 3.2 milyar dolar fiyatı ile satıldı.²¹⁰

Yayın sektöründeki başka Yahudi başarı hikayesi mizah dergisi *Ziff's* (daha sonra *American Humor* (Amerikan Mizahı) olarak yayınlandı) ve kurucusu William Ziff ile başlamıştı. Oğlu Bill Jr., *Popular Photography* ve *Car & Driver* gibi süreli yayınları kapsayan işini genişletti. Daha sonra ilk ve en ünlü *PC Magazine* ve *PC Weekly* dergilerin yayınlanmasını başlattı. 1990'larda Ziff'in oğulları babalarının işini 1.4 milyar dolara satmışlar, *Ziff Brother Investments*'i (Ziff Kardeşleri Yatırımları) kurmuşlardı.²¹¹

İçki üretimi temelli Bronfman ailesi sermayesi şimdi *MCA Inc.*'in %80 ve *Time Warner*'ın %15' dahil olmak üzere, büyük eğlence ve iletişim sanayi holdingleri barındırmaktadır. Crown ailesi 1919'da çakıl şirketinden başladı ve ondan sonra miraslarına ilk kaynak, inşaat, havacılık ve uzaycılık, hatta birkaç spor takımları dahil edildi. 1888'de Louis Blaustein Amerika'ya Rusya'dan göç etmiş ve kerosen satmaya başlamıştı. 1910'da oğluyla birlikte şimdi *Amoco* olarak bilinen *American Oil Company* (Amerikan Petrol Şirketi)'ni kurdu. Yıllar geçtikçe, Blausteinler ilk yüksek kaliteli gaz pompasını ve hattını kurdular. Wexner ailesi Columbus, Ohio'da kadın giyim mağazasıyla başladı. Wexner işinin ikinci kuşağı 1965'te Leslie Wexner'in çarpıcı başarıya ulaşmış spor giyim

²¹⁰ Harris, *op.cit.*, s.34.

²¹¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/User_talk:SheynhertzUnbayg/List_of_Jews_in_business>, (21.12.2005).

mağazalar zinciri *The Limited*'i kurması ile başladı. Wexner ailesi şimdi *Henri Bendel, Abererombie & Fitch, Lane Bryant* ve *Victoria's Secret* markalarına sahiptir.²¹²

1958'de Alexander Grass Harrisburg, Pennsylvania'da küçük eczane açmış ve *Rite Aid Corporation*'u kurmuştu. 30 yıl sonra şirket ülke çapında yaklaşık bin satış noktası sayısına ulaşmış, 1 milyar doları aşan yıllık satışı ile Amerika'nın en büyük üçüncü zinciri haline gelmişti. Aynı sektörde, aynı zamanda kocası tarafından başlatılan işini geliştiren Julia Waldbaum 1 milyar dolar yıllık geliri ve New York, Connecticut ve Massachusetts'te 140 mağazası olan şirkete dönüştürmüştü.²¹³

Birkaç Yahudi ailesi gayrimenkul mülk ve inşaat sektörlerinde önemli yerlere gelmişlerdir. Frederick Rose 1920-30'larda babasının başlattığı inşaat işini çarpıcı bir şekilde geliştirip New York City'de birçok otel ve apartman inşaatına, Boston'da *Keystone Building* ve *Pentagon City* inşaatına imza atmıştı. Sektördeki başka Yahudi devleri *Webb and Knapp, Uris* Kardeşleri, *Tishman, Levitt, Rudin and Wolfson Enterprises, Helmsley-Spear* ve *Zeckendorf*' tur.²¹⁴

Ünlü *Barbie* bebeği Yahudi bir kadın Ruth Mosko Handler tarafından üretildi. 1959'da Handler ve kocası *Mattel Toy Company*'i kurdular ve kızlarının ismi olan *Barbara* verdikleri bebeği piyasaya sürdüler. 30 yıl sonra *Barbie* ve Handler'in oğlunun ismi verdiği *Ken* bebeklerinin satışı yılda 1 milyar dolara ulaştı. Başka başarılı girişimci, Beatrice Alexander, işini, *Alexander Doll*

²¹² Harris, *op.cit.*, s.52.

²¹³ American Jewish Reference Desk, *op.cit.*, s.216.

²¹⁴ *ibid.*

Company'yi Amerika'daki en büyük oyuncak üreticilerinden birisine dönüştürdü.²¹⁵

II. Dünya Savaşı sonrası döneminin en büyük yenilikçilerinden birisi, *Polaroid* adını verdiği plastik maddesini geliştirmiş Edwin Herbert Land'dı. Bu madde ile, Land fotoğraf makinesini geliştirdi ve *Polaroid* şirketini kurdu.²¹⁶

Modern zamanlarda en büyük gelişen hizmet sektörü olmuştur. 1960'ta Leon Greehbaum Hertz *Rent-All Corporation*'u kurdu ve on yıl içinde Amerika'nın en büyük araba kiralama şirketine dönüştürdü ve Amerikan şirketlerinin binlercesi Greenbaum'a ait olan orjinal fikri hayata geçirdiler. Elmer Winter ise, büyük şirketlerin yüksek eğitimli personel arayışı karşılayan *Manpower.Inc.*'ı kurdu.²¹⁷

Tasarımcı ve iş adamı olan Calvin Klein örneği de çarpıcıdır. Bronx'ta fakir bir Yahudi ailede doğmuş olan Klein 1960'ların ortasında 10 bin dolar borçlanıp ilk giyim işini kurdu. 20 yıldan daha az bir sürede kadın-erkek giyiminden gözlük ve parfüme kadar geniş mal yelpazesine sahip olan multi-milyoner imparatorluğu kurdu.²¹⁸

Sinema sektörü Amerika'da Yahudiler açısından özel bir örnek oluşturmaktadır. New York'ta daha önce tiyatro sanatına sayıca dahil olmuş Yahudiler 1890'ların sonuna doğru sinemayı tiyatro ile birleştirerek eğlence merkezleri kurdular. 1890'da New York'da bir tek eğlence merkezi yokken, 1900'de sayıları 1000'i aşmıştı. Kısa metrajlı filmler sessizdi. Bu bir avantajdı,

²¹⁵Harris,**op.cit**,s.68.

²¹⁶Sachar,**op.cit**,s.251.

²¹⁷American Jewish Reference Desk,,**op.cit**,s.217.

²¹⁸<http://en.wikipedia.org/wiki/User_talk:SheynhertzUnbayg/List_of_Jews_in_business>, (21.12.2005).

çünkü patronlar ya çok az yahut da hiç İngilizce bilmiyorlardı. Başlangıçta Yahudiler için keşif ve yaratma yönü ile uğraşmıyorlardı. Fakat tiyatro sahipleri göçmen patronlarının istedikleri kısa filmlerin yapımına girişince, Lublin diğer patent sahipleri ile birleştirerek dev Patent şirketini kurdu ve film yapımcılarından vergi aldı. 1912’de 100’ü aşkın küçük yapımcı şirket vardı ve bir süre sonra aralarında *Universal*’ın, *Metro-Goldwayn Mayer*’in, *Twentieth Century Fox*’un, *Paramount*’un, *Warner Brothers*’ın ve *Columbia*’nın yer aldıkları sekiz büyük şirketle birleştiler. Bunlar Yahudi yapımıydı ve diğer ikisinde de (*United Artists ve RKO Radio Pictures*) Yahudilerin önemli yerleri vardı.²¹⁹

Sinema sanayinin kurucularıyla birlikte, Hollywood’daki birçok Yahudi senaryo yazarları, yönetmenler, aktörler büyük başarılarla imza atmışlardı. Steven Spielberg, Dustin Hoffman, Roman Polanski, Adrien Brody, Natalie Portman, Wachovsky kardeşler, Sarah Jessica Parker, Goldie Hawn, Barbara Streizand gibi ünlü Yahudiler Amerikan eğlence sektöründe önemli yerlere geldiler. “Rüya fabrikası” Hollywood’da, Amerikan rüyası kavramının aslında Yahudiler tarafından ortaya atıldığı ve şekillendirildiği söylenebilir.²²⁰

1991’de *Forbes* dergisi tarafından geleneksel olarak yayınlanan en zengin Amerikalı listesinde 400 isimden 84’ü Yahudiydi.²²¹ 2002’de ABD vatandaşlarının yıllık gelir ortalaması 25.000 dolardır. Bu Amerikan vatandaşlarının yarısının bundan daha az, yarısının bundan daha çok kazandıkları anlamına gelir. Yahudi Amerikalıların yıllık gelir ortalaması ise bunun iki katı,

²¹⁹Johnson, *op.cit.*, s.539-540.

²²⁰*Ibid.*

²²¹Lenni Brenner, The Demographics of American Jews “My People are American, My Time is Today”, October 24, 2003, <<http://www.counterpunch.org/brenner10242003.html>>,(19.12.2005).

50.000 dolardır.²²² 2004'te en zengin Amerikalıların %23'ü Yahudiydi.²²³ Yahudi örgütlerinin üyeleri, yani Yahudi örgütlere sürekli bağış yapan ve katkıda bulunan kişilerin %66'sı yılda 150.000 dolardan daha fazlasını kazanmakta ve sadece %17'si yılda 100.000 dolardan daha az gelire sahiptir.²²⁴ Bu insanlar Yahudi örgütlerine ve dolayısıyla Yahudi lobisine para fonu oluşturmaktalar. Bununla beraber, Yahudilerin hepsi zengin gibi bir imajın oluşmaması için, burada Amerikan Yahudilerin %24'ünün "düşük gelirli" vatandaş kategorisine dahil olduklarını söylemek gerekir. Buna rağmen genel olarak Amerikan Yahudilerinin Amerika'nın finansal sektörlerindeki yeri, başarıları ve yarattıkları etki tartışılmazdır.

3. Eğitim ve Akademiya

Bilim ve eğitim alanda çok sayıda tanınmış Yahudi vardır. Sigmund Freud, Albert Einstein, Karl Marx, Henry Morgenthau, George Gershwin, Joseph Strauss, Leon Bloom, Mark Shagal, Joseph Brodsky, Henry Kissinger, Noam Chomsky vb. gibi dünyaca ünlü bilim adamları, müzisyenler, yazarlar, ressamlar ve düşünürler Yahudi kökenlidir. Amerika'daki Yahudilerin politika, finans, sanat ve akademi alanlarındaki başarıları Yahudi aleminde eğitime verilen öneme bağlıdır. Örneğin: ABD'de lise mezunlarının %40'ı üniversite eğitimi alırken, Amerikan Yahudileri için bu sayı %85'e ulaşmaktadır.²²⁵ 10 Amerikan Yahudisi'nden 6'sı üniversite mezunudur ve bu sayı Asyalılar hariç, ABD'deki

²²² American Jews, <<http://www.jbutt.com/c052302.htm>>, (15.12.2005).

²²³ <<http://www.lagriffedulion.f2s.com/dialogue.htm>>, (12.01.2006).

²²⁴ <<http://www.jbutt.com/c052302.htm>>, (15.12.2005).

²²⁵ **İbid.**

herhangi etnik gruptan daha yüksektir.²²⁶Önde gelen Amerikan üniversitelerinde profesörlerin %20'si Yahudi, ve önde gelen New York ve Washington hukuk şirketlerinin yöneticilerinin %40'ı da Yahudi'dir.²²⁷ Nobel ödülünü kazanan Amerikalıların %37'sini Yahudi Amerikalılar oluşturmaktadır.²²⁸(Bkz. Tablo 2)

Bununla birlikte, 1920'lerde Yahudi öğrencilerin prestijli *Ivy League* okullarındaki sayısının çarpıcı bir şekilde artmasıyla, bu okullardaki sayılarını sınırlamak amacıyla Yahudilere karşı kota uygulamaya çalışıldı. *Ivy League*, *Harvard*, *Yale*, *Princeton* ve *Columbia* gibi Amerika'nın en iyi üniversitelerini kapsamaktadır. "Beyaz centilmenler" için açılan bu okullardaki Yahudilerin sayısının artması o yıllardaki Doğu Avrupa'dan gelen büyük göçe bağlıydı. Örneğin, *Harvard*'da 1909'da Yahudi öğrencilerin oranı %6 civarındayken, 1922'de bu oran %22'ye ulaşmıştır. Bunun üzerine, *Harvard* üniversitesi rektörü Abbet Lawrence Lowell, okuldaki Yahudi öğrencilerin oranlarının %15'i geçmemesi kaydıyla okula kabul edilmeleri gerektiğini açıkça dile getirmişti. Ağır bir eleştiri kampanyası ile karşılaşan rektör, sonunda bu düzenlemeden vazgeçmek zorunda kalmıştı. O dönemde New York City'deki Heinter ve City kolejleri öğrencilerinin %80'ini, Columbia Üniversitesi'nin öğrencilerinin %40'ını Yahudiler oluşturuyorlardı.²²⁹

Buna karşın, Yahudi Amerikalılar tarafından kurulmuş ve geliştirilmiş okullar prestij kazanmışlardı. Örneğin, New York City'deki *City Koleji II. Dünya*

²²⁶J.J. Goldberg, "A Portrait of American Jews Ethnic poll find U.S. Jews Increasingly Rooted in Society", The Jewish Journal of Greater Los Angeles, May 5, 2000, <<http://www.jewishjournal.com/old/stats.5.5.0.htm>>,(20.12.2005)

²²⁷ S.Silberger,**The Jewish Fenomen:Seven Keys to the Enduring Wealth of aPeople**, Longstreet Pres,Atlanta,Georgia,2000,s.112

²²⁸ <<http://www.arthurhu.com/index/jewish.htm>>,(15.12.2005)

²²⁹ Synot, **op.cit.**, s.143.

Savaşı döneminde başarılı Yahudi Amerikalı akademisyenleri için zemin hazırlamıştır. *Hunter* Koleji ise Yahudi Amerikalı kadın akademisyenler için çıkış noktasıydı. 1904'te Berkley'de California Üniversitesi'nde Jessica Peixotto Ekonomi Fakültesi'ne akademisyen olarak kabul edilmiş ve 1918'de profesör unvanı almış ilk kadın akademisyen olmuştur. Genel olarak, Yahudi Amerikalı kadınlar ülke çapında kolej ve üniversite akademik kadrolarında her seviyede yer almaya devam ediyorlar.²³⁰

Aynı zamanda, XX. yüzyıl boyunca ülke çapında kampüslerde Yahudi öğrencilerinin dernekleri İbranice dilbilimi, Musevilik ve Yahudi kültürü eğitimi veren fakülte ve bölümleri ve Yahudi bilim merkezleri açılıyordu. 1920'lerde *Illinois* Üniversitesi'nde başlamış öğrencilere Yahudi dini ve sosyal eğitimine yönelik *Hillel* topluluğu kısa zamanda *Wisconsin*, *Ohio State*, *Michigan*, *California*, *Cornell*, *West Virginia* ve *Texas* üniversiteleri katılmıştır. Aynı dönemde, 1920'lerin sonunda Birleşik Devletlerde yüksek eğitim veren ilk Yahudi kurumu *Yeshiva* Koleji (daha sonra *Yeshiva* Üniversitesi) New York'ta çalışmalara başlamıştı. 20 yıl içinde başarıya ulaşmış üniversite, *Stern College for Women* (Kadınlar için Stern Koleji), *The Worzweiler School of Social Work* (Worzweiler Sosyal Çalışmaları Okulu), *The Benjamin Cardozo School of Law* (Benjamin Cardozo Hukuk Okulu) ve *Einstein College of Medicine* (Einstein Tıp Koleji) gibi yan programlara hayat vermişti. Şimdi *Yeshiva* Üniversitesi bu programlar hariç, bünyesinde Los Angeles ve Küdüs kampüsleri barındırmaktadır.²³¹

²³⁰Dawidowics,**op.cit.**, s.259.

²³¹Marcus,**op.cit.**, s.371.

1930-1940'larda Nazi rejimi ve Holocost'tan kaçan Alman Yahudi akademisyenlerin bir çoğunluğu ABD'ye sığınmıştı. Başkan Nixon'un güvenlik danışmanı, uluslararası ilişkiler profesörü ve Nobel Barış Ödülü kazanmış olan Henry Kissinger, Almanya'dan kaçan bir kimya profesörünün oğludur. Ayrıca, II. Dünya Savaşı'nın sonunda geliştirilmiş atom bombası üretim projesi, Manhattan projesi adı altında Avrupa'dan gelen J. Robert Oppenheimer, Richard P. Feynman, Wolfgang Panli, Leo Szilard gibi Yahudi fizikçiler tarafından gerçekleştirildi. Hemen hemen bütün Alman Yahudi bilim adamları ABD'nin en prestijli okullarında ülke çapında en yüksek seviyelerde akademik kadrolarına katıldılar.²³²

1950'lerde McCarthizm politikası çerçevesinde Yahudi akademisyenlerin bazıları sol görüşleri gerekçesiyle üniversitelerden uzaklaştırıldılar.

1960'ların sonunda Amerikan Yahudiler ABD'deki öğretmen sayısının %12'sini ve prestijli üniversitelerin akademik kadrolarının %20'sini oluşturuyorlardı. Yahudiler "beyaz centilmen" meslektaşlarından daha yüksek maaş alıyor ve daha çok bilimsel makaleler yayınlıyorlardı.²³³

Bu , üniversite altı ve üniversite seviyelerinde Yahudi sosyal bilim dallarının geliştiği dönemdir. Soykırım ve İsrail'in kuruluşu Yahudi felsefe, din, toplumsal tarih, İbranice dilbilimi gibi bilim dallarının gelişmesinde büyük ölçüde etkili olmuştur. Yahudi sosyal bilim dalı alanı Amerika çapında yüzlerce kampüse yayılmış, okulların bazılarında bölüm ve fakülte olarak temsil edilmektedir. 1990'larda, araştırma sonuçları Yahudi Amerikalı erkek ve

²³²American Jews, <<http://en.wikipedia.org/wiki/Jewish-American.>>,(15.12.2005)

²³³Kevin MacDonald,"Understanding Jewish Influence I:Background Traits For Jewish Activism",<<http://theoccidentalquarterly.com/vol13no2/km-understanding.html>> (12.01.2006)

kadınlarının “beyaz centilmen” kökenlilerden daha yüksek seviyede eğitim aldıkları göstermektedir. Bugün *Columbia* ve *Princeton* gibi üniversitelerin başlarında Yahudi rektörler bulunmaktadır. Aynı zamanda, Yahudi akademisyenler ülke çapında üniversitelerin akademik kadrolarının yüzdelerini oluşturmaya, bilimsel başarılarla imza atmaya ve eğitim merkezleri yönetimlerinde yüksek mevkilere ulaşmaya devam etmektedirler.²³⁴

²³⁴**ibid.**

Tablo 2.Nobel Ödüllerini Kazanan Amerikan Yahudileri,1901-1995

Barış	1980-Paul Berg (b.1926)
1973-Henry Kissinger (b.1923)	1980-Walter Gilbert (b.1932)
1986-Elie Wiesel (b.1928)	1981-Roald Hoffmann (b.1937)
	1989-Sidney Altman (b.1949)
Edebiyat	1992-Rudolph Arthur Marcus (b.1923)
1976-Saul Bellow (b.1915)	
1978-Isaac Bashevis Singer (1904-1991)	Fizik
1987-Joseph Brodsky (1940-1996)	1907-Albert Abraham Michelson (1852-1931)
Psikoloji ve Tıp	1921-Albert Einstein (1879-1955)
1922-Otto Meyerhof (1884-1951)	1943-Otto Stern (1888-1969)
1930-Karl Landsteiner (1868-1943)	1944-Isidor Isaac Rabi (1898-1988)
1936-Otto Loewi (1873-1961)	1952-Felix Bloch (1905-1983)
1944-Joseph Erlanger (1974-1965)	1959-Emilio Segré (b.1905)
1946-Hermann Joseph Muller (1890-1967)	1960-donald A. Glaser (b.1926)
1952-Selman Abraham Waksman (1888-1973)	1961-Robert Hofstadter (1915-1990)
1953-Fritz Albert Lipmann (1899-1986)	1965-Richard Philips Feynman (1918-1988)
1958-Joshua Lederberg (b.1925)	1965-Julian Schwinger (b.1918)
1959-Arthur Kornberg (b.1918)	1967-Hans A. Bethe (b.1906)
1964-Konrad Bloch (b.1912)	1969-Murray Gell-Mann (b.1929)
1967-George Wald (b.1906)	1975-Benjamin R. Mottelson (b.1926)
1968-Marshall W. Nirenberg (b.1927)	1976-Burton Richter (b.1931)
1969-Salvador Luria (1912-1991)	1978-Arno Allan Penzias (b.1933)
1970-Julius Axelrod (b.1912)	1979-Sтивен Weinberg (b.1933)
1972-Gerald Maurice Edelman (b.1929)	1979-Sheldon L. Glashow (b.1932)
1975-David Baltimore (b.1938)	1988-Leon M. Lederman (b.1932)
1975-Howard Martin Temin (b.1934)	1988-Melvin Schwartz (b.1932)
1976-Baruch S. Blumberg (b.1925)	1988-Jack Steinberger (b.1921)
1977-Rosalyn Sussman Yalow (b.1921)	1990-Jerome I. Friedman (b.1930)
1978-Daniel Nathans (b.1928)	1995-Martin L. Perl (b.1927)
1980-Baruj Benacerraf (b.1920)	1995-Frederick Reines (1918-1998)
1985-Michael Stuart Brown (b.1914)	İktisat
1985-Joseph L. Goldstein (b.1940)	1970-Paul A. Samuelson (b.1915)
1986-Stanley Cohen (b.1922)	1971-Simon Kuznets (b.1901)
1986-Rita Levi-Montalcini (b.1909)	1972-Kenneth J. Arrow (b.1921)
1988-Gertrude Bell Elion (b.1918)	1976-Milton Friedman (b.1912)
1989-Harold Eliot Varmus (b.1939)	1978-Herbert A. Simon (b.1916)
Kimya	1980-Lawrence R. Klein (b.1920)
1961-Melvin Calvin (b.1912)	1985-Franco Modigliani (b.1918)
1972-William Howard Stein (1911-1980)	1987-Robert M. Solow (b.1924)
1979-Herbert Charles Brown (b.1912)	1990-Harry Markowitz (b.1927)
	1992-Gary Stanley Becker (b.1930)

Kaynak: "American Jewish Desk Reference", **op.cit.**, s.248.

1901-2005 yılları arasında Yahudi ya da yarı-yahudi olan 171 kişi Nobel ödüllerine,158 kişi Amerikan Ulusal Bilim Madalyası'na layık görülmüştür. ²³⁵

²³⁵ <http://www.jinfo.org/Nobel_Prizes.html>,(12.01.2006)

II. AMERİKA'DA YAHUDİ LOBİSİNİN OLUŞUMU, YAPISI VE FAALİYETİ

A. SİYONİZM HAREKETİNİN TARİHÇESİ

Yahudilerin Filistin'de bir vatana sahip olma faaliyetleri, diğer bir deyişle Siyonizm hareketi, 1880'li yıllarda Rusya'da ortaya çıkan Yahudi aleyhtarlığı (anti-semitizm) karşısında Rusya'da yaşayan Yahudilerin Filistin'e göç etmek zorunda kalmaları ile başlamış²³⁶ ve Fransa'da cereyan eden "Dreyfuss Olayı" ile doruk noktasına ulaşmıştır.²³⁷ Dreyfuss davasını baştan sona kadar izleyen Viyanalı Yahudi bir gazeteci olan Dr. Theodor Herzl, bundan çok etkilenmiş ve Yahudilerin dünyanın her yerinde ezildiklerini düşünmüştür. Bunun üzerine 1896'da "Yahudi Devleti" (*Der Judenstaat*) adlı kitabını yayınlamış ve 1897'de de Dünya Siyonist Örgütü'nün kurulduğu İsviçre'nin Basel kentinde ilk Dünya Siyonist Kongresini toplamıştır.

Birinci Dünya Siyonist Kongresi sonunda yayınlanan "Basel Deklarasyonu"na göre, Filistin'de bir "yurt" edinilmesi için çalışılacak, dünyadaki Yahudiler, dernekler organize olacaklar, Yahudi "milli duygusu" güçlendirilecek ve devletlerin desteğini sağlamaya çaba gösterilecekti.²³⁸ Basel Kongresi politik Siyonizm'i doğurarak Dünya Siyonist Örgütü'nü de vücuda getirmiş oldu.

Herzl hedeflerine ulaşmak için, yoğun çabalar sonucunda, Alman İmparatoru II. Wilhelm'den yararlanarak Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit ile

²³⁶Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984, s.210.

²³⁷**İbid**, s.199.

²³⁸Öke,**op.cit.**s.45.

Yahudi sorunu ve Filistin konularını konuşmak için iki kere görüşmeyi başarmıştır. Görüşmelerde para karşılığında Osmanlı Devleti'nden Filistin'de arazileri satın alma teklifinde bulunan Herzl, iki defa sultandan ret cevabı almıştır.²³⁹

Herzl, Almanya ve Osmanlı Devleti'nden bir şey ümit edemeyeceğini anladıktan sonra İngiltere nezdinde teşebbüslere geçti. 1902 yılında İngiltere Sömürgeler Bakanı Joseph Chamberlain ile görüştü. Görüşmede Sina Yarımadası'ndaki El-Arish'in Yahudi yerleşim yurdu olmasını teklif etti. Çünkü burası Filistin'e bitişik bir yerdi. İngiltere bunu kabul etmedi, çünkü gerek Mısır gerekse Osmanlı Devleti'ni karşısına almak istemiyordu. Bunun ardından 1903'te İngiltere, Herzl'i tekrar Londra'ya davet ederek, kendi sömürgelerinden Uganda'nın Yahudi yurdu olmasını teklif etti. Herzl, bunu kabul etmek zorunda kaldı, ancak 1904 yılında Dünya Siyonist Örgütü'nün 7. Kongresi Uganda'nın Yahudi yurdu olmasını reddetti ve Filistin'den başka toprağın Yahudi yurdu olamayacağı belirtildi.²⁴⁰

1904'te Theodor Herzl'in ölümüyle Dünya Siyonist Örgütü'nün başına Rus Yahudisi ve kimyacı olan Chaim Weizmann geçti. Yahudi dünyası dışından gelen bir desteği elde etmenin Siyonizm açısından büyük hayati önemi haiz olduğu bu zamanda, Weizmann'ın böylesi bir desteğin önemi konusunda güçlü bir kanıya sahip olması da anlamlıdır. Weizmann daha 1907'de, Siyonizm'in Yahudi olmayanlar tarafından tanınmasının arzettiği önemin farkında olduğunu göstermişti:

²³⁹Mim Kemal Öke, **Filistin Sorunu**, Ufuk Kitapları, İzmir, 2002, s.41

²⁴⁰Alan R. Taylor, **İsrail'in Doğuşu 1897-1947 Siyonist Diplomasinin Analizi**, 3.B., Pınar Yayınları, İstanbul, 2001, s.20.

“Politik Siyonizm, Yahudi meselesini uluslararası bir sorun haline getirmeyi ifade eder. Uluslara gidip, “hedefimize ulaşmak için sizin yardımınıza ihtiyacımız var” demek anlamına gelir.”²⁴¹

I. Dünya Savaşı'nın arifesinde dünyanın en nüfuzlu devleti olan İngiltere Siyonizm'in müttefikiydi ve bunda Chaim Weizmann'ın büyük bir payı vardı. Weizmann'ın İngiltere'de önemli bir karizması vardı. Bir kimyacıydı ve patlayıcı maddelerin üretiminde kullanılan sentetik asetonu bulması, kendisini İngiliz hükümet çevrelerinde birinci plana çıkarmıştı. Bunun sayesinde, asimilasyoncu olan İngiltere Yahudilerinin bir çoğunun karşı olmalarına rağmen, Weizmann İngiltere'ye Yahudi devletini kurma fikrini kabul ettirdi.²⁴²

İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour, bu konuda ABD Başkanı Wilson'un da onayını alınca, 2 Kasım 1917'de İngiltere Siyonist Dernekleri Federasyonu Başkanı Lord Rotschild'a tarihe “Balfour Deklarasyonu”²⁴³ olarak geçecek olan mektubu gönderdi. İki paragraftan oluşan bu mektupta şunlar yer alıyordu:

“Yahudi Siyonist beklentilerle uyum gösteren aşağıdaki bildirinin Majestelerinin hükümeti tarafından Bakanlar Kuruluna sunulduğunu ve kabul edildiğini bildirmekten zevk duyarım. Majestelerinin Hükümeti, Filistin'de Yahudi halk için ulusal bir yurt kurulmasının lehindedir ve bu amaca ulaşılabilmesi için gerekenleri elinden geldiğince yapacaktır. Filistin'de bulunan Yahudi olmayan toplumların medeni ve dinsel haklarına yönelik hiçbir tarafsızlığa ve herhangi bir ülkedeki Yahudilerinin sahip olduğu haklara ve siyasal konuma halel getirilmesine meydan verilmeyeceğinin bilinmesi gerekir.”

Balfour Deklarasyonu, Siyonizm tarihinde bir dönüm noktası olmuştur.

Deklarasyon, Weizmann ve Siyonist liderlerinin yaptıkları 2 bine yakın görüşme

²⁴¹ **İbid**, s.24.

²⁴²William L.Cleveland,A **History of the Modern Middle East**,Westview Press, San Francisco,1994,s.225.

²⁴³Deklarasyonun metni için Bkz. Halloum, Ribhi (Abu Firas): **Belgelerle Filistin: Dün-Bugün-Yarın**, Alan Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 1989, s.160-161.

sonucunda gerçekleştirilmiştir. Siyonistler, Filistin’de bir Ulusal Vatan kurmak için Yahudilerin meşru bir hakka sahip olması konusunda Yahudi olmayan ulusların desteğini talep eden Herzl’in programındaki maddeyi yerine getirmede başarılı olmuşlardı. Balfour Deklarasyonu, Süveyş Kanalı’na yönelik bir tampon bölge oluşturmak veya dünya Yahudilerinin desteğini müttefiklere kazandırmak için İngilizlerin yaptığı planın sonucu değildi sadece. Daha ziyade, İngilizlerin ve Siyonistlerin çıkarlarının çakışması hadisesinin, İngiliz desteğini hasıl etmek için Siyonistlerce kullanılması söz konusuydu. Şu halde, Balfour Deklarasyonu, planlı Siyonist politikanın bir neticesiydi.²⁴⁴

Siyonistlerin İngiltere’ye Balfour Deklarasyonu yayınlaması, I. Dünya Savaşı sonucunda Filistin Devleti’nin İngiltere yönetimi altına gireceği üzerine yapılmış hesaba dayandırılmaktaydı. 1920 Nisan ayındaki San Remo Konferansı ile İngiltere ve Fransa Ortadoğu’nun büyük kısmını aralarında paylaştılar. Suriye ve Lübnan Fransız; Irak, Filistin ve Ürdün ise İngiliz manda yönetimi altına konu.²⁴⁵

İngiltere, Filistin’de manda yönetimini şu esasa dayandırmak istedi: Filistin’de Araplarla Yahudiler arasında işbirliği kurarak manda yönetimini geliştirmek ve Filistin’i bağımsız bir devlet olarak hazırlamak. Buna bağlı olarak, İngiltere “mandater” devlet olarak Filistin politikasını açıklığa kavuşturmak amacıyla 3 Haziran 1922’de Dünya Siyonist Örgütü’ne bir “Açıklama” gönderdi. Bu Açıklama ile Balfour Deklarasyonu’nun ne olduğu ve ne olmadığı belirtildikten sonra şunlar dile getirildi:

²⁴⁴Taylor, **op.cit.**, s.38.

²⁴⁵Türel Yılmaz, **Uluslararası Politikada Ortadoğu Birinci Dünya Savaşı’ndan 2000’e**, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2004, s.40.

- 1- Yahudilere bir “Yahudi Filistin” yaratma yetkisi verilmediği, Yahudiler için sadece bir yurt oluşturulmasının söz konusu olduğu,
- 2- Filistin’de Araplarla Yahudilerin “beraber” yaşayacağı,
- 3- İngiltere hükümetine sadece Dünya Siyonist Örgütü’nün muhatap olacağı, Filistin yönetimini İngiliz makamları ile paylaşmasının söz konusu olmayacağı,
- 4- Filistin’de yaşayan herkesin Filistin vatandaşı olduğu,
- 5- Yahudilerin de Filistin’de sadece bir “toplum” teşkil ettiği ve
- 6- Yahudilerin Filistin’e göçlerinin bu ülkenin ekonomik kapasitesine bağlı olacağı.²⁴⁶

Buna rağmen Balfour Deklarasyonu, ABD, Fransa, İtalya ve Japonya devletleri tarafından tanınmıştı. Filistin Araplarının, Balfour Deklarasyonu’nun ne anlama geldiğini İngiliz Manda Yönetimi başlar başlamaz anlamaları üzerine, ilk günden itibaren çatışmalar başlamış ve günümüze kadar süren bir Arap-Yahudi çatışmasının başlangıcını teşkil etmiştir. Denilebilir ki, iki savaş arası dönemde, yani 1919 ve 1939 yılları arasında Filistin meselesinin esasını, Yahudilerin Balfour Deklarasyonu’nu uygulamada daha sağlam bir hale getirme ve “yurt” kurmanın ötesinde bir “devlet” kurma çabaları, Arapların da, Balfour Deklarasyonu’nu etkisiz kılma çabaları içermektedir.

1920-1939 yılları arasındaki dönemde Arap-Yahudi çatışmaları, genellikle mahalli çapta ve dağınık olmuştur. Ancak Arap-Yahudi çatışmasında 1933 yılı bir dönüm noktası olmuştur. 1933’te Yahudi aleyhtarlığı siyasi çizgisinin önemli bir

²⁴⁶ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991, s.36.

unsuru olan Hitler, Almanya’da iktidara gelmiş ve panikleyen Yahudiler Filistin’e göçmeye başlamışlardır. Bu ise Arapların tepkilerinin şiddetlenmesine neden olmuştur. Diğer bir deyişle, 1933’ten itibaren Filistin’de Arap-Yahudi çatışması şiddetini artırmıştır.²⁴⁷

Bununla beraber daha sonraları İngiliz yönetimi, Yahudi göçü meselesini araştırması için Sir John Hope Simpson’ı Filistin’e gönderdi. Simpson, Yahudi kolonizasyonunun pek çok Arap’ın evinden yurdundan edilmesine yol açtığı sonucuna vardı. Onun raporuna, Passfield Beyaz Kitabı olarak bilinen, İngiliz politikasının yeni deklarasyonu eşlik etti. Bu Beyaz Kitap, Filistin meselesinde “...bir taraftan Yahudi halkına, diğer taraftan da Filistin’in Yahudi olmayan nüfusuna yönelik olmak üzere, iki yönlü bir vaadin söz konusu olduğunu” ileri sürüyordu. Aynı zamanda “daha da sınırsız bırakılmış bir Yahudi göçüne ilişkin herhangi bir aceleci karara şiddetle karşı çıkılacağı” da ifade ediliyordu.²⁴⁸

Denilebilir ki, İngiltere’nin Filistin meselesine çözüm bulmak için hazırladığı belgeler içinde Arapları destekleyen ve Arap görüşlerini dile getiren tek belge Beyaz Kitap’tır. Söz konusu rapor, Arapları son derece memnun ederken, Dünya Siyonist Örgütü’nü ayağa kaldırmıştır. Chaim Weizmann başkanlıktan istifa etmek zorunda kalmış, Siyonist örgütler İngiltere’yi yeni politik kararından çevirmek için yoğun propaganda kampanyaları ve politik baskıları uygulamıştır.

Siyonist propaganda kampanyasının yaptığı etkinin bir sonucu olarak ve Yahudi İşçi Partisi liderlerinin Mac Donald’a yaptıkları politik baskı sayesinde,

²⁴⁷Jean Christof Attias, Esther Benbassa, **Paylaşılmayan Kutsal Topraklar ve İsrail**, çev. Nihal Önal, İletişim, İstanbul, 1998, s.19..

²⁴⁸Taylor ., **op.cit.**, s.71.

Başbakan Beyaz Kitabı fiilen tanımadı. O, bu tavrını 1931 yılının 13 Şubatında başkanlıktan istifasına rağmen çalışmalara devam eden Weizmann'a gönderdiği resmî bir mektupla ortaya koydu. Weizmann, mektubun önemini şu sözlerle özetler:

“...Mac Donald'ın bana gönderdiği mektup sayesinde ki, bize ileriki yıllarda fevkalade ilerlememizi sağlama imkanı veren, hükümet ve Filistin yönetiminin tavrındaki değişiklik meydana gelmiştir. Mac Donald'ın mektubu sayesinde ki, Filistin'e Yahudi göçünün, 1934'te akla hayale bile gelmeyen rakamlara, 1934'te 40.000, 1955'te 62.000 gibi bir rakama ulaşmasına izin verilmiştir.”²⁴⁹

1931'deki Siyonist başarı, hemen hemen derhal denebilecek bir şekilde Filistin'e Yahudi göçünün alabildiğine artmasına yol açtı. 1933'te göç eden Yahudilerin sayısı 30.327'ye ulaştı ve 1935'te bu rakamın iki katına giriş izni verildi. Bu hadise süren Arap ayaklanmalarının yeniden dalgalanmasına yol açmıştır.²⁵⁰

Savaş bulutlarının Avrupa ufuklarında görünmeye başlamasıyla birlikte İngilizler, Arap-Yahudi kavgasını yatıştırmaya çalışmak için 1939'da Londra Konferansı'nın toplanması çağrısında bulundular. 17 Mayıs 1939'da yayınlanan ünlü MacDonald Beyaz Kitabı, Yahudi göçüne yönelik ciddi kısıtlamalar getirdi.²⁵¹ O sonbahar toplanan Siyonist Kongre, Beyaz Kitabı illegal ilan etti. MacDonald Beyaz Kitabının yayınlanması Siyonizm tarihinde “İngiliz” bölümünü sona erdirdi. Bu bölüm manda konusundaki mücadeleyi müteakip Siyonist zaferi getirmiş ve savaş arası dönemin geri kalan kısmı boyunca da devam etmişti. Bu, İngilizlerin nezdinde Siyonist diplomasinin devam eden başarısının bir sonucu olarak Siyonist hedeflerdeki planlı ilerlemeyle ve Herzl'in programındaki

²⁴⁹İbid., s.73.

²⁵⁰Yusuf Basalel, **Yahudi Tarihi**, Üiversal Din Hizmetleri ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2000, s.98.

²⁵¹Yılmaz, **op.cit.**, s.46-47.

talepleri gerçekleştirmeye yönelmiş bir Siyonist örgütsel mekanizmanın geliştirilmesiyle karakterize olmuş bir safhaydı.

Bununla beraber 1939 Beyaz Kitabı Siyonist hareketin önünde bir engel oluşturdu ve hareketin liderleri dünya hadiselerindeki yeni gelişmeler karşısında Siyonizm'in yeniden yönlendirilmesine ihtiyaç duydular. Savaş yılları boyunca uluslararası siyasi merkezinin ve dolayısıyla Yahudi aktivitelerinin İngiltere'den ABD'ye doğru kayması, burada Yahudi lobisinin oluşmasına ve ABD'nin Yahudi yanlısı politikasını izlemeye başlamasına yol açmıştır.

B. ABD'DE YAHUDİ LOBİSİNİN OLUŞUMU VE İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU

Savaş boyunca Siyonistlerin ABD'ye özel ilgi göstermelerinin iki ana sebebi vardı. İlk olarak onlar, 1939 Beyaz Kitabı üzerine İngiltere'yle olan problemleri konusunda o kanaate varmışlardı ki, eğer Beyaz Kitaba karşı Amerikan muhalefeti sağlanabilirse, İngilizlerle önemli bir baskı yapılmış olacaktı.²⁵² O sıralarda ABD hala sadece potansiyel bir müttefik olarak durduğu ve İngilizler, iki ülkenin ilişkilerinde mükemmel uyumu sürdürmekten yana endişeli olduğu için bu husus, savaşın ilk kısmı esnasında bilhassa doğrudur. ABD'ye yönelik artan Siyonist ilginin ikinci ana gayesi, Yahudi olmayanlardan gelen desteğin ana motoru olarak Amerika'yı İngiltere'nin yerine geçirmektir. İngiltere'nin gücü zayıflamaya başlamış gibi görünüyordu ve eğer ABD savaşa girerse, çok büyük ihtimalle bu çatışmadan Batı'nın lideri olarak çıkacaktı. Eğer bu gerçekleşirse -ki gerçekten böyle olmuştur- Amerikan desteği avantajını elinde

²⁵²Taylor, **op.cit.**, s.103.

bulundurmak Siyonizm için elbette bir gereklilik olacaktı. Bundan başka, Siyonizm'in savaş sonrası dönemde çok geçmeden devlet olmaya yönelik yeni politikası, İngilizlere karşı bir mücadeleyi gerektiriyordu zira devletleşme, Manda'nın herhangi bir şekilde devamına engel olacaktı. İngilizlere eski işbirliği dönemi sona ermişti; Beyaz Kitabın ilanı bir adım daha ileri gitmiş ve İngiltere'yi potansiyel bir düşman haline getirmişti.²⁵³

Amerika'nın politik desteğini kazanmak için bu ülkedeki Yahudi toplumunu organize etmek ve harekete geçirmek lazımdı. Fakat Siyonistlerin önünde büyük bir engel vardı. Amerikan Yahudilerin büyük çoğunluğu İngiliz Yahudileri gibi asimilasyoncuydular. İngiliz ve Amerikan Yahudilerin asimilasyonculuğunun temeli bu ülkelerdeki rejimlerin ve toplumların Doğu Avrupa ülkelerindeki kadar Yahudilere karşı katı bir tutum takmamalarında yatmaktadır. Amerikan Yahudilerinin en nüfuslu kısmını Reformcu Museviliği besleyen Alman göçmen Yahudilerdi. Amerikan Reformcu Museviliğin Jüdaizmin kurucusu Rabbi İ.M. Wise, kurduğu örgüt adına "Biz politik Siyonizm'e değişmez bir şekilde karşıyız... Siyon geçmişin çekici bir deliliğiydi... fakat bizim geleceğimizin ümidi değildir. Amerika bizim Siyon'dur" demişti.²⁵⁴ Yüzyılın başında Amerikan Yahudi toplumunun güçlü liderlerinden, New Yorklu maliyeci Jacob Schiff, Herzl ile ilk defa görüşmesinden sonra, Siyonizm'in geleceği olmayan "duygusal bir teori"den ibaret olduğunu söylemişti.²⁵⁵ Wise ve Schiff gibi Yahudi liderleri ortaçağlardan süregelen "*Shtadlan*" Yahudi geleneğini devam ettirerek kendi imtiyazlı kanununun

²⁵³Armaoğlu,**op.cit.**,s.73-83.

²⁵⁴Peter Grose, **İsrael in the Mind of America**, Alfred Knopf, New York, 1983, s.44.

²⁵⁵Tıvnan , **op.cit.** , s.14.

çıklarlarını korumayı tercih ettiler. “*Shtadlan*” ya da “Saray Yahudisi” geleneği Eski Avrupa’da imtiyazlı toplumunun sınırında bulunan etkili ve zengin Yahudilerin fakir ve cahil Yahudi kesimleri adına imtiyazlı toplumu etkilemelerinden meydana gelmiştir. 1906’da New York Yahudi cemaatinin önde gelenleri Saray Yahudisi prensibini AJC’i kurarak gerçekleştirdiler. Yeni kurum yüzyılın başındaki Doğu Avrupa’dan gelen büyük Yahudi göçünün politik ve sosyal problemlerini çözmek üzere kurulmuş; ayrıca komitenin kurulma amacı, zengin, iyi eğitim almış, medeni ve asimile olmuş Yahudilerin Amerika’daki Yahudi hayatını yönlendirmelerini ve yönetmelerini sağlamaktı. Böylece XX. yüzyılın başında Amerikan Yahudi toplumunun önderleri *AJC* yüzünden Siyonizm’e karşı muhalefeti oluşturdular.²⁵⁶

XX. yüzyıl başlarında Doğu Avrupa’dan gelen 2,5 milyon Aşkenazi Yahudisi Amerika’ya göç edip, bugünkü Amerikan Yahudi toplumunun çekirdeğini oluşturdular ve kendileriyle beraber Amerika’ya devrimci hareketleri, işçi sendikalarını ve Siyonizm ideolojisini getirdiler. Avrupa’daki gettolarda büyüyen Aşkenaziler, buldukları ülkeden ve tüm dünyadan ayrı, Yahudi kimliğinden koparılmayan bir hayat sürdürüyorlardı. Hissettikleri ayrımcılığın baskısından onları ancak kendi devletlerini kurma hayali (Siyonizm) kurtarabilirdi. Böylece, Herzl’in Siyonizm’inin Amerika’daki temeli zengin, aydınlanmış Alman Reformcu Yahudilerine değil, fakir ve liberal işçi sınıfını oluşturan Aşkenazileri dayandırıldı.²⁵⁷

²⁵⁶ “Zionism and American Jews”, **MERİP Reports**, No.19 (Jun, 1974),(ss. 3-13-26), s.4-5.

²⁵⁷ **ibid.**

Buna rağmen yüzyılın başlarında Amerikan Siyonistlerin sayısı oldukça azdı. I. Dünya Savaşı'nın bitiminde 2.5 milyon Amerikan Yahudisinden ancak 20.000'i Siyonizm hareketini destekliyorlardı.²⁵⁸ Yerli politik sahnede etkili olan Siyonist liderleri AJC'de ada durumundaydılar; daha kötüsü AJC kurum olarak kendisinin "anti-siyonist" olduğunu açıklamıştı.

Amerikan Siyonizmin canlanması 1912'de Bostonlu hukukçu Louis Dembitz Brandeis'in Siyonist olma kararı almasıyla başlamıştır. Brandeis gelecekteki ABD Başkanı Woodrow Wilson'un arkadaşıydı ve bu Siyonistler için büyük kazanç anlamına geliyordu. Brandeis yeni doğan Amerikan Siyonist hareketinin başına geçmeyi kabul etmiş ve 1914-1918 yılları arasında, ülke çapında Siyonist ideolojisini yaymak amacına vaktinin, enerjisinin ve parasının çoğunu harcamıştı. Brandeis, Amerika'nın Yahudi cemaatleri turlayıp, Amerikan Yahudilerine Siyonizm'i desteklemenin Amerikan milliyetçiliğine karşı olmadığını, tam tersi, Amerikan milliyetçiliğinin en iyi şeklinin Siyonizm'in desteklenmesi olduğunu anlatmaya çalışmıştı:

"Bir Amerikalının Siyonizm'in milliyetçilikle uyuşmadığını düşünmemesi gerekir. Çok sayılı bağılıklar sadece uyuşmadıkları zaman itiraz edilebilir... Filistin'de ne kendisinin ne de torunlarının yaşamayacağını bilerek oradaki Yahudi yerleşimlere yardım eden her Amerikalı bunu yaparak daha iyi bir insan ve daha iyi bir Amerikalı olacaktır... Amerika ve Yahudilik bağılıkları arasında hiçbir uyumsuzluk yoktur. Bizim dinimizin ve tecrübemizin ürünü olan Yahudi ruhu oldukça modern ve oldukça Amerikan... Amerika'nın temelli kanunları insanoğlunun kardeşliğini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. O kardeşlik 25 yıldan önce Yahudilerin temel kanunu olmuştur. 20. yüzyıldaki Amerika'nın üzerinde ısrarla durduğu ideal sosyal adalettir. Onun için Yahudiler de nesillerce mücadele ettiler. Onların dertleri, dinleri gibi Yahudileri etkili bir demokrasiye hazırlamıştır... Her

²⁵⁸Tivnan , **op.cit.**, s.16.

Amerikan Yahudi'nin Siyonizm'i seçmesi onun Amerika'nın ideallerine bağlılığını gösterir...²⁵⁹

Brandeis, yeni kurulmuş Amerika'nın Siyonist Örgütü'nün (*Zionist Organization of America- ZOA*) başına geçince, Herzl'in hareketi beklenmedik bir şekilde Beyaz Saray'da bir dost edindi. Wilson, 1916'da Brandeis'i Yüksek Mahkeme'ye atadığında, arkadaşının yeni tutkusunu hoş karşılamıştır; Siyonizm Wilson dünyadaki her halkın self-determinasyon hakkına sahip olması teorisini destekliyor gibi görünmüştür.

Wilson'un desteğinin pragmatik siyasi nedenleri de vardı. Wilson ve Siyonizm tarafından dışlanmış birkaç Yahudi işçi sendikası hariç, Amerikan Emek Federasyonu Yahudi vatan prensibini destekliyordu. Theodor Roosevelt de “Yahudi dosyasında” dönen oyları fark etmiştir. Fakat Siyonizm'in desteği Woodrow Wilson için siyasetten ve siyasi teoriden daha önemli bir nesneyi kapsıyordu. Bir presbiteryan rahibinin oğlu ve İncil'in günlük okuyucusu olan Başkan, Yahudilerin vaadinden duygusal olarak etkilenmiştir. Amerikan Protestanlığında Siyon hayaline karşı sempatinin derin bir geleneği vardı. Wilson, bir gün “Papazın oğlu olarak, sanırım benim kutsal toprakların bu insanlar için yeniden yapılandırılmasına hazır olmam gerekir” diyerek bunu dile getirmişti.²⁶⁰ Böylece Balfour Deklarasyonu için Wilson'un desteği sağlanmış oldu.

Deklarasyondan sonra, Avrupalı Siyonist liderler ve Amerikan Siyonizm vizyonu arasında belirgin bir açıklık ortaya çıkmıştır. Zaten Siyonizm hayali her Siyonist lidere göre değişiyordu. Herzl Yahudi devletini Viyana'nın ideal versiyonu olarak görmüş; Weizmann onu Britanya parlamenter sisteminin Yahudi

²⁵⁹**ibid**, s.17.

²⁶⁰Grose, **op.cit.**, s.67.

versiyonu olarak düşünmüş ve Brandeis Siyon'u Orta Doğu'da kurulmuş ütopyik bir Yeni İngiltere şehri olarak hayal ediyor olmalıdır.²⁶¹

Avrupalı Siyonistler “*aliyah*” adı verilen bütün dünya Yahudilerinin Filistin'e göçünü Siyonizm'in nihai amacı olarak görüyorlardı. Fakat Amerikan Yahudileri İsrail'in kuruluşundan önce ve sonra Filistin'e göçü büyük sayılarla gerçekleştirmediler.²⁶² Brandeis, Amerikalı Yahudi olarak, Amerikan Yahudilerin hiçbir zaman Filistin'e topluca göç gerçekleştirmeyeceklerini biliyordu ve buna bağlı olarak Siyonizm'in Amerikan vizyonunu “*aliyah*” ve “Siyon” çerçevesinde değil, Yahudi devletinin kurulması ve ayakta kalması için gereken her tür yardımın ve desteğin Amerikan Yahudileri tarafından sağlanması gerektiği düşüncesi etrafında kurmuştur. Weizmann ve diğerleri Brandeis'in görüş açısına “Siyon'suz Siyonizm” demişlerdi.²⁶³ Önde gelen Amerikan Yahudileri buna razı olmuş gibi görünüyorlardı.

1921'de Amerikan Siyonistleri Weizmann'ın etrafında Brandeis'in Amerikan Siyonist Hareketi önderliğinden istifa etmesini onayladılar. Brandeis'in Siyonizm'e kazandırdığı birkaç parlak isim, Yüksek Mahkeme hakimi olacak Felix Frankfurter, yetenekli Reformcu haham, sosyal aktivist ve başka Reformcu haham Abba Hillel Silver, Brandeis ile birlikte örgütten ayrıldılar. Böylece II. Dünya Savaşı arifesinde Amerikan Yahudilerin çoğu, *AJC* başta olmak üzere Siyonist hareketi desteklemiyorlardı.

II. Dünya Savaşı başladığında Siyonist hareketin önderleri için Yahudi devletinin kurulma amacı aynı olsa da, bu amaca giden yol farklı gözükmiştir.

²⁶¹Laqueur, *op.cit.*, s.459.

²⁶²Perringerard ,*op.cit.*, s.75.

²⁶³Laqueur, *op.cit.*, s.19.

Weizmann İngilizlerin ve Arapların Yahudi devletinin kuruluşunu destekleyeceklerini düşünüyordu. Muhalifleri ise meydana gelecek çatışmanın kaçınılmaz olduğunu önceden görmüşlerdir. Dünya Siyonist Örgütü'nün başkanlık koltuğundan Weizmann'ı devirmeye çalışmış olan Vladimir Jabotinsky, 1935'te kendi Yeni Siyonist Örgütü'nü (*New Zionist Organization- NZO*) kurmuştur. Jabotinsky Filistin için er ya da geç çatışmanın çıkacağını düşünüyor ve bu çatışmada Yahudilerin galip geleceklerine inanıyordu. Jabotinsky'ye göre nasıl olsa Arapların göç edebilecekleri birçok Arap ülkesi vardı, ama Yahudilerin yoktu.²⁶⁴ Jabotinsky'nin kurduğu *NZO*'nun amaçları arasında “İsrail ve topraklarının kurtarılması, onun bağımsızlığının ve dilinin diriltilmesi”, “Ürdün'ün her iki yakasında Yahudi devleti” ve “sınıf mücadelesi olmadan sosyal adalet”ti.²⁶⁵ Jabotinsky'nin muhalifleri onu “gerici” ve “burjuva” olmakla suçuyorlardı. Onun düşmanlarının başında sosyalist David Ben Gurion geliyordu. 1906'da Rusya'dan Filistin'e göç etmiş Ben-Gurion Filistin'deki Siyonist işçi hareketinin kurulmasına yardım etmiş ve ekonomik ve siyasi olarak güçlü İşçi Partisi'ni (*Mapai*) kurmuştu. Weizmann Dünya Siyonist Örgütü'nün başındayken, Ben-Gurion onun yönetiminde yer almış ve Dünya Yahudileri Fonlarına dayanarak, Filistin'de Yahudi Anavatanı kurulmasından sorumlu Yahudi Ajansı'nın (*Jewish Agency*) başkanı olmuştu. Böyle bir güç Ben-Gurion'u Filistin'de Siyonizm'in tartışılmaz lideri yapmış ve kurulmamış Yahudi Devleti'nin “kurulmasında” etkili olmaya en yakın kişi olacağına şüphe bırakmamıştır.²⁶⁶ Ben-Gurion sonunda İsrail ordusunun çekirdeğini oluşturacak

²⁶⁴Tivnan,**op.cit.**,s.20.

²⁶⁵Johnson,**op.cit.**,s.410.

²⁶⁶Laqueur,**op.cit.**,s.313-315..

“Haganah” adlı askeri birliklerinin başındaydı. Haganah Araplara karşı daha barışçıl bir yol izlerken, Jabotinsky ve takipçileri tarafından kurulan *Irgun Zvai Leumi* terör eylemleri gerçekleştiriyordu. Bu eylemler, ki daha sonra Filistinli terör grupları tarafından izlenecekti, Siyonizm imajı için önemli bir darbeydi ve Ben-Gurion *Irgun* militanlarının Siyonizm disiplini takip etmemeleri üzerine, onların tutuklanma emrini çıkarmıştır.²⁶⁷

Savaş çıktıktan sonra İngiltere'nin Almanya ile savaşa tutuşmasından dolayı Filistin üzerindeki otoritesinin zayıflamasından faydalanan Yahudiler, MacDonald Beyaz Kitabı tarafından sınırlanmış Yahudi göçlerini illegal olarak gerçekleştirip, bunlara hız vermişlerdir. Yahudi Ajansı, Avrupa'daki Yahudi yeraltı örgütüyle işbirliği yaparak Filistin'e 10.000 Yahudi'yi yerleştirmeyi başaracak olan Birleşik Kurtarma Komitesi'ni kurdu. Söz konusu yeraltı örgütü İlegal Göç Komitesi (*Mossad le Aliyah Bet*) olarak biliniyordu ve 1937'de kurulmuştu.²⁶⁸

Kaçak Yahudi göçlerinin yanı sıra Yahudi terör örgütleri, yeni bir faaliyet içine girdiler. Organize şiddetin bu patlak verişi, Filistin'deki İngiliz yetkililerinin faaliyetlerine engel olmaya ve sonunda İngiltere'nin Manda'dan vazgeçmesini ve Filistin meselesini Birleşmiş Milletler'e havale etmesiyle sonuçlanacak bir terör kampanyasının resmen başlamasına yaradı.²⁶⁹ Ayrıca Yahudiler, İngiliz birliklerinden silah ve cephane hırsızlığı yapmaya başladılar. Bu suretle, savaş sonrasında İngiltere'ye karşı kendilerini silahlı mücadeleye hazırlamaktaydılar.

²⁶⁷Jean Shaoul,“Terörizm ve İsrail'in Kuruluşu”,(çev.Recai Öztürk),**Bilgi ve Düşünce**,s.12-13,Ekim-Kasım 2003,s.83.

²⁶⁸Taylor , **op.cit.**, s.98.

²⁶⁹Shaoul, **op.cit.**,s.84.

Bununla beraber Yahudiler, Arapların aciz durumlarından ve İngilizlerin de savaşın içinde olmalarından faydalanarak, Yahudi göçleri ile Yahudilerin toprak satın almalarının serbest bırakılması için İngiltere'ye baskı yapmaya başladılar. İngiltere, bu durumun sakıncalarını çok iyi gördüğünden 1939 MacDonald Beyaz Kitabı'nda öngörülen Yahudilere toprak satışına ilişkin sınırlamaları savaş içinde 28 Şubat 1940'da yürürlüğe koydu.²⁷⁰

Böylece, Dünya Siyonist Örgütü II. Dünya Savaşı arifesinde dikkatini Amerika'ya çevirmiştir. Daha önce belirtildiği gibi, Amerikan Yahudilerin çoğu Siyonizm'in destekçileri sayılmazlardı, hatta "anti-siyonizm" akımını başlattılar. Fakat 1940'tan itibaren, savaşın başlamasıyla, Amerikan Yahudi Toplumunun bir-iki yılda Siyonizm'e kazandırılması nasıl gerçekleşmiştir? Neden Amerikan Yahudileri 1930'ların boyunca sessiz kalıp, çok kısa bir zamanda harekete geçtiler ve örgütlenip, Yahudi devletinin kurulmasında önemli bir katkıda bulundular?

1930'lar boyunca Amerikan Yahudilerinin sessizliği anti-Siyonizm, anti-semitizm korkusu ve yalnızcılık politikasına bağlıdır. Amerikan Yahudilerin çoğu, daha doğrusu önde gelen zengin Alman Yahudileri Siyonizm'e başta pek sıcak bakmamışlardır. Brandeis'in ZOA başkanlığından ayrılmasından sonra, Amerikan Siyonizm'i önemli bir kayba uğramıştır. Bununla beraber, 1930'larda Amerika'da anti-semitizmin yükselişi yaşanmıştır. 1933'den beri Nazi Almanya'sında tehlikede olan Yahudiler topluca başka ülkelere sığınmaya çalışmışlardır. Fakat ABD; toplu göçü önlemek amacıyla Avrupalı göçmenlere vize kotası uygulamıştır. Buna bağlı olarak, 1932-35 yılları arasında sadece

²⁷⁰Yılmaz , **op.cit.**, s.48.

14.202 bütün dinlere mensup Almanlar ABD'ye giriş yapmışlardır. Aynı zamanda 145.000 Yahudi Almanya'dan Filistin'e göç etmiştir.²⁷¹

Aralık 1941'de ABD'nin savaşa katılmasından önce, devlet sığınmacı politikası çok az eleştiriye maruz kalmıştır. Burada Büyük Depresyonu'nun büyük etkisi vardır. Ülkede 12 milyon insan işsizken hükümetin böyle bir politika izlemesi doğal karşılanmıştır.²⁷² Amerikan Yahudi toplumu en azından toplum önünde sessizdi. Özel olarak, Yahudiler mülteci sorunu konusunda bir şey yapılması için Dışişleri Bakanlığı'na ve Beyaz Saray'a dilekçeler, mektuplar, memorandum ve delegasyonlar göndermişlerdir. Dindar ifadeleri içeren sakinleştirici cevapları almışlardı, fakat soykırıma maruz kalan Avrupa Yahudileri için hiçbir şey yapılmamıştır.²⁷³

Öbür taraftan, Amerikan Yahudileri Avrupa'dan olası büyük göçün anti-semitizmin yükselişini doğurabileceğinden korkmuşlardı. Bununla birlikte, Amerika mültecilere kapı açmayınca, göç edebilecekleri bir tek yer kalıyordu; o da Filistin'di. Bu koşullar durumun Siyonistlerin lehine dönmesiyle sonuçlanmıştır.²⁷⁴

Yalnızcılık politikası ise Amerika'nın geleneksel siyaseti çerçevesinde yürütülmüştür. Böylece Amerika'nın Yahudi toplumu ancak ABD'nin Aralık 1941'de II. Dünya Savaşı'na katılmasıyla ciddi bir şekilde hareketlendirildi ve örgütlendi. Bunun iki nedeni vardı. Birincisi, Avrupa'da Nazi Almanya'sı tarafından işlenen Holokost (Yahudi soykırımıdır). İkincisi, Dünya Siyonist Hareketi'nin merkezinin Amerika'ya kaymasıydı. Avrupa'da yaşanan felaket ve

²⁷¹“Zionism and American Jews”, **op.cit.**, s.6.

²⁷²**ibid.**

²⁷³Wyman,**op.cit.**,s.57.

²⁷⁴American Jewish Reference Desk, **op.cit.**, s.199.

onun boyutları haberleri ABD'ye ulaşınca, binlerce Yahudi ve Yahudi olmayan insanların Siyonizm'i desteklemeye başlamıştır.²⁷⁵

Amerikan Yahudi toplumunun önde gelenleriyle Dünya Siyonist Hareketinin liderleri uygun bir yerde toplanmak ve savaşın bitmesiyle birlikte İsrail'in kuruluşu için çaba sarfetmeye yönelik Dünya Siyonizmi'nin kararını tam ittifakla ilan etmek gerekliliği duydular. Olağanüstü Durum Komitesi, toplantıyı desteklemeye zaten istekliydi ve bundan dolayı Amerikalı, Avrupalı ve Filistinli Siyonistlerin olağanüstü bir konferansı için çağrıda bulundu; Konferans 1942 Mayıs'ında, New York City'deki *Biltmore Hotel*'de gerçekleştirildi.²⁷⁶

11 Mayıs'ta Konferans, genellikle Biltmore Programı olarak bilinen bir dizi kararı aldı ve bunlara Siyonizm'in yeni politikasının temel prensiplerini dahil etti:

1. Balfour Deklarasyonu ve Manda metnindeki Yahudilerin Filistin'le tarihi bağlarını deklare eden maddelerin amacının, burada bir Yahudi Cumhuriyeti'nin temelini atmak olduğunun kabul edilmesi,
2. MacDonald Beyaz Kitabı'nın geçersiz kılınması,
3. Savaş sonrası düzenlemenin bir parçası olarak, Yahudilerin vatan problemlerinin bir çözüme kavuşması (Burada Siyonist çözüm yolunun tek yöntem olduğu da ima edilmektedir),
4. Filistin'e göçün denetiminin Yahudi Ajans'a geçmesi (böylece bu Ajans'a, bağımsız bir yönetimin başlıca yetkilerinden bir tanesinin verilmesi söz konusuydu).

²⁷⁵ "Zionism and American Jews", *op.cit.*, s.8.

²⁷⁶ Ali Öner, **1987 İntifada Sürecinden Günümüze Kadar İsrail-Filistin Anlaşmazlığında Dinci ve Milliyetçi Akımların Rolü**, Yayınlanmamış YLT, Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmalar Enstitüsü, Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 2003, s.72.

5. Filistin’de bir Yahudi Cumhuriyeti’nin kurulması.²⁷⁷

Biltmore Programı sadece Siyonist liderliğin yeni politikasına vazgeçilmez bir türü vermiş olmadı; fakat aynı zamanda Dünya Siyonizmi’nin büyük ekseriyetin gerçekleşmek üzere olan devletleşme planının kesin olarak destekleyicisi haline getirmeye yaradı. Ekim 1942’de ZOA ve Yahudi Kadın Siyonist Örgütü olan *Hadassah*, Biltmore Programı’nı resmen kabul etti ve Filistin’deki bu Siyonist örgütler, *Mizrachi* ve işçi grupları dahil olmak üzere aynı adım attılar. O sıralarda 6 Kasım’da Dünya Siyonist Örgütü’nün Genel Konseyi, programı onayladı ve böylece yeni aktivizmi, genel anlamda Siyonizm’in programının resmi bir ana maddesi haline getirmiş oldu.²⁷⁸

Biltmore Konferansı’ndan önce Ben-Gurion’un hâlâ Amerika’nın en prestijli Yahudi örgütü olan *AJC*’nin desteğini kazanma çalışmaları başarısızlıkla sonuçlandı. Siyonistler hızlı bir şekilde *B’nai B’rith* Örgütü’nü yanlarına çekmeyi başardılar. *B’nai B’rith* 1843’te Alman Yahudileri tarafından kurulmuş, fakat I. Dünya Savaşı yıllarında örgütün üyeleri arasına 150.000 Doğu Avrupa Yahudisi katılmıştır. 1920-30’lu yıllarda Pro-Siyonist duygu Amerikan Yahudi örgütlerine sızmaya başlamıştı. Buna rağmen, *B’nai B’rith* Siyonistler Amerikan anti-Siyonistlerin arasındaki mücadelede tarafsız bir pozisyonu benimsemişlerdi. Fakat, II. Dünya Savaşı yıllarında örgütün başkanı olan Henry Monsky Amerikan Yahudilerinin birleşmesini arzuluyordu ve 1942 yılı boyunca Weizmann, Wise ve Dünya Yahudi Kongresi İdari Komitesi’nin başkanı olan Nahum Goldmann ile görüşmüştü. Goldmann ve Wise taraftarlarının isteğine karşı vererek, Siyonist

²⁷⁷Halloum, , **op.cit.**, s.36.

²⁷⁸Taylor , **op.cit.**, s.82.

programını destekleyecek ve böylece anti-Siyonist *AJC*'ni izole edecek Amerikan Yahudilerinin büyük konferansının toplanmasını sağlamışlardı.²⁷⁹

Ocak 1943'te, 32 milli Yahudi örgütünün delegeleri, savaş sonrası Yahudi isteklerinin temsil edilmesinde ve Yahudi Filistin'in kurulmasına yardımda Amerikan Yahudi toplumunun oynayacağı rolü kararlaştırmak üzere Pittsburgh'ta toplanmıştır. Sonuç olarak, 1.5 milyon Amerikan Yahudisini temsil eden ve anti-Siyonist *AJC* dahil olarak ülke çapındaki 64 Yahudi örgütünden meydana gelen Amerikan Yahudi Konferansı (*American Jewish Conference*) kurulmuştur. Ağustos'ta yine toplanan Konferans'ta, Silver delegelere Biltmore programını gerçekleştirme çağrısı yaptı. *AJC* delegeleri konferansı terk ettiler, fakat konferans Silver'in tarafını tuttu ve Silver Amerikan Siyonizmi'nin yeni lideri oldu, ve "sesli diplomasi" çağrısında bulundu.²⁸⁰

Artık Amerikan Yahudi toplumu yeni doğmuş, örgütlenmiş ve tamamlanmış "Yahudi lobisi"ne sahipti. 1943'te, Silver, Amerikan Siyonist Olağanüstü Komitesi'ni (*American Zionist Emergency Council (AZEC)*) kurarak *ZOA*'nın tek başına gerçekleştirdiği Washington'daki lobicilik operasyonunu hareketlendirdi ve Amerikan Yahudilerinin topluca harekete geçmelerini sağlamaya başladı. Silver, yerli komitelere, ülkedeki her Yahudi cemaatinin harekete katılmasını sağlamalarını emretmişti. Talimatlar direkt Washington'dan gönderiliyordu: "İlk vazifeniz, yerel Meclis Temsilcinizle veya senatörünüzle doğru irtibat kurmaktır..."²⁸¹ Yerel aktivistler, mektup yazma ve telegraf kampanyaları tavsiyeleri aldılar; mektuplar hazır bir formda geliyordu ve

²⁷⁹Grose, *op.cit.*, s.172..

²⁸⁰Urofsky, *op.cit.*, s.207.

²⁸¹Grose, *op.cit.*, s.172.

Başkan'a veya Kongre'nin yetkili üyelerine gönderilmeden önce sadece imzalanması gerekiyordu. AZEC, Protestan Cemaati ile bağları kurdu. Yahudi Devleti'nin kurulmasını destekleyen mitingler ve gösteriler düzenledi. 1944'te, işçi sendikaları, kilise grupları, çiftçi birlikleri, *Rotary* kulüpleri gibi hiçbiri Yahudi olmayan, toplam üç bin örgüt pro-Siyonist deklarasyonlar yayınladılar ve Kongre'ye telegraflar gönderdiler. 1945'te İngiltere'nin Siyonist davasına karşı uyguladığı taktik haberleri Amerika'ya ulaşınca, lobi bir günde Madison Square Garden'i kiralamış, her yere ilanları yayınlamış ve 250.000 haber göndermişti. Otuz şehirde protesto gösterileri yapılmış, mektup kampanyaları düzenlenmiş ve iki gün içinde 27 senatör Filistin konusunda konuşma yapmıştır.²⁸²

Roosevelt'in yerine geçen Harry Truman'ın bu boyutta bir baskıya karşı karşıya şaşırtıcıydı. Roosevelt Siyonist liderlerle görüşmelerde olumlu konuşmuştu, fakat kendi politikasını izleyerek ve savunma danışmanlarının tavsiyelerine uyararak, bu bölgede Yahudi devletinin kurulmasının Batı çıkarları ile uyuşmadığı görüşündeydi. Truman'ın ise Filistin meselesi ve kendinden önceki başkanların bu mesele hakkındaki uygulamaları konusunda pek bilgisi yoktu. Bu nedenle başkan olur olmaz Kongre üyeleri, bakanlar, diplomatlar, Siyonistler ve daha başka ilgili kişiler, Başkanı kendi görüşlerine göre bilgilendirmek için harekete geçtiler. Ancak Dışişleri Bakanlığı Truman'ı uyararak, Yahudilere fazla ileri giden beyanlarda bulunmamasını istedi.²⁸³

Dışişleri Bakanlığı'nın bu uyarısına rağmen Truman, Siyonist davanın içine çekilmeye başlamıştı. Siyonizm'in hizmetine girmek için Truman'ın gittikçe

²⁸²Tivnan, **op.cit.**, s.24.

²⁸³Taylor , **op.cit.**,s.115-116.

artan istekliliğinin hikayesi, kimi faktörler ışığında bakıldığında daha berrak hale gelir. Birincisi, o bir liberal olarak, Yahudilere veya başka herhangi bir azınlığa hizmet olarak yapıyor görünen her şey konusunda doğal olarak ateşli bir taraftardı. Siyonizm, asimilasyonun imkansız olduğu öncülüne dayanırken, her ne kadar yeterince tuhaf bir biçimde liberal düşünce mantığı olarak asimilasyonu hedeflese de, bu tavır, Yahudilik dışı Siyonizm'i anlamamanın anahtarlarından biridir. Şu halde bir anlamda Siyonizm'i desteklemek demek, kendi ırksal önyargı problemiyle başa çıkma konusunda Batı'nın başarısızlığını kabullenmek demektir.²⁸⁴

Truman'ın Siyonizm taraftarı eğilimlerinin bu liberal temeline eklenen şey, Avrupalı Yahudi mültecilere karşı duyduğu doğal sempati oldu. Yine burada o, Siyonistlerin, onun kafasında mültecilerin kurtuluşuyla Siyonist programın ifasını aynı şey haline getirmelerine izin verdi. Bu, Siyonistlerin problemine yönelik tek çözüm yolu olduğu fikrini yayan tanıtım kampanyasının bir sonucuydu. Yahudi mültecilerin varlığını, Siyonizm'i ve dayandığı öncüleri zorunlu olarak haklı gösterip göstermediğini düşünmek için duraksayan pek az kimse çıktı.²⁸⁵

Truman'ın Siyonizm'e duyduğu meylin bir diğer izahı da, Wilson prensipleri ve bu prensiplerin Orta Doğu gerçeklerine tatbiki konusunda kafasında bulunan gözle görülür karışıklıktır. Truman hatıratında Balfour Deklarasyonu'yla Wilson'un self-determinasyon doktrininin el ele gittiği kanaatini daima taşımış olduğunu ifade eder. Her ne kadar iki doktrine duyduğu

²⁸⁴Zvi Ganin, *Truman, American Jewry, and Israel, 1945-1948*, Holmes and Meir, New York, 1978, s.51-52.

²⁸⁵*İbid.*

sempatinin bu ifadesinde başkanın samimiyetinden yana kuşku yoksa da, bu meseledeki Truman'ın saflığını/tecrübesizliğini kaydetmek de aynı oranda gereklidir. Zira bu doktrinler sadece birbirleriyle ilişkisiz değildirler; fakat aynı zamanda bilfiil çelişki de arzotmektedirler. Eğer Filistin'e tatbik edilseydi, self-determinasyon prensibi bu ülkede bir Yahudi devletinin kurulması imkanının önüne set çekmiş olacaktı; zira, Ondört Nokta deklarasyonunu Wilson tarafından verildiği dönemde nüfusun büyük çoğunluğunu Yahudi olmayanlar oluşturuyordu. Ve üstelik Siyonizm'i eleştirenler, self-determinasyon ilkesinin bariz bir şekilde ihlali olarak İsrail'in kurulmasına götüren hadiselere parmak basmışlar ve bunu da mantıktan yoksun olmayan bir argümanla yapmışlardı. Dolayısıyla açık bir şekilde ortadadır ki, kendisini harekete getiren unsurlar itibariyle samimi ve insaniyetli olsa da, Truman, söz konusu ilkeleri net bir şekilde anlamaktan yoksun gözükmekteydi. Bu, onun Yahudi devletinin kurulmasına destek verme hakkını sorgulamak değil; fakat, bu hadiseyi self-determinasyon ilkesiyle meşru göstermedeki mantığını reddetmektir.²⁸⁶

1945 yazında, Siyonistlerin Truman üzerindeki nüfuzu bariz bir hale geldi. 31 Ağustos'ta Başkan, İngiliz Dışışleri Bakanı Atlee'ye mektup yazıp, Filistin'e 100.000 Yahudi mülteciyi kabul etmesini isteyerek Siyonizm'in yararına ilk olumlu adımı attı. Ancak Atlee, bunun Filistin'de Arap-Yahudi çatışmalarını şiddetlendireceği ve böylesine toplu bir göçü Filistin'in ekonomik kaynaklarının kaldıramayacağını belirterek reddetmiştir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, Filistin meselesinin yükü altında ezilen İngiltere, ABD'nin meselenin içine girmesinden memnun olmuştur. Truman ve Atlee arasındaki yazışma ve

²⁸⁶ **ibid.**

temaslardan sonra, 10 Aralık 1945'te, sadece Yahudi mültecileri değil, Filistin meselesini de incelemek üzere 6'sı İngiliz, 6'sı Amerikalı olmak üzere 12 kişilik bir İngiliz-Amerikan Araştırma Komitesi kuruldu.²⁸⁷

Komite, incelemeleri neticesinde 20 Nisan 1946'da raporunu tamamladı. Ne ABD'yi ne de İngiltere'yi tatmin eden bu raporun ana hatları şu şekildeydi:

1. Avrupa'daki Yahudi mültecilerden, ilk elden 100 bin kişinin Filistin'e yerleştirilmesi,
2. Filistin'de toprak satın alma konusunda uygulanan her türlü fark gözetici ilkelerin kaldırılması,
3. Filistin'de ne Arap ne de Yahudi devleti kurulmalıdır; Filistin Birleşmiş Milletler vesayetine bırakılmalı, ancak bu vesayet rejiminin başlamasına kadar Filistin, İngiltere'nin yönetiminde kalmalıdır.²⁸⁸

İngiltere, 2 Nisan 1947'de Birleşmiş Milletler'e resmen başvurarak, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun meseleyi ele almasını istedi. İngiltere'ye göre, BM'de özel bir Filistin Komisyonu kurulmalıydı. İngiltere'nin isteği üzerine 28 Nisan'da toplanan Genel Kurul, 15 Mayıs'ta 7 oya²⁸⁹ karşı 45 oyla BM Filistin Özel Komitesi'nin kurulmasına ilişkin kararını aldı. 11 üyeden²⁹⁰ oluşan Komite, raporunu en geç 1 Eylül 1947 tarihinde sunacaktı.²⁹¹

Özel Komite raporunu 31 Ağustos'ta tamamladı ve 1 Eylül 1947'de BM Genel Sekreterine teslim etti. Komite iki rapor ortaya çıkardı. Kanada,

²⁸⁷Peter Calvocoressi, **World Politics Since 1945**, 7th.ed., Longman Publishing, New York, 1996, s.365-366.

²⁸⁸**Ibid.**

²⁸⁹Ret oyu veren 7 ülke: Afganistan, Mısır, Irak, Lübnan, Suudi Arabistan, Suriye ve Türkiye.

²⁹⁰Komiteye seçilen devletler: Avustralya, Kanada, Çekoslovakya, Guatemala, Hindistan, İran, Hollanda, Peru, İsveç, Uruguay ve Yugoslavya.

²⁹¹Armaoğlu, **op.cit.**, s.84.

Çekoslovakya, Guatemala, Hollanda, Peru, İsveç ve Uruguay tarafından desteklenen “Çoğunluk Raporu” ve Hindistan, İran ve Yugoslavya tarafından sunulan “Azınlık Raporu”, Avustralya, her iki plana da çekimser kaldı.

Çoğunluk raporuna göre;

1. Filistin; Arap Devleti, Yahudi Devleti ve Kudüs Bölgesi olmak üzere üçe taksim edilmekteydi;
2. Arap ve Yahudi devletleri iki yıllık bir geçiş döneminden sonra bağımsız olacaklardı;
3. Bu iki devlet arasında “ekonomik birlik” olacaktı;
4. Kudüs için ayrı bir statü tayin ediliyor ve burası BM’in vesayeti altına konuluyordu;
5. Çizilen sınırlara göre, Arap Devleti, Filistin topraklarının yüzde 42,88’ini, Yahudi Devleti ise yüzde 56,47’sini teşkil etmekteydi.²⁹²

Azınlık Raporuna göre de Filistin, Araplar ve Yahudiler arasında taksim edilmekteydi. Ancak, Raporun öngördüğü Kudüs’ün başkent olduğu Arap ve Yahudi eyaletlerden meydana gelen bağımsız bir Filistin Federal Devleti idi.²⁹³

BM Genel Kurulu’nda 29 Kasım 1947’de yapılan oylamada Çoğunluk Raporu (Planı) 13 ret²⁹⁴ 10 çekimser²⁹⁵ oya karşılık 33 oyla²⁹⁶ 181 sayılı karar olarak kabul edildi.

²⁹²**Ibid**, s.85-86.

²⁹³**Ibid**, s.86.

²⁹⁴Ret oy verenler: Afganistan, Küba, Mısır, Yunanistan, Hindistan, İran, Irak, Lübnan, Pakistan,Suudi Arabistan, Suriye, Türkiye ve Yemen.

²⁹⁵Çekimser kalanlar: Arjantin, Şili, Çin ve Kolombiya, El Salvador, Etiyopya, Honduras, Meksika, İngiltere, Yugoslavya.

²⁹⁶Lehte oy verenler: Avustralya, Belçika, Bolivya, Beyaz Rusya, Kosta Rika, Çekoslovakya, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Fransa, Guatemala, Haiti, İzlanda, Liberya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Nikaragua, Norveç, Panama, Paraguay, Peri, Filipinler,

Taksim kararı, Filistin'i iyice karıştırdı. Karardan sonra İngiltere, bir açıklama yaparak, 15 Mayıs 1948'den itibaren Filistin'den tamamen çekileceğini bildirdi.²⁹⁷

Truman, mülteci sorununa duyduğu ilgiye rağmen, uğradığı mektup ve propaganda yağmurundan hoşnut değildi. Bir arkadaşına, Filistin konusuyla ilgili “35.000 mektup, not ve propaganda parçaları”nı aldığını ve “onları biriktirip üstüne kibrit attığımı” söylemişti.²⁹⁸ Buna rağmen, Siyonistler hala Washington'da iyi şanslara sahiplerdi. Başkan mülteci sorununun içine çekilmiş bulunuyor ve görüştüğü yaşlı Chaim Weizmann, Nahum Goldman ve David K. Niles'tan etkileniyordu. Goldmann Ben-Gurion için arka sahnelerdeki Silver'in hatalarını düzeltmeye çalışıyordu. Niles, Roosevelt'in eski danışmanı, Beyaz Saray'daki Siyonistlerin gizli silahıydı. Truman, Niles'in tavsiyesi olmadan Filistin konusunda hiçbir konuşma yapmamış ve resmi belge imzalamamıştı.²⁹⁹

Niles, “anti-Siyonistleri” Dışişleri Bakanlığı'ndan uzak tutmaya ve Truman'ı Silver'in lobiciliğin haçlı seferinden korumaya çalışırken, Goldmann Truman'ın *AJC*'deki “anti-siyonist” arkadaşlarını ve Dışişleri Bakanı Dean Acheson dahil, başkanın en yakın danışmanlarını etkilemeye çalışıyordu. Goldmann'ın Acheson'a sunduğu delil basitti: Eğer BM güvenilirlik uğruna taksimi reddederse ve ne ABD ne de başka bir ülke mültecileri almazsa, terör eylemleri devam edecek ve Irgun'un başı Menahem Begin güçlenecekti. Daha sonra, Goldmann Acheson'a söylediği sözleri tekrarlamıştı: “Yahudi teröristler

Polonya, İsveç, Ukrayna, Güney Afrika Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği, ABD, Uruguay ve Venezuela.

²⁹⁷Noam Chomsky, **Kader Üçgeni: ABD, İsrail ve Filistinliler**, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim, İstanbul, 1993, s. 124-125.

²⁹⁸Tıvnan, **op.cit.**, s. 24.

²⁹⁹Ganin, **op.cit.**, s. 69-81.

İngilizleri öldürürken, siz İngilizlere karşı durabilecek misiniz? Ve İngilizler Yahudileri öldürürken, siz nerde olacaksınız?” Acheson Siyonistlere desteğini vermişti ve *AJC* Başkanı, hayat boyu anti-Siyonist olan Joseph Proskauer, buna benzer bir tartışmadan sonra Acheson’u izlemişti. Ama son nokta, Mart 1948’de Truman’ın Yahudi arkadaşlarının ayarladıkları Başkan’ın yaşlı Weizman ile görüşmesi taksim davasının yararlarına ortaya koymuş ve sonunda Başkan söz vermiştir.³⁰⁰

Filistin’de karşılıklı terör eylemleri ve çatışmalar devam ederken, oradaki Yahudi liderleri dünyayı beklememeye karar vermişlerdir. Mayısın başında Weizmann Beyaz Saray’a mektup yazarak İsrail’in kurulması gerçekleştiğinde ABD’nin Yahudi Devleti’ni tanımasını istemişti. Savunma Bakanı George Marshall ve Dışişleri Bakan Yardımcısı Robert Lovett’in negatif tepkilerine rağmen, Truman olumlu cevap verdi. Truman Weizmann’a verdiği sözünü unutmamıştır; aynı zamanda o yıl seçim yılıydı ve Truman’ın rakibi, popüler New York valisi Thomas Dewey kurulacak Yahudi devletini tanıyacağını açıklamıştı.³⁰¹

Cuma günü, 14 Mayıs 1948’de David Ben-Gurion Tel Aviv Müzesi’nin merdiveninde dururken, “Filistin’de İsrail adını alan Yahudi Devletinin” kuruluşunu ve bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlık ilanından 11 dakika sonra ABD Başkanı Harry Truman İsrail Devleti’ni tanımıştır. Böylece yarım yüzyıllık lobiciliğin sonucunda Siyonistler hayallerini gerçekleştirmiş oldular.³⁰²

³⁰⁰İbid, s.83.

³⁰¹Tivnan, *op.cit.*, s.28.

³⁰²Yılmaz , *op.cit.*, s.58.

C. ABD'DE YAHUDİ LOBİSİNİ OLUŞTURAN ÖRGÜTLER VE LOBİ FAALİYETLERİ

Amerika'da Yahudi lobisi ülke çapında yayılmış yüzlerce Yahudi sosyal ve siyasi örgütü birleştirmektedir. Ancak yerel Yahudi dernekleri ve örgütlerinin hepsi federal düzeyde birkaç resmî büyük ve genellikle kuruluşundan beri Amerikan Siyonizminin merkezleri olmuş örgütler tarafından temsil edilmektedirler. Bu federal düzeydeki Yahudi örgütleri ABD'de Yahudi lobisini oluşturmakta ve faaliyetlerini yürütmektedirler. Merkezleri Washington D.C. veya New York City'de bulunmaktadır. Ülke çapındaki hareketler merkezden eyaletlere gönderilen vazife ve programlarla gerçekleştirilmektedir. Bu örgütlerin bazıları *Hadassah*, *B'nai B'rith*, *AJC* gibi İsrail'in kuruluşundan önce ortaya çıkmışlar ve kuruluş amaçları genellikle Amerikan Yahudilerinin arasında yardımlaşma ve dayanışma olurken, bazıları *AIPAC*, *ZOA*, *ADL* gibi siyonist hareketin çerçevesinde kurulmuşlar ve doğrudan lobi faaliyetlerinin başında bulunmaktadır.

AIPAC (American Israel Public Affairs Committee) Amerikan İsrail Halkla İlişkiler Komitesi (orjinal adı Amerikan Siyonist Konseyi) 1951'de Washington D.C.'de önde gelen ondört Amerikan Siyonist grubunun birleşmesiyle meydana gelmiştir. Resmî olarak İsrail adına Amerika'da halkla ilişkiler kampanyaları yürütmek amacıyla kurulmuş *AIPAC*, çok kısa bir sürede Yahudi lobisinin başında gelen örgüte ve ABD'nin en güçlü çıkar grubu lobisine dönüşmüştür. 6 gün savaşından sonra İsrail Amerika'nın dış ve askeri politikasında daha önemli bir yere gelmesi üzerine, *AIPAC*'ın siyasi etkileri ve önemi hızla artmıştır. 1967'den sonra Amerikalı Yahudilerin arasında Siyonizm'e

ve İsrail'e verilen destek büyük bir artış göstermişti ve buna bağlı olarak *AIPAC*'ın bünyesi ve etkisi büyümüştü. Başlangıçta örgütün anahtar isimlerinin sayısı birkaç yüz civarındayken, 1970'lerde bu sayı 11.000 olmuştur. Örgüt bütçesi ise, kuruluşunda 50.000 dolarken, 1.2 milyon dolar gibi bir rakama ulaşmıştır.³⁰³ 1980'lerde *AIPAC* bugün bulunduğu zirveye ulaşmış oldu. Örgütün üye sayısı 50.000'i aşmış ve bütçesi 15 milyon dolar olmuştur.³⁰⁴ *AIPAC* Amerika'daki lobiciliğin motor gücü haline gelmiştir. Doğrudan Kongre üyeleriyle çalışan, *AIPAC* Savunma ve Dışişleri Bakanlıklarında ABD Ortadoğu politikasının şekillendirilmesini etkilemeye başlamıştır. 1980'lerde Kongre'de Yahudi lobisini veya İsrail'i eleştirmek çok tehlikeli bir eyleme dönüşmüştür. Kongre'de ABD'nin İsrail yanlı tutumunu ve İsrail politikalarını eleştirmeye kalkışmış kongre üyeleri ve senatörler Charles Percy, Paul Findley, Paul N. McClosky gibi *AIPAC* tarafından saldırı hedefi durumuna gelmişler ve politik kariyerleri büyük bozguna uğramıştır.³⁰⁵

AIPAC aktivistleri eyaletlerde ve Washington'da Kongre üyeleriyle ortalama 2000 görüşme gerçekleştirerek, yılda 100'den fazla İsrail yanlısı kanun ve kararların Kongre'den geçmelerini sağlamaktadırlar.

ABD'nin İsrail'e verdiği, 3 milyar doları aşan yıllık ekonomik ve askeri yardım da *AIPAC* çalışmalarının sonucudur.³⁰⁶ *AIPAC*'ın profesyonel personeli hükümet üst görevlerini üstlenmiş, diplomasi, akademiya ve siyasette önemli yere gelmiş insanlardan oluşmaktadır. *AIPAC* lobicileri Kongre'nin her üyesi ile

³⁰³Kenen, *op.cit.*, s.320.

³⁰⁴American Jewish Desk Reference, *op.cit.*, s.179.

³⁰⁵Bn. için bkz: Findley Paul, **ABD'de İsrail Lobisi**, çev. Mustafa Özcan, Dr. N. Ahmet Asrar, Pınar Yayınları, 2. Basım, İstanbul. Ocak 2000.

³⁰⁶<<http://www.aipac.org/whoWeAre.cfm>>,(11.01.2006)

görüşmekte, ABD-İsrail ilişkileri ve Ortadoğu ile ilgili her kongre oturumuna katılmaktadırlar.³⁰⁷ Paul Findley kitabında buna şöyle değinmektedir:

“AIPAC için çalışan lobicilerin ne Senato’ya ne de Meclis’e girip çıkmaları sorun değildir ve hatta senatör ve milletvekillerinin odalarına giriş çıkışları bile son derece doğaldır. Dahası istedikleri zaman istedikleri kişiyi akşamları evlerinden telefonla aramaktan da çekinmezler. Nebraska Milletvekili Cumhuriyetçi Douglas Bereuter AIPAC ya da herhangi bir lobiciyi hiç bir zaman odasına almaz. O bir istisnadır, ama hemen hemen tüm diğer üyelerin kapıları AIPAC’a sonuna kadar açıktır. Bir meclis üyesi bunun nedenini şöyle açıklıyor: “Nedenlerden biri profesyonelliktir. Şu AIPAC’çılar ne yaptıklarını çok iyi biliyorlar. Doğrudan konuya giriyor, işlerini bitiriyor ve çıkıp gidiyorlar. Hepsi iyi birer bilgi kaynağıdır. Ayrıca çok güvenilir ve dost canlısı insanlar. Ama hepsinden önemlisi, tüm milletvekilleri onları kendilerini iyi sonuçlara götürecek sağlam ilişkileri olan insanlar olarak görüyorlar.”³⁰⁸

Ayrıca 20 yıldan fazla bir süreden beri AIPAC tarafından geliştirilen Siyasi Liderlik Gelişim Programı (*Political Leadership Development Program*) lobinin gelecek genç liderlerini hazırlamak amacıyla, binlerce üniversite öğrencisine eğitim ve staj olanakları sağlamıştır. Bu programa katılan öğrenciler ABD-İsrail güçlü ilişkilerini etkili bir biçimde savunmayı, kendi Kongre temsilcisini kampüse götürmeyi, oylama kayıtlarını tanıtmayı, politik kampanyalar üzerine çalışmayı ve diğer öğrenci başkanlarıyla ilişki kurmayı öğreniyorlar.³⁰⁹ Lobi eğitim kuruluşlarında yürüttüğü program çerçevesinde İsrail propagandası yapılmasının yanı sıra İsrail aleyhtarı düşündüğü programları, dernekleri ve kişileri takip eder.³¹⁰ Paul Findley’e göre:

“İsrail lobisi, Ortadoğu konusunda bilgi yaymak ve ortak görüş oluşturmak açısından Amerika’daki kolej ve üniversitelerin oynadığı role büyük önem verir. Lobinin alt kuruluşları yalnızca Ortadoğu konusundaki akademik programlarla değil, öğrenci gazetelerinin haber politikaları ve kampüste İsrail aleyhtarı kişilerle de yakından ilgilidir.

³⁰⁷Findley , *op.cit.*, s.66.

³⁰⁸*Ibid.*, s.68.

³⁰⁹<<http://www.aipac.org/currentAgenda.cfm>>,(11.01.2006)

³¹⁰Bkz.:<www.adl.org>

İsrail yanlısı kuruluşlar ve kişiler, lobi'nin bu üç meşru ilgi ve faaliyet alanında serbest bilgi ve görüş alışverişini engellemek için sık sık kovalama taktiklerine, tehdit ve yıldırmaya başvurur.”³¹¹

Örneğin, 1983'te *AIPAC*, öğrencilere, kampüslerindeki siyasi faaliyetlerle ilişkin on sayfalık bir anket dağıttı. Anketin açıklama kısmında şunlar yer almaktaydı: “Lütfen İsrail aleyhtarları gruplara yardım eden herhangi bir fakülte belirtiniz. Bu yardım ne şekilde yapılmaktadır? Propaganda konuları nelerdir?” Araştırma sonuçları 1984 Nisan'ında yayınlanan “*AIPAC* Kolej Rehberi: Kampüsteki İsrail Aleyhtarları Kampanyayı Ortaya Çıkarmak” adlı rehberin ana hatlarını oluşturdu.³¹²

Ayrıca *AIPAC*'ın çıkardığı “*Near East Report*” (“Yakındoğu Raporu”) adlı bir sürekli yayın mevcuttur. *AIPAC* dahil, toplam 98 Yahudi örgütü bu derginin aboneleridir. Abonelerin toplam sayısı 60 bini aşan dergi, parasız olarak basına, Kongre üyelerine, kilit noktalardaki hükümet yetkililerine ve dış politikada etkili insanlara gönderilir.³¹³

Ayrıca, *AIPAC* her yıl üye toplantıları, geleneksel politika konferansı ve politik liderlik ve kampanya stajı ile ilgili çeşitli seminerler ve toplantıları düzenlemektedir. Bu toplantılara katılanlar ABD ve İsrail'in etkili şahıslarının verdikleri söylevleri dinler, çalışma grupları oluşturur, seminerlere katılır ve nihayet “dava”ya parasal olarak destek verirler. Konferanslar politik arenadaki en önemli insanların ilgisini çeker: ABD Başkanından İsrail elçisi, Beyaz Saray ve Dışişleri Bakanlığı'nın üst düzey görevlileri, Senato ve Temsilciler Meclisi'nin

³¹¹Findley, *op.cit.*, s.277.

³¹²*Ibid*, s.279.

³¹³*Ibid*, s.51.

etkili üyelerine kadar. Bu konferanslarda yapılan konuşmalarında *AIPAC* için kullanılan tabirlerin örnekleri *AIPAC* resmî sitesinde yayınlanmaktadır.³¹⁴

Konferansların yanı sıra, *AIPAC* turların masraflarını ödeyen bir takım İsrail üniversiteleri ile birlikte çalışarak, çok önemli görevleri olan hükümet yetkililerini İsrail'e götürür. Bu turlar her yıl düzenli olarak yapılmaktadır.³¹⁵

AIPAC'la birlikte birçok Yahudi örgütü ABD çapında faaliyet yürütmektedir. *AIPAC* Yahudi lobisinin Washington'daki resmî baş temsilcisi, Yahudi örgütlerin çoğu *AIPAC* şemsiyesi altında ve *AIPAC*'la işbirliği yaparak çalışmaktadırlar.

ZOA (Amerika'nın Siyonist Örgütü) 1898'de kurulup ABD ilk milli Siyonist örgütüydü. *ZOA*'nın gençlik kolu "*Young Judea*" 1909'da kuruldu. Bu örgüt daha örgüt kolejer arası Siyonist Birliği, ve "Avukat" olarak

³¹⁴ "Hiç bir zaman değişmeyen bir şeyimiz vardır, o da *AIPAC*'ın değeridir. Bu değişim zamanında size her zamankinden daha çok ihtiyacımız var. Yıl boyunca her şehirde ve her eyalette yaptığımız iş için minnettarız. Siz İsrail ve Birleşik Devletler arasındaki paylaştığımız özgürlük, demokrasi ve hayat dokunulmazlığı değerleri üzerine kurulu dostluğumuzu pekiştirmeye yardım ediyorsunuz."(Eski İsrail Başbakanı Ariel Şaron)

"*AIPAC*'ın yaptığı iş, demokratik süreçlerin hayati bir parçasıdır Siz cesurca konuşuyorsunuz ve bu Amerika için iyi, İsrail için iyi ve dünyadaki barış ve adalet davası için iyidir. Siz politikacıların seçmen sesinin sadece seçim gününde değil, yılın her gününde duymalarını sağlıyorsunuz."(ABD Başkanı George Bush)

"Yarım yüzyıldan fazla *AIPAC* iki büyük milletimizi birleştiren dini, kültürel ve siyasi bağları güçlendirmektedir ve size bunun için teşekkür ediyorum."(Dışişleri Bakanı Condoleeza Rice)

"ABD hükümetinin İsrail'e verdiği desteğin, Amerikan Yahudi toplumunun İsrail'e verdiği desteği ile birleşmesinin bir kimliği vardır. O kimliğin adı *AIPAC*'tır."(Eski İsrail Başbakanı Yitzhak Rabin)

"*AIPAC* büyük bir iş başardı, bu şehirde lobicilik yapanların herhangi birisinden daha iyi bir iş... Siz fevkalade bir şekilde etkilisiniz."(Eski ABD Başkanı Bill Clinton)

"Bütün dünyada ... en etkili çıkar grubusunuz. Eğer var olmasaydınız, sizi icat etmemek zorunda kalırdık."(Eski Kongre lideri Newt Gingrich)

"Bence İsrail bu ülkede İsrail davasını temsil eden *AIPAC*'ın var olduğu için çok şanslıdır. Bence hiç kimse sizin kadar Ortadoğu'nun gerçekten ne olduğuna dair bilgiye sahip değildir; sizden daha iyi bir şekilde davayı temsil etmez."(Eski İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu), <<http://www.aipac.org/whatLeadersSay.cfm>>, (11.01.2006).

³¹⁵ More US Lawmakers Visiting Israel this Summer Than Ever Before by Julie Staul, CNS news.com, August 18, 2003, <http://www.cnsnews.com/viewforeignbureaus.asp?page=/foreignbureaus/archive/200308/FOR20030818c.htm>, (11.01.2006)

adlandırılacak, bugün “*Madassah*” olarak bilinen örgüte dönüşmüştür. *ZOA*’nın kadın kolu, *Madassah* 1912’de kurulmuş ve daha sonra bağımsız bir teşkilat olmuştur. *Madassah* genellikle yardım ve hayır örgütü olarak çalışmıştır. İsrail kurulmadan önce ve sonra Filistin topraklarında sağlık programları yürütmüş, gönüllüleri göndermiş, Genç Aliyah (1930’larda genç Alman Yahudilerinin Filistin’e yerleşmesini sağlayan program), eğitim ve sosyal hizmet programları geliştirmiştir. Ayrıca Yahudi feminizmin başlatılmasında *Madassah*’ın önemli rolü vardır. Bugün 300.000 üyesi ile *Madassah* dünyanın en büyük en aktif kadın örgütlerinden birisidir.³¹⁶

Amerikan Yahudi Komitesi, ya da **AJC**, 1906’da Alman Yahudileri tarafından kurulmuş, Amerika’da Yahudilerin çıkarlarını temsil eden ilk örgüttür. Yeni göç eden Yahudilere yardım etmek ve Amerikan düzene ayak uydurmalarını sağlamak örgütün kuruluş gayeleriydi. Siyonistlere önce karşı çıkıp, İsrail’in kuruluş tarihinden çok kısa zaman öncesinde Siyonizm hareketine katılmıştır. Bugün *AJC* genel olarak Diaspora’da Yahudiliğin devamlılığı, İsrail ile ilişkiler ve Amerikan hayatında dini ve millî azınlıkların bugünkü ve gelecekteki rolü gibi konular çerçevesinde konferanslar toplamakta, eğitim programlarını yürütmektedir.³¹⁷

Amerikan Yahudi Kongresi (American Jewish Congress) 1916’da, *AJC*’ni imtiyazlı ve antidemokratik bulan Doğu Avrupa Yahudi göçmenleri tarafından Siyonist bir örgüt olarak kuruldu. Örgüt genel olarak Siyonist çizgisini izlemekte ve önce *ZOA*, daha sonra *AIPAC* altında faaliyet göstermektedir. Ayrıca

³¹⁶American Jewish Desk Reference, **op.cit.**, s.185.

³¹⁷<www.ajc.org.>.

kongre 1945'ten itibaren bütün Amerikalıların hak eşitliği prensibini savunmaktadır. Amerikan Yahudi Kongresi, 1958'de, yıllık toplantıya konuşma yapmak üzere Dr. Martin Luther King'i davet ederek, Afro-Amerikalıların insan hakları davalarını ilk desteklemiş örgüt olmuştur.³¹⁸

Amerikan Yahudi Ek Dağıtım Komitesi ya da **JDC** 1914'te, *AJC* tarafından desteklenen Amerikan Yahudi Yardım Komitesi (*American Jewish Relief Committee*) ve Ortodoks Cemaatleri Birliği tarafından desteklenen Yahudiler için merkezi komitenin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Daha sonra, Yahudi işçi gruplarını temsil eden İnsanların Yardım Komitesi (*People's Relief Committee*) *JDC*'ni tamamlamıştır. *JDC*'nin kuruluş fikri, "...Yahudilerin doğdukları ya da adapte oldukları ülkelerde oturma haklarının var olduğu", ve Yahudilerin "insan olarak, oradan göçetme dahil bütün doğal haklara sahip" oldukları inancı etrafında geliştirilmiştir. *JDC* faaliyetleri Avrupa ve Asya'daki Yahudilerin büyük sayısına ulaşmıştır. Savaş sonunda, *JDC* başka uluslararası yardım kuruluşlarıyla işbirliği yaparak Yahudi mültecileri için fonlar kurmuş ve çoğunun Filistin'e göç etmesine yardım sağlamıştır. 1948'de, İsrail'in kurulmasından hemen sonra, İsrail hükümeti ile ortaklaşa yaklaşık 50.000 Yemenli Yahudilerin Aden'den İsrail'e uçuşunu sağlayan "Sihirli Halı Operasyonu" gerçekleştirilmiştir. 1950'de, "*Ezra Operasyonu*" ile Irak ve Kürt Yahudileri İsrail'e taşınmıştır. 1951 yılına kadar 270.000'i Avrupa'dan dahil, toplam 450.000 Yahudi *JDC* yardımıyla İsrail'e taşınmıştır. Soğuk Savaş boyunca *JDC* Demir Duvar arkasında kalan Yahudilere yardım etmeye

³¹⁸Paul Weber and W.Landis Jones,U.S. **Religious Interest Groups**,Greenwood Pres,Connecticut,1996,s..19-21.

çalışmıştır. Bugün de *JDC* dünya çapında yardıma muhtaç Yahudilere yardım etmeye devam etmektedir. 1994'te örgüt yardım çalışmalarını için 2 milyar dolardan fazla harcamıştır.³¹⁹

B'nai B'rith (Ahit Oğulları) Birleşik Devletler'de en eski ve en etkili Yahudi kardeşlik örgütüdür. 1843'te New York'ta o zamanki 15.000 kişilik Yahudi Amerikan toplumunun sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan *B'nai B'rith*, şimdi üyelerinin sayısı yarım milyona ulaşmış, dünya çapında en büyük Yahudi örgütüdür. *B'nai B'rith* 20. yüzyılın başında yeni alt örgütleri oluşturarak ve örgüt sistemini geliştirerek büyümeye başlamıştır. 1913'te, anti-semitizm ve haksızlık ile mücadele etmek amacıyla *B'nai B'rith* yan kolu olarak, *ADL (Anti-Defamation League)*, Anti-Propaganda Ligi kuruldu. 1923'te Illinois Üniversitesi'nde *B'nai B'rith* çatısı altında ilk Yahudi öğrenci örgütlenmesi-*Hillel* dernekleri meydana geldi. Bugün *Hillel* Fonu'nun 81 ülkedeki kampüslerde 400 yerel şubesi bulunmaktadır. *B'nai B'rith* kadın kolu, *BBW (B'nai B'rith Women)* San Francisco'da 1909'da kuruldu. *BBW* Amerikan feminist hareketinde yer almış, İsrail'in kurulmasında önce ve sonra Filistin'deki Yahudiler için para, gıda ve giyim olarak büyük yardımlar toplamıştır. 1995'te *BBW* ismini Uluslararası Yahudi Kadın Örgütü (*Jewish Women International*) olarak değiştirdi. Bugün *B'nai B'rith* 55 ülkede şubeleri bulunan, Yahudi dünyasının en büyük uluslararası kurumudur. Örgüt Yahudilik ve Jüdaizm, Yahudi eğitimi toplumsal gönüllü hizmet, insan hakları ve liderlik programlarını yürütmekte,

³¹⁹<www.jdc.org>.

ayrıca bütün ülkelerde Yahudilerin kültür miraslarını öğrenme hakları için mücadele vermektedir.³²⁰

Anti-Propaganda Ligi'nin, ya da kısaca **ADL**'nin, faaliyetlerinin önemi açısından ayrı olarak ele alınması gerekir. Anti-semitizme ve haksızlığa karşı kurulmuş bu örgüt, faaliyet tarihi boyunca medyadaki ve sinemadaki Yahudi imajından başlayarak üniversite vakıf konferanslarında yapılan konuşmalara kadar, ABD'de Ortadoğu ve Yahudilerle ilgili her seminer, konuşma, film, makaleye dikkat etmektedir. Üniversite kampüslerinde "Arap propagandası yapan" Ortadoğu araştırma merkezlerinin faaliyetlerini engellemeye çalışmaktadır. Edward Said ve Noam Chomsky gibi dünyaca ünlü düşünürlerin görüşlerinden rahatsız olup, yaptıkları konferans konuşmalarını sabote etmeye çalışıldığı görülmüştür. *ADL*, *AIPAC*'ın da yaptığı gibi konuşmacılar hakkında dosya tutmaktadır. Noam Chomsky, *ADL* tarafından kendisi hakkında tutulan yüzlerce sayfalık dosyanın bir kopyasını ele geçirmişti:

"Görünüşe bakılırsa yaptığım her konuşma izlenmiş ve -kimi zaman komik derecede çarpıtılmış- raporlar dosyamda tutulmak üzere *ADL*'ye gönderilmiş..."

Bir üniversitede ya da başka bir yerde konuşma yaptığımda birtakım kişilerin imzasız bildirimler dağıtması olağan bir şeydir. Bu bildirimler, benim şurada burada söylemiş olduğum iddia edilen sözlerle (ki çoğu uydurmadır) süslenmiş, beni küçük düşürücü ve saldırgan ifadelerden oluşur.

Hiç şüphem yoktur ki bunların gerisinde *ADL* vardır ve bu imzasız bildirimleri dağıtanlar da bunu çoğu kez kabul ederler. Bunlar tabii ki yasa değildir. Eğer *ADL* bu şekilde davranmayı seçiyorsa, buna hakları vardır fakat yine de bunu açık açık yapmaları gerekir."³²¹

³²⁰Bkz.:<www.bnaibrith.org>

³²¹Findley ,**op.cit.**, s.284.

Ayrıca, *ADL* geniş çapta *PR* ve *Grass Roots* kampanyaları yürütmekte ve faaliyetlerinin bütünü ile Yahudi lobisi içinde önemli rol oynamaktadır.³²²

Bütün Yahudi örgütlerinin liderleri en az ayda bir defa toplanarak genel bir durum değerlendirmesi yapmaktadır. “**Başlıca Amerikan Yahudi Örgütleri Başkanlar Konferansı**”(“**Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations**”) olarak bilinen ve 1948’den beri faaliyet gösteren bu mekanizma, şemsiye örgüt olarak kabul edilmektedir. Örgütün otuzdört daimi üyesi altı tane de gözlemci üyesi bulunmaktadır. Örgütün üyeleri arasında ilk akla gelen *AJC*, *American Jewish Congress*, *B’nai B’rith* ve *Union of American Hebrew Congregations*’dır. Bunların hepsinin de Washington’da temsilcileri bulunmaktadır. *AIPAC* lobinin başında bulunsa da bu örgütler belli sınırlar içerisinde lobi faaliyetinde bulunmaktadırlar. Ancak daha çok kamuoyuna yönelik çalışmalar yapan bu örgütler İsrail’i ilgilendiren önemli karar ve yasa tasarılarının görüşülmesi esnasında üyelerini harekete geçirmektedirler. Bu gruba giren örgütlerden Dünya Siyonist Kongresi’nin merkezi Kudüs’te bulunduğu için doğrudan yabancı lobi kapsamında değerlendirilmekte ve örgüt bu nedenle faaliyetlerine ilişkin kayıtları Adalet Bakanlığı’na vermektedir. Başkanlar Konferansı’nda Yahudi örgütleri arasındaki görüş ayrılıkları ve varsa çatışmalar giderilmektedir.³²³

Lobinin yürüttüğü *PR* kampanyaları çerçevesinde *AIPAC* tarafından yayınlanan “*Neareast Report*” ve “Eylem Alarmı” haftalık yayınlarının yanında, *AJC*’nin yayınladığı aylık “*Commentary*” dergisi, el ilanları ve gerekli görüldüğü

³²² <www.adl.org.>

³²³ Arı , **op.cit.**, s.244.

zaman basılan kitapçıklar mevcuttur. İsrail yanlısı propaganda yapmakla beraber, bu yayınların amacı anti-Arap propaganda yapmaktır. 1983'te *AIPAC*, ilk defa “Düşmanların Listesi” niteliğinde bir kitap yayınlamıştır. Kitabın “İsrail’i gözden düşürme kampanyası” başlığı altında *AIPAC*’ın “İsrail çıkarlarına zarar verenler” diye tanımladığı 29 örgütün ve 39 kişinin tek tek belirtildiği “aktörler listesi” mevcuttu. Bu “düşmanlar” arasında eski dışişleri genel sekreteri George W. Ball, emekli büyükelçiler Talcott Seeyle, Andrew Killgore, John C. West, James Akins, eski senatör James Abourezk gibi isimler vardı. Aynı listede, birkaç üniversite öğretim görevlisinin yanı sıra farklı görüşleri paylaşan beş Yahudinin de adları bulunmaktaydı.

ADL, *AIPAC*’ın listesiyle hemen hemen aynı anda kendi “düşmanlar listesi”ni hazırlamış, kitabın adı “Amerika’daki Arap Propagandası: Araçlar ve Sesler” idi, ve kitap 31 kuruluşun ve 34 kişinin isimlerini içeriyordu.³²⁴

“Düşman” olarak ilan edilen kişi veya kuruluş, Lobi tarafından uygulanan geniş çapta bir baskıya maruz kalmaktadır. Üniversitelerde Yahudi öğrencilerin düzenlediği eylemleri daha önce Noam Chomsky deneyimi açısından açıklamıştık. Aynı zamanda, Lobi Kongre ve Senato’da İsrail ile ilgili yasa tasarılarına olumsuz oy veren veya kürsüden İsrail’in politikalarını eleştirmeye cesaret eden temsilcileri ve senatörleri takip eder ve seçimleri kazanmamalarını sağlamaya çalışır. Bunun en iyi örneklerinden biri Paul Findley olayıdır. Paul Findley, yaklaşık 20 yıl senatörlük yapmıştır. Arap-İsrail anlaşmazlığının çözümü için özel bir çaba sarfetmiş, bu amaçla İsrail işgali altındaki Lübnan’da bulunan *Sabra*, *Şatilla* ve *Tel-Zaatar* kamplarını yakından inceleme gereğini duymuştur.

³²⁴Findley, *op.cit.*, s.65.

Bu araştırma ve geziler, onun Filistin yanlısı ve İsrail karşıtı bir politika izlemesine önemli ölçüde etki etmiştir. İsrail'e ve işgal politikasına yönelik ciddi eleştirilerinden dolayı da İsrail Lobisinin boy hedeflerinden biri haline gelmiştir. Nihayet Lobinin yoğun ve ısrarlı kampanyası sonucu 1983'teki seçimi kaybederek ABD Senatosu'na veda etmiştir. İsrail Lobisinin bir yetkilisi olayı şöyle değerlendirmiştir: "Sonunda Findley'ı defettik. Rakibi Durbin'in harcadığı 750 bin doların 685 binini biz Yahudilerden topladık ve onu defettik."³²⁵ Lobi'nin milletvekillerine yaptığı seçim baskısının son örneklerinden, Alabama'dan Earl Hilliard ve Georgia'dan Cynthia McKinney, Kongre'de İsrail çıkarlarına karşı oy verdikleri için Paul Findley'nin başına geleni yaşamışlar, 2002'de kongre seçimini kaybetmişlerdir.³²⁶

Böylece, Lobi uygun kişilere sadece Yahudilerin oylarıyla değil, seçim kampanyalarına büyük miktarda bağış yaparak Kongre'ye seçilmelerine de katkı sağlar. Bunda, Yahudiler diğer etnik lobileri çok geride bırakmaktadır. 1989-1990 döneminde Yahudi lobisince tarafından oluşturulan *PAC*'lar tarafından Senato üyelerine 4.7 milyon dolar, Temsilciler Meclisi üyelerine ise, 2.9 milyon dolar bağış yapılmıştır.³²⁷ Paul Findley, Lobi'nin seçim kampanyalarında bağış toplamasının sistemini şöyle anlatmaktadır:

"*AIPAC* diğer lobilerden çok farklıdır. En temel farkı, bu örgütün hiçbir zaman doğrudan parti kampanyaları için para toplamaması veya harcamamasıdır. Kampanya işleri *AIPAC*'ın yavruları olarak adlandırabileceğimiz İsrail yanlısı Politik Eylem Komiteleri (*PAC*)'ne bırakılmıştır. Üçbinin üzerinde *PAC*, federal yasaların teminatı altında çalışmaktadır ve çoğu doğrudan özel çıkar lobileri için çaba sarfederler. Bu üçbin *PAC*'ın arasından 75'i İsrail'e destek vermekle ilgili her türlü

³²⁵ *Ibid*, s.7.

³²⁶ "Pro-Israel Lobby Has Strong Voice", by Thomas B. Edsall and Molly Moore, September 5, 2004, <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A62438-2004Sep4.htm>>. (11.01.2006)

³²⁷ *Arı, op.cit.* s.250.

işin içindedirler, ancak hiçbiri ne *AIPAC*'ın ne de başka herhangi bir Yahudi örgütünün çalışma listelerinde bulunmazlar.

...İsrail yanlısı *PAC*'lar 81 ve 82 yıllarında 268 farklı seçim kampanyasına 1.8 milyon dolardan fazla para harcayarak Federal Seçim Komisyonu raporlarına geçmişler ve listede en çok para harcayan grup sıralamasında bir numaraya yükselmişlerdi. Ağustos 1984'ün ortalarında *PAC*'ların sayısı 75'e ulaşmış ve 84 seçimlerinin tamamında 4,25 milyon gibi inanılmaz bir bütçeye ulaşmışlardı. *PAC*'ların hiçbiri İsrail yanlısı olduğunu belirten ya da *AIPAC* veya diğer Yahudi örgütleriyle ilişkileri olduğu duygusunu uyandırabilecek isimler taşıyorlardı. Her biri farklı isimler kullanarak, İsrail yanlısı karakterlerini örtmüşlerdi. Bu isimlerden bazıları şunlardır: "18'ler komitesi", "Arizona Politik İlgi Grubu", "Politik İşler Birleşik Komitesi" ya da "Hükümet Eylem Komitesi", ama aslında, tümünün tek bir amacı vardı; İsrail.

...İsimleri ne olursa olsun, İsrail yanlısı *PAC*'lar, İsrail'i destekleyen kişilerin, İsrail yanlısı adayları desteklemeleri için çeşitli alternatifler sunuyorlar. Herhangi bir kişi, bir *PAC*'a, 5.000 dolarlık bir bağışta bulunabilir ama yasalar gereği bir adaya yapacağı yardım 1.000 dolarla sınırlıdır. Öte yandan, herhangi bir *PAC* bir adaya seçim başına 5.000 dolarlık yardımda bulunabilir. Bu durumda, şahıslar bir yandan 1.000 doları doğrudan adaya bağışlarken, öte yandan da aynı aday için 5.000 dolarlık "küçük bir hediye çekini" aynı adaya verilmek üzere bir *PAC*'a bağışlayabilir. İsrail'i destekleyen *PAC*'ların inanılmaz bir şekilde büyüdüğünü gözleyen *The Wall Street Journal*, Ağustos 1983'te, Beverly Hills California'da oturan Bay ve Bayan Weinberg'lerin, merkezi Los Angeles'ta bulunan Yurttaşların Politik Eylem Komitesi adlı örgüte tam 20.000 dolar bağışta bulduklarını haber konusu yapmıştı. Aynı çift, seçimlerde beni yenen Demokrat aday Richard J. Durbin'e de 2.000 dolarlık bir bağış yapmıştı. *PAC*'ın yaptığı yardımsa, 5.000 dolardı. Bu tür bir cömertlik ortalama bir politikacı tarafından asla göz ardı edilemez."³²⁸

PAC'ların başarılı çalışmalarının başarıları en iyi örneği Ulusal Politik Eylem Komitesi (*Nat PAC*)'dir. 80'lerin başında bu *PAC*'ın New York'taki bürosunun başında *AIPAC*'ın eski politik direktörü Richard Altman bulunmaktaydı. 1982'de *Nat PAC*, 1,04 milyon doları bağış olarak toplamış ve 109 ayrı kongre adayı için bu paranın 547.500 dolarını büyük bir beceriyle harcamıştı. Ayrıca, yasal limit olan 5.000 dolarlık bağışı, desteklediği 31 senatör adayına dağıtmıştı. Bu adaylardan 28'i Senato'ya seçildiler. Kongre'de ise, desteklediği 73 adaydan 57'si seçimi kazandı. Gücünün farkına varan *Nat PAC*,

³²⁸Findley ,*op.cit.*, s.77.

The New York Times'a tam sayfa ilanlar vererek daha fazla destek istemekte ve “50 eyaletin her birinde İsrail'in ayakta kalmasının Amerika için yaşamsal olduğunu anlayan insanların seçilmesini sağlamanın önemi”ni anlatmaya çalışmaktaydı.³²⁹

Bazı istisnalar dışında Yahudi lobisi genelde demokratları desteklemektedir.³³⁰ “Yahudiler ve Amerikan Politikacıları” adlı kitabın yazarı olan ve Yahudi olayına tek yanlı bakmadığı söylenen stratejist Stephen D. Isaacs, adaylarla kişiler arasındaki ilişkiyi şöyle yorumluyor: “Ulusal politikada, eğer Demokrat’sanız, Yahudi parası olmaksızın herhangi bir yere ulaşmayı umut etmeniz imkansızdır.”³³¹ 1968’de, başkan adayı Hubert Humphrey’e 100.000 dolardan fazla bağışta bulunan 21 kişiden 15’i Yahudi’ydi. Isaacs’a göre, var oluş nedeni Demokrat Parti’nin Beyaz Saray’a sokabileceği en çok kişiyi sokmak olan Demokratik Ulusal Komitesi’nin kullandığı paranın yaklaşık %50’si Yahudi kaynaklardan sağlanmaktadır.³³²

Yahudi lobisi tarafından yapılan bağışların büyük bir kısmı Kongre’deki ulusal güvenlik ve dış politika konularıyla ilgili birkaç önemli komitenin üyelerine gitmektedir. Bu konuda Federal Seçim Komisyonu’nun kayıtları üzerinde yapılan araştırma 1985-1990 arası dönemde Senato Dış İlişkiler Komitesi üyelerine 1,2 milyon dolar bağış yapıldığını ortaya koymuştur. Aynı dönemde TM Dışişleri Komitesi üyelerine de 1,2 milyon dolar bağış yapılmıştır. Bu miktarlar diğer ideolojik amaçlı PAC’ların toplam bağışlarını geçmekteydi.

³²⁹ **İbid.**, s.77.

³³⁰ Akiba J. Kovitz, “American Jews at a Political Crossroads”, Jerusalem Post, 1-11-03, < <http://www.freerepublic.com/focus/news/821290/posts>>(14.02.2006).

³³¹ Findley, **op.cit.** s.83.

³³² **İbid.**

Yapılan tetkikler sonunda Senato Tahsisatlar Komitesi'nin Dış Operasyonlar Alt Komitesi'nin 13 üyesine bu dönemde 1 milyon dolar bağış yapıldığı görülmüştür.³³³ Aslında bu dönemde komite üyelerine verilen bu ağırlık İsrail'e verilecek 10 milyon dolarlık fon garantisinin kazaya uğramadan Kongre'den geçmesini sağlamaya yönelikti.

AIPAC, başta işçi sendikaları olmak üzere diğer çıkar grupları tarafından da desteklenmektedir. Yasama üzerinde belli bir etkiye sahip olan İsrail lobisinin yürütme üzerinde de oldukça etkili olduğu gözlenmektedir. Dışişleri Bakanı Shultz, 1986'da İsrail'le ilgili yasa tasarısı hazırlanırken, bizzat yazılı olarak *AIPAC*'tan ne tür silahları ve yardım paketini istediklerini bildirmelerini istemiştir.³³⁴ Dolayısıyla *AIPAC* girişimleriyle, ekonomik yardımlar 1981'den itibaren, askerî yardımlar ise 1985 mali yılından itibaren karşılıksız hale dönüştürülmüştür. Ayrıca 1985'te kabul edilen bir yasa ile İsrail'e Ekonomik Destek Fonu (*Economic Support Funds: ESF*) çerçevesinde yapılan yardımın (yaklaşık 1,2 milyar dolar) İsrail'in ABD'ye olan yıllık borç geri ödemelerine eşit miktarda olması kararlaştırılmıştır. İsrail'in bu ayrıcalığı 1,8 milyar dolayındaki askeri yardımlar için de geçerlidir.³³⁵ Örneğin, 1991'de İsrail'e verilen 1,8 milyar dolarlık askerî yardımın da diğer askeri yardımlarda (diğer ülkelere kredi biçiminde veriliyor) öngörüldüğü gibi (*Foreign Military Sales: FMS*) tamamen ABD'den silah alımı için kullanılması gerekirken, 475 milyon dolarını savunma sanayinin modernizasyonu ve 150 milyon dolarını da ABD'de yapacağı araştırma

³³³Edward Roeder, "Pro-Israel Groups Know Money Talks in Congress", **The Washington Times**, September 18, 1991, s.A-7.

³³⁴Eric M Uslander,.: **All Politics Are Global: Interest Groups and the Making of Foreign Policy, Interest Group Politics**, 4th ed. by Allan Y. Cigler and Burdett A. Loomis Washington D.C., Congressional Quarterly Press, 1995, s.375.

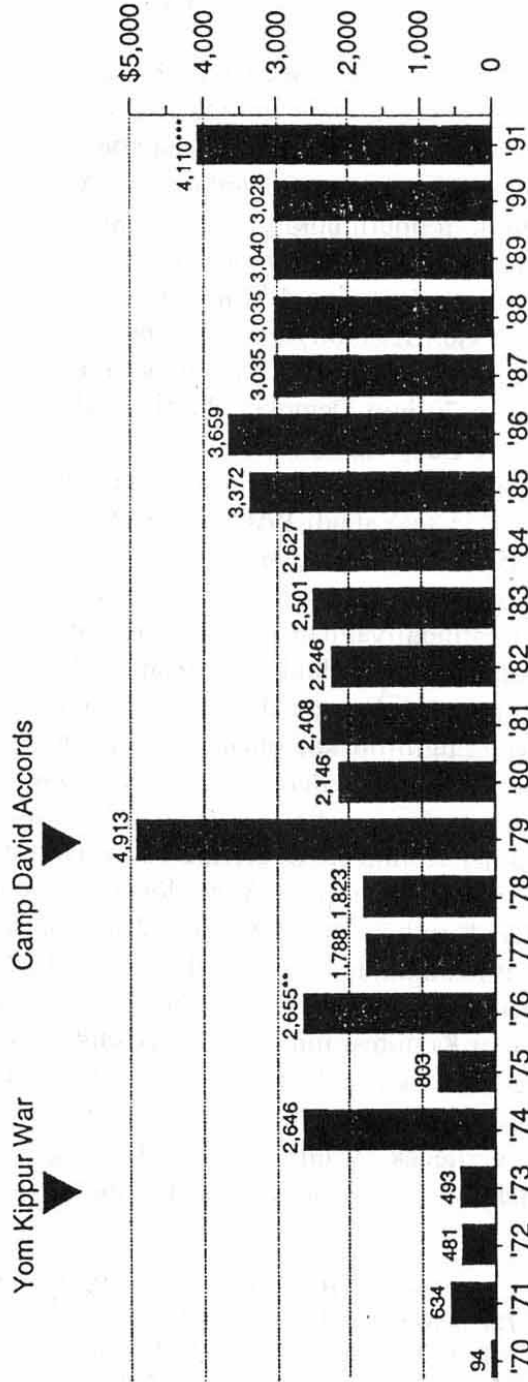
³³⁵**Congressional Quarterly Weekly Report**, Vol.50, No.3, January 18, 1992, s.125.

geliştirme faaliyeti için harcamasına izin verilmiştir.³³⁶ (1970-1991 yıllar arasında İsrail'e yapılan yardım rakamları için bkz.Şema 4). Nitekim, 1995 Eylülünde de Senato İsrail'e 3 milyar dolar askeri ve ekonomik yardım yapılmasını öngören yasayı onaylarken, Filistin'e yapılacak yardımı 1993 Eylülündeki anlaşmalara bağlı kalması, terörizmi engellemesi, bu konuda gerekli tedbirleri alması gibi bir yığın koşula bağlayan yasayı kabul (*MEPFA: Middle East Peace Facilitation Act*) ederek erteliyordu.³³⁷

³³⁶ **Congressional Quarterly Weekly Report**, Vol.49, No.4, January 26, 1991, s.247.

³³⁷ **Arı,op.cit.** s.248'den Near East Report, (published by AIPAC) Vol.XXXIX, No.21,September 25, 1995, s.110.

Şema 4. Yıllara Göre İsrail'e Yapılan Yardımlar (1970-1991).

Kaynak: Arı, **op.cit.**s.249'dan; Congressional Quarterly Weekly Report, Vol.50, No.3, January 18, 1992, s.125.

Bütün bunlara rağmen, İsrail lobisinin zaman zaman Kongre ve Beyaz Saray'da istediği etkiyi yaratamadığı oluyor. Dolayısıyla, 1978'de Suudi Arabistan'a F-15 satılmasını önleyememesi, ayrıca 1981 ve 1986'da yine Suudi Arabistan'a silah satılması karşısında verdiği mücadeleyi kaybetmesi ve 1991'de Başkan Bush'un Yahudi yerleşimcilere harcanmak için İsrail'in istediği 10 milyar dolarlık yardım fonu garantörlüğünü Likud hükümetinin Yahudi yerleştirmeye devam ettiği için serbest bırakmaması ve bunu ancak İşçi Partisi'nin iktidara gelerek yeni Yahudi yerleştirme politikasını durdurması üzerine vermesi gibi örneklere de rastlanmaktadır.³³⁸

Fakat bu az rastlanan örnekler dışında, İsrail lobisinin inanılmaz başarısı Amerika'daki Yahudi gücü efsanesinin doğmasına neden olmuştur. *The New York Times*'ta AIPAC hakkında yapılan yorum bunu en iyi şekilde açıklamaktadır: "Washington'daki dış politikayla ilgilenen çıkar grupları arasındaki en etkili, en iyi yönetilen ve en güçlü örgüt."³³⁹

³³⁸ 10 milyar dolarlık kredi garantörlüğü, Yahudi mültecilerin konut sorununu çözmek için İsrail'in bağımsız kredi kurumlarından 30 yıl süreli ve ilk on yılı geri ödemesiz biçimde alacağı kredilerde ABD'nin garantör olmasını öngörmekteydi. **Compressional Quarterly Weekly Report**, January 18, 1992, s.120.

³³⁹ <www.aipac.org>.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP – İSRAİL ÇATIŞMASI, ABD VE YAHUDİ LOBİSİ

I. ABD’NİN ORTADOĞU’DAKİ ÇIKARLARI VE İSRAİL İLE İTTİFAKI

A. ABD’nin Ortadoğu’daki Çıkarları

Milli ya da devlet çıkarı geleneksel kavramını coğrafi, kültürel, siyasi ve ekonomik faktörler oluşturmaktadır. Milli çıkar oluşturan öğeler şunlardır: devletin bağımsızlığı ve dokunulmazlığı, anayasal düzenin ve değer sistemin korunmasını sağlayan askerî güvenlik; ekonomik gelişme anlamını kapsayan ülke ve nüfusunun refahı; bölgede ve bölge dışında serbest işbirliği, değişim ve temasların zeminini hazırlayan güvenli ve olumlu uluslararası ortamdır.³⁴⁰

Bundan çıkararak, Donald Nuechterlein Amerikan milli çıkarların aşağıdaki ihtiyaçlardan meydana geldiğini söylemektedir:

1. Amerika Birleşik Devletleri’nin ve onların anayasal düzenlerinin savunulması,
2. Amerikan halkının ekonomik refahının büyümesi ve Amerikan mallarının yurtdışı piyasalara sürülmesinin sağlanması,
3. Olumlu dünya düzeninin yaratılması,
4. Yurtdışında Amerikan demokratik değerlerinin ve serbest piyasa sisteminin yayılması.³⁴¹

³⁴⁰ Nuechterlein D.E., **America Recommended; United States National Interests in a Reconstructed World**, Lexington, 1991,s.15-17.

³⁴¹ **İbid.**

Amerika'nın Ortadoğu'da çıkarları Amerikan dünya politikasının çerçevesinden doğmaktadır. Defalarca yazılmış, İsrail yanlısı olan ve olmayan uzmanların ve resmî söyleşilerde açıklanan bu çıkarlar şunlardır:

1. Arap petrolüne ulaşımı sağlamak,
2. Bölgede Sovyet nüfuzunun ve etkisinin yayılmasını durdurmak, (1991'den sonra ortadan kalktı.)
3. Yerel çatışmaları sonlandırmak ve batı karşıtı olan rejimleri gelişmesini önlemek,
4. Arap dünyasında Amerikan ekonomik ve siyasi etkisini arttırmak,
5. İsrail bağımsızlığı ve güvenliğini savunmaktır.³⁴²

Petrole gelince, bilindiği gibi petrol önemli enerji kaynaklarından biridir. Gelişmiş veya gelişmemiş, yeryüzündeki her ekonomi bu enerji kaynağına önemli ölçüde bağlıdır. Basra Körfezi ülkeleri dünya ham petrol rezervlerinin üçte ikisini bulundurmaktalar. Özellikle Suudi Arabistan'ın dünya ham petrol rezervlerindeki payı %22.9 civarında olup dikkat çekmektedir.³⁴³ Birleşik Devletler petrol ihtiyaçlarının %50'sini yurtdışından karşılamakta olup, 2003 verilerine göre ithal petrolünün %25'i Ortadoğu'dan gelmektedir.³⁴⁴ Birleşik Devletler kendi petrol kaynaklarına sahip olduğundan, Avrupa ülkeleri kadar Ortadoğu petrolüne bağlı

³⁴² George W. Ball, Under Secretary of State, Senate Appropriations Committee, February 1, 1965; **American Foreign Policy: Current Documents, 1965**, s. 616-618; **Contemporary U.S. Foreign Policy**, ed. Elmer Plisehke, Greenwood Press, New York, 1991, s. 732; Seth P. Tillman., **The Us in the Middle East: Interests and Obstacles**, Indiana University Press, Bloomington, 1982, s. 43.

³⁴³ Tayyar Anı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, Alfa Yayınları 2. baskı, İstanbul, 2005, s. 393.

³⁴⁴ Lenore G. Martin, **Middle East Overview, Citizen's Guide to U.S. Foreign Policy Election 2004**, Foreign Policy Association; Washington D.C., 2004, s. 53-72.

değildir, fakat %25 önemli bir rakamdır ve bu rakam bölgenin ABD dış politikasının öncelikli konularının başında gelmesini sağlamıştır.³⁴⁵

Bölgede Sovyet nüfuzunun ve etkisinin yayılmasının önlenmesi ise, Ortadoğu'yu Soğuk Savaşı'nı sıcak cephelerinde biri haline getirmiştir. Kuruluş gününden itibaren İsrail'e destek sağlayan ABD'ye karşı, Sovyetler Birliği İsrail'e karşı olan Arap ülkelerini desteklemeye başlamıştır. Bunlar arasında en önemlisi Mısır ve Suriye, İsrail'e karşı Arap davasının başını çektiler. 1952'de Mısır'ın başına geçen Cemal Abdül Nâsır'ın Bağılantısızlar'a katılması, Çekoslovakya'dan 1955'te silah satın alması ve 1956 Mayıs'da Çin Halk Cumhuriyetinin tanınması gibi hareketler ABD'yi çok rahatsız etmişti.³⁴⁶ Böylece, Nâsır'ın önderliğini yaptığı Batı karşıtı Arap rejimleri Sovyetlerin desteğiyle İsrail ve ABD'ye karşı siyasi, diplomatik ve askeri hareketler yürüttüler. Buna bağlı olarak, bölgede Batı tipi demokrasiye ve serbest piyasa sistemine sahip olan İsrail mekanik olarak ABD'nin bölgedeki öncü müttefiki haline geldi. Ayrıca Filistin davasında Sovyetlerin FKÖ'ye verdiği destek İsrail'in ABD'ye ihtiyacını pekiştirmiştir.

Aslında, II. Dünya Savaşı bittikten sonra ABD'nin Ortadoğu'ya silah satışı politikası, hem Araplara hem de Yahudilere silah ambargosu uygulamaktı. Bunun nedeni, olası Sovyet müdahalesi ve ABD'nin Arapları Sovyetlerden ve Çin'den daha çok silah almalarını önlemektir.³⁴⁷

³⁴⁵ Bassam Tibi, **Conflict and War in the Middle East, 1967-91, Regional Dynamic and Superpowers**, MacMillan Press, London, 1993, s. 138.

³⁴⁶ Ömer Kürkçüoğlu, **Türkiye'nin Arap Ortadoğusun'na Karşı Politikası**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972, ss. 34-36

³⁴⁷ Esra Savan, **“Foreign Policy-Making of the United States and it's Policy on Palestinian – Israeli Conflict in 1948-1981”**, YL Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003, s. 36.

Kuruluşunda İsrail “tarafsızlık” politikası izlemeye kararlıydı. Ama bu politika, 1950’lerde İsrail’in Kore’de ABD’nin yanında yer alınca bitmişti. İsrail aynı zamanda Amerika’yı silah sağlayıcısı olarak görmeye başlamıştır.³⁴⁸

ABD’nin İsrail tarafında yer almasına rağmen, Sovyetlerin ve “radikal” rejimlerin ideolojisinden hoşlanmayan Suudi Arabistan, Ürdün, Kuveyt, yani genellikle otokratik rejimler Ortadoğu’da Batı yanlısı politika izlemekteler. Bunun neden ilk olarak kendi rejimleri açısından Sovyetlerin bir tehlike oluşturması ve tabi ki petrol gelirlerine dayalı ekonomilerin, öncelikle baş müşteri olan Batı’ya bağlı olmalarıdır. Buna bağlı olarak, İsrail ve Türkiye’den sonra Suudi Arabistan ABD’nin bölgedeki önemli müttefiklerinin birisi olmuştur. Özellikle Kuveyt krizinde Suudi Arabistan’ın Amerikan ordusunun gücüne başvurması krallığın güçsüzlüğünün ve ABD’ye bağımlılığının göstergesi olmuştur.³⁴⁹

İsrail güvenliği ve ABD hegemonyası açısından bölgede ciddi tehlike oluşturan Mısır ise 1970’lerin ortasında sürpriz bir 180 derecelik dönüşü ile yüzünü Doğu’dan Batı’ya çevirdi.³⁵⁰ 1967’de, 6 Gün Savaşı yenilgisi Nâsır’ın Arap liderliği hayallerine ve ülke içindeki prestijine büyük darbe indirmişti. Neticesinde, iktidara gelen Enver Sedat 1967’de kaybedilen topraklarının geri alınmasının sadece ABD yardımı ile gerçekleştirebileceğini anlamıştı. Başkanı Enver Sedat ve ABD Başkanı Jimmy Carter çabaları sonucunda, Eylül 1978’de, Mısır-İsrail arasında imzalanan Camp-David Anlaşması İsrail’in en büyük Arap ülkesinin tarafından resmi tanınması, ve Arap dünyasındaki en büyük tehdidin

³⁴⁸ *İbid*, s. 36

³⁴⁹ Arı ,*op.cit*, s. 486

³⁵⁰ Cleveland,*op.cit.*,ss.338-339.

ortadan kalkmasını sağlamıştı. Mısır ise 1967’de İsrail tarafından işgal edilen Sina Bölgesinin geri almasını, Mısır’a halen ABD’nin İsrail’den sonra en büyük ekonomik yardımı vermesini sağlamıştı.³⁵¹

1991’de Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla, bölgede Amerikan hegemonyası ve İsrail güvenliği açısından tehlikeli olan iki güç kalmıştır- İran ve Irak.

1990’larda Ortadoğu’da statükoyu korumakla ve Ortadoğu Barış Sürecini sağlamaya çalışan ABD 11 Eylül 2001 terörist eylemiyle sarsmıştır. Tarihte ilk defa savaş halinde olmadan “kalbine” vurulan ve büyük şoka uğrayan ABD, 11 Eylül terörist eylemlerini gerçekleştirmiş olan Radikal İslam ekstremizme karşı “haçlı seferini” ilan etmiştir, ki bu Ortadoğu’daki statükonun tamamen değişmesine yol açmıştır.³⁵²

“Terörizme karşı savaş” açan ABD Başkanı George W. Bush “önleyici savaş” doktrinini ortaya attı.³⁵³ Artık Birleşik Devletler kendisine yönelik saldırıları önlemek amacıyla terörist gruplarına nerede olmalarını göze almadan saldıracağını ilan etmişti. Ayrıca terörist gruplarına yardım eden veya savunan devletler de saldırıya uğrayacakları dile getirilmişti. Bush, 20 Eylül 2001’de Kongre’de yaptığı konuşmada “Her millet her bölgede, şimdi karar vermelidir. Ya bizimlesiniz, ya da teröristlerle.”³⁵⁴

ABD’ye göre artık devletlerin iki seçeneği vardı: “Terörle savaşta” Amerika’yı desteklemek, ya da desteklemeyip “terörist devlet” unvanını

³⁵¹ Arı Tayyar, “Amerika’da Siyasal Yapı...”, **op.cit.**, s. 248.

³⁵² James Carrol, “The Bush Crusade”, September 20, 2004, < <http://www.thenation.com/doc/20040920/carroll/5>>, (12.04.2006).

³⁵³ The National Security Strategy of the United States of America <<http://www.whitehouse.gov/nsc/ns.htm>> (12.04.2006)

³⁵⁴ <<http://en.wikipedia.org/wiki/Bush-doctrine>> (12.04.2006)

kazanmaktır. 11 Eylül saldırıları ilk olarak 2001’de Afganistan’a harekât düzenlenmesi ile yankılanmıştı. Bundan sonra Bush hükümetinin stratejisi “şeytan eksenini”³⁵⁵ olarak adlandırdıkları Irak, İran ve Suriye’ye saldırı öngörmekteydi. Ortaya “Büyük Ortadoğu Projesi” atıldı ve terörizme ve radikal İslâm’a zemin hazırlayan anti-demokratik rejimler ve sosyal sistemler ortadan kaldırılacaktı, kısacası ABD yönetimine göre Ortadoğu’nun yeniden yapılandırılmasına ve demokratizasyona ihtiyacı vardı. Bunu, Dış İlişkiler Konseyi (CFR) üyesi ve diplomat, neo-lib (yeni liberal) düşüncesinin temsilcisi olan Ronald Asmus’un açıklamalarında görmek mümkündür: Büyük Ortadoğu’da demokrasiyi yerleştirmeyi amaçlayan ciddi bir stratejinin üç şeyi yapması gerektiği belirtiyor:

“Bölgedeki demokratları desteklemek. Bunun için değişikliğin bölgedeki toplumların içinden geleceğini kabul etmek ve değişiklik isteyen güçleri kuvvetlendirecek politikalar oluşturmak gerekiyor. İlerleme kaydeden ülkeleri ödüllendirmeye kaydetmeyenleri cezalandırmaya başlamak gerekiyor. İkincisi, ABD ve Avrupalı müttefikleri demokratik değişimin kolaylıkla gerçekleşebileceği bir dış ortam ve jeopolitik bir çerçeve yaratılmasına yardımcı olmalı. Büyük Ortadoğu kadar demokrasiye düşman olan... Bunun için ilk adım Türkiye’ye, kendisini AB üyeliği için yeterli tam bir demokrasiye dönüştürmesine yardım etmek olmalı. Böylelikle Batı’nın demokratik bir Müslüman ülkeyi kucaklamaya hazır olduğu da gösterilmiş olacak. Eğer Batı Türkiye’yi doğru anlayamazsa bölgedeki daha karmaşık diğer sorunları çözmede kesinlikle başarılı olamaz...”³⁵⁶

“Demokratik değişim” ve “jeo-stratejik çerçeve” yaratılmasına 20 Mart 2003’te Irak’a saldırı ile başlandı. Irak I. Körfez Savaşından (1991) beri ABD’yi Ortadoğu’da rahatsız eden bir devlet olarak varlığını sürdürüyordu. 1991’de Kuveyt’ten ABD tarafından uluslararası kamuoyunun desteğiyle püskürtüldü, fakat o zaman Saddam Hüseyin’in rejimini devirmek ABD amaçları arasında

³⁵⁵ **İbid.**

³⁵⁶ Selin Çağlayan, **İsrail Sözlüğü**, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2004, s. 204-205.

değildi. Harekatın hızla sona erdirilmesinin nedenleri arasında ülke içindeki veya uluslararası desteğin yıpranma (ki ABD hükümetinin en üst düzey görevlileri Kongre'nin huzurunda tanıklık etmişler ve uluslararası topluluğu Amerika'nın tek hedefinin Kuveyt'in bağımsızlığı olduğu konusunda güvence vermişlerdir.) ve Irak'ın parçalanma tehlikesi vardı.³⁵⁷ Ancak yeni strateji çerçevesinde Irak'ın yeniden yapılandırılması askeri müdahaleyi gerektiriyordu. Bu harekâta ABD'yi büyük devletlerden sadece İngiltere destekledi. ABD Irak'ın kitle imha silahlarını bulundurduğunu ve bölge ve dünya için tehlike oluşturduğunu iddia etmişti.³⁵⁸ ABD Irak operasyonu için BM Güvenlik Konseyinde teklifler sunarak dünya devletlerinden desteği elde edemedi.³⁵⁹ Bunun üzerine, ABD ve İngiltere tek başına hareket ederek, "Irak'a Özgürlük" ("*Operation Iraqi Freedom*") adıyla bilinen işgal operasyonunu 20 Mart 2003 sabahı başlattı. Bütün dünyanın tepkisini çeken bu operasyonun, ABD tarafından çok önceden planlandığını ve kitle imha silahlarının işin bahanesi olduğu anlaşılmıştı. 9 Nisan'da bir İspanyol gazetesine demeç veren BM'in Irak ile ilgili Silah Denetim Komisyonu'nun (*UNMOVIC*) İsveçli Başkanı Hans Blix, kitle imha silahları meselesinin, savaş nedenleri sıralamasında ABD ve İngiltere tarafından gerilere itildiğini söylemekte, Saddam rejiminin devrilmesinin savaşın asıl gerekçesini oluşturduğunu belirtmekteydi.³⁶⁰

³⁵⁷ Henry Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, çev. Tayfun Evyapan, 1. Baskı, METU Press, Ankara, Ekim 2002, s. 171.

³⁵⁸ "A Policy of Evasion and Deception", <<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/nation/transcripts/powelltext-020503.html>>, (12.02.2006)

³⁵⁹ "U.S., U.K. and Spain to Introduce New Iraq Resolution", <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A58746-2003Feb24.html>>, (13.02.2006)

³⁶⁰ Arı, "Ortadoğu...", *op.cit.*, s. 597.

İşgal operasyonu, beklenildiği gibi belirsizlik ve kaos doğurmuştu. Otorite boşluğu ABD ordusunun desteklediği Irak yeni hükümetiyle doldurmaya çalışılıyorsa da, bu çalışmalar 3 yıldan beri bir sonuç doğuramadı. Irak'ın durumu Amerika içinde de artık sert tepki çekmeye başlamış, Bush yönetiminin Irak'taki istikrarı en önemli amaç haline gelmişti.

Ronald Asmus'un dediği gibi:

“Bölgede hiçbir şey Amerika'nın şu anda kritik bir demokratik geçiş döneminin yaşandığı Irak'tan zamansız bir şekilde geri çekilmesinden fazla demokratikleşmeye zarar veremez. Savaş desteklese de desteklemesek de Irak'ta demokratik ve adil bir toplum oluşturulmasının başarıya ulaşmasında hepimizin stratejik çıkarı vardır...”³⁶¹

Irak'ta kaos sürerken, ABD'nin sıradaki “düşmanlar” olan Suriye ve İran'a sürekli “bekleyin” mesajları gönderiliyordu.³⁶² ABD Suriye'yi Lübnan'daki Hizbullah'ı ve Filistin'deki HAMAS ve İslâmi Cihad başta olmak üzere Filistinli direniş gruplarını desteklemesi nedeniyle terörü desteklemekle suçlayarak açıkça Esad rejimi üzerinde baskıyı yoğunlaştırmıştır.³⁶³ Bu baskıların sonucu Suriye, 2005 Nisanında Lübnan'daki yaklaşık 14.000 dolayındaki askeri gücünü ve istihbarat birimlerini bu ülkeden çekmek zorunda kalmıştır.³⁶⁴

1979 Devriminden önce ABD'nin Körfezdeki en sadık müttefiklerinden biri olan, ve 1979'dan sonra ABD'nin en sadık “düşmanı” haline dönen İran'ın³⁶⁵ Birleşik Devletlerle kesik olan diplomatik ilişkileri 11 Eylül'den sonra daha da

³⁶¹ Çağlayan , **op.cit.**, s. 205

³⁶² John J. Mearsheimer and Stephen M Walt, “The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy”, **London Review of Books** Vol. 28, No.6 (March 23, 2006), s. 37-38.

³⁶³ Claude Salhani, “The Syria Accountability Act: Taking the Wrong Road to Damascus”, **Policy Analysis**, No.512, CATO Institute, March 18, 2004, s.5.

³⁶⁴ Arı ,**op.cit.** , s. 557.

³⁶⁵ Tayyar Arı, **Basra Körfezi ve Ortadoğu'da Güç Dengesi (1978-1996)**, Alfa Yayınları, Güncelleştirilmiş 2. B., İstanbul, 1996, s. 142.

büyük zıtlığa gitmiştir. Özellikle İran'ın kendi nükleer programı başlatması ve sürdürmesi ve bu konuda uluslararası denetim mekanizmasının faaliyetlerine kuşkuyla yaklaşması Irak örneğinde olduğu gibi İran ile ABD arasındaki ilişkileri 11 Eylül 2001'den itibaren gerilimli bir sürece soktu. Washington yönetiminin İran üzerindeki baskıları bu ülkenin Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın denetimini kabul etmesini sağlamış olsa da bu ülkeyi nükleer programa tamamen son verme noktasına vermemiştir. İran İngiltere, Fransa ve Almanya ile yürütülen görüşmelerin tatmin edici bir alternatifin ortaya çıkmasını sağlamaması halinde faaliyete yeniden devam edeceğini açıklamaktaydı. İran'ın Haziran 2005'te yapılan cumhurbaşkanlık seçimlerinde %61.6 ay olarak Cumhurbaşkanı seçilen Tahran Belediye Başkanı ve muhafazakârların adayı olarak bilinen Mahmud Ahmedinejad'ın İran'ın nükleer programından tamamen vazgeçmesinin mümkün olmadığını açıklaması ve ABD ile ilişkilerin İran açısından kaçınılmaz bir şey olmadığını ifade etmesi İran tarafındaki gerginliğin artmasına sebep olmuştur.³⁶⁶

Bütün bu gelişmeler, şüphesiz dünyada bir tek ülkenin işine en çok yaramıştır, o da İsrail'dir. ABD'nin Ortadoğu politikasının çıkarları arasında Yahudi Devleti'nin varlığını koruma görevi vardır. Peki, ABD için İsrail neden bu kadar önemli?

³⁶⁶ Arı , “ Ortadoğu...”**op.cit.**, s. 558.

B. ABD – İsrail İttifakı

ABD İsrail'i tanıyan ilk devlettir. Bununla birlikte, Truman'dan sonra başkan seçilen Eisenhower döneminde Amerika-İsrail ilişkileri pek sıcak değildi. Kennedy döneminde başlayan yakınlaşma, Lyndon Johnson zamanında sağlamlaştırıldı ve ondan sonra ABD'nin İsrail'e verdiği destek, askerî ve ekonomik yardım, uluslararası arenada güçlü bir destek politikası devam etmektedir.³⁶⁷ Bugüne kadar, İsrail'i kınayan onlarca BM kararı ABD vetosuyla engellenmiştir. İsrail'in askerî zaferleri şüphesiz ABD ekonomik ve askeri yardımı olmadan gerçekleştirilemezdi. ABD'nin desteği sayesinde Ortadoğu'da hareket serbestliği tanınan, İsrail bölgedeki en güçlü devlet haline gelmiştir. Peki, bu denli desteğin arkasındaki gerekçeler nelerdir?

ABD'nin yıllarca İsrail'e verdiği önem ve desteğin altında birkaç önemli neden yatar. Bunları iki gruba ayırmak gerekir:

1. Stratejik çıkarlar (İsrail ile “stratejik ittifak”, çıkarların örtüşmesi ve buna bağlı olarak ortak bölge politikaları);
2. Amerikan toplumu içinden İsrail'e gelen destek (Amerikalıların İsrail'e duydukları sempati, ortak değerler, Yahudi lobisi, Hıristiyan dernekleri, Amerikan toplumundaki Arapların imajı).³⁶⁸

Soğuk Savaş zamanında İsrail ABD'nin Ortadoğu'daki “karakolu”, “ileri üs” olarak görülmekteydi. Bölgedeki Sovyet etkisinin yayılmasına karşı dayanan bir kaleydi, “tek gerçek demokrasiydi.” Bunu en iyi şekilde, “İsrail'in

³⁶⁷ Bkz.: Mearsheimer and Walt, *op.cit.*, *passim*

³⁶⁸ Alparslan O Esmer, “U.S. – Israeli Strategic Cooperation in the 1990s: From Strategic Alliance to Strategic Liability?”, unpublished MT, The Graduate School of Social Sciences, METU, November 1999, Ankara, s. 26-39.

Ortadoğu’da bir demokrasi olmasının ötesinde ABD için önemi nedir?” sorusuna

AJC’nin Dış İlişkiler Direktörü Barry Jacobs’un verdiği cevap açıklamaktadır:

“İsrail’in Ortadoğu’da bir demokrasi olmasıdır. İsrail, laik bir ülkedir ve ABD’yi, ABD İsrail’i bütün soğuk savaş süresince desteklemiştir. Suriye ve Mısır Sovyetlerle ittifak yaparken, İsrail, serbest pazar ekonomisi, yasaların gücü, işleyebilir bir hukuk düzeni açısından tek bir işleyen Arap demokrasisinin olmadığı bir bölgede, bir işaret feneri gibiydi. İsrail’in ekonomik, sosyal ve siyasi kazanımları Amerikan halkının desteğini hak ediyor...

1967’de Sovyetler Birliği’nin Mısır, Suriye, Libya, Sudan ve Irak’ı tamamen desteklediği ortaya çıkınca İsrail bölgede önemli bir ileri karakol haline geldi. İsrail’in varlığı Doğu Akdeniz’in güvenliğini sağlama açısından hayatiydi.”³⁶⁹

1991’den itibaren Sovyetlerin dağılmasıyla ABD-İsrail ittifakının temel gerekçesi ortadan kalkmış oldu. Bu gelişme 1990’lar boyunca ABD-İsrail ittifakının sorgulanmasına yol açtı. Ayrıca, Sovyetlerin ortadan kalması ABD’ye Barış Süreci içinde hem İsrail’e hem Araplara baskı yapması ve Ortadoğu’da serbest hareket etmesi için olanak tanımıştır. Clinton hükümeti artık Arap-İsrail çatışmasını kalıcı bir barış ile sonlandırmayı kendisinin Ortadoğu’daki başlıca görevi olarak görüyordu. Başarısız da olsa Amerikan barış çabaları George W. Bush’un oğlunun iktidara gelmesiyle son buldu. Oğul Bush, Arap-İsrail çatışmasına uzak bir mesafede bulunmak istemesini hiç saklamamış, seçim kampanyasında yapılan söyleşilerinde bunu açıkça belirtmiştir: “Şimdiki yönetim tarafları masada tutmak için çok çalışmıştır. Ben aynısını yapmaya çalışırım, fakat bu benim öncelik tanıdığım konular arasında yer almayacaktır.”³⁷⁰ Fakat, 11 Eylül 2001 saldırıları Bush’un Ortadoğu politikasını değiştirmiş, ABD-İsrail ittifakına ise yeni gerekçe kazandırmıştır. “Terörizmle savaş” ve BOP (Büyük

³⁶⁹ Çağlayan ,**op.cit.**, s. 356-357.

³⁷⁰ Augustus Richard Norton , “U.S. and the Middle East: Elusive Quest for Peace”, **Great Decisions**, Foreign Policy Association, 2002 Edition,(s. 31-41),38

Ortadoğu Projesi) çerçevesinde Bush'un Ortadoğu'daki müttefiklere ihtiyacı artmıştı. Amerikan siyaset yorumcuları “hemen bütün Amerikalıların New York'ta iş merkezine uçakları çarpan kişilerle Kudüs'te otobüslere binip kadın ve çocuklarla birlikte kendilerini havaya uçuran kişiler arasında bir ayırım yapmadıklarını” söylüyorlar.³⁷¹ ABD için İsrail vazgeçilmez müttefik haline gelmişti, çünkü artık düşmanları ortaktı.

Bush'un Ortadoğu politikasını, Washington jargonunda “*neo-con*” olarak adlandırılan birçoğu Yahudi olan “Yeni Muhafazakâr” danışmanlarının etkisi ile İsrail lehine belirlediği, hatta Irak'a bile İsrail'in güvenliğini korumak için saldırıldığı iddia edilmektedir.³⁷² Bu iddiaların kaynağı, neo-con'ların daha 11 Eylül 2001 meydana gelmeden yaptıkları stratejik planlardır. *Neo-con*'lar *AEI* (Amerikan Girişimci Enstitüsü – *American Enterprise Institute*), *CSP* (Güvenlik Politikası Merkezi – *Center for Security Policy*), *JINSD* (Ulusal Güvenlik konuları için Yahudi Enstitüsü – *Jewish Institute for National Security Affairs*) gibi Washington'un en önde gelen düşünce kuruluşlarının üyeleridir. Fakat *neo-con*'lara muhalif olanlar için en büyük koz bizzat *neo-con*'lar tarafından kurulan *PNAC* (Yeni Amerikan Yüzyılı İçin Proje – *The Project for the New American Century*) isimli düşünce kuruluşudur. 1997'de yayınlanmış kuruluş bildirisinde Amerika'nın dünya liderliğini üstlenmesi gerektiği savunulmaktadır.³⁷³ Ayrıca 1998'de Saddam rejiminin devrilmesi gerektiğini savunan mektup, *PNAC* üyeleri tarafından imzalanıp Başkan Clinton'a gönderilmiştir. Dikkat çekici bir unsur ise, hem *PNAC* Manifestosunun hem de Clinton'a gönderilmiş mektubunu bugün

³⁷¹ Çağlayan, **op.cit.** s. 358.

³⁷² Spencer S. Hsu, “Moran Said Jews Are Pushing War”, **Washington Post**, March 11, 2003; Mearsheimer . and Walt , **op. cit.**, s. 32.

³⁷³ <www.pnac.org>,(13.04.2006)

Bush yönetiminin önde gelen yetkililerinin de (Başkan Yrd. Dick Cheney, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Savunma Bakanı Yrd. Paul Wolfowitz, Pentagon'a danışmanlık yapan Savunma Politikası kurulu üyesi Richard Perle, Florida Valisi ve Başkan Bush'un kardeşi Jeb Bush ve Regan dönemi Beyaz Saray danışmanı ve bugünün Ulusal Güvenlik Konseyi üyesi Elliott Abrams gibi) imzalarını taşımasıdır.³⁷⁴ Böylece, *neo-con*'lar planlarını bugünkü Amerikan politikası şeklinde gerçekleştirdiler. *Neo-con*'ların bir çoğunun, özellikle örnek olarak gösterilen Paul Wolfowitz'in (kendisi Bush Doktrininin mimarıdır) Yahudi olması, ve yürütülen politikanın İsrail lehine işlemesi *neo-con*'ların Yahudi lobisiyle bağları olduğuna dair tartışmalara yol açmıştır.³⁷⁵

Böylece, stratejik çıkarlar ötesinde Amerika için İsrail'i önemli kılan unsurun Amerika'daki "yerli" İsrail destekçileri olduğu açıkça görülmektedir. Her ne kadar *neo-con*'lar ile Yahudi lobisi arasında bağları olup olmadığı tartışılır bir konuya da, Amerika'daki Yahudi lobisinin ABD politikasında sahip olduğu etki ABD'nin Ortadoğu'da aldığı pozisyonda ve İsrail'e verdiği kayıtsız şartsız destekte kendisini belli etmektedir.

Yahudi lobisi dışında Amerikan İsrail desteğinin iç faktörlerinden birisi şüphesiz Amerikan halkının Yahudi Devleti'ne karşı duyduğu sempati duygusudur. Bu duygu birkaç ögeye dayanır. Birincisi, Amerikalıların Yahudileri Araplar kadar "yabancı" saymamalarıdır. Amerikan Yahudileri, bugünkü Amerikan nüfusunda Latinolar kadar büyük yer kaplamamakla beraber Amerikan kültürünün ve tarihinin gelişmesinde önemli role sahiptirler. Amerikalılar

³⁷⁴ **İbid.**

³⁷⁵ Joseph Massad, "Blaming the İsrail Lobby", March 29, 2006, <http://www.zmag.org/content/showarticle.cfm?SectionID=107&ItemID=10010>>(14.04.2006).

İsraillilerle aynı değerleri paylaştıklarına inanırlar, İsrail'i "Ortadoğu'da tek gerçek demokrasi" olarak gördükleri için Amerikan desteğini hak ettiğini düşünürler.³⁷⁶

İkincisi, Amerikalıların Yahudiler ve Araplar hakkında sahip oldukları imajlarıdır. Yahudiler genellikle yüzyıllarca süren aşağılanmalar, dışlanmalar ve soykırım kurbanları olarak görülmektedirler. Bunda, Amerikan popüler kültür endüstrinin ve özellikle Hollywood'un büyük payı vardır.³⁷⁷ Holokost üzerine yapılmış onlarca film, klasik sayılan Steven Spielberg'in "Shindler Listesi"nden son örnek olan Roman Polansky'nin "Piyaniist"ine kadar birçok ulusal ve uluslararası ödüle layık görülmüştür. Bunun tersine, Amerikan halkının Araplarla ilgili imajları "terörist", "radikal" izlenimlerden ibarettir. Haziran 1983'te Detroit'te ABD gümrük yetkilileri ve hava şirketleri görevlileri arasında bagajların kontrol ve dağıtımını ile ilgili bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda üst düzey bir gümrük yetkilisi şöyle demiştir: "Detroit Büyükşehirde Arapların yüzde 80-85'i teröristtir, geriye kalanlar da terörist sempaticanı."³⁷⁸ Doğal olarak, 11 Eylül 2001 saldırıları Amerikalıların Araplar hakkındaki olumsuz "terörist" imajına sahip olmalarına daha çok yol açmıştır. Burada, lobinin tipik bir çalışma örneği gerçekleştirilmiştir. 2001 sonunda ve 2002'nin başında Bush yönetiminin "Amerika'ya karşı El Kaide terörünü, İsrail'e karşı Filistin terörü ile aynı görmemesi" Lobi'nin "üzülmesine" ve bu konuda aktif çalışmalara yol açmıştır.³⁷⁹ İsrail yönetiminin ve Lobi'nin yoğun çalışmaları sonucunda Amerika

³⁷⁶ Esmer, *op.cit.*, s. 27

³⁷⁷ Michelle Mart, "Popular Culture, Gender, and America's Special Relationship with Israel", *Diplomatic History* 20 (Summer 1996), s. 369.

³⁷⁸ Findley, *op.cit.* s. 445.

³⁷⁹ Çağlayan, *op.cit.*, s. 186.

halkı ve yönetimi “İsrail’le aynı tehlikeyle karşı karşıya olduklarına”, ve “Arafat ve Bin Laden arasında hiç fark olmadığına” inandırılmış, “yönetimin İsrail’in teröre karşı savaşına daha sıcak bakmaya başlaması”³⁸⁰ sağlanmıştır. Amerikalı kitlelerin Araplar hakkındaki olumsuz imajları, Filistin ve Filistinliler hakkındaki bilgi seviyesi Yahudilerin işini epeyce kolaylaştırmaktadır.³⁸¹ Amerikan halkının İsrail ve Araplar hakkındaki Tablo 3’de görülmektedir:

Tablo 3 : Araplar ve İsraililerin imajları, Sonbahar, 1980.

	Araplar	İsraililer
Cesur	12	47
Esmer	39	4
Zengin	69	12
Kirli, Temiz olmayan	13	1
Entelektüel	17	47
Aptal	12	3
Barbar	39	7
Güçlü	40	32
Fahişelik, köleliğe dahil	20	3
Dinci	20	42
İlkel, Gelişmemiş	24	5
Dostça	5	28
Güvenilmez	41	11
Kadınlara kötü davranan	42	4
Savaşçı, Kan sever	43	7
İlginç giyimli	51	7
Cahil	22	2
Şerefsiz	18	2
Baskıya uğramış	12	27

Kaynak: Shelley Slade, "The Image of the Arab in America: The Analysis of a Poll on American Attitudes", **Middle East Journal**, Vol.35, (Spring 1981), (ss149-156),s.151

³⁸⁰Lee Hockstader, "Sharon Apologetic Over Row with U.S.", **Washington Post**, October 7, 2001; Aluf Benn, "Analysis: Clutching at Straws", **Ha'aretz**, September 18, 2001; William Staire, "Israel or Arafat", **New York Times**, December 3, 2001 .

³⁸¹"Internal Factors Influencing America's Middle East Porture", **Journal of Palestine Studies**, vol. 9, No.1 (Autumn, 1979), s. 166.

Amerikalıların İsrail'e verdikleri desteğin üçüncü sebebi ise Amerikan halkının Hıristiyan inançlarında yatar. Amerikan halkı dindar olarak bilinmektedirler. 2004'te yapılan bir Gallup anketine göre; oy kullanacak yaştaki Amerikalıların yüzde 41'i "Yeniden Doğmuş" ya da Evanjelist Hıristiyanlardı."³⁸² Evanjelistlerin inandığı Kıyamet Günü'nün ilk işareti Yahudi Devleti'nin kurulmasıdır. Bu nedenle İsrail'in 1948'de kuruluşu, Evanjelist Hıristiyanlarda en az Yahudiler kadar heyecan yaratmıştı. Buna bağlı olarak, birçok Amerikalı Hıristiyan Ortadoğu'yu kutsal kitapta çizilen tablosuyla görür ve değerlendirir. Hemen hemen tüm Hıristiyanlar Ortadoğu ile ilgili yaklaşımlarında İsrail'e sempati ile bakarken, İsrail'in politikasına ters düşen herhangi bir görüş, açıklama veya öneriye karşı çıkmama veya inanmama eğilimindedirler. Bu husus, İsrail'e Yahudilerden bile daha etkili ve çok kalabalık bir lobi kazandırmaktadır. İsrail adına Washington'da lobcilik yapan *CIPAC (Christians's Israel Public Action Campaign – Hıristiyanların İsrail Halk Eylem Kampanyası)* 1989'dan beri "ABD kongresinde güçlü ABD-İsrail ilişkilerini savunan" ve "kutsal kitabı temel alan tek İsrail yanlısı lobi" unvanını taşımaktadır.³⁸³ Başkan Bush'a olan etkisiyle ünlü "kutsal kitaba inanan Hıristiyanların sayısı 95-100 milyon civarında varsayılmaktadır."³⁸⁴ Bu sayı Hıristiyan ve Yahudi lobilerini güçlü kılmakla beraber kongrede de belli sayıda temsilciye sahiptir. Bu temsilcilerin inancının derinliği *AIPAC*'ın 1981'de düzenlenen yıllık konferansında Iowa'lı senatör Roger W. Jepsen'in yaptığı konuşmadan anlaşılır:

³⁸² Çağlayan *op.cit.*, s. 277.

³⁸³ *İbid.*, s. 281.

³⁸⁴ *İbid.*, s. 291.

“Bence, aradan geçen yıllarda Amerika’nın Allah’ın rahmetine nail olmasının bir sebebi, buraya yuva kurmaya gelen Yahudilere seve seve kucaklarımızı açmamızdır. Biz kutsanmışız, çünkü biz sık sık İsrail’in lehine ses çıkarıyor ve yardımına koşuyoruz ve biz Allah’ın sevgili kullarıyız, çünkü biz, İsrail’in toprağa sahip olma hakkını tanımaktayız...”³⁸⁵

Hıristiyan lobi, İsrail’i en sert tutumunda bile desteklemektedir. Filistinlilerin self-determinasyon haklarını reddeden *CIPAC*, sorunu kabul edilebilir çözümü olarak “tam devlet statüsüne sahip olmayan, diğer bir deyişle başka ülkelerle tam diplomatik ilişkisi ve ordusu olmayan bir Filistin entitesi” düşüncesini savunmaktadır.³⁸⁶

Böylece, ABD’deki Ortadoğu ve özellikle İsrail-Filistin vizyonunu sadece ve sadece Yahudi lobisi tarafından oluşturulmadığını söylemek mümkündür. Fakat Yahudi lobisi dışındaki ögeler genel çizgide İsrail yanlısı imajını çizmekte ve Yahudi lobisinin pozisyonları pekişmektedirler.

II. ABD – İsrail İlişkileri, Filistin Sorunu ve ABD’de Yahudi Faktörü

ABD – İsrail ilişkileri gelişimi, Arap – İsrail çatışması ve Filistin sorununun çerçevesinde gerçekleşmiştir. Ortadoğu’daki gelişmeler ve ABD’deki Yahudi faktörü zamanla bu ilişkilerin boyutunu büyütürken stratejik ittifaka dönüşmesine neden olmuştur.

A. Eisenhower Dönemi: İsrail’e silah ambargosu.

Başkan Henry Truman, danışmanlarının aksi yöndeki tavsiyelerine karşın İsrail’i tanıma kararını vermiş ancak daha çok insani kaygılardan kaynaklanan bu

³⁸⁵ Findley, *op.cit.*, s. 366.

³⁸⁶ Çağlayan, *op.cit.*, s. 284.

karardan sonra, iki ülke arasındaki ilişkiler oldukça mesafeliydi. Bu Eisenhower döneminde de sürmüştür. 1952’de iktidara gelen Eisenhower yeni Ortadoğu politikalarının hem Araplarla hem de İsraililerle “dostça tarafsızlık”tan ibaret olacağını ilan etmiştir.³⁸⁷

İsrail’in kuruluşu ilan edilmesinden sonra başlamış ilk Arap-İsrail savaşından İsrail galip çıktı. Araplar için ise bu savaş tam bir hezimet oldu.³⁸⁸ Savaşta en başarılı Arap devleti Ürdün oldu. Ürdün Batı Şeria topraklarını ve Kudüs’ün yarısını ele geçirdi. Fakat Yahudiler, Suriye, Lübnan ve Mısır’ı mağlup etmişler ve topraklarını genişletmişlerdi. Ayrıca, 1947 “Taksim Planı” sırasında 650 bin civarında olan Yahudi nüfusu, 1949 yılı sonunda 758 bine ulaşmıştı.³⁸⁹

Birinci Arap – İsrail savaşı İsrail’in Ortadoğu’da ayrı bir varlık olarak ortaya çıkmasıyla sonuçlanmış, ayrıca günümüze kadar çözülmemiş olan “mülteciler” ve “Kudüs” sorunlarını doğurmuştur.

Mülteciler meselesi, bir yandan savaşla birlikte Yahudilerin intikamından kaçmak suretiyle, diğer yandan da İsrail ile savaşan Arap ülkelerinin muhtemel savaş alanlarını boşaltmalarını istemeleri nedeniyle,³⁹⁰ yüz binlerce Filistinli Arap, yurdunu terk etmiştir. Bunlar ya komşu Arap ülkelere ya da Filistin’in Arap nüfusunun yoğun olduğu bölgelere sığınmışlardır. 1948’de, yaklaşık 750 bin

³⁸⁷ Tıvnan, **op.cit.**, s. 36.

³⁸⁸ Bu konuda geniş bilgi için bkz: Armaoğlu, **op.cit.**, s. 94-99.

³⁸⁹ **İbid.**, s. 104.

³⁹⁰ Bu, İsrail’in iddiasıdır. İsrail’e göre “mülteciler meselesinden Yahudi Devleti değil, Arap orduları sorumludur. Çünkü yeni devlete onlar saldırmış ve Filistinlilerden, bir askeri zafere kadar köylerini terk etmeleri istenmiştir.” Ancak, Arap tarafında bunu kanıtlayacak bir delil olmadığı iddia edilmektedir. Bu konuda bkz. Bishara Marwan, **Filistin/İsrail: Barış veya Irkçılık**, Çev. Ali Berktaş, Kitap yayınevi, 1. B., İstanbul, 2003, s. 76.

Filistinli göç etmek zorunda kalmıştır. Günümüzde ise, Filistinli mültecilerin sayılarının 4 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir.³⁹¹

Kudüs Meselesi; İngiliz manda yönetiminde BM tarafından Kudüs'e uluslararası statüsü verilmeye çalışıldıysa da bu amaca ulaşılamamış ve hatta 1948 Mayısında İngiliz güçleri çekilmeden önce Kudüs ve civarı, Yahudilerin bağımsızlık savaşlarının stratejik amacı haline gelmişti.³⁹² 1948 Arap-İsrail savaşı sonunda Kudüs'ün batı kesimini İsrail, doğusunu da Ürdün işgal etti.

BM Genel Kurulu 11 Aralık 1948'de kabul ettiği 194 (III) sayılı kararla ABD, Fransa ve Türkiye temsilcilerinden oluşacak bir Filistin uzlaştırma komisyonu kurulmasına karar verdi. Kararın diğer hükümlerine göre Kudüs, güneyde Bethlehem'i (Beytüllahim) içine alacak şekilde sınırları çok geniş tutularak ayrı bir varlık olarak (*corpus separatum*) askersiz hale getirilmekte ve BM gözetimine bırakılmaktaydı. Kararın üçüncü önemli unsuru mültecilere ilişkindi. Buna göre komşuları ile barış içinde yaşamak isteyen mültecilerin evlerine dönmelerini sağlanması ve dönmek istemeyenlere ise tazminat ödenmesi öngörülmekteydi.³⁹³

BM kararlarına rağmen Filistinli mültecilerin sayıları artarken, İsrail 23 Ocak 1950'de Batı Kudüs'ü İsrail başkenti olarak ilan etti.³⁹⁴

İsrail'in var olması Ortadoğu'daki hassas dengeyi bozmaktaydı. Yeni savaşın çıkması zaman meselesiydi. Bu çerçevede ABD, İngiltere ve Fransa 25

³⁹¹ Calvocoressi, **op.cit.**, s.368-369..

³⁹² Norman Bentwich, **İsrail**, Ernest Benn Limited, 1st pub., London, 1952, s. 162.

³⁹³ Kararın Türkçe metni için bkz. Halloum, **op.cit.**, s. 280-283.

³⁹⁴ Yılmaz, **op.cit.**, s. 64.

Mayıs 1950'de Ortadoğu'ya silah ambargosu uygulayan "Üçlü Deklarasyon" yayınladılar.³⁹⁵

Eisenhower yönetimi bu politikayı sürdürmüştür. Bunun en iyi göstergesi, o yıllarda Amerika'nın İsrail'e yaptığı ekonomik yardımın 100 milyon dolar altında olması ve silah satışının ısrarla reddedilmesidir.³⁹⁶

Bu politikanın arkasında iki önemli neden vardı: petrol ve Sovyetler Avrupa'nın yeniden yapılandırılması ve Amerikan ekonomisinin geleceği bölgedeki petrol kaynaklarının zenginliğine bağlıydı. Ayrıca yeni başlamış Soğuk Savaş'ta, bölgedeki Sovyet etkisini önlemek önde gelen siyasi amaçtı.³⁹⁷ Bütün bunlar, Araplarla dost olmanın yararını doğuruyordu. Bunun yüzünden, İsrail Amerikan dış politika çevrelerinde ve özellikle Dışişleri Bakanlığı'nda bir ayak bağı olarak görülmüştür.³⁹⁸

Eisenhower yönetimiyle bağları bulunmaması, teşkilatın daha örgütlenmiş güce gelmemesi ve Dışişleri Bakanlığı'nın güçlü muhalefeti hem Amerikan Yahudilerini hem de İsrail'i zor durumda bırakmaktaydı. Ayrıca, İsrail'in mülteci sorunundaki pozisyonu Amerika'daki Yahudi lobicilerinin işini hiç kolaylaştırmıyordu. Bunlardan bir örnek olan, Ekim 1953'te gerçekleşen ve 50'den fazla Arap sivilin ölümüne yol açan Kibya katliamıydı. Dışişleri

³⁹⁵George Lenczowski,**American Presidents and the Middle East**,Duke Üniversitesi Press,Durham,London,1990,s.48.

³⁹⁶**İbid.**

³⁹⁷William B. Quandt,"The Middle East Conflict in US Strategy 1970-71",**Journal of Palestine Studies**,Vol.1,Autumn 1971,s.40

³⁹⁸Hayrettin Çapoğlu,"**The United States's Palestine Policy Within The Context of The Israeli-Palestinian Conflict**", unpublished MT,Marmara Üniversitesi,SBE,İstanbul,2002,s.70.

Bakanlığında “şok etkisi” yaratan bu hadise İsrail tarafından “askeri bir operasyon” şeklinde gerçekleştirilmişti.³⁹⁹

Buna rağmen, Amerikalı Yahudiler İsrail davasını savunmaktaydılar. İsrail’in Amerikan Yahudilerin parasına, siyasi etkisini, ve İsrail’deki varlıklarına ihtiyacı vardı. Ben – Gurion hâlâ iyi Yahudi’nin siyonist olduğuna ve iyi siyonistin İsrail’e göç ettiğine inanmaktaydı. Fakat Amerikan Yahudileri göçü “*aliyah*”ı hiçbir zaman dikkat çekecek sayılarla gerçekleştirmemişlerdi. Amerikan Yahudileri İsrail’e para yağdırmaya ve siyasi etkilerini kullanmayı devam ettirmektedirler.⁴⁰⁰

Eisenhower yönetimi sırasında ABD hükümeti ile İsrail ve dolayısıyla hükümet ile lobi arasında iki ciddi kriz yaşanmıştır. 1953 Eylülünde, İsrail Ürdün Nehri’nde inşa ettiği su kanalının yapımına son vermedikçe, Eisenhower 26 milyon dolarlık tüm yardımın kesilmesini emretti. Su kanalının yapımı, 1949’da sağlanan ateşkes hükümlerine aykırıydı ve İsrail projeyi tamamlarsa, tüm bölge ülkeleri için çok önemli olan su kaynaklarını kontrol altına alacaktı. Bir başkanın İsrail’e yapılan yardımı kesmesi ilk kez gerçekleşmişti. Aynı zamanda Hazine Bakanlığı’na emir vererek, Birleşik Yahudi Hareketi ve bunun gibi diğer Yahudi örgütlerine ABD hazinesinden bağış yapılmamasını sağladı.⁴⁰¹

Doğal olarak, Eisenhower’ın aldığı karar büyük bir tepki doğurmuştu. Kongre üyelerinden birisinin görüşüne göre “çok aceleyle verilmiş bir karardı.”⁴⁰² Tüm büyük Yahudi örgütleri kararı protesto ettiler. Eisenhower kararından

³⁹⁹ Tivnan, **op.cit.**, s.37

⁴⁰⁰ **İbid.**, s. 31.

⁴⁰¹ John Spanier, **American Foreign Policy since World War II**, 11th ed., Tata McGraw- Hill Publishing Co.Ltd, 1988, s.54.

⁴⁰² Findley , **op.cit.**, s. 190

dönmedi ve iki aydan daha kısa bir süre içinde, İsrail, Ürdün Nehri'nde yürüttüğü projeyi durdurduğunu açıkladı.

Eisenhower, ikinci dönem yeniden başkan seçilmesinin söz konusu olduğu seçimlere birkaç gün kala, Kasım 1956'da, İsrail lobisi ile tekrar karşı karşıya geldi. Bu sefer, krizin adı Süveyş'ti.⁴⁰³ Kriz Süveyş kanalı kontrolü yüzünden yaşanan gerginliğin sonucunda patlak vermişti. İsrail, Başkan Nasır yönetimindeki Mısır'a saldırabilmek için, İngiltere ve Fransa'yla gizli bir anlaşma yapmıştı. İsrail, Sina çölünü geçip kanala doğru ilerlerken, İngiliz ve Fransız birlikleri de, ağır hava bombardımanı eşliğinde, kuzeyden gireceklerdi.⁴⁰⁴

Anlaşmayı imzalayan hükümetler, ABD'nin bu işe bulaşmayacağını planlamışlardı. Fransa ve İngiltere, Eisenhower'ın kamuoyu önünde eski müttefikleriyle bir hesaplaşmaya gidemeyeceğini düşünüyorlardı. İsrail ise, başkanlık seçimlerinin sadece birkaç gün sonra yapılacağını bildiği için Lobi'nin Eisenhower'ı tarafsız kalmaya ikna edebileceğinden emindi. Bütün hesaplar yanlış çıktı.⁴⁰⁵

İsrail – Britanya – Fransa saldırısı Beyaz Saray için sürpriz olmuştu. Beyaz Saray'la birlikte şaşkınlık yaşayan Amerikan Yahudilerdi. İsrail'i defalarca uyardıklarına rağmen, İsrail saldırıyı gerçekleştirdi. Amerikan Yahudileri ise bir defa daha İsrail'e resmî desteklerini açıklamışlardı.⁴⁰⁶ Bu gelişme ise, Amerikan Yahudileri Eisenhower yönetimi ile bir defa daha karşı karşıya gelmelerini sağlamıştı.

⁴⁰³Wayne C. McWilliams and Harry Piotrowski, **The World Since 1945**, third ed., Lynne Rienner Publishers, 1993, s.148.

⁴⁰⁴ **İbid.**

⁴⁰⁵ Findley, s. 191.

⁴⁰⁶ Tıvnan , s. 48-49.

29 Kasım günü İsrail'in Mısır'ı işgal etme operasyonu başlayınca, Eisenhower müthiş bir suretle, İsrail'e giden her şeyin durdurulmasını emretti. Gitmesine izin verdiği tek şey, halen yolda olan ve yiyecek götüren bir kuru yük gemisiydi. Önlemler öylesine etkili oldu ki, İsrail saldırıyı durdurmak zorunda kaldı. Fransa ve İngiltere de ABD'nin yoğun baskısı sonucu, kuzeyden girişecekleri saldırıdan vazgeçtiler.⁴⁰⁷

Saldırıyı durdursa da, İsrail Mısır'ın Sina Yarımadasını ve Gazze'yi işgal etmiş bulunuyordu. Eisenhower ise İsrail'i Sina'dan çıkarmaya kararlıydı. Yoğun Yahudi baskısına direndi ve kozunu oynadı:

“Eğer İsrail Sina Yarımadasının tamamından ve Gazze'den çekilmezse, ABD, BM'nin kabul ettiği yaptırımları süratle uygulamaya koyacaktır. Ayrıca İsraililere gösterilen ılımlı atmosferin de değişeceğinde emin olabilirsiniz.”⁴⁰⁸

Bu sert tutumla karşı karşıya kalan İsrail, sonunda boyun eğdi ve işgal ettiği bölgelerden çekildi.

B. John Kennedy: Lobi İçin Washington Kapıları Açılıyor.

İsrail ve lobisi, Beyaz Saray'ın Eisenhower'dan sonraki patronları tarafından çok daha ilgi görmüştür. Genç Başkan Kennedy Yahudi oylarının %82'sini almıştı. Kennedy (ondan sonraki Johnson gibi) Yahudilerin ABD'de çarpıcı seçmen tabakasını oluşturduklarını ve İsrail'e verilen destek sözünün Demokrat Partisi'ye Yahudi oylarını sağlamak için en kolay yol olduğunu keşfetmiş ilk ABD Başkanıydı. Yahudi lobisi oldukça güçlenmişti. 1954'te kurulmuş AIPAC örgütlenmeyi tamamlamıştı. Ayrıca, Truman'dan sonra ilk kez

⁴⁰⁷ Igor Belyaev, "The Middle East in Contemporary World Affairs", **Journal of the Palestine Studies**, Vol.2, Summer 1973, s.174 .

⁴⁰⁸ Findley, **op.cit.**, s. 193.

Beyaz Saray çevrelerinde Yahudi danışmanların sayısı dikkat çekici boyuta ulaşmıştı.⁴⁰⁹

Bütün bu gelişmeler ve Ortadoğu’da tırmanan kutuplaşma Amerika’nın İsrail’e karşı izlediği politikanın değişmesine neden olmuştur. Kennedy İsrail Başbakanı Ben-Gurion’u Beyaz Saray’da ağırlamayıp, New York’ta Waldorf Astoria Otelinde buluşmuştu.⁴¹⁰ Ayrıca, Kennedy Johnson Planı adıyla bilinen bir barış girişiminde bulunmuştu. Johnson Planı Arap mültecilerine dönme veya tazminat hakkı tanıyordu ve bu İsrail için kabul edilemezdi.

Planı daha anons edilmeden önce İsrail yönetimi Amerikan Yahudi örgütlerini plana olumsuz tepki verdiğini haberdar etmişti. İsrail ile birlikte Amerikan Yahudi örgütleri de planı reddettiler.⁴¹¹ Böylece Kennedy’nin barış girişimi başarısız oldu. Bununla birlikte, Kennedy’nin kısa sürmüş yönetim sırasında Amerikan-İsrail ilişkilerinde bir dönüm noktası yaşanmış, HAWK füze sistemleri satışı gerçekleştirilmiştir. Böylece, Kennedy İsrail’e ABD silahlarının satışını onaylayan ilk başkan ünvanını kazanmıştır.⁴¹²

C. Lyndon Johnson – İsrail’in Beyaz Saray’daki En İyi Dostu

Lyndon Johnson, Kennedy’nin öldürülmesinden sonra, Kasım 1963’te bir İsrail diplomatına şöyle demişti: “Siz büyük dostunuzu kaybettiniz. Fakat daha iyisini buldunuz.”⁴¹³ Gerçekten de Johnson İsrail’in Beyaz Saray’daki belki en iyi dostu olmuştur. Kennedy’den sonra başkan yardımcılığından başkanlığa geçen

⁴⁰⁹ Jewish Reference Desk, **op.cit.**, s. 185

⁴¹⁰ Tıvnan, **op.cit.**,s. 56.

⁴¹¹ Steven L. Spiegel, **The Other Arab-Israeli Conflict**, The University of Chicago Press, Chicago, 1985, s.116.

⁴¹² Norman Podhoretz, “İsrail and the United States :Acomplex History”, **Commentary**, Vol.105, May 1998, s.32.

⁴¹³ Kennen I.L., **Israel’s Defence Line**, Prame Theus Books, Buffalo, 1981, s. 173.

Johnson, 1964 seçimlerinde Yahudi oylarının %90'ını alarak yeniden başkan seçildi.⁴¹⁴ Johnson bir İsrail Başbakanını (Levy Eshkol) Beyaz Saray'da ağırlayan ilk ABD Başkanı oldu. 1966'da, Amerikan uçaklarının İsrail'e ilk satışını onaylayan ilk başkan da yine Johnson'du.⁴¹⁵ Kennedy gibi Johnson da Yahudi oylarının gücünün farkına varmış ve hükümette birçok Yahudi kökenli yüksek seviyeli bürokrati çalışmıştı.⁴¹⁶ Ayrıca, Lyndon Johnson'un birçok "özel dost"unun Yahudi olması da dikkat çekiciydi. Aile dostu olan Arthur – Mathilde Krim çiftinin Johnson üzerinde özel etkiye sahip olduğu söylenmekteydi. Arthur Krim, United Artists başkanı ve Demokrat Partinin en önemli bağışçısıydı. Karısı Mathilde ise, genetik bilim dalında Prof. Dr. unvanına sahipti, İsrail'deki Weizmann Enstitüsünde kanser araştırmalarında yer almış, ilk evliliğini bir Irgun üyesiyle yapmış; birinci Arap – İsrail savaşı sırasında Irgun için çalışmış, Krim ile evliliğinden sonra ABD'ye yerleşmişti.⁴¹⁷

ABD'deki İsrail (Yahudi) Lobisi artık Washington'un en güçlü baskı grubu haline gelmişti. Amerikan halkının başarısı göçmenlerin başarılarına bağlıysa, Yahudiler Amerika'nın en başarılı göçmenleri olmuşlardı. 1965'te Yahudi ailelerin yaklaşık yarısının yıllık geliri 7.500 – 15.000 dolar arasındaydı; Amerika'nın genelinde bu rakam sadece %25'e ulaşmış bulunuyordu. "Beyaz Yakalı" işlerindeki Yahudi yüzdeleri milli seviyenin üç katıydı ve Yahudiler ülkenin en iyi kolejlerinde, üniversitelerinde, ve meslek okullarında etkileyici

⁴¹⁴ Jewish Reference Desk, **op.cit.**,s. 186.

⁴¹⁵ **Political Dynamics in the Middle East**,Ed. by Paul Y.Hammond and Sidney S. Alexander, American Elsevier Publishing Company Inc.,1972,s.517.

⁴¹⁶ Tivnan, **op.cit.**s. 59..

⁴¹⁷ **İbid.**, s. 59; Findley,**op.cit.** s. 194.

başarılarla imza atıyorlardı.⁴¹⁸ Politikaya gelince, İsrail Siyonistleri, İsrail'in politikasını etkilemek isteyen kişilerin İsrail'e göç etmesi gerektiği noktasında birleşiyorlardı. Amerikan Yahudi liderleri İsrail politikalarını İsrail'e bırakmaya karar vermişlerdi.⁴¹⁹

Gerçekten de, ABD'de İsrail büyükelçisi Abba Eban Amerikan Yahudi toplumunun başı haline gelmişti. Yahudi liderler artık önceden büyükelçiliğe danışmadan Amerikan hükümet veya kongre yetkilileriyle görüşme yapmıyorlardı. "Presidents' Conference" (Başkanların konferansı) eski başkanlarından William Waxter, görevi üstlendiği 2 yıl boyunca İsrail büyükelçisiyle az kalsın her hafta görüştüğünü, İsrail Başbakanı ile ABD'deki Yahudi desteğinin taktiğini tartışmak üzere yılda altı ya da dokuz kereye İsrail'e uçtuğunu söylemişti.

"Amerikan Yahudi toplumu kullanılmıştı, ve kullanılmalıydı. Ve bu kelimenin en iyi anlamında kullanılmaya devam edilmelidir. Hiç kimsenin kendi yoluna devam etmeye ve uygun talimatı almadan bir şey yapmaya niyeti yoktur. Bu talimatların kararlaştırıldığı tek yer ise İsrail'dir."⁴²⁰

İsrail'in öncelikle ABD'nin sağlam bir desteğine ihtiyacı vardı. Bunun, Amerikan Yahudilerin toplumsal değerlerin pahasına bile olsa sağlaması şarttı. B'nai B'rith Başkanı Philip Klutznick, New York'lu Yahudi önder Abraham Feinberg'e yazdığı Eylül 1966 tarihli mektubunda, Başkan Johnson ile Amerikan Yahudi toplumu arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinin önemine işaret ediyordu. Ona göre, Yahudiler Başkan Johnson ile temel konularda, örneğin Vietnam

⁴¹⁸ Tivnan, *op.cit.*, s. 61.

⁴¹⁹ *Ibid.*, s. 58.

⁴²⁰ Bick Etta Zablocky, "Ethnic Linkage and Foreign Policy: A Study of the Linkage Role of American Jews in Relations Between the United States and Israel 1956-1968", Doctoral Dissertation, City University of New York, 1983, s. 111.

Savaşı konusunda ters düşmemeliydiler. Aksi taktirde özel okullara yapılan yardımlardan İsrail'e yapılan yardımlara kadar her şey tehlikeye düşerdi. Klutznick, Feinberg'den Başkan Johnson ile bir "duygu ortaklığı" kurmasını istiyordu. Aslında bu tür bir ortaklığın koşulları halen vardı. O zamanlar Johnson'un Vietnam konusunda ihtiyaç duyduğu kamuoyu desteği had safhadaydı ve buna karşılık da Yahudi liderler, herhangi bir kriz anında, ABD'nin İsrail'in yanında olacağından emin olmak istiyorlardı.⁴²¹

ABD desteğinin ne denli sağlam olduğunu tarihe "6 gün" Savaşı adıyla geçen üçüncü Arap-İsrail savaşı göstermiş oldu.

1967 Savaşı, 5 Haziran 07:45'te İsrail uçaklarının Mısır hava alanlarına yaptığı bir "sürpriz" saldırı ile başladı. İsrail hava saldırısı yaklaşık 3 saat devam etti ve Mısır, Suriye ve Ürdün'ün hava filolarının büyük kısmı tahrip edilmişti. Böylece, daha savaşın başında savaşan Arap ülkelerinin hava gücü yok edilmiş ve İsrail karada büyük bir üstünlük sağlamıştı.⁴²²

İsrail savaşıyordu ve bu kez Birleşik Devletlerin Başkanı sorun çıkarmayacaktı. Yardım kesintisiz sürdürüldü ve BM'de İsrail'e yaptırım uygulanmasını isteyenler ABD'nin engellemeleriyle karşılaştılar. Birleşik Devletler etkili bir şekilde İsrail'in askeri girişimlerini destekliyordu. Amerikan ve İngiliz savaş gemileri İsrail açıklarına gönderilmişti.⁴²³

Dünya bir krizin eşiğindedi, Sovyetler Birliği Nâsır'lı Mısır'ı ve özellikle 1962'de kurulmuş FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) ye tam destek vermişti. Soğuk

⁴²¹ Findley , s. 195.

⁴²² Barry Rabin, **Revolution Until Victory?, The Politics and History of the PLO**, Harvard University Pres, Cambridge, Mass. 1994, s. 13.

⁴²³ Spiegel, **op.cit.**, s. 137.

Savaş ısınmaya başlamıştı ve 1967 Savaşı ABD'ye ilk defa İsrail'in bir müttefik olabileceğini göstermişti.⁴²⁴

Amerikan Yahudi toplumu için 1967 Savaşı bir dönüm noktası olmuştur. Yahudiler yeni Holokost'un gerçekleşeceği kanısındaydılar ve İsrail'e yardım acilen ve büyük miktarla aktarılmaya başlamıştı. Krizin ilk üç haftasında toplum çoğunlukla nakit olarak 100 milyon dolardan fazla bir para yardımı almıştır. New York'taki UJA (Birleşik Yahudi Ajansı) az kalsın birkaç dakikada 15 milyon dolar toplamıştı. "6 gün" Savaşı sırasında Amerikan Yahudilerin %99'u İsrail'i kayıtsız şartsız desteklemekteydiler.⁴²⁵ Amerikan Yahudilerin hepsi bir hafta içinde Siyonist oluvermişlerdi. Lobi'nin hayalleri gerçeğe dönüşmüştü.

Savaş, 10 Haziran 1967'de tarafların BM Güvenlik Konseyinin ateşkes çağrısına uymaları ile sona erdi. Altı gün sürdüğü için "6 gün Savaşı" olarak tarihe geçen savaş sonunda İsrail, 12.800 km kare olan topraklarına 42.391 km karelik daha toprak ekleyerek oldukça kazançlı çıktı. İsrail, Ürdün'ün elindeki Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ü, Suriye'ye ait olan Golan Tepeleri'ni ve Mısır'a ait olan Gazze bölgesi ve Sina Yarımadasını işgal etmişti. 1948'de Filistin topraklarının %80'ini alan Yahudi Devleti, şimdi Filistin'in bütününe işgal etmiş bulunuyordu. Ayrıca İsrail'in güvenliğine en büyük tehdidi oluşturan Mısır ordusu, bu karşılaşmada askeri kapasitesinin %80'ini kaybetmişti.⁴²⁶

1967 Savaşı Arap – İsrail sorununu daha da karmaşık hale getirmiştir. Savaş öncesinde sadece İsrail'in nihai sınırlarının tespiti ve mülteciler sorunu üzerinde durulurken artık komşusu olan Arap topraklarının büyük bir kısmını ele

⁴²⁴ Rubin,**op.cit.**,s.13.

⁴²⁵ Tivnan,**op.cit.**, s. 63.

⁴²⁶ Rubin,**op.cit.**,s.13.

geçirmiş bir İsrail söz konusuydu. Şimdi tüm bunların geri verilmesi Kudüs'ün statüsü, Batı Şeria'nın durumu ve yeni ilavelerle 1.5 milyona varan ve sayıları giderek artan mülteci sorunu çözüm bekleyen sorunlar arasında yer almaktaydı.⁴²⁷

Arap devletleri ve özellikle Mısır "Arap milliyetçilik rüyası"nın bittiğini kavramışlardı. İlk defa petrol ambargosu uygulamaya koymuşlar ve 29 Ağustos - 3 Eylül 1967'de Hartum'da yapılan zirvede verilen kararlar üç noktada toplanmaktaydı. İsrail'i tanımama, İsrail ile görüşmelerde bulunmama ve İsrail'le barış yapmama.⁴²⁸ 1967 Savaşının Araplar açısından en önemli sonucu bir Yahudi devleti gerçeğini kabul etmek zorunda olduklarının farkına varmalarındır. 1948 Savaşı'nda kaydedilen sadece Filistin toprağıydı; oysa şimdi Mısır, Suriye ve Ürdün gibi Arap ülkeleri de önemli miktarlarda toprak kaybetmiş bulunuyorlardı. Artık tüm Arap ülkelerinin bir numaralı sorunu bu saldırının sonuçlarını ortadan kaldırmak olmuştu. Başka bir deyişle, 1967 Savaşı öncesinde Arap ülkelerinin temel hedefi İsrail'i ortadan kaldırmak iken, 1967 Savaşı'ndan sonra esas hedefleri kaybettikleri toprakların geri alınması olmuştur. BM'in 22 Kasım 1967 tarihli ve 242 sayılı kararı⁴²⁹ da İsrail'in işgal ettiği topraklardan, bu arada Mısır'a ait Sina Yarımadasından, Gazze'den Batı Şeria'dan, Golan'dan ve Doğu Kudüs'ten çekilmesini ve mültecilerin yurtlarına, geri dönmelerini öngörüyordu. Ancak İsrail bu ve bundan sonraki BM kararlarına uymayacağını birçok defa tekrar etmiştir.

⁴²⁷ Arı, *op.cit.*, s. 321.

⁴²⁸ < <http://www.ariga.com/treaties/khartoum.html> > (11.03.2006)

⁴²⁹ Kararın metni için bkz: **The Israeli- Palestinian Conflict: A Documentary Record 1967-1990**, ed. by Yehuda Lukacs, Cambridge University Press, Cambridge, 1992, s.1-2; Türkçe metni için bkz: Hallaam, *op.cit.*, s.287.

Ulusal Güvenlik Konseyi üyesi Harold Saunders 1967 Savaşından sonra, İsrail yanlılarının istediği “İsrail’in, Araplar tam kalıcı bir barışı isteyene kadar, işgal ettiği topraklardan çekilmeye zorlanmaması” görüşünün Beyaz Saray’da onaylandığını hatırlıyordu. İsrail’in işgal ettiği toprakları, Arapların kendisini tanımaları için koz olarak kullanmak istediği görüşü Eisenhower yönetimi tarafından, 1956’daki Süveyş krizi sırasında reddedilmişti. İsrail’in bu isteği, Ulusal Güvenlik Konseyi ya da herhangi başka bir kurulda tartışmadan Başkan Johnson tarafından kabul edildi.⁴³⁰

O karar, o zamandan bu yana, Ortadoğu’da gelişen her olayda etkisini göstermiştir.

D. Nixon: Yom-Kippur Savaşı

Johnson’un halefi Richard M. Nixon, Beyaz Saray’a seçilmesinde Yahudilerin çok az etkisi olduğunu bilmesine rağmen, ilk dönem başkanlığı sırasında İsrail’i öylesine hararetli bir biçimde destekledi ki, 1972’deki ikinci kampanyası sırasında, İsrail’in Washington Büyükelçisi Yitzak Rabin açıkça onun için kampanya yürüttü. Nixon 1972’de Yahudi oyunun %35’ini almıştı. Bu rakam, bir önceki seçimden %20 daha fazlaydı.⁴³¹

Nixon döneminin önemli hadiselerinden biri şüphesiz Rogers Planı olmuştur. Bakan Rogers tarafından hazırlanmış bu plan, işgal edilmiş toprakların çoğundan çekilme, Arap mültecilerin geri dönmesi ile tazminat arasında seçim yapma hakkı, Kudüs’ün İsrail ve Ürdün arasında paylaşımını öngördüğünden, aslında BM 242 nolu kararın yeniden yorumundan başka bir şey değildi. İsrail

⁴³⁰ Findley , **op.cit.**,s. 196.

⁴³¹ **İbid.**

planı kesin tavırla reddetmişti. İsrail başbakanı Golda Meir bunu “intihar etmek adına, üç savaşı yapmadık...”⁴³² şeklinde ifade etmişti. Amerikan Yahudi liderleri Başbakanı takip etmişlerdi.

Rogers Planı, ABD – İsrail lobisi arasında gerginliğe yol açmıştı. Golda Meir, Nixon’un plandan vazgeçmesi için, Amerikan Yahudilerin muhalefetine karşın, Vietnam politikalarına desteğini tazelemişti.⁴³³ Buna rağmen, Sovyet müdahale korkusu ve öz çıkarlar Amerika’yı İsrail’e barış planı kabul etmesi için baskı uygulamaya zorlamıştı.⁴³⁴ Fakat, Nixon yönetimi bu sefer iç baskıyla karşı karşıya kaldı. 25-26 Ocak 1970’te otuz bir eyaletten 1400 Amerikan Yahudi lideri Washington’u basmışlardı. *AIPAC* onlar için 250 kongre üyesiyle randevu ayarlamıştı.⁴³⁵ Rogers planı tarihe gömülmüştür.

Nixon döneminin önemli hadiselerden biri de 1973 Arap – İsrail Savaşıdır. Ortadoğu’daki gerginlik ve yeni Mısır lideri Enver Sedat’ın barış tekliflerine karşın İsrail’in (ve dolayısıyla Amerikan Yahudilerin) tepkisiz kalması⁴³⁶ yeni çarpışmanın çıkacağına dair hiç şüphe bırakmıyordu.

Savaş günü olarak, Yahudilerin en kutsal günü olan “*Yom Kippur*”un tatil olduğu 6 Ekim 1973 tespit edildi ve aynı gün Mısır ve Suriye kuvvetleri İsrail’e karşı ani bir saldırı düzenlediler.⁴³⁷ Yom – Kippur Savaşı adıyla tarihe geçen bu savaşın diğer Arap – İsrail savaşlarından bazı farklılıkları vardır.

⁴³² Kenen ., *op.cit.*, s. 239.

⁴³³ Tıvnan,*op.cit.*, s. 72.

⁴³⁴ Spiegel,*op.cit.*, s. 186-187.

⁴³⁵ Kenen., *op.cit.*,s. 238.

⁴³⁶ Çapoğlu,*op.cit.*,s.106..

⁴³⁷ *İbid.*,s.106-107.

Mısır tarafından başlatılan bu savaşın temel amacı, İsrail'in haritalardan silinmesi değil, savaşa katılan bütün Arap ülkeleri için 1967 Savaşında kaybedilen toprakların geri alınmasıdır.

İkinci farklılık, İsrail'in değil, Mısır ve Suriye'nin "sürpriz saldırı" ile savaşı başlatmalarıdır.

Son bir husus ise, kesin bir Arap yenilgisinin olmaması ve hatta Mısır'ın bu savaşta bir hayli başarılı olmasıdır. Bundan önceki savaşlarda büyük kayıplara uğrayan taraf sadece Araplar iken, bu savaşta İsrail de büyük kayıplara uğramıştır.⁴³⁸

İsrail, karşılaştığı bu ani saldırı karşısında ağırlığı önce Suriye cephesine verdi. Irak,Fas, Suudi Arabistan ve Ürdün Suriye'ye takviye birlikleri göndermişlerdi.Buna rağmen,Suriye başarılı olamadı.17 Ekimde İsrail –Suriye cephesi, 1967 sonrasının şekline geldi ve çarpışmalar durdu.Bunun üzerine İsrail,bir kısım kuvvetlerini Suriye cephesinden çekerek, Sina cephesine sevk etti.Sina cephesi, başlangıçta İsrail için iyi gelişmedi.Ancak, kısa sürede kendisini toparlamasına rağmen hem İsrail için hem de Mısır için durum son derece kritik bir hal aldığı sırada,her iki taraf da BM Güvenlik Konseyinin 22 Ekim 1973 tarih ve 338 sayılı kararını aynı gün kabul ederek,çarpışmaları durdurdular.⁴³⁹338 sayılı karar,taafaları derhal ateşkese çağırırken,242 sayılı Güvenlik Konseyi kararını uygulamaya davet etmekteydi.⁴⁴⁰

⁴³⁸ Armaoğlu, **op. cit.**, s. 320-321.

⁴³⁹ Arı,**op.cit.**,s.370

⁴⁴⁰ Kararın metni için bkz. The "Israeli- Palestinian Conflict...,**op.cit.**s.13;Türkçe metni için bkz. Halloum,**op.cit.**,s.293

Yom – Kippur Savaşı İsrail için bir travma, Amerikan Yahudileri için bir şoktu.⁴⁴¹ 6 Gün Savaşı bir zafer marşıyla, Yom Kippur Savaşı bir hayal kırıklığı olmuştur. İsrail yenilmezliği efsanesi sona ermiştir. Bundan sonra gerçekleşecek barış girişimlerine yol açan en önemli olgu buydu. Yom Kippur krizi İsrail'i görüşmelere zorlamıştı ve ABD'ye arabuluculuk rolü düşmüştü. Nixon'un güvenlik danışmanı Kissinger'in yaptığı "mekik diplomasisi"ni Arap – İsrail anlaşmazlığını çözüme kavuşturmasını ummuyordu. Yom Kippur Savaşında diğer savaşlardaki gibi İsrail Birleşik Devletler'den yüklü yardım almıştı. Nixon, çatışmalar sırasında, İsrail'in ayakta kalmasını sağlayan silah ve cephaneyi, ABD ile İsrail arasında bir hava köprüsü kurarak göndermişti.⁴⁴² Tüm dünyadaki ABD birliklerini en üst düzeyde alarma geçirmesi, Sovyetler'in daha etkin bir rol oynamasına yol açabilirdi. Ancak bu çatışma her iki süper devlete Ortadoğu sorununun kendilerini de doğrudan karşı karşıya getirebilecek nitelikte bir sorun olduğunu ve bir an önce çözülmesi gerektiğini göstermiştir. Ayrıca *OPEC* ülkeleri tarafından uygulanmış petrol ambargosu, ve bundan doğmuş kriz ekonomileri petrole bağımlı olan ABD ve diğer batılı ülkeler açısından durumun ciddiyetinin anlaşılmasını kısmen de olsa sağlamıştır.⁴⁴³

Mısır'ın Sovyetler'den uzaklaşmak istemesi ve bu ülkenin tarafsızlığı İsrail güvenliğinin garantisi olabileceği için ABD Ortadoğu'da barışın temeli olarak gördüğü İsrail – Mısır sınır anlaşmazlığının çözüme kavuşturmaya çalışmaktaydı. Her iki ülke de barış görüşmelerini sürdürmenin karşılığı olarak ABD'den büyük ölçüde yardım almaktaydı. Örneğin, İsrail'in 1971-1973 arası

⁴⁴¹ Tivnan , s. 80.

⁴⁴² Georgiana G. Stevens, "1967-1977: America's Moment in the Middle East?", **The Middle East Journal**, Vol.30, no.1, Winter 1977, s.10

⁴⁴³ **ibid.**

dönemde ABD'den aldığı yardımlar yılda ortalama 400 milyon dolar dolayındayken, 1974-75'te 1,5 milyar dolara çıkmıştır. Bu miktar İsrail'in savunma harcamalarının yaklaşık %42'sini oluşturmaktaydı. İsrail kadar olmasa da Mısır'ın ABD'den aldığı yardımlarda belirgin bir artış olmuştu. 1975'te Süveyş Kanalı'nın tekrar ulaşılabilirliğine büyük destek sağlamış olan ABD tarafından Mısır'a verilen yardımlar 1974'te sadece 8.5 milyon dolar dolayında iken 1976'da 750 milyon dolara çıkarılmıştır.⁴⁴⁴

Nixon yönetiminin barış girişimlerine Yahudi lobisi tarafından muhalefet edilmişti. İsrail işgal ettiği topraklardan çekilmemekte ısrar ederken, Mısır kendi topraklarını geri almadan hiçbir anlaşmaya yanaşmayacağını ifade ediyordu.⁴⁴⁵ Kissinger girişimlerini Rogers Planı ve BM 242 nolu kararının temellerine dayandırarak, Ortadoğu'da barışın garantisini 1967 sınırlarına geri dönüşün sağlayacağını farkındaydı. Bu siyaset Lobi'nin sert muhalefeti ile karşılaşmıştı. Bunun örneği, AIPAC'ın üç haftalık lobiciliğinin sonucunda, 21 Mayıs 1975'te Beyaz Saray'ın aldığı mektuptu. "76'nın Mektubu" olarak bilinen bu mektup, 76 ABD senatörü tarafından imzalanmış ve Beyaz Saray'a sert bir dille İsrail'in nedenli önemli bir müttefik olduğunu hatırlatıyordu.⁴⁴⁶ Beyaz Saray "adım adım" diplomasisine geri dönmek zorunda kalmıştır.

Amerikan Yahudilerin hepsinin barışa karşı olduğunu söylemek mümkün değildir. 1970'lerin ortasında Lobi'nin barış karşıtı pozisyonuna katılmayan Yahudiler barış amaçlı bir örgüt kurdular. "Breira" adlı bu örgüt, İsrail'in politikalarını eleştirmeye cesaret etmişti ve hemen Siyonist örgütleri tarafından

⁴⁴⁴ Cleveland ,**op.cit.**, s. 338.

⁴⁴⁵ Nadav Safran,**İsrail:Embattled Ally**,The Belknap Pres of Harvard University Press, Cambridge,Mass.,1983,s.590.

⁴⁴⁶ Tillman ., **op.cit.**, s. 67.

radikalizm, İsrail-karşıtı olmak ve FKÖ'nun destekçilerinin tehlikeli çetesi olmakla suçlanmıştı.⁴⁴⁷ Amerikan Yahudi örgütlenmesinde, İsrail'i eleştirerek "kirli çamaşırları çıkarıp, düşmanlarına koz veren" örgüt yoktu. 1972'de toplumsal boykota uğradığı ve maddi desteğinden mahrum kaldığı için dağıtılmıştır.

Bariş yanlılarının sayısının çoğalmaması sadece Lobi'nin etkisine bağlı değildir. BM FKÖ'yü Filistin halkının resmî temsilcisi olarak tanıırken ve BM'ye gözlemci olarak kabul ederken,⁴⁴⁸ Amerikan Yönetimi, Filistin İsrail'in varlığını tanımadıkça, Filistinliler ile resmi hiçbir şekilde görüşme yapılmaması konusunda İsrail ile hem fikirdi.⁴⁴⁹ Böylece, arabulucu rolünü üstlenen ABD karşı tarafı dinleme şansını yitirmişti.

E. Jimmy Carter: Başkanlık pahasına bariş

Carter, bir ara, Amerika'nın çıkarlarını Ortadoğu'da İsrail'e rağmen korumasını bilen bir başka gibi davranmıştı. Başkanlığa gelirken, İsrail'in çıkarlarını olduğu kadar, Arap ülkelerinin çıkarlarını da gözetmeye kararlıydı ve hatta başkanlığı sırasında, Filistinlilerin de güven içinde yaşayabilecekleri bir toprakları olması gerektiğini söylemişti.⁴⁵⁰

Carter yönetiminin yeni denge oluşturma çabaları görünüşte İsrail'le son on yıl içinde kurulan askeri ilişkilerin zararına gibiydi. Carter, başkanlığının hemen ilk yılında, daha seçim kampanyaları sırasında, başkan Ford tarafından

⁴⁴⁷ Tıvnan ,**op.cit.** s. 92.

⁴⁴⁸ Arı , **op.cit.**,s. 375.

⁴⁴⁹ Çapoğlu,**op.cit.**,s.114-115.

⁴⁵⁰ Everett Mendelsohn,**The United States Policy (Chapter 1),A Compassionate Peace: A Future For Israel,Paletsine,and the Middle East**,revised ed.,A Report Prepared For the American Friends Service Committee,The Noonday Press, Washington D.C.,1989,s.221.

onaylanan “fuel-air” patlayıcılarının satışını iptal etti. Ayrıca İsrail’den gelen bazı ortak üretim isteklerini reddettiği gibi, İsrail’in Amerikan motorları kullanarak ürettiği *Kfir* savaş uçaklarının Ekvator’a satışına izin vermedi. Ancak bu kararların, Nixon-Kissinger döneminden sonra da varlığını olduğu gibi koruyan ABD-İsrail askeri ilişkilerinin boyutları üzerinde önemli bir etkisi olmadı. 1971-1973 yılları arasında askerî satışlar üç kat artarak 1974-1976 döneminde 4,5 milyara ulaştı. İki ülke arasındaki ilişkilerin boyutları öylesine büyüktü ki, bazı belirli özel programlar ya da silahlarla ilgili olarak alınan kararların uygulamada pek etkisi olmuyordu. Kredi ve ortak üretim anlaşmalarından sonra, ilişkinin yapısı politik rastlantı ya da stratejik kaprislere karşı daha bir bağımsızlık kazanmıştı. Böylece Carter döneminde ABD askeri satışları daha da büyüyerek 1977-1979 yıllarında 5,2 milyar doları buldu. Bu artışın büyük bölümü Mısır-İsrail-ABD barış anlaşmasının ödülü olarak nitelendirilebilir. Bu da, ilişkinin önemli özelliğinden birini gösterir.⁴⁵¹

Carter yönetimi Filistin halkına Batı Şeria ve Gazze’de bir yurt sağlanması görüşünü savunurken, İsrail’in yeni hükümeti bu topraklar üzerindeki “ebedi ve tarihi” haklarından söz ediyor ve bu topraklardan bir karış bile vermeyeceğini açıkça ortaya koyuyordu.

Carter’in işi çok zorlaşmıştı, çünkü Carter’in başkanlık seçimleri kazandığı yıl İsrail’de parlamento seçimlerini İşçi Partisinin 30 yıllık iktidarına son veren sağcı *Likud* partisi kazanmıştı. Likud “revizyonist” (radikal) siyonizm akımının devamıydı. Likud partisinin programını dayandırdı. “Büyük İsrail” projesi revizyonist siyonizmin “*Eretzs Yisrael*” idealinden kaynaklanmaktadır.

⁴⁵¹ Joe Stork, **Dünya Sorunları**, 1988/1, Ortadoğu Dos. Alaan Yayınları, 1988, s. 53.

“*Eretzs Yisrael*” ya da “Büyük İsrail” revizyonistlere göre sadece 1948 yılındaki Batı Şeria ve Gazze boyunca uzanan İsrail Devleti topraklarını değil, ayrıca Lübnan, Suriye ve Ürdün topraklarını da içine almaktadır. Siyonist revizyonistler (ya da Muhafazakârlar) burayı Nil’den Fırat Nehrine kadar olan bölge olarak tanımlamaktadır. Mısır’ın ortasından Irak’ın ortasına kadar olan bölgeyi içine alır.⁴⁵²

İsraililerin sağa kaymalarının nedeni ise, İsrail toplumunun alt yapısının değişimine bağlıdır. İsrail kurulduğunda Yahudilerin çoğu Avrupa göçmeni Aşkenazyken, Arap – İsrail savaşlarından İsrail’e sığınmış Asya Yahudilerin – Sefaradiler sayısı 1970’lerin sonunda Aşkenazi Yahudilerin sayısını geçmiştir. Sefaradilerin Araplara karşı daha uç duygulara ve İşçi Partisini kuran Eşkenazilerden daha sağ görüşlere sahip olmaları *Likud* partisinin zaferine yol açmıştır. *Likud* Partisinin başkanı, Yahudi terörist örgüt – *Irgun*’un eski lideri olan Menahem Begin İsrail’in yeni Başbakanı olmuştur.⁴⁵³

Amerikan Yahudi toplumunun liderleri, ilk başta İsrail seçim sonuçlarından pek memnun kalmaları da, sonunda “eski terörist – yeni Başbakan” Begin’le uzlaşma yolunu bulmuşlardır. Begin Amerikan Yahudilerin hoşgörüsünü üç hususta kazanmayı başarmıştır:

- Amerikan Yahudilerin hiçbir zaman gerçekleştirmedikleri iki konuda – İbranice ve “*aliyah*” zorunluluğu – baskı yapmamıştı.
- Ekonomide özelleştirmeye yönelmişti.

⁴⁵² Erdem Kasım, “**İsrail’in Dış Politika Anlayış ve Uygulaması**”, Yayınlanmamış YLT, G.Ü., S.B.E., Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2001, s. 42-44.

⁴⁵³ Tıvnan **op.cit.**, s. 105-106.

- Kendisinin çok inançlı olması özel görüşmede lobi liderleri üzerinde etki yaratmıştı.⁴⁵⁴

Carter yönetiminin belki en büyük başarısı Mısır – İsrail anlaşmasının sağlanmasıdır. Carter yönetimi ile Begin hükümeti arasında bir buçuk yıl boyunca süren sürtüşmeler sonucunda imzalanan anlaşma, tarihe Camp– David Anlaşması (1978) olarak geçmiştir. Mısır 1967’de kaybettiği Sina Yarımadasını İsrail’i tanıma pahasına geri almıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler pek sıcak olmamakla beraber, bu anlaşma Mısır’ın Arap dünyasından dışlanmasıyla sonuçlanmıştır. İsrail açısından ise, anlaşma bir parça toprak karşılığında Yahudi devletine Ortadoğu’da tehlike oluşturabilecek en büyük Arap devletinin dostluğunu olmasa da tarafsızlığını sağlamıştır.⁴⁵⁵

Jimmy Carter, ABD Ortadoğu politikası açısından sıra dışı bir tavır sergilemekteydi ve bu tavırla Amerikan Yahudilerin ateşi altında kalacağını farkındaydı. Suudi Arabistan’a *F-15* uçakları satışı gerçekleştirmişti ve “İsrail’in korunmasının ahlaki bir dava”⁴⁵⁶ olduğunu açıklarken, “Filistin davasının Amerika’daki insan hakları davası gibi görüldüğünü”⁴⁵⁷ söylemiştir.

Carter, İsrail Başbakanı Begin’e Ortadoğu barışı konusundaki ilkelerini şöyle belirtmiştir:

- 1) İsrail’in bütün komşularını içine alan kapsamlı bir barış yapılmalıdır;
- 2) Bu barış, 242 sayılı karara dayanmalıdır;

⁴⁵⁴ **İbid.**, s. 118.

⁴⁵⁵ Fayez Sayegh, “The Camp David Agreement and the Palestine Problem”, **Journal of Palestine Studies**, Vol.8., No.2, Winter 1979, s.6

⁴⁵⁶ Tıvnan , **op.cit.**, s. 98.

⁴⁵⁷ **İbid.**, s. 131.

- 3) Bu barış, serbest ticaret ve açık sınırlar da dahil, çok geniş çerçeveli olmasıdır;
- 4) Yine bu barış, İsrail'in işgal ettiği topraklardan güvenli sınırlara çekilmesini sağlamalıdır;
- 5) “Bağımsız” olmamak kaydıyla, bir “Filistin varlığı” (*Palestine entity*) yaratılmalıdır.⁴⁵⁸

Begin buna verdiği cevapta, “Filistin varlığı” hariç, diğerlerinin hepsi ile mutabık olduğunu söylemiştir. Buna karşılık Carter, barışın mühim engellerinden birinin de, işgal altındaki topraklarda kurulan Yahudi yerleşim merkezleri olduğunu söyleyince, Begin buna cevap vermediği gibi, İsrail'e dönünce, Batı Şeria'daki bu yerleşimlerin daimiliğini tanımıştır.⁴⁵⁹

Carter yönetiminin barış girişimleri Amerikan Yahudilerden çok İsrail'de destek görmüştür. “*Peace Now*” (Barış şimdi) hareketi 1973'te “Siyonist barış hareketi” olarak işgale karşı çıkan asker ve emekli görevliler tarafından kurulmuştur.⁴⁶⁰ Amerika'da da barış yanlısı Yahudi liderleri mevcuttu. Dünya Yahudi Örgütü'nün eski başkanı Nahum Goldman'ın Carter ile özel görüşmesinde “barışa ulaşmak istiyorsanız Yahudi lobisini kırmamız gerekecek” ifadesi kullandığı söylenmektedir.⁴⁶¹ Fakat birkaç çatlak ses lobinin muhalefetini kırmaya yetmemiştir. İsrail hükümeti, Lobi'den Carter yönetiminin İsrail yerleşim politikalarına karşı duruşunun protesto edilmesini istemiştir. İsrail Savunma Bakanı Ariel Şaron, pozisyonlarını şöyle ifade etmişti: “Birleşik Devletlerin iç

⁴⁵⁸ Podhoretz, *op.cit.*, s.35.

⁴⁵⁹ *İbid.*, s.35.

⁴⁶⁰ Ben Cramer Richard, *İsrail Nasıl Kaybetti?*, Çev. Özkan Özdem, Pegasus Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2006, s. 244.

⁴⁶¹ Tıvnan, *op.cit.*, s. 121.

münasebetlerine karışmayı sevmem, fakat İsrail'in güvenliği sorunu dünyanın her yerindeki Yahudilerin sorunudur.”⁴⁶² Lobi yardım etmiştir. 1976'da Carter Yahudi oylarının %68'ini aldı; 1980'de ancak %45'ini elde edebildi.⁴⁶³ Ortadoğu'ya farklı bakış açısı Jimmy Carter'ın başkanlık seçimlerini kaybetmesine neden olmuştu.

F. Reagan : Üçüncü Aşamaya Ulaşıldı

Başkanlık kampanyası sırasında Reagan, Carter yönetimini “İsrail'in Amerika için kalıcı stratejik bir önemi olmadığı” yanılığısına düşen ilk hükümet olmakla suçluyordu.⁴⁶⁴

Bunun üzerine Ronald Reagan Amerikan-Yahudi Basın Birliği'ne 1980 başkanlık kampanyası sırasında şöyle açıklamada bulunuyordu. “İsrail, ABD için stratejik bir varlıktır. Bu duruma somut ifade getiren politikalarımızın olması gerektiğine inanıyorum”. Cumhuriyetçi Parti adayı, tüm kampanya boyunca alışılmış İsrail yanlısı kampanya gösterilerinin çok ötesine geçen bir ifade kullanarak, İsrail'in ABD açısından askerî yararını önemle belirtti. Reagan, başkan seçildikten sonra da sözlerinin yalnızca kampanya gereği olmadığını göstermekte gecikmedi. Yeminden birkaç hafta sonra düzenlenen ilk basın toplantısında, İsrail'in “savaşa hazır ve hatta savaş tecrübeli” ordusunu “...bizim yararımıza bir güç. Eğer İsrail'in kendi ordusu olmasaydı ona biz bir ordu sağlamak durumunda kalacaktık” diyerek övdü.⁴⁶⁵

⁴⁶² Paul Findley, **They Dare to Speak Out**, Lawrence Hill & Co., Wesport, Conn., 1985, s. 134.

⁴⁶³ Güray S. Balatekin, “**İsrail'in Güvenliği ve Hayat Sahası**”,Yayınlanmamış YLT, İ.Ü., S.B.E., Ortadoğu, Balkanlar ve Asya Gelişmeleri Bilim Dalı, İstanbul, 1999, s.60.

⁴⁶⁴ **İbid.**, s. 61.

⁴⁶⁵ **İbid.**, s.61.

Bütün bunların etkisiyle ABD'nin Ortadoğu politikasının askerileşmesi, siyasi tabanı güney ve batı sermayelerinin önde gelen kesimlerinden olan Reagan döneminde daha da hızlandı. Bu düşünceye göre Reagan'ın "İsrail stratejik bir varlıktır" sloganı yalnızca şunu vurgulamaktadır: Öteki müttefiklere kıyasla İsrail'in bu konudaki olası katkısının çeşitli avantajları-çoğunlukla askeri- ve dezavantajları- çoğunlukla politik- vardır.

Reagan yönetimi sırasında "stratejik ortaklığın" sağlanması ve pekiştirilmesinde Lobi'nin önemli rolü vardır. Reagan dönemi Lobi için gücünün zirvesine ulaştığı bir dönemdi. Fakat her şey Lobi için bu kadar güzel başlamamıştı.

Reagan Yönetiminin lobi ile ilk karşılaşması AWACS uçaklarının Suudi Arabistan'a satış davasıyla başlamıştır. AWACS satış sorunu Beyaz Saray için daha Carter başkanlığında başlamıştı. *F-15* uçaklarının satışı sırasında Suudi Arabistan ayrıca AWACS uçakları satın almak istediğini belirtmişti. Lobi'nin yoğun çalışmaları sonucunda 8 Temmuz 1980'de Carter yönetimi 68 senatörün imzaladığı Suudilerin isteğini geri çevirmesini rica eden bir mektup almıştı.⁴⁶⁶ Reagan Yönetimi Beyaz Saray'a geldikten sonra her ne kadar seçim kampanyasında İsrail yanlısı bir tablo çizdiyse de, Suudilere verilmiş sözün tutulmasının ABD Ortadoğu çıkarları açısından ne kadar önemli olduğunu kavramış görünüyordu. Burada ayrıca uluslararası boyutlu iki hadisenin-Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a müdahalesinin ve Irak-İran Savaşının etkisi olduğu söylenmelidir.

⁴⁶⁶ Tıvnan ,op.cit., s. 138.

AWACS sorunu Beyaz Saray için ABD senatosunda Yahudi Lobisi ile savaşa dönüşmüştür. Tek başına pek etkili olmayan Arap lobisi, Beyaz Saray ve Amerikan silah üretici ve petrol şirketleri lobiciliğiyle ortak cephe oluşturmuş bulunuyordu. Amerikan – İsrail dostluğunu zorlamış iki önemli olay – İsrail’in Irak’taki nükleer santrali bombalaması ve Amerikan uçakları kullanarak Beyrut’taki FKÖ menzillerini bombalaması İsrail Lobisinin pozisyonunu zayıflatmıştır. Reagan bu olaylara karşı Amerika’nın sessizliği karşılığında, Begin’den Kongre’de satışa karşı Lobinin muhalefetine destek vermemesini rica etmişti. İsrail AWACS davasında Lobi’nin arkasında olmamıştır. Fakat Lobi Senato’da Beyaz Saray, Arabistler ve silah, petrol şirketlerine karşı durmakta kararlıydı. *Boeing*, *United Technologies* ve *Mobil Oil* gibi büyük Amerikan şirketleri, satışı destekleme kampanyası çerçevesinde Kongre’ye binlerce mektup ve telgrafın ulaşılmasını sağlamışlar, ayrıca basın kampanyasına sadece Mobil Oil, örneğin yarım milyon dolar harcamıştı.⁴⁶⁷ Basında Suudi Arabistan’ın ABD için önemini vurgulamaya çalışmışlardır: “Suudi Arabistan petrolden çok daha büyük bir şey ifade eder – o Amerika için ticaret, Amerikalılar için iş ve dolar için güç anlamına gelmektedir.”⁴⁶⁸ Ekim 1982’de, Reagan satışı desteklemek amacıyla televizyon konuşması yapmıştır. Başkan, “Amerikan dış politikasını yapmak başka milletlerin işi değildir”,⁴⁶⁹ demiştir. Kısa zamanda, üç eski ABD Başkanı Ford, Nixon ve Carter Reagan yönetimin politikasını desteklediğine dair

⁴⁶⁷ **İbid.**, s. 153.

⁴⁶⁸ Emerson, **New Republic**, February 17, 1982.

⁴⁶⁹ Tıvnan **,op.cit.**, s. 157.

açıklamalarda bulunmuşlardır. İki yıl süren savaşıdan sonra, Senato 52 karşı 48 oyla *AWACS* satışını onaylamıştır.⁴⁷⁰

AWACS savaşı Lobi'nin gücünü ortaya çıkarmıştır. Eğer ondan önce insanların Lobi'den pek haberleri olmasa da, *AWACS* savaşı Yahudi lobisi'ni ünlü yapmıştır. ABD Başkanı Reagan bütün dünya karşısında kendi devletinin senatosunda 5 uçağın satışı için lobicilik yapmak ve yabancı hükümetten yardım istemek zorunda kalmıştır. *AIPAC* oylamayı kaybetmişti, fakat savaşı kazanmıştır. Beyaz Saray ilk yılında bütün enerjisini Yahudi lobisi ile savaşmakla harcamıştı, ancak şansını zorlamamak için gelecekte İsrail lobisiyle karşı karşıya gelmemeye çabalamıştı.

AIPAC hataları düzeltmek için büyük çapta reorganizasyona girmiştir. Lobi propaganda organlarını ve programlarını güçlendirmek amacıyla Anti – Propaganda Ligi işbirliğiyle üniversitelerde programlar ve eylemlere başlamıştır. *AIPAC*'ın yeni nesil yöneticiler için programlar bu yıllarda organize edilip geliştirilmişlerdir. Seçim kampanyalarında *PAC* gücü hücum etmiştir. *AWACS* satışından bir gün sonra *AIPAC* Başkanı Thomas Dine, “Amerikan Yahudileri bunu unutmayacaklardır”, demişti.⁴⁷¹ Lobi bunu yanına bırakmamıştır, sonraki Kongre seçimlerinde *AWACS* satışına olumlu oy vermiş temsilcilerin çoğu ya seçimi kaybetmiş ya da zor mücadele verip seçilmiştir.⁴⁷²

Lobi'nin çalışmaları, Beyaz Saray'ın *AWACS* mücadelesinden sonra riski göze almaması ve Regan'ın Soğuk Savaşı kazanmasının ön amacı tanınması her şeye rağmen ABD – İsrail ilişkilerini daha çok yakınlaşmaya zorluyordu. Reagan

⁴⁷⁰ *İbid.*, s. 160.

⁴⁷¹ *İbid.*, s. 161.

⁴⁷² *İbid.*, s. 162-165.

Yönetiminin Sovyetlere karşı duruşu ve Ortadoğu'ya bakış açısı (“İran düştü, İsrail tek dostumuzdur”) ⁴⁷³ İsrail ile ilişkilerine “stratejik ittifak” adı konulmasına yol açmıştır.

İki ay süren görüşmelerden sonra İsrail Savunma Bakanı Şaron ile ABD Savunma Bakanı Weinberger 30 Kasım 1981’de bir Anlayış Memorandumu imzaladılar. Görüşülen konular ABD kararlarına göre biçimlendirilmiş bir metinle ortaya kondu. Metin İsrail’i hiç tatmin etmedi. Fakat bu görüşmeler neticesinde İsrail açısından bazı ekonomik ayrıcalıkları sağlama bağladı; İsrail ABD’den aldığı *FMS* yardımının yüz milyon dolarını İsrail yapımı askerî donatım satın almada kullanacak; ABD, İsrail askerî üretiminin canlı tutulmasına yardım etmek amacıyla 200 milyon dolarlık İsrail yapımı askeri donatımı kendi ordusunda kullanmak üzere satın alacak; üçüncü dünya ülkelerinin ABD’den aldıkları askerî kredilerin, İsrail’de kullanılmalarına izin verilecekti. ABD ekonomisinde tasarrufa gidildiği ve İsrail’e sağlanan askeri yardımların geleceğinin oldukça karanlık olduğu bir sırada bunlar önemli ayrıcalıklardı. ⁴⁷⁴

Bu anlaşma İsrail’in Golan Tepelerinin ilhakını açıklaması ve Lübnan işgali yüzünden bir süre askıya alındıysa da, Amerikan yönetiminin eleştirdiği bu iki olay “stratejik ittifakı”n temellerini sarsmaya yetmediği görülmüştür. Aralık 1984’te İsrail Dışişleri Bakanı Shamir ve Reagan birleşik Siyasi Askerî Grubu için Anlaşma (*Agreement for a Joint Political Military Group*) imzaladılar. Bu anlaşma AIPAC stratejik amaçlarının gerçekleştirilmesiydi: bölgede hava ve deniz kuvvetlerinin işbirliği, istihbarat bilgilerinin paylaşılması, İsrail sınırlarında

⁴⁷³ Çapoğlu, *op.cit.*, s.140.

⁴⁷⁴ Stork, *op.cit.*, s.162-163.

yerleştirilecek Amerikan donatımı, cephane depolama tesisleri potansiyel tıbbi yardım ve İsrail hastaneleri için yataklar.⁴⁷⁵

Ayrıca, Lobi'nin aylarca süren çalışmaları sonucunda ABD – İsrail arasında Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmıştır. Mart 1985'ten itibaren iki ülke arasında on yıllık dönem için bütün vergiler kaldırılmış oldu. Bu anlaşmanın özelliği ise ABD'nin daha önce hiçbir ülke ile böyle bir anlaşma imzalamaması ve hâlâ Kanada hariç başka ülkelerle böyle bir anlaşmaya sahip olmamasıdır.⁴⁷⁶

Begin New York'taki Yahudi örgütlerine yaptığı konuşmada yapılan anlaşmaların “Sovyetler Birliği'nin sürekli saldırgan genişlemesine “karşı” olduğunu ve ABD – İsrail ilişkisinde yalnızca “sempati” ve ”ittifak”tan oluşan daha önceki aşamaları izleyen bir üçüncü anlaşmayı simgelediğini” söyledi. “Amerika'ya şükürler olsun” diyordu Begin, “şükürler olsun ki İsrail üçüncü aşamaya ulaşabildi.”⁴⁷⁷

Lobi'nin üzerinde çalışmalar sürdürdüğü diğer önemli husus, İsrail başkenti ilan edilmiş Kudüs'e Amerikan Büyükelçiliğinin taşınmasıdır. Beyaz Saray AIPAC'tan bu konuyu zorlamamasını rica etmek zorunda kalmıştı. Bunun karşılığı ise, defalarca Ürdün Kralı Hüseyin'e verilmiş silah satışı sözünün ABD yönetiminin yerine getirememesi olmuştur.⁴⁷⁸

Filistin sorunu her ne kadar ABD'nin İsrail ile yaptığı “stratejik ittifak” ile göz ardı edilmişse de, Reagan yönetimi ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarları açısından bu soruna çözüm bulunmasının önemli olduğunu farkındaydı. 1980'lerde Filistin sorununun çözüm arayışları sürmüştü ve Reagan yönetimi bu

⁴⁷⁵ Tıvnan,**op.cit.**, s. 194.

⁴⁷⁶ “U.S. and Israel Set Pact to End Tariffs by 1995”, **New York Times**, March 5, 1985.

⁴⁷⁷ Balatekin , **op.cit.**, s. 63.

⁴⁷⁸ Tıvnan ,**op.cit.**, s. 198-194.

arayışlar çerçevesinde tarihe Reagan Planı adı altında geçen girişimde bulunmuştur. (bkz. Tablo 4) Araplar plana olumlu baktıklarını belirtmişlerdir. Lobi planı desteklemiş, fakat bu destek ancak birkaç gün sürmüştür. Batı Şeria'nın ilhakına olumsuz bakış açısı ve yerleşimlerin inşaatının dondurulması maddelerini içeren plan İsrail tarafından reddedilmişti. Amerikan Yahudilerin hepsi İsrail ile aynı fikirde olmasalar da, Lobi'nin resmî açıklamaları İsrail görüşleri yönüne çevrilmişti.⁴⁷⁹

Reagan yönetimi boyunca ABD Amerikan üst görevlilerinin ve diplomatlarının FKÖ ile resmi temaslarda bulunma yasağı devam etmişti. FKÖ lideri Yaser Arafat'ın İsrail'i tanımaya ve diyaloga hazır olduğu yönündeki açıklamaları Amerikan basınına yansıtılmamıştı bile BM'de ABD Büyükelçisi Andrew Young'ın Filistin temsilcisiyle görüşmesi Lobi'nin büyük tepkisine yol açmış, AIPAC Washington'u FKÖ ile gizli görüşmeler yürütmekle suçlamıştı. Beyaz Saray Lobi'den özür dilemek zorunda kalmıştı.⁴⁸⁰

Reagan döneminde İsrail'in Irak'taki nükleer santrali bombalanması, Golan Tepelerin ilhakı, Lübnan işgali ve Reagan Planını reddetmesine rağmen ABD – İsrail ilişkileri genişletilip geliştirilmiştir. İsrail ABD için Ortadoğu'da bir numaralı müttefik haline gelmiştir. İsrail ile ittifakın “stratejik” önemi Lobi tarafından Washington beyinlerine kazılmaya çalışılmıştı. Yahudi Lobisi ise, Reagan döneminde liberal tutumdan neo-conserativ (yeni muhafazakâr) bakışlara kaymıştır. İsrail'in Soğuk Savaş'ın hat safhasında yer alması, Lobi'nin Amerika'nın en liberal görüşleriyle ünlü etnik kesimini Sovyet karşıtı *neo-*

⁴⁷⁹ Naseer H. Aruri & Fouad M. Moughrabi, "The Reagan Middle East Initiative", **Journal of Palestine Studies**, Vol.12, No.4, Winter 1983, s.10-11.

⁴⁸⁰ Findley, **op.cit.**, s. 202.

consevativlere(yeni muhafazakârlara) dönüştürme çabalarına neden olmuştur. Bu dönüşüm hem İsrail'in barışa giden yolunu hem Amerika'nın arabuluculuğunu çok zorlayacağına benziyordu.

Tablo 4: 1980'lerde Filistin sorununun çözüm arayışları.

	1. PLAN	2. PLAN	3. PLAN	4. PLAN	5. PLAN
	Camp David Anlaşmaları Eylül 1978	AET Venedik Deklarasyonu 13 Haziran 1980	Reagan Planı 1 Eylül 1982	Fez Arap Planı 9 Eylül 1982	Brejnev Planı 15 Eylül 1982
BM Gv. Kons. 242 sayılı kararının	İsrail ile komşuları arasındaki soruna barışçı bir çözüm getirecek temel koşulların hepsi BM güvenlik konseyi 242 sayılı kararında var.	Deklarasyon, BM Güvenlik Konseyinin 242 ve 338 sayılı kararlarını temel alıyordu.	BM'nin 242 sayılı kararı, ABD'nin Ortadoğu barış girişimlerinde temel taşı olarak alınmaya devam edilecek.	Değilmedi.	242 sayılı karar desteklendi.
Toprak	Görüşmelerde, BM'nin 242 ve 338 sayılı kararlarının tümü esas alınmalıdır.	İsrail'in 1967'den beri sürdürdüğü işgal durumuna son verilmelidir.	BM'nin 242 sayılı kararı geçerlidir ve Batı Şeria ile Gazze'yi kapsamaktadır. İsrail'in geri çekilmesi karşılığında verilecek barış vaadi ile orantılı olacaktır.	İsrail 1967'de işgal ettiği tüm Arap topraklarından çekilmelidir.	1967 yılından beri İsrail işgalinde bulunan tüm topraklar Araplara geri verilmelidir.
Filistinlilerin hakları	Görüşmelerin sonuçları, Filistin halkının hakları ve haklı gereksinimlerini tanımalıdır.	Bölgede yaşayan tüm halklara adalet ve bu arada Filistin halkının da yasal haklarının tanınması. Filistin halkı sadece mülteci değildir ve kendi kaderini kendi tayin etme hakkını kullanabilmelidir.	Yasal haklar ve haklı gereksinimler, Filistinliler sadece mülteci değildir.	Kendi kaderini tayin hakkı tanınması ve dönmek isteyenlere tazminat verilmesi.	Anavatanlarına dönme hakkı tanınması ya da tazminat ödemesi.
Filistin Devleti	Mısır, İsrail, Ürdün ile Batı Şeria ile Gazze'den seçilen temsilciler arasındaki geçiş döneminde Batı Şeria ve Gazze'nin statüsü hakkında görüşme yapılması.	Filistinlilere kendi kaderini tayin etme hakkı: Seçme hakkının Filistinlilere verilmesi.	Filistinlilerin Batı Şeria ve Gazze'de Ürdün ile birlikte kendi kaderini tayin etme hakkı. ABD bağımsız Filistin devletini desteklemez, İsrail'in de işgal veya ilhak etmesini kabul etmez.	Bağımsız bir Filistin devletinin kurulması; geçici olarak BM adına bölgenin idare edilmesi.	Filistinlilerin kendi bağımsız devletlerini kurmak ellerinden alınamayacak bir haktır.
FKÖ/Filistinlilerin temeli	Filistin halkı, Filistin sorununu içeren görüşmelere katılmalıdır.	FKÖ görüşmelere katılmalıdır.	Batı Şeria ve Gazze'nin geleceği, o topraklarda yaşayanlar ile İsrail ve Ürdün'ün ortak çalışmasıyla saptanmalıdır.	FKÖ, Filistin halkının tek yasal temsilcisidir.	Filistin Arap halkına kendi kaderini kendi tayin hakkı verilmelidir. FKÖ, Filistin Arap halkının tek yasal temsilcisidir.
Güvenli sınırlar ve İsrail'in de güvenliğinin tamlanması	Egemenlik, toprak bütünlüğü ve güvenli sınırlarda barış içinde yaşamak bölgedeki tüm devletlerin hakkıdır.	Bölgedeki tüm devletlerin –İsrail dahil- var olma hakkı ve güvenlik altında olması tanımalıdır. Güç kullanmaktan vazgeçilmelidir.	İsrail'e güvenli bir gelecek saptanmalıdır. Sınırları ise görüşmelerle saptanacaktır.	BM Güvenlik Konseyi, bölgedeki bağımsız Filistin devleti de dahil olmak üzere tüm devletlerarasındaki barışı garanti altına almalıdır.	İsrail ile Arap komşuları arasındaki sınırlar ihlal edilmemiş olarak kabul edilmelidir. Tüm bölge devletlerinin güvenli ve bağımsız olarak varlığını sürdürmesi garanti altına alınmalıdır.

Tablonun Devamı.

	Camp-David Anlaşmaları Eylül 1972	AET Venedik Deklarasyonu 13 Haziran 1980	Reagan Planı 1 Eylül 1982	Fez Arap Planı 9 Eylül 1982	Brejnev Planı 15 Eylül 1982
Batı Şeria ve Gazze'deki yerleşme merkezleri	Değnilmedi.	Yerleşme merkezleri barış girişimlerinde önemli bir engel oluşturmaktadır ve uluslar arası yasalara göre kanunsuz sayılıyorlar.	Merkezler hemen dondurulmalıdır. ABD, yerleşme merkezi kurmak için yeni topraklarda çalışma yapılmasını desteklemeyecektir.	1967'den beri İsrail tarafından kurulan yerleşme merkezleri kaldırılmalıdır.	Özellikle bu konuya değnilmedi. Sadece bağımsız bir Filistin devletinin "İsrail işgalinden kurtarılmış" topraklarda kurulması öngörüldü.
Geçiş süreci	Geçiş süresi, Batı Şeria ve Gazze'de serbest seçimlerin yapılmasından sonra 5 yıldan fazla sürmeyecektir. Geçiş süresinin en geç üçüncü yılında Batı Şeria ve Gazze'nin statüsü görüşmeleri başlayacak.	Değnilmedi.	Batı Şeria ve Gazze'deki Filistinlilerin öz yönetim için yapılan seçimlerden sonra tam bir özerklik içinde yaşayacakları beş yıllık geçiş dönemi başlayacak.	Batı Şeria ve Gazze birkaç ayı aşmayacak bir geçici süre için BM'nin denetimine verilmelidir.	Değnilmedi.
Kudüs	Değnilmedi: Mısır ve İsrail bu konudaki tutumlarını anlaşmaya dahil edilmeyen yan mektuplarda belirttiler.	Kudüs'ün statüsünü değiştirecek hiçbir tek yanlı girişimde bulunulmadı, bu konuda varılacak herhangi bir anlaşma bölgedeki kutsal yerleri ziyareti serbest kılacak nitelikte olmalıdır.	Kudüs bölünmez olarak kalmalıdır. Son statüsü görüşmeler ile saptanabilir.	İsrail Kudüs'ün Arap kesiminden çekilmelidir. Kudüs bağımsız Filistin devletinin başkenti olmalıdır. Ayrı dinden olan kimselere tapınma hürriyeti konusunda garanti verilmelidir.	Doğu Kudüs geri verilerek Filistin devletinin bir parçası olmalıdır. Kudüs'teki dine ait kutsal yerlere serbestçe giriş garanti altına alınmalıdır.
Garantiler	BM Güvenlik konseyi barış anlaşmalarını onaylayacak ve tüm maddelerinin çiğnenmeden uygulanmasını garanti altına alacak. Güvenlik konseyinin daimi üyeleri barış anlaşmalarının altını imzalayıp tüm maddelerine saygı gösterilmesini garanti edecek.	Barışçı bir çözüm için gerekli garantiler, Güvenlik Konseyi'nin kararı ile BM tarafından sağlanacak ve gerekirse diğer ortak olarak onaylanan işlemler de esas alınabilecektir.	Değnilmedi.	Güvenlik Konseyi bölgedeki tüm devletlerin barış içinde yaşaması için tüm garantileri verecek ve Fez doruğunda onaylanan tüm maddelerin uygulanmasını garanti altına alacaktır.	Barış hakkındaki tüm uluslararası garantiler BM Güvenlik Konseyi'nin üyeleri tarafından verilecek.

Kaynak: Arsev Bektaş ,**Ortadoğu'da barışın Ayak Sesleri ve Filistin sorununa Tarihsel bir Bakış, Su Sorunu Türkiye ve Ortadoğu**, yayına hazırlayan Sabahattin Şen, Bağlam Yayınları, İstanbul 1993, s. 290-291.

G. Bush Dönemi: Yalnız Bir Adam

“Burada güçlü ve etkili lobilere karşı mücadele eden yalnız bir adamım... İnandığım şeyler için savaşmaya devam edeceğim... Bu uğurda oy kaybetmem veya kazanmam önemli değil. Önemli olan ABD'nin çıkarlarıdır. İnanıyorum ki Amerikan halkı bu mücadelede benimle birlikte dir.”⁴⁸¹

Sovyetler Birliği'nin etki alanını genişletmesini önlemeyi temel amaç edinen Soğuk Savaş dönemi A.B.D Ortadoğu politikası, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte yerini Ortadoğu'da barış ve güvenliğin sağlanmasını en önemli amaç olarak ele alan bir politikaya bıraktı. Ortadoğu'da barışın sağlanmasının İsrail ile Arap ülkeleri arasında barışın sağlanmasına ve Filistin sorununun çözümüne bağlı olduğunu gören A.B.D, çözümün önünde en önemli engel olarak gördüğü İsrail'deki Likud hükümetine baskı yapmaya başladı. Bu durum belki de İsrail'in kuruluşundan itibaren ilk defa ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Genel olarak Soğuk Savaş Dönemi sonrasında İsrail ile A.B.D arasındaki "özel" ilişki biçiminin, bu konumundan çıkarak "normal" bir ilişki biçimine dönüşmesinden bahsedilebilir. Bunun nedenleri şu şekilde sıralanabilir: a) Ortadoğu'ya yönelik Sovyetler Birliği tehdidinin ortadan kalkması yanında A.B.D ile Arap ülkeleri arasındaki ilişkilerdeki düzelmeye, b) Gerek Filistin sorununda ve gerekse genel olarak Arap-İsrail çatışmasında İsrail'in barış için toprak verilmesi önerisini reddetmesi ve işgal altındaki topraklarda yeni Yahudi yerleşim yerleri açmaya devam etmesi ile uzlaşmaz taraf görüntüsü çizmesi, c) Özellikle işgal altındaki topraklarda İsrail güvenlik kuvvetlerinin sivil halka yönelik şiddet kullanması ve bunun televizyonlara yansımalarının A.B.D kamuoyunda İsrail

⁴⁸¹ **Jerusalem Post**, 13 September 1991 (Başta AİPAC olmak üzere, diğer Yahudi örgütleri ile 10 milyar dolar kredi konusunda anlaşmazlığın olduğu sırada yapılan bir basın toplantısında Başkan Bush'un konuşmasından alınmıştır).

aleyhine değişime yol açması, d) İsrail'in yasal olmayan yollardan başta Güney Afrika ve Çin olmak üzere diğer ülkelere Amerikan teknolojisi ve silahlarını sattığı şeklinde raporların yayınlanması. Tüm bu etkenler, Soğuk Savaş Dönemi sonrasında, A.B.D-İsrail arasındaki özel ilişki biçimine gölge düşürecek değişikliklere neden oldu.⁴⁸² 1992'de yapılan bir araştırmaya göre 1948'den beri ilk defa daha fazla Amerikalı İsrail'in barış sürecinde Araplardan daha büyük bir engel olduğunu düşünüyordu (%37). Yine aynı araştırmaya göre, İsrail'e olan Amerikan yardımını destekleyenlerin oranı % 46 çıkarken, Soğuk Savaş dönemi düşman ülke Sovyetler Birliği'ne Amerikan yardımını destekleyenlerin oranı %58'di.⁴⁸³

A.B.D-İsrail arasındaki yeni dönemin ilk işareti Bush yönetimi ile Yahudi lobisi ve İsrail hükümeti arasındaki gerginlikte görüyoruz. A.B.D Dışişleri Bakanı James Baker'in İsrail hükümetinin eğer barış yapmakta ciddi ise kendisini aramasını söyleyen ve Likud hükümetini büyük İsrail hayalinden vazgeçmeye çağırarak açıklamasının yanında, Soğuk Savaş sonrasında Başkan Bush döneminin, A.B.D-İsrail ilişkileri açısından en önemli olayı olan Başkan Bush'un, İsrail'in Kongreden öncelikle Rusya'dan gelen Yahudi göçmenlerin istihdamı için isteği 10 milyar dolarlık krediyi geciktirmesidir. Aslında bu Amerikan yönetimi ile Likud iktidarı arasında Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde İsrail'in yeni Yahudi yerleşim yerleri açmaya devam etmesi ile başlayan sürecin bir sonucudur. Başkan Bush'un Dışişleri Bakanı James Baker, İsrail hükümeti'nin

⁴⁸²Leon Hadar , “The Last Days of Likud: The American – Israeli Big Chill”**,Journal of Palestine Studies**, Vol:21, No.4, Summer ,1992, s.82-83.

⁴⁸³Leon Hadar, “High Noon in Washington: The Shootout Over The Loan Guarantees” **Journal of Palestine Studies**, Vol:21, No.2, Winter, 1992, s. 74.

Batı Şeria ve Gazze'de yeni Yahudi yerleşim yerleri açmasını barış süreci önündeki en önemli engel olarak nitelemişti.⁴⁸⁴

İki ülke arasındaki Ortadoğu barış süreci ile ilgili anlaşmazlıklara rağmen, Başkan Bush'un krediyi geciktirmesi İsrail yönetiminde şok etkisi yaptı. Çünkü Amerika'daki Yahudi lobisi ve bu lobi ile sıkı bağlarına güvenen Likud iktidarı milyar'lık ilk taksidi 1991 yılı bütçesine dahil etmişti.⁴⁸⁵ İsrail yanlısı lobinin yoğun faaliyetlerine rağmen başkan Bush krediyi geciktirdi. Bu davranış Bush yönetiminin Likud iktidarını barış süreci içerisine çekme veya Likud iktidarından kurtulma politikasındaki kararlılığını gösteriyordu. Kredinin geciktirilmesi, durumlarından memnun olmayan Yahudi göçmenlerin oylarının İşçi Partisi'ne gitmesinde önemli rol oynadı ve 1992 seçimlerinde İşçi Partisi'nin iktidara gelmesi ile Bush yönetimi Likud'dan kurtulmuş oldu.

Körfez Savaşı'nın bölgede İsrail'in konumu açısından hem olumlu hem de olumsuz etkileri oldu. Bir yandan İsrail'in Amerikan yanlısı rejimleri 'radikal' Arap rejimlerine karşı koruduğu yolundaki argüman, Amerika'nın İsrail'i savaşın dışında tutması ile geçerliliğini yitirirken, diğer yandan, 'radikal' Arap ülkelerinden biri olan Irak'ın askeri gücünün tahrip edilmesi ile İsrail önemli bir rakipten kurtulmuş oldu. Diplomatik açıdan İsrail'in Amerika ile işbirliğine girerek, topraklarına füze saldırısına rağmen savaşa girmemesi kendisine süper güç ile olan ilişkilerinde önemli puan kazandırdı.⁴⁸⁶

⁴⁸⁴Jonathan Rynhold, "Labor, Likud, The Special Relationship and the Peace Process, 1988-1996.", **Israel Affairs**, Special Issue, Vol:3-4, Spring-Summer, 1997, s.245.

⁴⁸⁵**İbid.**, s.245.

⁴⁸⁶Charles Lipson, "American Support For Israel: History, Sources, Limits", **Israel Affairs**, Vol:2, No.3-4, Spring/Summer, 1996 ,s.136.

Amerika-İsrail ilişkilerindeki gerginlik İşçi Partisi'nin iktidara gelmesi, bu partinin barış sürecine olan desteği ve barış için toprak verilmesini kabulü ile yumuşamaya başladı. Fakat, Amerika'daki Yahudi lobisi ile Başkan Bush arasındaki gerginlik devam etti. Başkan Bush ile Yahudi Lobisi arasındaki gerginlik 1992 seçimlerinde Yahudilerden 1988 seçimlerinde aldığı %30'luk desteğin %10 ile %15 arasına düşmesi ile sonuçlandı. Önemli eyaletlerde, Yahudi oylarının %78-85'i Clinton'a gitti.⁴⁸⁷

H. Clinton Dönemi: Ortadoğu'da Barış Rüzgârları

“Kuruluşundan beri İsrail'in var olma mücadelesinde, zaferlerinizle sevindik ve ızdıraplarınızı paylaştık. Savaşta ve barışta, Truman'dan itibaren bütün A.B.D başkanları İsrail'in önemini bilincindeydi. İsrail'in var olması sadece çıkarlarımız açısından değil, inandığımız değerler açısından da önemlidir... İsrail'e olan askeri ve ekonomik yardımın şu anki düzeyinde sürdürülmesi için çalışmaya kendimi adanmış durumdayım... İsrail'in hak ettiği güvenliği sağlayacak bir barışın gerçekleşmesi için gerekli tüm yardımı yapacağız.”⁴⁸⁸

Clinton döneminde A.B.D-İsrail ilişkilerinde Bush dönemine kıyasla tamamen değişik bir manzara ile karşılaşılıyor. O kadar ki Clinton A.B.D başkanları arasında İsrail'e en yakın olanı olarak gösteriliyor. Daha seçilmeden önce bile Bush'un Ortadoğu politikasından farklı bir politika izleyeceğini belirten Clinton'un politikasının beş noktada Bush dönemi Ortadoğu politikasından farklı olduğu söylenebilir: 1) Amerikan yardımının Doğu Kudüs (Arap Kudüs) ve diğer işgal altındaki topraklarda yeni Yahudi yerleşim birimleri için kullanılmasına itirazda bulunmadı. 2) Doğu Kudüs'te İsrail'in kontrolünün tartışılmaz olduğunu kabul etti. 3) İsrail tarafından 1967 savaşında ele geçirilen Arap topraklarının

⁴⁸⁷Bernard Reich, **Securing The Covenant: United States – Israeli Relations After the Cold War**, Greenwood Pres,Connecticut,Mass.,1995,s.71.

⁴⁸⁸Kasım Kamer, “Soğuk Savaş Dönemi Sonrası ABD-İsrail İlişkileri”, **Avrasya Dosyası**, cilt:6, Sayı:2, Yaz 2000, s. 130.

işgal altındaki (occupied) değil de tartışmalı (disputed) topraklar olduğu şeklindeki İsrail görüşünü kabul eder göründü. 4) İsrail'e ve pro-Amerikan Arap rejimlerine tehdit oluşturan Irak ve İran'ın, bu iki ülkeyi uluslararası alanda yalnız bırakmaya yönelik diplomatik çabalar, Amerikan askeri varlığı ve ekonomik ambargo ile zayıf tutulması politikasını hızlandırdı. 5) Barış sürecinde A.B.D'nin rolünün İsrail'e karşı değil, onunla aktif işbirliği içerisinde olduğu şeklinde yorumlanmasını sağladı.⁴⁸⁹

Clinton'ın önceki yönetimlerden en büyük farkını ise barış sürecine olan yaklaşımında görüyoruz. Clinton yönetimi, kendisinden önceki yönetimler için görüşmelerde temel teşkil eden 242 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararından ayrı bir çizgi takip etti. 242 sayılı Güvenlik Konseyi kararı İsrail'in 1967 savaşında ele geçirdiği topraklardan çekilmesini ve kuvvet kullanarak toprak kazanımının kabul edilemez olduğunu belirtmektedir. Önceki Amerikan yönetimleri 242 sayılı karar çerçevesinde küçük sınır düzenlemeleri dışında İsrail'in işgal altındaki topraklardan çekilmesi konusunu açıkça dile getirirken, Clinton yönetimi 1967 savaşında İsrail'in ele geçirdiği toprakları işgal altındaki topraklar olarak nitelendirmediği gibi, İsrail'in bu topraklardan çekilmesi konusuna da değinmemiştir.⁴⁹⁰

Başkan Clinton yaptığı atamalar ile de ABD içerisinde kendisine olan Yahudi desteğini daha da pekiştirdi. Yüce Mahkeme'ye (*the Supreme Court*) iki

⁴⁸⁹ Leon Hadar , “The Picture And The Spin”, **Journal of Palestine Studies**, Vol:23, No.2, Winter, 1994, (d:84-94), s. 87-88.

⁴⁹⁰ Donald Neft, “Clinton Administration and U.N. Resolution 242”, **Journal of Palestine Studies**, Vol.23, No:2, Winter 1994, s.21.

Yahudi'yi (Stephen Breyer and Ruth Bader Ginsburg) atayan Clinton'in 1996 yılında kabine üyelerinden 5 tanesi Yahudi idi.⁴⁹¹

Clinton döneminin en önemli olayı kuşkusuz Oslo anlaşması oldu. Ağustos 1993'de Oslo'da yapılan görüşmelerin sonucunda ortaya çıkan ve 13 Eylül 1993'de Washington'da imzalanan anlaşma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm İsrail ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'nun karşılıklı olarak birbirlerini tanımalarını içeriyor. İkinci bölüm ise, işgal altındaki topraklarda Gazze ve Eriha'dan başlayacak Filistin Özerk Yönetimi ile ilgili prensipleri içeriyor. Anlaşma tarihi bir nitelik taşıyor. Çünkü anlaşma ile FKÖ İsrail'i tanıırken, şiddet kullanmayı reddediyor. İsrail ise, terörist örgüt olarak nitelendirdiği FKÖ'yü Filistin halkının yasal temsilcisi olarak tanıyor.⁴⁹²

Ancak, anlaşmanın uygulanmasında zaten var olan güçlüklerin yanısıra, anlaşmayı reddeden terör örgütlerinin İsrail'de düzenlediği intihar saldırılarının seçimlerde Likud'u iktidara getirmesi, Amerika'nın öncülüğünü ettiği barış sürecine ciddi darbeler vurdu. Anlaşmayı yeniden gözden geçireceği vaadi ile iktidara gelen Netanyahu, anlaşmada belirtilen Batı Şeria'dan İsrail askerlerinin üç aşamalı olarak geri çekilmesi tarihine ilişkin itirazda bulundu.⁴⁹³ Çekilmenin Mart 1996 ve Eylül 1997 tarihleri arasında tamamlanması beklenirken, Netanyahu, 1999 yılı sonuna kadar süre istedi. 1997 yılı Mart ayında, Oslo anlaşmasının ruhuna aykırı olarak İsrail'in Doğu Kudüs'te yeni Yahudi yerleşim yerleri açma girişimi Başkan Clinton tarafından kamuoyu önünde eleştirilmesine

⁴⁹¹ **The Jerusalem Report**, 25 May 1998.

⁴⁹² Shlaim Avi, "The Oslo Accord", **Journal of Palestine Studies**, Vol:23, No.3, Spring 1994, s. 24-25.

⁴⁹³ Gregory S Mahler., "The Forming Netanyahu Government: Coalition – Formation in a Quasi – Parliament Setting", **Israel Affairs**, Special Issue, Vol:3, No.3-4, Spring-Summer 1997, s.18-19.

rağmen İsrail'in bu girişimini kınayan karar tasarısı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde ABD'nin vetosu ile karşılaştı. Güvenlik Konseyi'nde Büyük Britanya, Fransa, Portekiz ve İsveç tarafından hazırlanan ve Amerikan vetosu ile karşılaşan karar tasarısının ardından, Avrupa Parlemontosu İsrail'in Doğu Kudüs'te yeni Yahudi yerleşim yerleri açmasını kınadı. Avrupa Birliği Komisyonu'nun Ortadoğu işlerinden sorumlu sözcüsü Manuel Martin Avrupa Birliği'nin Doğu Kudüs'ün İsrail'in toprağı olması düşüncesini kabul edemeyeceğini açıkladı. Yeni Yahudi yerleşim yerleri konusu Avrupa Birliği ile ABD'nin Ortadoğu politikalarındaki farkları da ortaya koymuş oldu.⁴⁹⁴ Bu durum aynı zamanda Avrupa Birliği'nin Filistin sorununa yönelik olarak kendi politikasını belirleyip aktif katılımıyla başlayan bir sürecin ürünüdür. 1993 yılında o zamanki adı ile Avrupa Topluluğı Komisyonu işgal altındaki topraklara 600 milyon dolarlık yardım başlattı. 1995 yılında imzalanan Avrupa-Akdeniz Ortaklık Anlaşması (*Euro Mediterranean Partnership Agreement*) çerçevesinde de Filistililere yardım yapıldı. Avrupa'yı genelde Arap yanlısı olarak niteleyen ve Filistin sorununun dışında tutmak isteyen İsrail için Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Barış Sürecine aktif katılımı arzu edilir değildir.⁴⁹⁵

Amerikan Yahudilerin pozisyonları ise dikkat çekiciydi. Sağa kaymış Lobi kuruluşları 1977'den beri güvenlik konusunda iktidarda bulunan Likud politikalarını desteklemişlerdir. Fakat 1992 yılında İşçi Partisinin iktidarı ile birlikte bu partinin izlediğı politikalara karşı olan bazı Amerikan Yahudi örgütleri

⁴⁹⁴ **The Middle East International**, 21 March 1997.

⁴⁹⁵ Paul Mare De La Gorce, "Europe and Arap-Israeli Conflict", **Journal of Palestine Studies**, Vol.26, No.3, Spring 1997, s.15-17.

ile İsrail hükümeti arasında gerginlik belirdi.⁴⁹⁶ Amerikan Yahudi örgütlerinin ABD ile İsrail arasındaki ikili ilişkilerde merkezi bir role sahip olmaması gerektiğini düşünen İşçi Partili Başbakan Izak Rabin, 1992 yılında ABD'ye yaptığı ziyarette, başta *AIPAC* olmak üzere diğer Amerikan Yahudi örgütlerini, İsrail ile ABD arasındaki ilişkileri bozucu ve Ortadoğu Barış Süreci'ni tehlikeye atıcı davranışlarda bulunmak ile suçladı. Yahudi lobisinin 10 milyar dolarlık kredi konusunda Amerikan yönetimi ile gereksiz bir kavgaya girdiğini düşünen Rabin, *AIPAC*'in ABD'nin Suudi Arabistan'a *F-15* satmasını engelleme faaliyetlerine de karşı çıktı. Rabin'e göre İsrail'in çıkarları ABD'nin *F-15*'leri Suudi Arabistan'a satmasını ve bunun karşılığında İsrail'e ek silah yardımı yapmasını gerektiriyordu. Amerikan yönetimi ile müzakere etmenin İsrail hükümetinin işi olduğunu belirten Rabin, *AIPAC*'i görüşmelere müdahale etmemesi konusunda uyardı.⁴⁹⁷ *Likud*'un aksine barış için toprak verilmesi ve FKÖ ile uzlaşma politikalarını izleyen Başbakan Rabin ve Dışişleri Bakanı Şimon Peres ikilisi, *El Halil*'deki (*Hebron*) katliamdan sonra Birleşmiş Milletler'in hareketi kınayan tasarıda Kudüs hakkında işgal altındaki toprak deyimini kullanması üzerine *AIPAC*'in Amerikan yönetimine veto için baskı yapmasını, veto FKÖ'nün barış görüşmelerine dönmesini engelleyebileceği gerekçesiyle hatalı bir hareket olarak nitelendirdi. Şimon Peres'e göre İsrail'in çok büyük bir zafer kazanması barış görüşmelerinin geleceğini tehlikeye sokabilirdi.⁴⁹⁸ Sonuçta ABD Kudüs'ü işgal altındaki toprak olarak niteleyen BM tasarısının oylamasına katılmadı. *AIPAC* ile İşçi Partisi iktidarı arasındaki mücadele, İşçi Partili Dışişleri

⁴⁹⁶ Adam Garfinkle, "US – Israeli Relations After the Cold War", *Orbis*, Fall 1996, s. 565.

⁴⁹⁷ *The New York Times*, 23 August 1992.

⁴⁹⁸ *Jerusalem Post*, 21 March 1994.

Bakan Yardımcısı Yossi Belin'in AIPAC'ı Amerikan yönetimini barış sürecinin dışında tutmak isteyen ve uzlaşmaya karşı olan Likud yanlısı olduğu yolundaki açıklaması ve buna ek olarak, İsrail'in Amerikan Yahudilerinin parasına ihtiyacı olmadığını söylemesi ile daha da kızıştı.⁴⁹⁹

Amerika'daki Ortodoks Yahudi topluluğu da, ABD'de ve İsrail'deki Ortadoks Yahudiler arasında hakim olan bir terminoloji ile, İşçi Partisinin seküler materyalist değerlere sahip olmak ve Yahudiliğin temellerine aykırı hareket etmekle suçladı. 4 Kasım 1995 Rabin'in suikast sonucu öldürülmesinden sonra, Şimon Peres, İşçi Partisi yönetimi ile Amerika'daki Yahudi örgütleri arasındaki gerginliği azaltmak için yoğun çaba sarfetti. Hatta dış politikada İşçi Partisine biraz daha yakın olan Ortodoks Rabbi Yehuda Amital'i kabineye aldı. Fakat Amerika'daki Yahudi örgütleri ile İsrail hükümeti arasındaki ilişkilerde tam düzelme seçimlerde İşçi Partisi'nin yenilip, *Likud*'un lideri Netanyahu'nun başbakan olması ile gerçekleşti.⁵⁰⁰

Fakat *Likud* politikaları her ne kadar Amerikan Yahudi örgütleri tarafından desteklendiyse de, ABD yönetiminin üzerinde çalıştığı barış sürecini tıkamış bulunuyordu. Barış görüşmeleri yıllarca sürmesine ve imzalanan anlaşmalara (bkz.Tablo 5) rağmen, nihai-statü konuları görüşülmeye başlanmaması karşılıklı güvensizlik sorunundan kaynaklanıyordu.⁵⁰¹ Barış görüşmeleri her iki toplumda karışık duygulara ve tepkilere yol açıyordu. İsrail'de aşırı sağcılar ve bağımsız Filistin devletinin kurulmasının Yahudi Devleti için yok olmak anlamına geldiğini düşünen Yahudiler hükümeti

⁴⁹⁹ **The New York Times**, 1 February 1994.

⁵⁰⁰ Rynhold, **op.cit.**, s.255-257.

⁵⁰¹ Arı , **op.cit.**, s. 692.

Filistinlilere fazla ödün vermekle suçluyorlardı (ki bunun en aşırı tepkisi şüphesiz Rabin'in öldürülmesiydi). Bu hususlar Netanyahu hükümetinin Filistin'den geri çekilmeleri geciktirmesine, hatta geri çekilen alanlarının küçültmesine neden oluyordu.

Tablo 5: Oslo Barış Süreci

<p><u>İlkeler Bildirgesi (Eylül 1993)</u> : Oslo'da görüşülmüş resmi anlaşmadır. Anlaşma Filistin Otoritesi (PA) ve "nihai statü" olarak adlandırılan konuları (Kudüs, mülteciler, yerleşimler, güvenlik düzenlemeleri ve sınırları) görüşülecek beş yıllık görüşme dönemini öngörmektedir. İsrail Gazze'den ve Eriha'dan çekilmeyi kabul eder.</p> <p><u>Kahire Anlaşması (Mayıs 1994)</u>: Bu anlaşma yürütmeye alakalıdır. Anlaşma Arafat'ın Gazze'ye dönmesini sağlar ve İsrail Eriha ve Gazze'den çekilirken sınırlanmış idareyi FKÖ'ye devredilmesini öngörür. Bu anlaşma ile beş yıllık saatinin geri sayımı başlar. Nihai statü konularının mayıs 1999'da tamamlanacağı düşünülmekte.</p> <p><u>Oslo II (Eylül 1995)</u>: Washington'da imzalanmış bu anlaşma Filistin Yasama Organı'nın (PLC) seçimlerini kabul eder (Ocak, 1996) ve Batı Şeria'yı A, B ve C bölgeleri olarak böler. A bölgesi Filistin güvenlik ve sivil güçleri kontrolünde, B bölgesi Filistin Sivil ve İsrail güvenlik güçleri kontrolünde, ve C bölgesi tamamen İsrail işgal kuvvetleri altında kalmaktadır. Batı Şeria'nın %72'si C bölgesini oluşturmuş, bununla birlikte Filistin nüfusunun çoğunluğu A ve B bölgelerinde bulunmakta. İsrail altı aylık aralarla üç daha ileri yeniden tertiplemeye söz vermiştir. Oslo II ayrıca nihai statü görüşmelerinin tarihi Mayıs 1996 olarak öngörür. (Ama bu sonradan Başbakan Netanyahu tarafından iptal edildi.)</p>	<p><u>Hebron Protokolü (Ocak 1997)</u>: Hebron, doğu Kudüs dışında İsrail işgali altında kalan son Filistin şehriydi. Bu protokol, 400 Yahudi yerleşimci bulunduran şehir merkezini Filistin ve İsrail askeri yönetimi arasında bölmekte, ve şehrin büyük kısmını Filistin'e devretmektedir. (ABD Dışişleri Bakanı Christopher ayrı bir mektupla İsrail'in nihai çekilmelerinin hatları ve yerlerini tek başına belirleyeceğini vurgulamıştır).</p> <p><u>Wve River Memorandumu (Ekim 1998)</u>: Bu belgede FY'nin güvenlik önlemlerini alma sorumluluğu vurgulanmakta ve FKÖ fermanında İsrail'in var olma hakkının tanınmamasıyla ilgili maddeleri yeniden reddedilmesini istenmektedir. (Netanyahu bunun yapılmadığını iddia etmiş, İsrail'i Oslo takımı bunu kabul etmemiştir.) Bunun karşılığında İsrail, Batı Şeria'nın %13'ünü kapsayan çekilme yapılacağına dair güvence vermişti. Başkan Clinton fermanın düzeltilmesine tanık olmak için Gazze'yi şahsen ziyaret etmiştir.</p> <p><u>Sharm El – Sheikh Memorandumu (Eylül 1999)</u>: Gecikmiş çekilmelerin Eylül 1999'da başlayarak Ocak 2000'de bitecek gecikmiş çekilmelerin tarifelerini öngörmekte, Azez ve Batı Şeria arasındaki iki güvenli geçiş üzerine anlaşılması ve İsrail Filistin Mahkumlarını serbest bırakmaya devam edeceğini kabul etmiştir. Eylül 2000 nihai-statü görüşmeleri son tarihi olarak belirlenmiştir.</p>
--	---

Kaynak: Norton, *op.cit.*,s.36'dan uyarlanmıştır.

Amerika'nın, İsrail'den istediği, askeri birliklerini Batı Şeria'nın %13.1'inden çekmesi önerisine %9 oranı ile karşılık veren İsrail hükümetinde, bu

rakam dahi Netanyahu ile koalisyona destek veren ve hükümet içerisinde daha önce olduğundan çok daha fazla güçlü olan radikal dini partiler arasında gerilime neden olmuştu.⁵⁰²

Buna karşın birçok Filistinli İsrail'in öngörülmuş çekilmeleri geciktirmesi ve değiştirmesi nedeniyle barış sürecinin Amerika tarafından İsrail'in vakit kazanması ve Filistin'i zayıflatması için bir siyasi oyun olduğunu düşünmekteydiler. Ayrıca, Arafat yönetiminin Filistin'e yağın yardımları halka ulaştırmaması Filistin halkı ve yönetim arasında gerginliklere yol açıyordu. Arafat yönetiminin, barış görüşmelerinde verilmiş terörle mücadele sözü çerçevesinde HAMAS, İslâmi Cihad vs. gibi gruplardan silah toplama girişimi halk üzerinde etkili olan bu grupların Arafat Yönetimi ile arasını açmıştı. Oslo sonrasında, İsrail'de çalışmalarına sınır getirilen Filistin yönetimi altındaki Filistinliler, ekonomik olarak eskisinden de kötü duruma düştüler. Gazze Şeridi'nde işsizlik oranı %60'a ulaşmış, bir ailenin ortalama gün geliri 2 ABD doları miktarına düşmüştü.⁵⁰³ İsrail de ekonomik işbirliğine önem vermeyerek buna katkıda bulundu. Oslo'nun oluşturduğu girift A, B, C bölgeleri ve İsrail kontrol noktaları Filistinlilerin günlük hayatlarını çekilmez hale getirdi. Bütün bunlar, halkın öfkelenmesine, Arafat yönetiminin halk arasındaki popülaritesinin hızla düşmesine ve HAMAS gibi radikal islamist gruplarının etkisinin artmasına yol açmıştı. Sonuç olarak, 1998'de bağımsız devlet bekleyen Filistinliler, 2000

⁵⁰² **The Economist**, 9 Mayıs 1998.

⁵⁰³ Edward Said, **Yeni Bin Yılda Filistin Sorunu**, çev. Ahmet Cüneyt-Ali- Kerem- Nuri Ersoy, 2.B .,Aram Yayıncılık, İstanbul, 2004.s.69

yılı Mayıs ayına gelindiğinde, hiçbir yararını göremedikleri sonu belirsiz bir barış sürecinden çoktan ümitlerini kesmiş bulunuyorlardı.⁵⁰⁴

Barış görüşmelerinin çıkmaza girmesi üzerine, Filistin’de gerginlik yaşanırken, İsrail’de erken seçimlere gidilmiştir. Mayıs 1999 seçimlerin, “İsrail’in tüm komşuları ile barış yapacağı” sözü veren eski genel kurmay başkanı, yeni İşçi Partisi lideri Ehud Barak’ı açık farkla iktidara getirdi. Fakat Barak, sözünü yerine getirmedi ya da getiremedi. İşçi Partisi hükümeti Netanyahu hükümetini zorlayan sebeplerin aynıları yüzünden Likud’dan farklı bir politika çizmemiştir. Barak hükümeti çekilmeleri gerçekleştirmemekte direndi, Yahudi yerleşim merkezlerinin inşasını durdurmadı ve Filistinli mahkumların salıverilmesi sorununu çözüme kavuşturamadı.⁵⁰⁵ Arafat’ı zorlayacağını düşünerek, Barak Suriye ile görüşmelerin başlamasına karar vermişti. Suriye ile görüşmelerin de çıkmaza girince, Barak Hükümeti Mayıs 2000’de Lübnan’dan tek taraflı sürpriz bir geri çekilme gerçekleştirmişti. Amerikan Yahudi örgütleri Lübnan’dan çekilmeyi “hata” olarak değerlendirirken, çekilmenin “zayıflık işareti” olarak algılandığını düşünmekteydiler.⁵⁰⁶ Bunda haklı çıkmışlardır. Giderek güçlenen Filistinli aşırı gruplar, “İsrail ile masada değil ancak savaşarak zafere ulaşılacağını” daha yüksek sesle tekrarlamaya başladılar.⁵⁰⁷

Barış sürecinin girdiği çıkmazdan çıkarılması için son çaba gözüken Camp David Zirvesi 14-25 Temmuz 2000’de Başkan Clinton’un başkanlığı altında

⁵⁰⁴ Said,**op.cit.**,s.53-54.

⁵⁰⁵ Arı , **op.cit.**, s. 716-725.

⁵⁰⁶ Çağlayan,**op.cit.** s. 362.

⁵⁰⁷ Said,**op.cit.**,s.31.

gerçekleştirildi.⁵⁰⁸ Hükümeti sallanan Barak'ın son umut olarak gördüğü bu zirve Filistin Yönetiminin şiddetli itirazlarına rağmen ABD ve Clinton'un şahsi baskıları sonucunda meydana gelmiştir. Başkanlık süresinin sonuna yaklaşmış Clinton başlattığı barış sürecini bitirmesi için acele ediyordu. Ayrıca, Clinton'un, Monica Levinsky skandalıyla sarsılan başkanlığını, Ortadoğu barış sürecin başarıyla bitirmek ile kurtaracağını hesapladığına dair söylentiler vardır.⁵⁰⁹ Clinton'un çabalarına rağmen taraflar anlaşamadılar. Barak'ın Batı Şeria'nın %92'sinden çekilme karşılığında Kudüs'ün büyük kısmının İsrail'e kalması ve mültecilerin haklarından vazgeçilmesi teklifini Arafat kabul etmemiştir. Clinton çıkmaza girmiş görüşmeleri uzatmayı reddetti ve Camp– David zirvesi aslında Ortadoğu (ya da Oslo) sürecinin “gayrimeşru” sonu oldu.⁵¹⁰ ABD yönetimi barış girişimlerinin başarısızlığı ile Arafat'ı suçlamıştı. İsraili aşırı sağcılar “bakın biz haklı çıktık. Arafat barışı istemiyor” gibi ifadeleri kullanmışlardı. Amerikan Yahudileri Barak'ın teklifini fazlasıyla cömert bulmuşlar ve Arafat'ı nankörlükle suçlamışlardı.⁵¹¹ İsrail Filistin arasındaki gerginlik turmanırken 28 Eylül 2000'de Sabra ve Şattila katliamlarından sorumlu tutulan ve Arap dünyasında “kasap” lakabıyla ünlenen eski general Ariel Şaron, Müslümanlar için kutsal yer olan Harem ül-Şerif, ya da diğer adıyla El-Aksa Camiine namaz vaktinde polis ve güvenlik ekipleri eşliğinde provakatif ziyaret gerçekleştirip, ikinci intifada (El-Aksa intifadası)'nın başlamasına neden olmuştur.⁵¹² Başlamış şiddeti durdurmak için Washington tarafları bir defa daha masaya oturtmaya çağırmıştı. Mısır, Taba'da Ocak 2001'de başlatılmış maraton

⁵⁰⁸ Carol Migdalowitz, **The Middle East Peace Talks**, CRS Issue Brief for Congress, Congressional Research Service, The Library of Congress, June 10, 2005, s. 2.

⁵⁰⁹ Çağlayan, **op.cit.**, s. 267-268.

⁵¹⁰ Magdalowitz, **op.cit.**, s.3

⁵¹¹ Ben Cramer, **op.cit.**, s.204.

⁵¹² Said, **op.cit.**, s.53.

görüşmelerin sonucunda Stockholm’de görüşmelerin devamı için karar kılındıysa da, bu karar hiç gerçekleştirilmemiştir. Hem Cilinton’un görevinden ayrılması (ki yeni Beyaz Saray yönetimi görüşmelerden belirli mesafede bulunacağını ilan etmiştir), hem Barak hükümetinin yeni seçimlere gitmesi ve seçimleri Likud ve Ariel Şaron’un kazanması, intifadan ağır darbe yemiş barış sürecini tamamen durma noktasına getirmişti.⁵¹³ Arafat, Clinton’u başkanlığı sona ererken aradığında, Clinton ona “Bir efsane olmamı engelledin” demişti.⁵¹⁴

İ. II. Bush – Oğul Babaya Benzemedi

Oğul Bush yönetimi Amerikan Yahudi örgütlerinin korktuklarının aksine babasının tutumlarını tekrarlamamıştır. İktidar ilk aylarında Arap –İsrail görüşmelerinde aktif bir rol oynamaktan kaçınmıştı. Bush yönetimi sadece Temsilciler Meclisinde cumhuriyetçi çoğunluğuna sahipken, Senato’nun çoğunluğunu demokratlar oluşturmaktaydılar. İsrail’e baskı yapılması Kongre için kabul edilemez, Bush’un Ortadoğu’da denge politikası oluşturma çabası onun iç politik ajandasını tehlikeye sokabilirdi.⁵¹⁵ Barış sürecinin durma noktası geldiği bu dönemde Bush hükümetinin Ortadoğu’ya gönderdiği ilk mesaj “şiddeti durdurun” şeklindeydi.⁵¹⁶ Bu mesaj çerçevesinde bir ateşkes istenmekteydi. Bu amaçla ABD yönetimi iki girişimi gerçekleştirmişti: Mitchell Komisyonu ve Tenet planı. Türkiye 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in de yer aldığı Mitchell Komisyonu (Mayıs 2001) Eylül 2000’den itibaren süren intifada ve şiddet zincirinin nasıl ve neden meydana geldiğini araştırmak üzere oluşturulmuş, ve bu araştırmanın sonucunda

⁵¹³ Norton , **op.cit.**, s. 38.

⁵¹⁴ Çağlayan, **op.cit.**,s. 287.

⁵¹⁵ Norton,**op.cit** s. 39.

⁵¹⁶ Daniel Mandel, “Try, Try, Try Again: Bush’s Peace Plans”, **Middle East Quarterly**, Summer 2005, Vol. XI. No: 3, s. 27.

süren şiddetin çözüme kavuşturulması sağlanması bekleniyordu. Araştırma sonucunda basılan raporda taraflar arasındaki karşılıklı güven eksikliğinin en büyük sorun olduğu belirtilerek, taraflara yeniden görüşme masasına ve 28 Eylül 2000'deki pozisyonlarına dönme çağrısı yapılmıştır. O güne kadar Ortadoğu'da barış için atılan pek çok adım gibi Mitchell Raporu da, nihai barışı sağlamaktan ziyade suni bir yatıştırma çabasından öteye gidemedi. Nitekim, raporun açıklanmasından sonra da İsrail tanklarının Filistin topraklarını vurmaya devam etmesi raporun bölgeye barışı getirmek konusunda ne derecede başarılı olduğuna dair bir fikir vermekteydi.⁵¹⁷

Çatışmaların şiddetlenerek devam etmesi üzerine CIA Başkanı G. Tenet tarafından hazırlanan Tenet Planı (veya ateşkes planı) Mitchell Komisyonunun raporunu bir nevi hayata geçirme çalışmasından ibaret olduğundan Mitchell Raporu'yla birlikte anılmaya başlamıştı.⁵¹⁸ 13 Haziran 2001'de her iki tarafın tarafından kabul edildiyse de, son derece soyut konular üzerinde duran ve herhangi bir yaptırım olmayan Tenet Planı da hiçbir zaman tam anlamıyla bir ateşkes sağlayamadı. Planın açıklanmasının üstünden bir gün bile geçmeden benzer olaylar devam etti ve her iki taraf da ateşkesin ihlali konusunda birbirlerini suçladı.⁵¹⁹

11 Eylül saldırısının ardından ABD Taliban yönetimine savaş ilan etti. Şaron, "Arafat da bizim Bin Ladin'imiz, Filistinlilere Taliban muamelesi yapılmalı"⁵²⁰ tezini işlemeye başladı. Taliban'a açtığı savaşta İslâm ülkelerini yanına almak isteyen Washington, önce Şaron'a masaya oturması için ağır baskı yaptı. Ancak, Taliban'a karşı savaşı tek başına da başarıyla yürütmesi, ABD'deki Yahudi lobisinin

⁵¹⁷ Anthony H Cardesman., **Escalating to Nowhere: The Israeli – Palestinian War. The History of Israeli – Palestinian War**, Washington DC: CSIS, 2003, s.12-15.

⁵¹⁸ Isseref Ami, "The Tenet Plan", <<http://www.mideastweb.org/tenet.htm> .> , (31.05.2006)

⁵¹⁹ Arı ,**op.cit.**, . 753.

⁵²⁰ Cordesman,**op.cit.**s.22.

baskısı ve en önemlisi HAMAS ve İslami Cihad'ın üst üste gerçekleştirdikleri büyük çaplı terör saldırılarını Arafat'ın engellemede başarısız kalması, ibreyi Şaron'dan yana döndürdü. Şaron, askeri saldırılarıyla Arafat'ın rejimini açıkça hedef alırken, Washington da yanında yer aldı.⁵²¹

1980'lerin sonunda meydana gelmiş olan I. İntifadının sonucunda İsrail ve FKÖ görüşme masasına oturmuşlardı, ama o zaman Filistinlilerin arkasında dünya kamuoyunun sempatisi vardı. Eylül 2000'de başlayan *El-Aksa* İntifadası, 11 Eylül 2001'den sonra tam tersi bir sonuç doğurmuştur. Washington'un sessizliği arkasına alarak, Şaron'undüzenlediği "Savunma Duvarı ya da Sur Operasyonu" sırasında İsrail ordusu, Gazze ve Batı Şeria'yı Oslo Anlaşması uyarınca Filistin yönetimi kontrolüne verilen bölgeleri – yeniden işgal etti. İsrail ordusu birlikleri Arafat'ı Ramallah'taki karargahında kuşatma altına aldılar. Sürgün teklifini reddeden Arafat, toprağında direnmekle, milli kahraman haline geldi. Uluslararası toplumunun baskıları sonucunda İsrail ablukayı kaldırmak zorunda kaldı.⁵²²

Ablukanın kaldırılması Arafat'ın rahatlayabileceği anlamına gelmiyordu. ABD ve İsrail Arafat'ın şahsi olarak Filistin direnişini simgelemeye çalışması, ABD ve İsrail'e göre inatçılığı barış görüşmelerini tıkamasıyla suçlanıyorlardı. Yahudi lobisine göre Arafat "başarısız" ve "hatalıdır", Arafat'ın yaşadığı sürece hiç kimsenin Filistin'in başına gelemeyeceğini bilerek, *AJC* Başkanı hatta "Arafat'ın ölmesi gerektiğini" savunmuştur. Ondan sonra kim gelirse gelsin, "...hiçbirisi uluslararası etkisi açısından Arafat'ın yerini tutamaz."⁵²³

⁵²¹ **İbid.**

⁵²² Efraim Karsh,"Arafat's Grand Strategy",**Middle East Quarterly**, Spring 2004,Vol.XI:No.2,s.9.

⁵²³ Çağlayan, **op.cit.**,s. 364.

İsrail'in Filistin tarafında görüşülecek kimsenin olmadığı görüşü Amerikan Yönetimi tarafından paylaşılmıştır. Zaten başkanlığa geldiği günden itibaren Arafat ile hiç görüşmeyen Bush, 24 Haziran 2002'de daha sonra Bush planı olarak adlandırılan konuşmayı yaparak Filistin Yönetiminin ve liderliğinin değişmesi gerektiğini ilan etmişti. Aslında Bush'un ortaya koyduğu düşünce baştan sona İsrail'in tezinin dillendirilmesiydi. Bush, İsrail işgalinin sona ermesi ve bir Filistin devletinin gerekliliğine olan düşüncesini açıklarken, Filistin'de mutlaka reform yapılmasını ve bu bağlamda Filistinlilerin yeni bir liderle yoluna devam etmesini bir ön koşul olarak getirmektedir. Filistin halkına Arafat'ı değiştirmesini telkin eden Bush, mülteciler, Kudüs, yerleşimciler ve özellikle son zamanlarda İsrail'in gündeme getirdiği ve Batı Şeria'daki Filistin kentlerinin etrafını çevirmek amacıyla inşa ettiği duvara ilişkin tek kelime etmemektedir. Bu konulara hiç değinmeyen Bush, Şaron hükümetine ilişkin takdirlerini dile getirmeyi ihmal etmemiştir.⁵²⁴

Bush'un Ortadoğu Planı ve Filistin Devlet başkanı Yaser Arafat'la ilgili sözleri Filistinliler arasında şok etkisi yaparken, İsrail basını, konuşmayı İsrail için zafer olarak yorumlamıştır. Maariv Gazetesi, "Bush'tan Filistinlilere: Bir devlet istiyorsanız Arafat'tan kurtulun" başlığını attı. İsrail Parlamentosu Arap milletvekili Ahmed Jibi, "Başkan Bush'un konuşması şiddetin düzeyini düşürmemekle kalmayacak, temin ederim ki, artıracaktır" diye konuşurken, İsrail'in Yedioth Ahronot gazetesi siyasi yorumcusu Nahum Barne, Bush'un konuşmasıyla ilgili olarak şöyle diyordu. "Ağz Bush'undu, ancak açıklamayı yazan el Şaron'undu.

⁵²⁴Tam metin için bkz: "President Bush Calls for New Palestinian Leadership", June 24, 2002, <<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/200206243.htm>>(31.05.2006)

Şaron, son 2 yıldır Oslo Anlaşmalarını öldürdüyse Başkan Bush'un konuşması da onu tarihe gömdü.”⁵²⁵

Bahar 2003'te Irak'ta harekât başlatmayı düşünen ABD, uluslararası toplumu arkasına almak için, Filistin sorununun çözüm arayış inisiyatifine Avrupa Birliğinin ve Rusya'nın katılmasını teklif etmiştir. Bunun sonucu, ABD, AB, Rusya ve BM'in işbirliğiyle oluşturulan “Dörtlü” (*Quartet*) olmuştur.⁵²⁶ “Dörtlü”nün çalışmaları sonucunda doğmuş, 2002 Eylülünden itibaren kamuoyunda tartışmaya açılan ve Filistin ve İsrail Başkanları ile gerçekleştirilen görüşmelerde nihai şekli verilmiş olan “Yol Haritası” 2003 Nisanının sonunda taraflara sunulmuştur.⁵²⁷ “Dörtlü”nün anlaşmazlığın tüm taraflarını, 242, 338 ve 1397 sayılı BM kararları, Madrid Konferansı hükümleri, barış için toprak ilkesi ve taraflar arasında imzalanmış diğer tüm metinler temel alınarak kapsamlı ve kalıcı bir barışın sağlanabilmesi için sorumluluklarını yerine getirmeye teşvik edeceği ifade edilmekteydi.⁵²⁸

Üç aşamadan oluşan “Yol Haritası”, öncelikle Filistin'de seçimlerin yapılması, İsrail'in 2000 Eylülüne geri dönmesi, şiddetin durdurulması; ikinci aşamada geçici sınırlara sahip bir Filistin devletinin kurulması; üçüncü aşamada ise Kudüs, yerleşimciler ve Filistinli mültecilerin geri dönüşü gibi kilit meselelerin ele alınmasını öngörüyordu. Özellikle planın ilk aşaması yani terörün ve şiddetin sona ermesi ve Filistin'de siyasi ve ekonomik reformların gerçekleştirilmesi Bush'un önerilerini içermekteydi ki bu aynı zamanda İsrail'in de ön koşuluydu.⁵²⁹

⁵²⁵ Arı, *op.cit.*, s. 763.

⁵²⁶ Mandel, *op.cit.*, s.29.

⁵²⁷ Tam metin için bkz.: <<http://usinfo.state.gov/regional/neasummit/text/2003/0430roadmad.htm>>.(23.06.2006)

⁵²⁸ Adam Hanieh and Catherine Cook, “A Road Map to Oslo”, May 15, 2003 <<http://www.merip.org/mero/mero051503.html>>(23.06.2006)

⁵²⁹ Cordesman., *op.cit.*, s. 44-45.

Filistin yönetimi, planın ilk safhasında yer alan siyasi reform yapmaları şartı uyarınca Oslo sürecinin mimarlarından olan, ve ABD – İsrail'in görüşmeye kabul ettiği, ılımlıların temsilcisi olarak bilinen Mahmud Abbas'ı başbakan olarak atadı. Ayrıca, mali işleri şeffaflaştırma yolunda adımlar atılmıştı. Ancak, Abbas Arafat ile ters düşünce görevinden alınmıştı.⁵³⁰ İsrail ise bu reformları göz boyama olarak nitelendirerek, Filistin tarafı terörü durdurmadıkça “Yol Haritasını” uygulayamayacağını ilan ederek plana 14 çekince koymuştur.⁵³¹

“Yol Haritası”nda ABD'nin çeşitli girişimlerine karşın bir ilerleme sağlanamazken ve barış konusundaki ümitler tamamen yok olmuşken, Cenevre'de Ekim-Kasım 2003'te Oslo Anlaşması'nın mimarlarından eski İşçi Parti bakan ve milletvekili Yossi Beilin ile Filistinli eski bakan Yaser Abd Rabbo arasında yapılan -resmî niteliği ve bağlayıcılığı olmayan- görüşmeler sonucunda bir belge onaya çıktı. Filistin-İsrail sorununun çözülmesi için önerileri içeren bu belgeye göre, Batı Şeria ve Gazze'nin hemen tamamı ve Kudüs'ün bir bölümü Filistinlilere veriliyor ve İsrail buralardaki yerleşim merkezlerinin çoğunu lağvediyor, bunun karşılığında Filistinli mültecilerin İsrail'e dönüş hakkı sınırlanıyor. İsrail tarafından belirtilecek bir rakam dışındakiler geri dönme haklarından vazgeçiyorlar.⁵³²

Belge, başta ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell olmak üzere pek çok uluslararası yetkilinin desteğini sağlarken, İsrail ve Filistin'de fazla heyecan yaratmadı. İsraili yetkililer belgeyi "saçmalık" olarak nitelerken, Filistin

⁵³⁰ Khalil Shikaki, “The Future of Palestine”, **Foreign Affairs**, Vol. 83 No.6, November/December 2004, s. 50.

⁵³¹ Adam Hanieh and Catherine Cook, **op.cit.**

⁵³² “The Geneva Plan was launched at a gala ceremony”, <<http://newsbbc.co.uk/1/hi/world/middle-east/3293001.stm>>, (23.06.2006)

yönetimi sıcak baktığını açıkladı ancak Filistinli gruplar ve özellikle HAMAS şiddetle reddetti. Ancak iki tarafta da yapılan kamuoyu yoklamaları belgenin İsrail halkının yüzde 50'si, Filistin halkının yüzde 40'ı tarafından desteklendiğini ortaya koydu.⁵³³

Cenevre Belgesi'nin yarattığı iyimserlik, bölgedeki şiddet döngüsünün kırılması ve "Yol Haritası" konusunda herhangi bir ilerlemeyi sağlayamadı. 2004 yılına girildiğinde bölgede değişen bir şey yoktu. Ancak Şaron, 2 Şubat 2004'te *Ha'aretz* gazetesine verdiği bir mülakatta ilk kez Gazze Şeridindeki Yahudi yerleşim merkezini boşaltacağını ve burada hiç Yahudi kalmayacağını açıklayarak büyük şaşkınlık yarattı.⁵³⁴

Bu Şaron'un 2003 yılı sonunda açıkladığı ve Filistinlilerle barış görüşmelerinin başarısızlığa uğraması halinde yürürlüğe koyacağını söylediği "tek taraflı ayırma planının" bir parçasıydı. Plan, Batı Şeria'daki bazı yerleşim merkezlerini de lağvetmek fakat büyük bölümünü yerinde bırakarak, bunları İsrail'in 2000 yılından beri inşa etmekte olduğu "çit ya da duvar" ile çevreleyerek dışında kalan bölümü Filistinlilere terk etmekte. 700 km olması planlanan duvar, '67 Savaşı öncesi sınırlardan geçmiyor, bazı bölgelerde Batı Şeria'nın oldukça içerilerine giriyordu.⁵³⁵ ABD'nin müdahalesiyle, Şaron yönetimi duvarın rotasında bazı değişiklikler yaptıysa da Filistinlilere göre bu, Şaron'un en başından beri savunduğu, Batı Şeria'nın sadece yüzde 42'sini Filistinlilere bırakma planıydı. İsraili yetkililer ise, 5 metre yüksekliğinde olan ve zaman zaman yüksekliği 8 metreye kadar çıkan, elektronik gözleme aletleri ve gözetleme

⁵³³ **The Guardian**, 6 January 2004.

⁵³⁴ **Ha'aretz**, 2 February 2004.

⁵³⁵ David Makovsky, "How to Build a Fence", **Foreign Affairs**, Vol. 83 No.2, March/April 2004, s. 51.

kuleleriyle donatılacak duvarın tek amacının intihar saldırıları yapan Filistinlilerin İsrail'e girmesi önlemek olduğunu belirtiyorlar. 2004 Temmuzunda *Lahey* Adalet Divanı, duvarın uluslararası hukuka aykırı olduğu yolunda karar aldı. İsrail kararı tanımayacağını açıkladı. ABD bu açıklamayı destekledi.⁵³⁶

Ayrım planı tartışılırken İsrail Gazze'de büyük güç kazanan HAMAS'a karşı bir savaş başlattı. Örgütün ruhani lideri Şeyh Yassin ve siyasi lideri Abdül Aziz Rantissi art arda öldürüldü. HAMAS liderlerinin öldürülmesi kadar Washington'un geleneksel Amerikan politikasından saparak plana cömertçe destek vermesi de tepki çekti. Sharon'un ayrım planına Washington tarafından verilen destek, 15 Nisan 2004'te Beyaz Saray'da yaptıkları görüşme sonrasında ABD Başkanı George Bush tarafından net ifadelerle açıklandı.⁵³⁷

Washington Post Gazetesinin 17 Nisan 2004 tarihli yorumuna göre, "ayırma planı" üzerinde zaten uzun süredir Bush'un ve Şaron'un danışmanları ortak çalışıyorlardı. Beyaz Saray planı, barış sürecine yeniden dönüş için bir fırsat olarak görmekteydi. "Dört saat boyunca Şaron'un istediği desteği sağlayacak ve Bush'un da rahatça ifade edebileceği bir formül bulmak için uğraştılar. Gazze fikrini ilginç bulan Bush, Şaron'un da onunla birlikte ya da yalnız harekete geçmekte kararlı olduğunu bildiğinden İsraili lidere yardım etmek için uzun süredir izlenen Amerikan politikasından ayrıldı. Beyaz Saray'da Şaron ile yan yana durarak İsrail'in 1967 Savaşı'nda ele geçirdiği Batı Şeria'nın bazı bölümlerini elinde tutabileceğini ve Filistinli mültecilerin İsrail içindeki evlerine dönmeyi beklememeleri gerektiğini söyledi. Bush'un İsrail yerleşim merkezleri ve Filistinli

⁵³⁶ **İbid.**

⁵³⁷ President Bush commends Israeli Prime Minister Sharon's Plan-
<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/04/20040414-4.html>>. (23.12.2006)

mülteciler konusundaki bu sözleri, Filistinli müzakerecilerin de belli zamanlarda kabul ettikleri tavizlerdi, ancak bunu hep İsrail'in de vereceği tavizler çerçevesinde telaffuz etmişlerdi. Bush'un sözleri Filistin yönetimini sarstı, hem ABD'de hem dünyada Amerikan politikasının İsrail'e doğru çok fazla kaydığı eleştirilerinin yapılmasına neden oldu.”⁵³⁸

Bush, destek sözünü, *AIPAC*'ta yaptığı konuşmasında tekrarladı. Bush, Amerikan Yahudi önderleri alkışları eşliğinde, şunu demişti: “ABD canlı bir Yahudi devleti olarak İsrail'in güveniliğine Birleşik Devletleri kendisini adamakta ve ben de kendimi adamaktayım. İsrail demokrasidir ve dosttur ve kendisini terörden korumak için her hakkına sahiptir.”⁵³⁹

Kasım 2004'te Arafat'ın ölmesi üzerine ABD ve İsrail'in isteği gerçekleştirilip yerine Filistin Başkanı olarak Mahmud Abbas seçildi. Fakat, Abbas'ın başkanlık koltuğuna oturması Filistin'deki durumu değiştiremedi. Arafat'ın efsanevi imajından bile yoksun Abbas, halkı arasında popüler olmadığı için HAMAS başta olmak üzere Filistinli terörist grupları karşısında etkisiz kalmıştır. İntifada başladığından beri tırmanan şiddet, Filistinlilerin radikalizme kaymalarına yol açmış, bunun sonucunda da HAMAS'ın Filistin halkının geniş kitleleri arasında desteği artmıştır.⁵⁴⁰ Ayrıca, Şaron hükümetinin Abbas'la görüşmeyi reddederek, Abbas'ın Filistinlilerin gözünde görüşme masasında bile artı kazanamayacağını sağlayarak, parlamento seçimlerinde Hamas'ın zaferine

⁵³⁸ **The Washington Post**, 17 April 2004.

⁵³⁹ President Speaks to the American Israel Public Affairs Committee-
<http://www.whitehouse.ov/news/releases/2004/06/20040518-1.html>, (25.06.2006)

⁵⁴⁰ Matthew A Levitt, “ Hamas from Cradle to Grave”, **Middle East Quarterly**, Vol XI. No. 1, Winter 2004, s. 11-12.

yol açmıştır.⁵⁴¹ Filistin HAMAS Hükümetini ne ABD, ne de Avrupa ülkeleri tanırken, İsrail için görüşme masasına oturmamak için yeni bahane ortaya çıkmıştır. ABD'nin ve AB'nin yardım fonlarını çekmeleri, Filistinlileri çok zor durumda bıraktı.⁵⁴² Tırmanan gerginlik, 25 Haziranda HAMAS militanlarının bir İsrail askeri kaçıncı İsrail'in "orantısız" tepki vermesi üzerine krize dönüştü.⁵⁴³ 11 Temmuz'da *Hizbullah* gerillaları tarafından 2 İsrail askerinin kaçırılmasını bahane ederek İsrail *Hizbullah*'a savaş açıp Güney Lübnan'ı ve Beyrut'u ağır bombardımanlara tuttu.⁵⁴⁴ Yeni başlayan "taze" Ortadoğu krizi uluslararası kamuoyunun İsrail'i kınamasına yol açıyorsa da, ABD'nin İsrail'e verdiği destek yüzünden Beyrut bombalanmalarının başlamasından bu yana neredeyse bir ay geçmesine rağmen ateşkes çağrısının şartları halen BM'de tartışılmaktadır.⁵⁴⁵ İsrail'in günden güne harekâtını genişletmesi ve ABD Dışişleri Bakanı Condolezza Rice'in "Yeni Ortadoğu şarttır" sözleri, İsrail'in bu çatışmasının arkasında Washington planlarının yatmakta olduğu yönündeki değerlendirmelerini pekiştirdi.⁵⁴⁶ Önümüzdeki günlerde İsrail'in Lübnan'da sürdürdüğü savaşın ABD'nin BOP çerçevesinde bir sonuca ulaşmak için yapılmış olduğu anlaşılırsa, bu gelişme, İsrail-ABD elli yılı aşkın süren "stratejik ittifakı"nın daha uzun zamanlar var olacağı anlamına gelecektir.

⁵⁴¹ Ha Cohen Ran, " Hamas and Isarel: Rival Twins", Antiwar.com, February 6, 2006.(25.06.2006)

⁵⁴² <<http://news.bbc.co.uk/hi/russian/news/newsid4652000/4652968.stm>>, (28.06.2006).

⁵⁴³ < <http://news.bbc.co.uk/hi/russian/news/newsid5118000/5118922.stm>>,(13.07.2006).

⁵⁴⁴ <<http://news.bbc.co.uk/hi/russian/news/newsid-5180000/5180716.stm>>, (09.08.2006).

⁵⁴⁵ **Cumhuriyet**, 10 Ağustos 2006.

⁵⁴⁶ **İbid.**

SONUÇ

1980'lerin başında Ohio'lu bir Kongre üyesi *AIPAC* için şöyle demiştir:

“*AIPAC* başkentteki en etkili lobidir. Acımasızlar. Ne yaptıklarını çok iyi biliyorlar. Ellerinde parasal kaynak sağlayan insanlar var. Onlar için binlerce kişi çalışıyor. Dayandıkları en temel güç ise, pek çok Amerikalının onlara sempati duyması ama beni en çok rahatsız eden şey Amerikan politika üreticilerinin kabiliyetsizliği. Çünkü, *AIPAC*'ın etkisi nedeniyle politikacılar Amerika'nın çıkarlarıyla İsrail'in çıkarlarını birbirinden ayırt edemiyorlar. Çıkarlarımız uyuştğu zaman sorun yok, ama her zaman uyuşmuyorlar ki...”⁵⁴⁷

Çıkarları uyuşmadığı halde, ABD'nin İsrail'e verdiği desteğin nedeni Yahudi lobisinin gücü ve etkisidir. Son yıllarda, ABD'nin Ortadoğuda izlediği politika, birçok açıdan İsrail çıkarlarına uygun olarak şekillenmektedir. Irak'ta süren ve “hata” olarak nitelendirilen savaş, İran'a nükleer güç için yapılan baskı, Ortadoğu için üretilen projeler; bütün bunların arkasında bazı araştırmacılara ve siyasi gözlemcilerle göre Yahudi lobisi bulunmaktadır.⁵⁴⁸

Lobi tarafından, Arap ülkelerine silah satışlarının Kongre'den geçmesinin engellenmesi, Amerikan silah üreticilerinin milyonlarca dolar kayıba uğramalarına yol açmıştır.⁵⁴⁹ Arap-İsrail çatışma tarihi boyunca ve FKÖ ve İsrail arasında yapılan barış görüşmelerinde ABD'nin taraflılığı Arap ve Müslüman dünyasında negatif etki yaratmaktadır. 2000 yılında Camp David'de yapılan görüşmelerde Clinton'un danışmanlar takımı İsrail'e yakınlığı ile bilinen ya da Amerikan Yahudi örgütlerde daha önce görev üstlenmiş insanlardan oluşuyordu. Bundan dolayı, Filistinli temsilciler “biri İsrail bayrağı altında, öteki Amerikan

⁵⁴⁷ Findley ,*op.cit.*, s.87.

⁵⁴⁸ Mearsheimer and Walt , *op.cit.*,*pasim*.

⁵⁴⁹ Findley ,*op.cit.*, s.164.

bayrağı altında oynayan iki İsrail takımı ile görüştikleri”nden şikayet etmişlerdi.⁵⁵⁰ Bütün bunlarla birlikte İsrail’in izlediği politikası ve onun ABD tarafından desteklenmesi ABD’nin uluslararası prestij kaybına ve dünya kamuoyunun tepkisine yol açmıştır.⁵⁵¹

1967 Haziranında New Jersey’de ABD Başkanı Lyndon Johnson ve Sovyet Lideri Aleksei Kosygin arasında gerçekleşmiş görüşmede Rus Lider ABD Başkanının “Araplar ve İsraililer” arasında yaptığı seçimden şaşırılmıştı. Kosygin Araplarla iyi ilişki kurmanın ABD çıkarlarına uygun olduğu gün gibi belliyken, neden ABD’nin İsrail’e destek verdiğini sormuştu ve Johnson’un cevabı çok basitti: “Çünkü bu doğrudur.”⁵⁵²

Burada sorulması gereken soru, Yahudi lobisinin ABD dış politikasında bu kadar etkili rolü nasıl veya neden kaptığıdır. Bu tezde gösterilen lobi çalışmalarının örnekleri bunun cevabıdır. Birincisi, lobinin yasama ve yürütme organları üzerindeki etkisidir. Kongre ve Başkan seçim kampanyalarına yapılan bağışlar ve Yahudi oyları adayların seçimi kazanma ve ya kaybetme şanslarına etkilemektedir. Amerikan siyasal yapısı kurduğu seçim sistemi açısından dış etkilere ve baskılara çok açık bir sistemdir. ABD Başkanı, seçim sisteminden dolayı toplam 270 elektoral oyla seçilmektedir.⁵⁵³ Bunlardan 181 oy Yahudi nüfusunun yoğunlaştığı olduğu 6 eyaletin -California, New York, Pennsylvania, Illinois, Ohio- 16 kentinden gelir.⁵⁵⁴

⁵⁵⁰ Mearsheimer and Walt., **op.cit.**, s.19-20.

⁵⁵¹ Josef Joffe, “A World Without Israel”, **Foreign Policy**, January/February 2005, s.36-42.

⁵⁵² Tıvnan **op.cit.**, s.67,

⁵⁵³ ABD Başkanı Seçim Sistemi için Bkz.: **Presidential Elections 1789-1992**, Congressional Quarterly Inc., Washington D.C., 1995, s.7-19.

⁵⁵⁴ Alfred M Lilienthal., “Zionism & American Jews-1981”, <<http://www.alfredlilienthal.com/zionamer.htm>>(16.12.2005)

Kongre üyelerinin ve hükümet görevlilerinin İsrail'i eleştirme korkusu sadece seçim sonuçlarına bağlı değildir; aynı zamanda İsrail aleyhine konuşan politikacıların lobi tarafından “anti-semitizm” ile suçlanmalarına ya da petrol dolarla satın alındıklarını söylenmesine de bağlıdır.⁵⁵⁵

Lobi etkisinin ikinci nedeni, lobinin medyayı yönlendirmeye çalıştığıdır . Gazeteci Eric Alterman'ın yazdığı gibi, Ortadoğu ile ilgili haber tartışmaları “İsrail'i eleştirmeyi hayal etmeyen bile insanlar” tarafından yapılmaktadır. Alterman İsrail yanlısı toplam 61 köşe yazarı ve siyasi gözlemciyi saymıştı ve bu sayı İsrail'i eleştirenler veya Arap yanlısı olanlar için 5'i geçmemiştir.⁵⁵⁶ Medyanın kontrolü, aynı zamanda sahibi Yahudi olan gazete, dergi ve TV kanalları tarafından gerçekleştirilmektedir.

Üçüncüsü, Amerikan Toplumunda içinde Yahudilere karşı derin bir sempati mevcuttur. Amerikalıların birçoğu Yahudilerin eskiden ırkçılığa verdikleri mücadeleden de uğradıkları soykırımdan dolayı Yahudilere sıcak bakmaktadır. Ayrıca, dine düşkünlüğüyle ünlü olan Amerikalılar, İncil'deki Yahudilerle ilgili vaatlerinin gerçekleşmesi gerektiğine inanmaktalar. Bunun yüzünden, Yahudi lobisinin Amerikan kiliseleri tarafından sağlam ve sadık bir şekilde desteklendiği bilinmektedir.⁵⁵⁷

Burada, tabii ki Yahudilerin tarih boyunca zulme uğrayan halk imajı ve Arapların anti-demokratik ve terörist imajlarının büyük bir etkisi vardır. Daha önce “Ortadoğu'da tek demokrasi” olarak tanımlanan İsrail'in savunulması hem Amerikan halkı için ideolojik nedenler açısından, hem ABD'nin Soğuk Savaş

⁵⁵⁵ Findley,**op.cit.**, s.205.

⁵⁵⁶ Mearsheimer and Walt ,**op.cit.** s.20.

⁵⁵⁷ Findley ,**op.cit.**, s.263-405.

ortamında Sovyet Birliği'ne karşı bölgede yürütülen politika açısından önemliydi. İsrail-ABD ittifakının temeli olarak gösterilen bu sebep Soğuk Savaşın sona ermesiyle önemini yitirmişti.⁵⁵⁸ Bunun yüzünden, ABD'nin İsrail desteği son dönemlerde eleştiri yağmuruna tutulmuştu. Fakat 11 Eylül 2001 terör eylemlerinden sonra Amerika ve İsrail'in ortak bir düşmanı oldu. Terörizm, saldırılara uğrayan Amerikan halkı gözünde zaten pek olumlu olmayan Arapların imajını büyük bozguna uğratmıştır. 11 Eylül 2001, ABD'deki Yahudi lobisi için "şanslı" gün sayılabilir. Son neden olarak, Yahudi lobisinin başarısı Arap lobisinin ABD'de çok zayıf olduğu gösterilebilir. Yahudi lobisi faaliyetlerine karşı uyanan Araplar, kendi lobilerini Yahudileri örnek alarak kurmuşlardır. Fakat Arap lobisinin varlığına rağmen siyasi etki açısından Yahudilerin karşısında kimsenin var olduğundan bahsetmek mümkün değildir.⁵⁵⁹

Yahudi lobisi Amerika Birleşik Devletleri'ni yönetmiyor. Bunu söylemek, "O Yahudiler"ın dünyayı yönettikleri söylentilerini tekrarlamak demektir. 6 milyon insan nasıl 280 milyonu yönetebilir? Fakat lobinin Amerikan siyasetindeki yerinin önemi ve rolünün etkisi tartışılmazdır. Bunun birçok nedeni ve sonucu vardır ve eski bir Ohio Meclis üyesinin sözleri bunun bir kanıtı daha:

"...Potansiyel olarak Lobi'nin gücünü kestirmek için birkaç politikacının siyasi hayatının nasıl sona erdiğini anlamak yeter. Yahudi lobisi bir harika. İstedığı her şeyi alıyor. Yahudiler iyi eğitilmiş genellikle çok parası olan insanlardır. Onları başarılı kılan bir başka şey de, kendilerini yalnızca bir konuya, İsrail'i desteklemeye konsantre etmiş olmalarıdır. Bu anlamda rakipsizler. Örneğin, kürtaja karşı olanların sayısı çok fazladır ama çoğu doğru dürüst eğitim

⁵⁵⁸ Kasım , **op.cit.**,s.121.

⁵⁵⁹ Savan,**op.cit.**,s.52-53..

görmemişlerdir ve paraları da yoktur. Yahudi lobiciler bunların hepsine sahip ve politik eylemlerde bir numaralar.”⁵⁶⁰

Lobi'nin işi İsrail politikasını etkilemek değil, İsrail'in politikasına kayıtsız şartsız destek vermektir. Lobi'nin vizyonu “seçimi kim kazanırsa kazansın ve hangi tür politika yürütülürse yürütülsün biz İsrail hükümetinin resmi politikalarını destekleyeceğiz” şeklinde oluşturulmaktadır.⁵⁶¹ AIPAC'ın görevi ABD – İsrail arasındaki özel ilişkiyi korumaktır ve AIPAC kendi rolünü ABD'nin Ortadoğu politikasıyla sınırlı olarak görmektedir.⁵⁶² Amerikan Yahudi önderlerinin pozisyonları Amerika'nın İsrail'e yapabildiği baskının sınırlanmasına neden oluyor. Bunun örneği birçok defa ve özellikle barış süreci sırasında görülmüştür. Eisenhower ve Carter dönemleri hariç, Beyaz Saray Amerikan çıkarları açısından kârlı Ortadoğu'da denge politikasını yürütememişlerdir. 50 yılı aşkın süre ABD Ortadoğu politikası İsrail güvenlik çıkarları çerçevesinde yürütülmektedir. Amerikan başkanları, çoğu izlenen politikanın farklı olmasını ve Amerika'nın İsrail'e baskı uygulaması gerektiğini düşünseler de, bunun Kongre'de ve medyada savaş açma anlamına geleceğini bilerek Yahudi lobisiyle karşı karşıya gelmeyi göze almıyorlar.⁵⁶³

Lobi'nin Amerikan politikasına “olumsuz” etkisi eski Dünya Siyonist Örgütü'nün başkanı ve Amerika'da 20 yıldan fazla yaşayan Nahum Goldman'ın 80'lerin sonunda dile getirilmişti. Goldman, defalarca “insanlar için yüzyıllardır süren baskılar ve zulümlerden sonra, bir kısa nesil içinde güç, zenginlik ve iktidar

⁵⁶⁰ Findley , **op.cit.**,s.121

⁵⁶¹ Tıvnan , **op.cit.**,s. 247.

⁵⁶² **İbid.**, s. 214.

⁵⁶³ Findley,**op.cit.**, s. 196-197.

durumuna gelmesi en büyük tehlike oluşturduğuna” dair uyarı yapmıştır.⁵⁶⁴ Nahum Goldman’la birlikte, birkaç Yahudi lideri İsrail ve Lobi politikalarını eleştirmişlerdir. Onların arasında *B’nai B’rith* eski başkanı Philip Klutznick (ki İsrail’i FKÖ ile görüşmeye çağıran ilk Amerikan Yahudi), eski Dünya Yahudi Kongresi’nin başkan yardımcısı Arthur Hertzberg (Begin hükümetinin politikaları çok eleştirmişti), Sabra ve Şatilla katliamlarını araştırmak için komisyonu oluşturma çağrısı yapan eski Büyük Amerikan Yahudi Örgütler, Başkanları Konferansı başkanı haham Alexander Shindler, ünlü akademisyen ve düşünür Noam Chomsky.⁵⁶⁵ Bu insanlar, barış destekçisi *IPF* (İsrail Politika Forumu)’nin siyasi Analizler Direktörü M.Y. Rosenberg’e göre yalnız değil:

“... Yahudilerin çoğu barış sürecini destekliyor, çoğu Başkan Clinton’ı ve daha sonra Al Gore’u destekledi. Yahudilerin yüzde 90’ı Al Gore için oy kullandı. Çünkü Clinton’ın barış önerilerini desteklediklerini biliyorlardı. Yahudiler arasında sadece küçük bir azınlık barış sürecini desteklemedi. Ama politikacılar bu küçük azınlığın görüşlerine önem veriyorlar ve “Ortadoğu’da bir şey yaparsak bu insanları kızdırırız,” diye düşünüyorlar. Oysa, İsrail-Filistin barışını sağlayan bir Başkan çok büyük desteğini alır Amerikan Yahudi toplumunun.”⁵⁶⁶

Rosenberg’in görüşlerini paylaşan başka bir Yahudi entelektüel, Pulitzer Ödüllü gazeteci-yazar Richard Ben Cramer lobi’nin pozisyonunu eleştirenler arasındadır:

“Bu tabloyu iyice karmakarışık hale getiren mitlerde biri de – çoğunlukla hiçbir şey bilmeyen Amerikan Siyonistler tarafından öne sürülen- bu çatışmanın köklerinin dinsel olduğuna dair yürütülen ısrarcı görüştür. Filistinliler (iddia edildiği üzere) İsrail’e saldırıyorlar çünkü Yahudiler’den nefret ediyorlar. ve dolayısıyla –bu kapalı ve kullanışlı “mantık” çemberinde- ultra- Müslüman direniş grupları (Hamis bu grupta en önemlisidir) İsrail’e karşı terör savaşında en öne atılmışlardır, çünkü İslamiyet nankör Yahudilerden nefret etmeyi öğretmektedir. Bu da Siyonist şahinlere oldukça tatmin edici gelen, paranoyakça bir “kanıt”lar toplamıdır çünkü bu onların en temel inançlarını doğrulamaktadır: Bütün

⁵⁶⁴ Tıvnan , *op.cit.*,s. 173

⁵⁶⁵ *İbid.*

⁵⁶⁶ Çağlayan, *op.cit.*, s. 326.

dünya bize karşı ve bizim ne yaptığımız hiç önemli değil. Bu yalnızca İsrail'in bu savaşta ne yapabileceğini "açıklamakla" kalmaz. Aynı zamanda Amerikalıların İsrail'e (körü körüne) destek olmasının dini aşırılığa ve teröre karşı bir darbe olduğuna bir delil oluşturmaktadır. Ve bunun tartışılması tehlikelidir. Çünkü buna karşı çıkmaya kalkışırsanız, ya da İsrail'in ne yaptığını sorgularsanız, Yahudilerden nefret etmekle suçlanabilirsiniz ve kesinlikle suçlanacaksınız. Fakat bu –baştan sona kadar- bir yalandır."⁵⁶⁷

Fakat Lobi politikalarını eleştiren Yahudiler, sayılarının çok olduğunu söylerlerse de, aralarında ciddi örgütlenme söz konusu olmadığından, bu çatlak seslerin AIPAC'ın Amerikan yönetimine ne-con Yahudi imajının satılmasına engel olmamakta. Hiçbir barış örgütünün, ne Filistinli ne de Yahudi, seçim kampanyalarına bağış yapmaması, Şaron ve Olmert politikalarını destekleyen bağışçıların Kongre üyeleri üzerine etkisini arttırmaktadır.⁵⁶⁸ Washington'un gözünde AIPAC Amerikan Yahudi toplumunun lideri ve mutlak temsilcisidir.

Gelecekte, ne ABD Başkanının ne de Kongre'nin İsrail'e verdiği desteğinin değişmesi beklenmemektedir. ABD'deki İsrail "dostlarının" İsrail güvenliğine verdikleri önemin azalacağına dair hiçbir işaret yoktur. ABD'nin Ortadoğu sorunlarına gittikçe müdahaleyi arttırdığını göz önünde bulundurulursa, gelecek birkaç yılda ABD – İsrail arasındaki ilişkinin NATO veya ABD – Britanya askerî birliği gibi daha üst seviyelere çıkarılacağı tahmin edilmektedir.⁵⁶⁹

⁵⁶⁷ Ben Cramer, *op.cit.*, s. 201.

⁵⁶⁸ Çağlayan, *op.cit.* s. 327.

⁵⁶⁹ **The Middle East in 2015. The Impact of Regional Trends on U.S. Strategic Planning**, ed. By Yaphe Yudith S., National Defence University Press, Washington D.C., 2002, s. 94.

KAYNAKLAR

Kitaplar:

- Akçalı Nazif, **Çağdaş Siyasi Rejimler**, Bilgehan Basımevi, İzmir,1989.
- Allen D. Hertzke, **Representing God in Washington: The Role of Religious Lobbies in the American Policy**, Knoxville, The University of Tennessee Press, 1988.
- American Jewish Desk Reference**, American Jewish Historical Society, Produced by the Philip Lief Group, Inc., Random House Inc., New York, 1999.
- Arı Tayyar, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, Alfa Yayınları 2. baskı, İstanbul, 2005.
- Arı Tayyar, **Amerika'da Siyasal Yapı, Lobiler ve Dış Politika**, ALFA, 3. Baskı, İstanbul, 1997
- Arı Tayyar, **Basra Körfezi ve Ortadoğu'da Güç Dengesi (1978-1996)**, Alfa Yayınları, Güncelleştirilmiş 2. B., İstanbul, 1996.
- Armaoğlu Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984.
- Armaoğlu Fahir, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991.
- Arsev Bektaş, **Ortadoğu'da barışın Ayak Sesleri ve Filistin sorununa Tarihsel bir Bakış, Su Sorunu Türkiye ve Ortadoğu**, yayına hazırlayan Sabahattin Şen, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1993.
- Attias Jean Christof, Benbassa Esther,**Paylaşılmayan Kutsal Topraklar ve İsrail**,çev. Nihal Önal,İletişim,İstanbul,1998.
- Basalel Yusuf ,**Yahudi Tarihi** ,Üniversal Din Hizmetleri ve Yayıncılık A.Ş.,İstanbul,2000.
- Bayramoğlu Nisa, **Amerika Birleşik Devletleri'nde Lobi Faaliyetleri**, Dış Politika Enstitüsü, Ankara, 1985.
- Ben Cramer Richard, **İsrail Nasıl Kaybetti?**, Çev. Özkan Özdem, Pegasus Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2006.
- Bentwich Norman, **İsrail**, Ernest Benn Limited, 1st pub., London, 1952.
- Binkley Wiltred E., Mooc Malcolm C.,**A Grammar of American Politics The National Government**, NY, Alfred Knoff, 1949 .

- Bishara Marwan, **Filistin/İsrail: Barış veya Irkçılık**, Çev. Ali Berktaş, Kitap yayınevi, 1. B., İstanbul, 2003.
- Boyer Alan, **Siyonizmin Kökenleri**, çev. Volkan Aylar, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.
- Brown J.A.C., **Siyasal Propaganda**, çev. Yusuf Yazar, İstanbul Ağaç Yayıncılık Ltd. Şti., 1992.
- Calvocoressi Peter, **World Politics Since 1945**, 7th.ed., Longman Publishing, New York, 1996.
- Cardesman Anthony H., **Escalating to Nowhere: The Israeli – Palestinian War. The History of Israeli – Palestinian War**, Washington DC: CSIS, 2003.
- Chomsky Noam, **Kader Üçgeni: ABD, İsrail ve Filistinliler**, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim, İstanbul, 1993.
- Cleveland William L., **A History of the Modern Middle East**, San Francisco, Westview Press, 1994.
- Contemporary U.S. Foreign Policy**, ed. Elmer Plisehke, Greenwood Press, New York, 1991.
- Crabb Cecil V., Jr. Pat M. Holt, **Invitation to Struggle: Congress, the President, and Foreign Policy**, 4th ed., Congressional Quarterly Inc., Washington D.C., 1992.
- Çağlayan Selin, **İsrail Sözlüğü**, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2004.
- Çam Esat, **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul, 1987.
- Dawidowics Lucy, **On Equal Terms: Jews in America, 1881- 1981**, Holt, Rinehart & Winston, New York, 1982.
- Roeder Edward, **Pro-Israel Groups Know Money Talks in Congress**, The Washington Times, September 18, 1991.
- Edwards III. George C. and Wayne Stephan J., **Presidential Leadership, Politics and Policy Making**, 2nd ed. New York, N.Y. St. Martin's Press, 1990.
- Ehrlich Judith Ramsey and Rekfeled Barry J., **The New Crowd: The Changing Of the Jewish Guard on Wall Street**, Little Brown & Company, Boston, 1984.
- Ersin Nihat, **Ortadoğu Savaşlarının Perde Arkası**, Gündem Yayınları, İstanbul, 2003.
- Esin Küntay, **1492'den Günümüze Amerika'nın Çoğulcu etnik Yapısına Genel Bir Bakış, 500 Yılında Amerika**, der. Recep Ertürk ve Hayati Tüfekçioğlu, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.

- Ferguson H. And McHenry Dean E., **The American Federal Government**, New York, McGraw Hill, 1971 .
- Findley Paul, **ABD'de İsrail Lobisi**, çev. Mustafa Özcan, Dr. N. Ahmet Asrar, Pınar Yayınları, 2. Basım, İstanbul. Ocak 2000.
- Findley Paul, **They Dare to Speak Out**, Lawrence Hill & Co., Wesport, Conn., 1985.
- Fisher Louis, **The Constitution Between Friends**, St. Martin Press, New York, 1978.
- Fisher Louis, **The Politics of Shared Power Congress and the Executive**, 3rd ed., Congressional Quarterly Inc., Washington D.C. , 1993.
- Ford Henry, **Beynelmilel Yahudi**, çev. Hacasan Yüncü, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2005.
- Ganin Zvi, **Truman, American Jewry, and İsrail, 1945-1948**, Holmes and Meir, New York, 1978.
- Griffith Ernest S., **The American System of Government**, 6 ed., Methuen, New York, 1989.
- Grose Peter, **İsrail in the Mind of America** ,Knopf, New York, 1983.
- Halloum, Ribhi (Abu Firas), **Belgelerle Filistin: Dün-Bugün-Yarın, Alan Yayıncılık**, 1. Baskı, İstanbul, 1989.
- Haris Leon, **Merchant Princes: An Intimate History of Jewish Families Who Built Great Department Stores**, Harpers&Row, New York, 1979.
- Hastedt Glenn P., **American Foreign Policy Past, Present Future**, 4th Edition, Prentice Hall, New Jersey, 1998.
- Hertzberg Arthur, **The Jew in America: Four Centuries of Uneasy Encounter**, New York, Columbia University Press, 1989.
- Hower Ralph M., **A History of Macy's of New York, 1858-1919**, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1969.
- İsaacs Stephen D., **Jews and American Politics**, Doubleday, Garden City , N.Y., 1974.
- Jick Leon A., **The Americanization of the Synagogue, 1820-1870**, Hanover, N.H.: Brandeis University Press, 1976.
- Johnson Paul, **Yahudi Tarihi**, Çev. Filiz Orman, Pozitif Yayınları, 2001.
- Kennen I.L., **İsrail's Defence Line**, Prame Theus Books, Buffalo, 1981.

- Kessner Carol S., **"The Other"** New York Jewish Intellectuals, New York University Press, New York, 1994.
- Kissinger Henry, **Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?**, Çev. Tayfun Evyapan, 1. Baskı, METU Press, Ankara, Ekim 2002.
- Kürkçüoğlu Ömer, **Türkiye'nin Arap Ortadoğusun'na Karşı Politikası**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972.
- Laquer Walter, **A History of Zionism**, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1972.
- Lehman John, **The Executive Congress and Foreign Policy**, Draeger Publishers, New York, 1976.
- Lenczowski George, **American Presidents and the Middle East**, Duke University Press, Durham, London, 1990.
- Levine Ronald J. and Mansbach Richard W., **Structure and Process in International Politics**, New York, Karper & Row. Publishers, 1973.
- Lindsay James M, **Congress and the Politics of U.S. Foreign Policy**, London, 1986.
- Mahood, H.R., **Interest Group Politics in America**, New Jersey, 1990.
- Marcus Jacob Rader, **The American Jew, 1585-1990: A History**, Carlson Publishing Inc., Brooklyn N.Y., 1995.
- Martin Lenore G., **Middle East Overview, Citizen's Guide to U.S. Foreign Policy Election 2004**, Foreign Policy Association; Washington D.C., 2004.
- Maurice Duverger, **Politikaya Giriş**, çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul, Varlık Yayınları, 1984.
- Mc. Farland Andrew S., **Common Cause: Lobbying in the Public Interest**, The University of Chicago, Chatham House Publishers, New Jersey, 1984.
- Mehmet Gönlübol, **Uluslararası Politika**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1985.
- Mendelsohn Everett, **The United States Policy (Chapter 1), A Compassionate Peace: A Future For Israel, Palestine, and the Middle East**, revised ed., A Report Prepared For the American Friends Service Committee, The Noonday Press, Washington D.C., 1989.
- Metin Eriş, **Amerikan Rus Emperyalizmi**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1978.
- Meyer Michael A., **Response to Modernity: A History of the Reform Movement in Judaism**, Wayne State University Press, Detroit, 1995.
- Mezey Michael L., **Congress Within the U.S. Presidential System**, Congressional Quarterly Inc., Washington D.C., 1991.

- Migdalowitz Carol, **The Middle East Peace Talks**, CRS Issue Brief for Congress, Congressional Research Service, The Library of Congress, June 10, 2005.
- Murphy Thomas P., **Pressures Upon Congress: Legislation by Lobby**, Barron's Educational Services Inc., New York, 1973.
- Nuechterlein D.E., **America Recommitted; United States National Interests in a Reconstructed World**, Lexington, 1991.
- Oleszek Walter Y., **Congressional Procedures and the Policy Process**, 2 ed., Congressional Quarterly Inc., Washington D.C. 1984.
- Olitzky Kerry M., **The American Synagogue: A historical Dictionary and Sourcebook**, Greenwood Press, Westport, Connecticut, 1996.
- Öke Mim Kemal, **Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)** Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1982.
- Political Dynamics in the Middle East**, Ed. by Paul Y. Hammond and Sidney S. Alexander, American Elsevier Publishing Company Inc., 1972.
- Presidential Elections 1789-1992**, Congressional Quarterly Inc., Washington D.C., 1995
- Rabin Barry, **Revolution Until Victory?, The Politics and History of the PLO**, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1994.
- Raphael Marc Lee, **The Reform, Conservative, Orthodox, and Reconstructionist Traditions in Historical Perspective**, Harper & Row, San Francisco, 1984.
- Reich Bernard, **Securing The Covenant: United States – Israeli Relations After the Cold War**, Greenwood Press, NY, 1995.
- Sachar Howard M., **A History of the Jews in America**, Alfred Knopf, New York, 1992.
- Safran Nadav, **Israel: Embattled Ally**, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1983.
- Said Edward, **Yeni Bin Yılda Filistin Sorunu**, çev. Ahmet Cüneyt-Ali-Kerem- Nuri Ersoy, 2.B ., Aram Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- Sami Şener, **Sömürgeciliğin Bir Diğer İsmi: İşte Amerika**, İstanbul, 1992.
- Schroeder Richard C., **Amerikan Hükümetinin Ana Hatları**, Ankara, Amerikan Basın ve Kültür Merkezi Yayınları, 1994.
- Silberger S., **The Jewish Phenomenon: Seven Keys to the Enduring Wealth of a People**, Longstreet Press, Atlanta, Georgia, 2000.

- Sönmezoğlu Faruk, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1989.
- Spanier John and Noguee Joseph, **Congress, the Presidency and American Foreign Policy**, Pergamon Press, New York, 1982.
- Spanier John, **American Foreign Policy since World War II**, 11th ed., Tata McGraw- Hill Publishing Co.Ltd, London, 1988.
- Spiegel Steven L., **The Other Arab-Israeli Conflict**, The University of Chicago Press, Chicago, 1985.
- Taylor Alan R., **İsrail'in Doğuşu 1897-1947 Siyonist Diploması'nın Analizi**, Pınar Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2001.
- The Middle East in 2015. The Impact of Regional Trends on U.S. Strategic Planning**, ed. By Yaphe Yudith S., National Defence University Press, Washington D.C., 2002
- The Israeli- Palestinian Conflict: A Documentary Record 1967-1990**, ed. by Yehuda Lukacs, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.
- Tibi Bassam, **Conflict and War in the Middle East, 1967-91, Regional Dynamic and Superpowers**, MacMillan Press, London, 1993.
- Tillman Seth P., **The Us in the Middle East: Interests and Obstacles**, Indiana University Press, Bloomington , 1982.
- Tivnan Edward, **The Lobby Jewish Political Power and American Foreign Policy**, Simon and Shuster, New York, 1987.
- Urofsky Melvin, **We Are One! American Jewry and İsrail**, Anchor Pres, New York, 1978.
- Uslaner Eric M., **All Politics Are Global: Interest Groups and the Making of Foreign Policy, Interest Group Politics**, 4th ed. by Allan Y. Cigler and Burdett A. Loomis Washington D.C., Congressional Quarterly Press, 1995.
- Watanabe Paul Y., **Ethnic Groups, Congress, and American Foreign Policy: the Politics of the Turkish Arms Embargo** ,Greenwood Press, Westport, CT, 1984.
- Weber Paul and Jones Landis W., **U.S. Religious Interest Groups**, Greenwood Pres, Connecticut, 1996.
- Wolpe Bruce C., **Lobbying Congress**, Washington, Congressional Quarterly Inc., 1990.
- Yılmaz Türel, **Uluslararası Politikada Ortadoğu Birinci Dünya Savaşı'ndan 2000'e**, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2004.

Makaleler

“Internal Factors Influencing America’s Middle East Porture”, **Journal of Palestine Studies**, vol. 9, No.1 (Autumn, 1979), s. 162-179.

“The Passion of the Jews”, **Journal of Palestine Studies**, Vol.4, No.5 (Summer, 1975) s.160-167.

“Zionism and American Jews”, **MERIP Reports**, No.19 (Jun, 1974),s. 3-13-26.

Aruri Naseer H. & Moughrabi Fouad M.,”The Reagan Middle East Initiative”, **Journal of the Palestine Studies**,Vol.12,No.4,Winter 1983,s.10-11.

Belyaev Igor,”The Middle East in Contempromy World Affairs”,**Journal of the Palestine Studies**, Vol.2, Summer 1973,s.135-151.

Congressional Quarterly Weekly Report, Vol.49, No.4, January 26, 1991

Congressional Quarterly Weekly Report, Vol.50, No.3, January 18,1992

De La Gorce, Paul Mare, “Europe and Arap-Israeli Conflict”, **Journal of Palestine Studies**, Vol.26, No.3, Spring 1997, s.13-21

Garfinkle Adam, “US – Israeli Relations After the Cold War”, **Orbis**, Fall 1996, s.557-575.

Hadar Leon, “High Noon in Washington: The Shootout Over The Loan Guarantees”
Journal of Palestine Studies, Vol:21, No.2, Winter, 1992, s.72-87.

Hadar Leon, “The Last Days of Likud: The American – Israeli Big Chill”, **Journal of Palestine Studies**, Vol:21, No.4, Summer, 1992 ,s.80-94.

Hadar Leon, “The Picture And The Spin”, **Journal of Palestine Studies**, Vol:23, No.2, Winter, 1994, s.84-94.

Joffe Josef, “A World Without Israel”, **Foreign Policy**, January/February 2005, s.36-42.

Karsh Efraim,”Arafat’s Grand Strategy”,**Middle East Quarterly**, Spring 2004,Vol.XI:No.2,s.3-11.

Kasım Kamer, “Soğuk Savaş Dönemi Sonrası ABD-İsrail İlişkileri”, **Avrasya Dosyası**, cilt:6, Sayı:2, Yaz 2000, s.121-139.

Levitt Matthew A., “HAMAS from Cradle to Grave”, **Middle East Quarterly**, Vol XI. No. 1, Winter 2004, s. 3-40.

- Lipson Charles, "American Support For Israel: History, Sources, Limits", **Israel Affairs**, Vol:2, No.3-4, Spring/Summer, 1996 ,p.128-146.
- Mahler Gregory S., "The Forming Netanyahu Government: Coalition – Formation in a Quasi – Parliament Setting", **Israel Affairs**, Special Issue, Vol:3,No.3-4, Spring-Summer 1997, s.3-27.
- Makovsky David, "How to Build a Fence", **Foreign Affairs**, Vol. 83 No.2, March/April 2004, s. 50-64.
- Mandel Daniel, "Try, Try, Try Again: Bush's Peace Plans", **Middle East Quarterly**, Summer 2005, Vol. XI. No: 3, s.27-37.
- Mart Michelle, "Popular Culture, Gender, and America's Special Relationship with Israel", **Diplomatic History** 20 Summer 1996, pp. 357-380
- Mearsheimer John J. and Walt Stephen M., "The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy", **London Review of Books** Vol. 28, No.6 (March 23, 2006),s.8-31.
- Near East Report**, (published by AIPAC) Vol.XXXIX, No.21, September 25, 1995.
- Neft, Donald, "Clinton Administration and U.N. Resolution 242", **Journal of Palestine Studies**, Vol.23, No:2, Winter 1994, s.20-30.
- Norton Augustus Richard, "U.S. and the Middle East: Elusive Quest for Peace", **Great Decisions**, Foreign Policy Association, 2002 Edition,s. 31-41.
- Podhoretz Norman , "Israel and the United States :A Complex History",**Commentary**,Vol.105,May 1998,ss.13-51.
- Quandt William B., "The Middle East Conflict in US Strategy 1970-71",**Journal of Palestine Studies**,Vol.1,Autumn 1971,s.34-47.
- Rynhold Jonathan, "Labor, Likud, The Special Relationship and the Peace Process, 1988-1996.", **Israel Affairs**, Special Issue, Vol:3, No:3-4, Spring-Summer, 1997, s.239-263.
- Salhani Claude, "The Syria Accountability Act: Taking the Wrong Road to Damascus", **Policy Analysis**, No.512, CATO Institute, March 18, 2004,s.11-23.
- Sayegh Fayez, "The Camp David Agreement and the Paletsine Problem",**Journal of the Palestine Studies**,Vol.8.,No.2,Winter 1979,s.4-13.
- Shaoul Jean, "Terörizm ve İsrail'in Kuruluşu", (çev.Recai Öztürk),**Bilgi ve Düşünce**,s.12-13,Ekim-Kasım 2003.
- Shelley Slade, "The İmage of the Arab in Amerika:The Analysis of a Poll on American Attitudes", **Middle East Journal**, Vol.35, (Spring 1981),ss.149-156.

Shikaki Khalil, "The Future of Palestine", **Foreign Affairs**, Vol. 83 No.6, November/December 2004, s. 45-60.

Shlaim Avi, "The Oslo Accord", **Journal of Ralestine Studies**, Vol:23, No.3, Spring 1994, s.24-40.

Stevens Georgiana G., "1967-1977: America's Moment in the Middle East?", **The Middle East Journal**, Vol.30, No.1, Winter 1977, s.4-19.

Stork Joe, "Ortadoğu Dosyası", **Dünya Sorunları**, 1988/1, Alaan Yayınları, 1988, s.39-171.

Tezler

Balatekin S. Güray, "**İsrail'in Güvenliği ve Hayat Sahası**", Yayınlanmış YL Tezi, İ.Ü., S.B.E., Ortadoğu, Balkanlar ve Asya Gelişmeleri Bilim Dalı, İstanbul, 1999.

Bick Etta Zablocky, "**Ethnic Linkage and Foreign Policy: A Study of the Linkage Role of American Jews in Relations Between the United States and Israel 1956-1968**", Doctoral Dissertation, City University of New York, 1983.

Çoşar Sinan, "**Baskı Grupları ve Etkileme Yöntemeleri**", yayınlanmamış YL Tezi, İ.Ü. SBE, İstanbul, 1996.

Çapoğlu Hayrettin, "**The United States's Palestine Policy Within The Context of The Israeli-Palestinian Conflict**", unpublished MT, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2002.

Erdem Kasım, "**İsrail'in Dış Politika Anlayış ve Uygulaması**", Yayınlanmış YL Tezi, G.Ü., S.B.E., Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2001.

Esmer Alparslan O., "**U.S. – Israeli Strategic Cooperation in the 1990s: From Strategic Alliance to Strategic Liability?**", unpublished MT, The Graduate School of Social Sciences, The Department of International Relations, METU, November 1999.

Fındık Ferda, "**Lobicilik, ABD ve AB Uygulamaları**", yayınlanmamış YL Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, İletişim Anabilim dalı, Halkla İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul, 2002.

Kantar Şenol, "**ABD'de Ermeni Toplumunu ve Türkiye'ye Yönelik Lobi Faaliyetleri**", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, SBE, Tarih Böl., Erzurum, 2003.

Ker Müjde,"**Dünya'da ve Türkiye'de Baskı Grupları, Lobicilik ve Halkla İlişkiler Açısından Önemi**", yayınlanmamış YL Tezi,Ege Üniversitesi ,SBE , İzmir,1995.

Perringerard Gülçin Doğanşoy, "**History of Immigrant's State: The Formation of Israel**",unpublished MT, The Department of History, The Graduate School of Social Science, METU, Ankara, November 2002.

Savan Esra, "**Foreign Policy-Making of the United States and it's Policy on Palestinian – Israeli Contlict in 1948-1981**", YL Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003.

Voykov A., "**Fermirovaniye gosstroya SŞA**", Kursovayn rabota, MGU, Moskova, 1999.

Yıldırım Tansu," **Amerika Birleşik Devletlerinde Lobicilik ve Silah Ambargosu Üzerinde Yunan Lobisinin Etkileri**",yayınlanmamış YL Tezi,İ.Ü.İktisat Fakültesi İstanbul,1994.

Yılmaz Serdar, "**Amerika Birleşik Devletleri'nde Lobicilik ve Lobiler**",Yayınlanmamış YL Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, İstanbul, 1993.

Gazeteler

"U.S. and Israel Set Pact to End Tariffs by 1995", **New York Times**, March 5, 1985.

Benn Aluf, "Analysis: Clutching at Straws", **Ha'aretz**, September 18, 2001.

Cumhuriyet, 10 Ağustos 2006.

Ha'aretz, 2 February 2004.

Hockstader Lee, "Sharon Apologetic Over Row with U.S.", **Washington Post**, October 7, 2001.

Hsu Spencer S., "Moran Said Jews Are Pushing War", **Washington Post**, March 11, 2003.

Jerusalem Post, 21 March 1994.

Jerusalem Post,13 September 1991.

New Republic, February 17, 1982.

Staire William, "Israel or Arafat", **New York Times**, December 3, 2001.

The Economist, January 1, 1975.
The Economist, January 1, 1977.
The Economist, May 10, 1975.
The Economist, May 20, 1978.
The Guardian, 6 January 2004.
The Jerusalem Report, 25 May 1998.
The Middle East International, 21 March 1997.
The New York Times, 1 February 1994..
The New York Times, 23 August 1992.
The Washington Post, 17 April 2004.
The Washington Post, March 28, 1986.

İnternet Kaynakları

“Are American Jews Becoming Republican? Insights Into Jewish Political Behavior”, Steven Windmueller, Jerusalem Center for Public Affairs, No.509, 20 Kislev 5764, 15 December 2003, <<http://www.jpca.org/jl/vp509.htm>>(19.12.2005).

“More US Lawmakers Visiting Israel this Summer Than Ever Before” by Julie Staul, CNS news.com, August 18, 2003, <<http://www.cnsnews.com/viewforeignbureaus.asp?page=/foreignbureaus/archive/200308/FOR20030818c.htm>>,(11.01.2006).

“National Defence Budget Estimates For FY 2005”,Office of the Under Secretary of Defence, (Comptroller), March 2004, <http://www.dod.mil/comptroller/defbudget/fy_2005/fy2005_greenbook.pdf>,(24.11.2005)

“President Bush commends Israeli Prime Minister Sharon’s Plan” <<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/04/20040414-4.html>> (23.12.2006).

“President Speaks to the American Israel Public Affairs Committee”<<http://www.whitehouse.ov/news/releases/2004/06/20040518-1.html>>, (25.06.2006)

“Pro-Israel Lobby Has Strong Voice”, by Thomas B. Edsall and Molly Moore, September 5, 2004, <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A62438-2004Sep4.htm>>, (11.01.2006).

“Reform leader calls on U.S. to pressure Israel, Jews to pressure U.S.” Nathan Butman, Haaretz, 24/11/2003, <<http://www.freerepublic.com/tours/f-news>>, (19.12.2005).

“The Future of Jewish Liberalism” Rabbii Randall Falk-March 28, 2004, Vanderbilt University, Nashville, Tennessee, <<http://www.vanderbilt.edu/jewishstudies/waas%20Talk.htm>>, (19.12.2005).

“The Geneva Plan was launched at a gala ceremony”, <<http://newsbbc.co.uk/1/hi/world/middleeast/3293001.stm>>, (23.06.2006).

“The Jewish Stake in America’s Changing Demography”, Stephen Steinlight, October 2001, <<http://www.cis.org/articles/2001>>, (16.12.2005).

<<http://en.wik.pedia.org/wiki/Bush-doctrine>> (12.04.2006).

<<http://en.wikipedia.org> (wiki) history.>(15.12.2005).

<<http://en.wikipedia.org/wiki/Jewish-American> >.(15.12.2005).

<<http://news.bbc.co.uk/hi/russian/news/newsid-4652000/4652968.stm>>(28.06.2006)

<<http://news.bbc.co.uk/hi/russian/news/newsid-5118000/5118922.stm>> (13.07.2006).

<<http://news.bbc.co.uk/hi/russian/news/newsid-5180000/5180716.stm>> (09.08.2006).

<<http://usinfo.state.gov/regional/neasummit/text2003/0430roadmad.htm>>(23.06.2006).

<<http://www.aipac.org/currentAgenda.cfm>>, (11.01.2006)

<<http://www.aipac.org/whatLeadersSay.cfm>>, (11.01.2006)

<<http://www.aipac.org/whoWeAre.cfm>>, (11.01.2006)

<<http://www.ariga.com/treaties/khartoum.html>>(11.03.2006)

<<http://www.house.gov/> international relations>

<<http://www.merip.org./mero/mero/mero051503.html>> (23.06.2006)

American Jews, <<http://www.jbuff.com/c052302.htm>>, (15.12.2005).

- Brenner Lenni, "The Demographics of American Jews, "My People are American, My Time is Today", October 24, 2003, <<http://www.counter-punch.org/brenner>>, (19.12.2005)
- Brenner Lenni, The Demographics of American Jews "My People are American, My Time is Today", October 24, 2003, <<http://www.counterpunch.org/brenner10242003.html>>, (19.12.2005)
- Carroll James, "The Bush Crusade", September 20, 2004, <<http://www.thenation.com/doc/20040920/carroll/5>>, (12.04.2006) .
- David Johnson, Branches of Judaism Jewish Traditions from Ashkenazic to Zionist, <<http://www.factmonster.com/spot/judaism>>, (19.12.2005)
- Goldberg J.J., "A Portrait of American Jews Ethnic poll find U.S. Jews Increasingly Rooted in Society", The Jewish Journal of Greater Los Angeles, May 5, 2000, <<http://www.jewishjournal.com/old/stats.5.5.0.htm>>, (20.12.2005)
- Goldberg J.J., "Jewish Power Inside the American Jewish Establishment", 1996, <<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/style/longterm/boks/chap1/jewishpower.htm>>, (15.12.2005).
- Ha Cohen Ran, " Hamas and Israel: Rival Twins", Antiwar.com, February 6, 2006. (25.06.2006)
- Hanieh Adam and Cook Catherine, "A Road Map to Oslo", May 15, 2003
- Isseroff Ami, "The Tenet Plan", <<http://www.mideastweb.org/tenet.htm>>, (31.05.2006)
- Kovitz Akiba J., "American Jews at a Political Crossroads", Jerusalem Post, 1-11-03, <<http://www.freerepublic.com/focus/news/821290/posts>> (14.02.2006).
- Lilienthal Alfred M., "Zionism & American Jews-1981", <<http://www.alfredlilienthal.com/zionamer.htm>> (16.12.2005)
- MacDonald Kevin, "Understanding Jewish Influence I: Background Traits For Jewish Activism", <<http://theoccidentalquarterly.com/vol13no2/km-understanding.html>> (12.01.2006)
- Massad Joseph, "Blaming the Israel Lobby", March 29, 2006, <<http://www.zmag.org/content/showarticle.cfm?SectionID=107&ItemID=10010>> (14.04.2006).
- Modern History the Story: 1700-1914, <<http://www.myjewishlearning.com/history.community>>, (16.12.2005)
- Sarna Jonathan D. and Golden Jonathan, "The American Jewish Experience Through the Nineteenth Century: Immigration and Acculturation", Brandeis University, National Humanities Center, <<http://www.nhc.rtp.nc.us:8080/tserve/nineteen/nkeyinfo/judaism.htm>> (16.12.2005).

Sarna Jonathan D., and Golden Jonathan, “The American Jewish Experience in the Twentieth Century: Antisemitism and Assimilation”, Brandeis University, National Humanities Center, <<http://www.nhc.rtp.nc.us:8080/tserve/twenty/tkeyinfo/jewishexp.htm>>,(16.12.2005).

Sussman Lance J., “New York Jewish History” , Department of History, Binghamton University, NY.<<http://www.archives.nysed.gov/a/researchroom/jewish.essay.html>>,(15.12.2005)

Tam metin için bkz: “President Bush Calls for New Palestinian Leadership”, June 24, 2002, <<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/200206243.htm>>(31.05.2006).

The National Security Strategy of the United States of America <<http://www.whitehouse.gov/nsc/ns.htm>> (12.04.2006).

www.aipac.org.

www.ajc.org.

www.adl.org.

www.pnac.org.

ÖZET

UMEROVA, Zenife, Yahudi Lobisinin ABD'nin İçindeki Konumu ve Ortadoğu Politikasındaki Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman Doç. Dr. Çağrı Erhan., s.238.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Yahudi lobisi ya da İsrail lobisi siyasi sahneye çıktığından itibaren politik gözlemcilerin, araştırmacıların ve medyanın ilgi odağı haline gelmiştir. Bunun nedeni Yahudilerin antik zamanlardan bugüne kendi devleti sahip olmadan, yaşadıkları devletlerde devlet hiyerarşisi dahil olmak üzere toplumun her kademesinde aktif ve önemli yerlere gelmeleridir. Avrupa'da önyargılı davranışlar ve ayrımcılık yüzünden Yahudi halkı sık sık baskı ve zulümlere maruz kalırken, ABD'nin kuruluşundan itibaren bütün halklarla aynı muamele görmekte, eşit haklara sahip olmuşlardır. Böyle bir durum Yahudilerin Avrupa'dan Amerika'ya kitle halinde göç etmelerini sağlamıştır. Zaman içerisinde Amerikan toplumun gelişmesinde aktif rol oynayan ve Amerikan devlet ve toplum her kademesinde temsil edilen Amerikan Yahudi Toplumunun siyasi etkisi özellikle Yahudi Devleti-İsrail'in kuruluş aşamasında ortaya çıkıp elli yıl aşkın süredir Amerikan politik sahnesinde ve Amerikan Ortadoğu politikasında kendini hissettirmektedir. Amerikan Yahudi dernekleri ve örgütleri tarafından meydana gelen Yahudi lobisi İsrail Devleti adına ABD Kongresinde lobicilik faaliyetleri yürütmektedir. Birleşik Devletler siyasal düzeni ve devlet sistemi Amerikan vatandaşlarının siyasi sürecine aktif bir şekilde katılmalarını müsaade etmektedir. ABD vatandaşlarının tek başına ve örgüt halinde yasama kurumuna yasa tasarısı teklifini sunma hakları ve ya kurumun baktığı

yasa tasarılarının lehine ya da aleyhine lobcilik yapma hakları bulunmaktadır. Şirket, dernek, örgüt, etnik gruplar veya yabancı devletler adına lobi faaliyetlerini yürüten teşkilat Kongre’de yasal olarak lobcilik yapmak için ilgili devlet makamlarında kayıt olmak ve her yıl ilgili makamlara gerçekleştirdiği faaliyetlerle ilgili rapor sunmak zorundadır. ABD’de çeşitli Yahudi dernek ve örgütleri, sayılarının az olmamasına rağmen AIPAC(Amerikan-İsrail Halkla İlişkiler Komitesi) yasal olarak kayıtlı lobi örgütüdür ve ABD Kongresinde yasal olarak Amerikan Yahudilerinin ve İsrail’in çıkarlarını savunmaktadır. Kalan Yahudi dernek ve örgütleri AIPAC ile dayanışma ve işbirliği içerisinde dirler. ABD Kongresinde İsrail güvenlik ve ekonomik çıkarlarını savunan ve İsrail resmi politikalarını destekleyen Yahudi lobisinin Amerikan siyasal sisteminde önemli bir yeri vardır. Amerikan Yahudilerinin önemli bir seçmen tabanını oluşturmaları ve Yahudi işadamlarının ve şirketlerinin seçim kampanyalarında göz ardı edemeyecek bağışlarda bulunmaları hem Kongre hem Başkan adaylarının İsrail yanlı politikalarını yürütmeye zorlamaktadır. Amerikan siyasi mekanizmasında, yürütme olsun,yasama olsun Ortadoğu politikasıyla alakalı her kararı etkilemeye çalışması, Yahudi lobisini ABD’nin İsrail’e kendi çıkarlarına zarar verecek kadar destek vermesini dikkat çekici bir neden olarak ortaya koymaktadır.

ABSTARCT

UMEROVA, Zenife, The Jewish Lobby in the USA and it's role in the Middle East Policy, Master Thesis, Adviser Assoc. Prof. Dr. Çağrı Erhan, s.238.

Since the establishment of the Jewish or Israeli Lobby in the USA it has been the focus point of political analysts, researchers, and of the media. From the ancient times till 1948, Jews did not have their own state. In spite of it, in every foreign state they lived in, Jews achieved high positions in the society and the state system. Since the establishment of the United States of America where all citizens rights are equal and treated constitutionally, a big number of the Jewish Community left Europe in a mass scale to settle in America. During these early times, the Jewish Community played an active role in developing the US, the American state and the various communities where Jews were represented especially when it came to the policy influence concerning the issues such as establishing the Jewish state- Israel. For about fifty years, in American politics and the American Middle East policies, the Jews made themselves heard. The American political system and the state system allows all citizens to participate actively in the political progress without interference. The United States of America allows all of its citizens to participate in a proposal of a law whether alone or in groups. The United States also allows its citizens to lobby against or for the council that is in charge of proposing a new law practising their lobbying rights. Organisations who lobby on behalf of the companies, associations, organizations, ethnic group or foreign states, in order of their lobbying rights to be approved in the Congress have to be registered in the concerned government departments and at the end of each year lobbies are obliged to prepare a

report concerning their annual activities. In spite of the number of Jewish associations and organizations in the USA, AIPAC (American- Israeli Public Affairs Committee) is a legal registered lobbying organization, and it legally defends the interests of the American Jews and Israel in the American Congress. The rest of the Jewish associations and organizations work in solidarity and cooperation with AIPAC. The Jewish lobby that defends the Israeli security and economic interests and also supports the Israel's official policies in the USA has an important place in the American political system. The Jewish lobby is working to influence every decision made by the American political organs, whether executive or legislative, concerning the Middle East Policies makes the lobby be the fascinating reason that the American support of Israel at the cost of its own interests.

ÖZET

UMEROVA, Zenife, Yahudi Lobisinin ABD'nin İçindeki Konumu ve Ortadoğu Politikasındaki Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman Doç. Dr. Çağrı Erhan., s.238.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Yahudi lobisi ya da İsrail lobisi siyasi sahneye çıktığından itibaren politik gözlemcilerin, araştırmacıların ve medyanın ilgi odağı haline gelmiştir. Bunun nedeni Yahudilerin antik zamanlardan bugüne kendi devleti sahip olmadan, yaşadıkları devletlerde devlet hiyerarşisi dahil olmak üzere toplumun her kademesinde aktif ve önemli yerlere gelmeleridir. Avrupa'da önyargılı davranışlar ve ayrımcılık yüzünden Yahudi halkı sık sık baskı ve zulümlere maruz kalırken, ABD'nin kuruluşundan itibaren bütün halklarla aynı muamele görmekte, eşit haklara sahip olmuşlardır. Böyle bir durum Yahudilerin Avrupa'dan Amerika'ya kitle halinde göç etmelerini sağlamıştır. Zaman içerisinde Amerikan toplumun gelişmesinde aktif rol oynayan ve Amerikan devlet ve toplum her kademesinde temsil edilen Amerikan Yahudi Toplumunun siyasi etkisi özellikle Yahudi Devleti-İsrail'in kuruluş aşamasında ortaya çıkıp elli yıl aşkın süredir Amerikan politik sahnesinde ve Amerikan Ortadoğu politikasında kendini hissettirmektedir. Amerikan Yahudi dernekleri ve örgütleri tarafından meydana gelen Yahudi lobisi İsrail Devleti adına ABD Kongresinde lobicilik faaliyetleri yürütmektedir. Birleşik Devletler siyasal düzeni ve devlet sistemi Amerikan vatandaşlarının siyasi sürecine aktif bir şekilde katılmalarını müsaade etmektedir. ABD vatandaşlarının tek başına ve örgüt halinde yasama kurumuna yasa tasarısı teklifini sunma hakları ve ya kurumun baktığı

yasa tasarılarının lehine ya da aleyhine lobicilik yapma hakları bulunmaktadır. Şirket, dernek, örgüt, etnik gruplar veya yabancı devletler adına lobi faaliyetlerini yürüten teşkilat Kongre'de yasal olarak lobicilik yapmak için ilgili devlet makamlarında kayıt olmak ve her yıl ilgili makamlara gerçekleştirdiği faaliyetlerle ilgili rapor sunmak zorundadır. ABD'de çeşitli Yahudi dernek ve örgütleri, sayılarının az olmamasına rağmen AIPAC(Amerikan-İsrail Halkla İlişkiler Komitesi) yasal olarak kayıtlı lobi örgütüdür ve ABD Kongresinde yasal olarak Amerikan Yahudilerinin ve İsrail'in çıkarlarını savunmaktadır. Kalan Yahudi dernek ve örgütleri AIPAC ile dayanışma ve işbirliği içerisindedirler. ABD Kongresinde İsrail güvenlik ve ekonomik çıkarlarını savunan ve İsrail resmi politikalarını destekleyen Yahudi lobisinin Amerikan siyasi sisteminde önemli bir yeri vardır. Amerikan Yahudilerinin önemli bir seçmen tabanını oluşturmaları ve Yahudi işadamlarının ve şirketlerinin seçim kampanyalarında göz ardı edemeyecek bağışlarda bulunmaları hem Kongre hem Başkan adaylarının İsrail yanlı politikalarını yürütmeye zorlamaktadır. Amerikan siyasi mekanizmasında, yürütme olsun,yasama olsun Ortadoğu politikasıyla alakalı her kararı etkilemeye çalışması, Yahudi lobisini ABD'nin İsrail'e kendi çıkarlarına zarar verecek kadar destek vermesini dikkat çekici bir neden olarak ortaya koymaktadır.

ABSTARCT

UMEROVA, Zenife, The Jewish Lobby in the USA and it's role in the Middle East Policy, Master Thesis, Adviser Assoc. Prof. Dr. Çağrı Erhan, s.238.

Since the establishment of the Jewish or Israeli Lobby in the USA it has been the focus point of political analysts, researchers, and of the media. From the ancient times till 1948, Jews did not have their own state. In spite of it, in every foreign state they lived in, Jews achieved high positions in the society and the state system. Since the establishment of the United States of America where all citizens rights are equal and treated constitutionally, a big number of the Jewish Community left Europe in a mass scale to settle in America. During these early times, the Jewish Community played an active role in developing the US, the American state and the various communities where Jews were represented especially when it came to the policy influence concerning the issues such as establishing the Jewish state- Israel. For about fifty years, in American politics and the American Middle East policies, the Jews made themselves heard. The American political system and the state system allows all citizens to participate actively in the political progress without interference. The United States of America allows all of its citizens to participate in a proposal of a law whether alone or in groups. The United States also allows its citizens to lobby against or for the council that is in charge of proposing a new law practising their lobbying rights. Organisations who lobby on behalf of the companies, associations, organizations, ethnic group or foreign states, in order of their lobbying rights to be approved in the Congress have to be registered in the concerned government departments and at the end of each year lobbies are obliged to prepare a

report concerning their annual activities. In spite of the number of Jewish associations and organizations in the USA, AIPAC (American- Israeli Public Affairs Committee) is a legal registered lobbying organization, and it legally defends the interests of the American Jews and Israel in the American Congress. The rest of the Jewish associations and organizations work in solidarity and cooperation with AIPAC. The Jewish lobby that defends the Israeli security and economic interests and also supports the Israel's official policies in the USA has an important place in the American political system. The Jewish lobby is working to influence every decision made by the American political organs, whether executive or legislative, concerning the Middle East Policies makes the lobby be the fascinating reason that the American support of Israel at the cost of its own interests.